6
1 Н К
8

6. 1. K. 8

61K8

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

GILB. GENEBRARDI THEOLOGI PARISIENSIS, DIVINARVM HEBRAICARVMQVE LITERARVM PROFESSORIS REGII,

Ad legenda & intelligenda Hebræorum & Orientalium sine punctis scripta.

Ad S. P. Sixtum V. Pont. Max.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

PARISIIS,

Apud Ægidium Gorbinum, sub insigne Spei, è regione Collegij Cameracensis.

M. D. LXXXVII.

Sanctissimo ac Beatissimo Patri SIXTO QVINTO Pontifici Maximo,

Gilbertus Genebrardus Theolog. Parisiensis, diuinarum Hebraicarúmque literarum Professor Regius.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ARCANA veteris Hebrçorum literaturæ, priusquam illius diuini characteres humanis & Masoreticis pũctis alligarẽtur, Sanctissime Pontifex, nulli melius, quàm V.S. enuntiare possim aut debeam. Nam non modo sacras literas colis, verum etiam illarum patronum te apud omnes gentes vltrò constituis. Deinde cùm in Vrbem venire: memorias Apostolorum ingredi: limina Petri & Pauli exosculari: Martyrum cryptas lustrare: Apostolicorum, qui istam Ecclesiam suo sermone & virtute stabilierunt, trophæa suspicere: Religionis & Imperij antiqua monumẽta spectare: Hebræos, Syros, Græcos, Abyssinos & reliquos exteros, parum in nostra Gallia cognitos, in Italia propter locorum opportunitatem, Cathedræ dignitatem, Eccle

ſiæ communionem creberrimos cõuenire: Variarum nationum, linguarum, literarum ſeminaria à præceſſoribus tuis condita, à te aucta, ac, vt omnes toto orbe confidunt, abſoluenda viſere: φροντιστήρια Græcorum à Theodoſio Zygomala Hieremię Patriarchę Protonotario, cæteríſque Conſtantinopolitanis cognita & celebrata terere: Viros eruditionis, virtutis, pietatis laude clariſſimos conſulere: Vaticanam, Marcianam, aliáſque bibliothecas locupletiores voluere: Illuſtriſſimum denique Cardinalem Ioyeuſeum Franciçæ protectionis munere apud T. S. functurum comitari inſtituam, mihi ſic commodius aditum, ad tuos Apoſtolicos pedes amplectendos patefactum iri ſpero optóque. Notum enim eſt vetus verbum Diuos non eſſe adeundos ſine munere. Quod etſi T. S. ratione perexiguum videatur, noſtræ tamen profeſſionis & facultatis æſtimatione eſt perquàm maximum. Adde veterum veteris teſtamenti, vt Septuaginta Seniorum ; vt Hieronymi interpretationes inde copioſam lucẽ hauſturas. Ideo enim ſæpe obſcuriores apparent, quòd inſpicienti puncta à recentioribus Rabbinis, quos Maſoretas appellant, elementis Biblicis affixa, poſt eiuſdem Hieronymi ſæculum, non facile occurrat; quid maiores illi noſtri legerint: cùm attendenti ad nudos characteres, regulis præſertim, quas in hoc opuſculum congeſſimus, inſtructos, illorum lectio non ſolùm emicet, verum etiam mirabilis ſapientia, qua per Spiritum S. ad præſtantiorem intelligentiam & diuinis myſteriis propiorem diuina oracula tranſtulerunt, plerunque effulgeat. Cuius rei guſtum hic

præbere

præberemus fuſius, niſi haud contemnẽdum iam præbuiſſemus explicandis Pſalmis, & prębituri eſſemus aliquando, ſi Dominus noſtris conatibus, ſtudiis, cõſiliis fauerit, explananda noſtra vulgata vtriuſque Teſtamenti editione, & indicãda in vulgus aliarum, quę ſeptuaginta his annis conditę ſunt, quotidiéque nouę ſine numero cuduntur, cum improbitate, tum vanitate. Hoc interim qualecunque tuo S. nomini offerimus, vt ſi ad complurium proborum, doctorúmque Catholicorum calculos, tuũ adiicias, ſim ad ante dicta perficiunda inflammatior & ad alia capeſſenda acrior, quę quidem ceſſura Eccleſię vtilitati, veterum interpretum ſplendori, vulgatę editionis illuſtrationi illi & ego iudicamus. Salue igitur, nóſque ad te Lutetia venientes, Apoſtolici vultus ſerenitate recrea. Calend. Iunij. 1587.

LECTORI.

OCCASIO huius libri scribendi fuit, quod olim ego & plerique antea omnes deterreremur lectione Rabbinica, id est, pũctorum experte, tanquam *difficili*, vel etiam *impossibili*, *vel certè* arbitraria. Nec interim huic opinioni refellendæ vel sanandæ vllus occurreret.

Accedebat, quòd, qui doctrinæ famam sibi comparauerant, non modo hanc opinionem non eripiebant è tyronum mentibus, sed etiam altius infigebant atque adeo augebant, siue vt soli *docti viderentur*, siue quia serio fortasse ita sentiebant.

1 Campensis, vir alioqui de lingua sancta optime meritus, Eliæ Leuitæ discipulus, Clenardi præceptor, qui Latinorum primus præceptiones Grammaticas satis obscurè, parũ methodicè à Sante Pagnino, Reuchlino Capnione, & primis aliis Latinis Hebraicarum rerum tractatoribus explicatas, dilucidè, methodicè, cum luce & ordine edidit ad Eliæ Leuitæ præceptoris imitationem. Campensis inquam dicere solebat non tam legi *Rabbinorum* scripta quàm *diuinari*.

2 Ab eo parum abscedit quidam Cheuallerius, apud suos & eacolycos alicuius nominis, apud Catholicos & doctos malus & indoctus, Tum quasi communis sensus expers & vacuus, *mancam* scripturam appellat *& imminutam* eam, quæ punctis caret, vt ideo audacter affirmet, & contra omnium historiarum *& seculorum* fidem, puncta ab ipso Mose vnà cum literis sacris veteris testamenti in deserto fuisse tradita. Esse enim nefas dictu, legem mancè, imminutè, imperfectè à Deo fuisse profectam.

3 Elias in libro Masoreth Hammasoreth, cui historiæ suorum veritas erat cõperta longè aliud & sensit & scripsit. Docet enim rationẽ illam legendi absque punctis vsui & exercitationi esse tribuendam, atque in huius rei testimonium siue argumentum ait se Romæ conuenisse Aethiopas Presbyteri Ioannis legatos, qui respondérũt se suam linguam & literaturam legere vsu, non preceptis.

4 Cheredamus in Alphabetho mystico, tribuit præceptoribus, qui nos (inquit) Hebraicarum contractionum rationem doceant. Appellat contractiones omnia vocabula destituta vocalibus punctis.

5 Munsterus in sua Chaldaica Grammatica præceptionibus Hebraicis, & Chaldaicis, vbi iis accesserit mediocris vocum perceptio & intelligentia.

Certè, vt ista in summam colligamus, hæc plurimum habere momẽti negare nec possumus nec debemus. Excipio duntaxat diuinationem Campensis & Ceuallerij mancitatem, siue defectionem, deliquium aut potius debirium.

Vsus, quem Elias postulat, *Præceptor*, quem Chæredamus exigit, *Præceptiones Grammaticæ vtriusque linguæ*, à quibus præsidium & opem petit Munsterus cum aliqua sacræ linguæ intelligentia magnam habent vim ad legendos Rabbinorum commentarios.

6 Sed ego doceo, tantisper dum hæc omnia nobis comparamus *quandam esse artem*,

quandam rationem, quendam modum, vt non vbique constantem (nam in Grammaticis solet esse *aliqua exceptio*,) & immotam, at valde probabilem, ferè contingentem, quam si sequamur veluti ducem, puto nos non facile aberraturos.

Quod firmo tribus rationibus. Prima, quoniam ars definitur obseruatio siue collectio multorum præceptorum ad certum quendam finem tendentium. Colligi possunt, vt & hoc libro collegimus, certa præcepta ad vnum hunc legendi finem tendentia. Eius igitur est aliqua ars.

Secundam è consuetudine Rabbinorum ducamus. Hi solent suis scriptis literas vocales inspergere, vbi lectionis difficultas incidere potest, & solet, prætereà administras quasdã literas inserunt, quæ nos propè dixerim, manu ducunt ad ipsorum lectionem.

Hæc consuetudo, cum non sit altera natura, quædam ars, quoddam artificium, quædam ratio sit necesse est, ad illustrandam lectionis obscuritatem.

Tertia ex ipsismet Hebræis petitur. Hebræi *hoc artificio* omnes linguas suis characteribus sine punctis repræsentant & exprimunt. Fagius in Pentateuchum hoc docet de Germanica, qua affirmat Hebræos, Germanicos multos & prolixos libros scripsisse nudis literis Hebręis. De Italica, Gallica, Hispanica liquet in Rabbinorũ commẽtariis & Breuiariis, quæ ipsi appellant מחזורים, סדרים סידורים, תפילות.

Contrarium infirmari potest. Primum scripta punctis expertia non sunt abbreuiationes vel defectiones vt censuerunt Campensis & Ceuallerius. Abbreuiationes sunt dictionum compendia, non integræ dictiones, quæ proinde appellãtur ראשי תיבות vel נוטריקון, notarikon, q. notariatus, à notis, voce à nobis sumpta, quando vocum capitalis, initialis, i. prima litera tantum ponitur. Quæ sunt compendia vera & propria, nam minus propria, sunt in quibus vltima duntaxat littera vel syllaba deficit.

Scripta Rabbinorum nõ sunt abbreuiationes.

2 Quia in abbreuiationibus, vt in Græcis & Latinis apparet, literæ radicales & thematicæ vel *corripiuntur*, vel *surripiuntur*, siue de medio tolluntur. Dn̄s, pn̄s. ꝓ ϖρος. Hîc statæ sicut radicales.

3 In veris abbreuiationibus vocales omnes aut pleræque omnes desiderantur, Chr̄s, &c. At apud Hebræos, vt vbique vocales siue literas protractionis dictiones nõ habeant, certè habent pluribus in syllabis. Vix enim reperias dictionem, cuius aliqua aut etiã duæ syllabæ non habeant vnam ex literis.

Secundo nõ sunt *contractiones*, vt censuit Chærademus quod ab enumeratione partium demonstrari potest. Omnis contractio vel est *κρᾶσις* vel *συναίρεσις* vel potius vt hanc subtilitatem Grammaticis relinquamus, Omnis contractio fit per crasim, i. elisionem vocalium, vel per syncopem, quæ est consonantium abscissio. Hic neque eliduntur vocales, nam potius ad ostendendam lectionem adiiciuntur, vti dixi & hoc libro apparebit, neque abscinduntur consonantes, vt oculis & digitis percipi potest.

Nõ contractiones.

Tertio non sunt syllabaria. Vt aliquis à simili posset contendere & augurari, quod Alphabethũ Indicum non tam sit Alphabethum, quam Syllabarium, quoniam vnaquaque Rabbinorum litera, siue character suam vocalem non infert.

Nõ syllabaria.

Quid igitur sunt scripta huiusmodi? Respondeo, non abbreuiationes, vt docui, non contractiones, non syllabaria, sed integræ dictiones & perfectæ, constantes suis numeris, id est, suis radicalibus & essentialibus literis, exutæ quidem externo illo & humano punctorum commento, quod anno quater millesimo, trecentesimo, vt minimum, anno ab orbe condito, excogitatum est ad stolidis & rudibus consulendum: sed vestitæ rebus & ornamentis ad *legendum necessariis*, quibus contẽti fuerunt olim docti, pariter & indocti, apud omnes Orientis Prouincias. Occidui, quia non tam valuerunt ingenio *adhibuerunt externa ornamenta* & literas superfluas &c.

Est ergo aliqua ars legendi sine punctis.

Ea tribus precipue constat obseruatione literarum protractionis, Characteristicarum literarum, syllabarum, atque adeo particularum ministeralium, de quibus in Periocha. Perficitur autem aliis tribus, Nempe *Analogia*, Regulis *grammaticis*, *Vsu*.

LIBRI PERIOCHA.

Tres sunt præcipuæ lectionis sine punctis notæ Illam enim primùm ostendunt literæ protractionis siue אהוי , *vt* כוכב *kocáb*, צדיק *tsadik*, צואר *tsauár*, בנה *baná*. *Deinde characteristicæ seu symbola tam verborum quàm verbalium (sunt autem omnia* Hebræorum *nomina fere verbalia.* A *verbo enim aut vsitato, aut saltem ficto, vel obsoleto descendunt)* הפקיד *hiphkid*, יפקוד *iphkód*, התפעל *hithpaél*, & *ita cum reliquis indicibus præteritorum, futurorum, modorũ, personarum, numerorum, coniugationum. Sic in verbalibus* משפט *mispát, in quibus scilicet vna est ex literis heæmãti, Postremò literæ ancillantes & præsertim* משה וכלב *Mose vecaléb. Item affixa. Ac de iis quidem ordine hoc libello traditur, explicatis sparsim plurimis, quæ potiùs ad illorum intelligentiam, quàm lectionem pertinent.*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ AD LEGENDOS HEBRÆORVM COMmentarios, *siue Alphabethum Rabbinicum.*

LIterarū, quibus Rabbini Hebræorum plurimum vtūtur, forma aliquantò minus quadrata, paucioribus & minus exquisitis tractibus constans, & proinde inuenustior concitatiórque est ea, qua contextus bibliorum pingitur. Vnde à Munstero, & Pellicano literæ eorum rectè currentes vocantur, ab Hebræis verò כתיבה קטנה, *ketibá ketanná*, scriptura parua, & nomine proprio משקים *masket*, ignoto quidem etymo, sed voce, iuxta quosdam, apud Arabas macilentum extenuatúmque significante. Sic enim depingunt,

Elias in Tisbi.

א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת

Finalium verò hæc sunt lineamenta.

ך ם ן ף ץ

Nam tertium Scripturæ genus ab Arabibus sumptum & mualek nuncupatum rarius vsurpant, quo videlicet literas duas aut plures alias in aliis locant, implicāt, corrūpunt pro דברי *dibri* pro יצחק, *Isaac*, vel more abbreuiationum Græcanicarum, inter se ligāt & confundunt pro אל & pro בא *ba*, qualibus figuris & ligationibus libri eorum olim in Hispania conscripti inueniūtur. Initio autem admonendus es, quisquis traheris studio

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Grammatica nota esse debet ei qui aspirat ad Rabb. lectionem.
Gell. lib. 2. c. 25

legendi Hebræorum commentarios, vt prius diligenter incumbas in præceptiones grammaticas. Nam tota legendi ratio, etiam contextus, pẽdet ex analogia & proportione grammatica, quæ est similium similis declinatio, notatio, & regula, cui Anomalia quidem opponitur, sed in hoc idiomate rarissima existit, immò nulla ferè, nisi in verbis, de quibus liber Eliæ, qui inscribitur *Harcaba*. Nec tamen velim, primùm te in quasuis, sed Clenardinas tantũ, aut etiam D. Quinquarborei Institutiones incidere, quòd facillima & breuissima methodo conscriptæ sint. Deinde hortor, vt te conferas ad eiusdem D. Quinquarborei opus De re grãmatica Hebræorum. Nam quæ breuiter & succinctè in tabulis Clenardi, aut huius Institutionibus didiceris, illic eadem ferè methodo magnificè & amplè tractata reperies. Neque enim in primis atque statim consuluerim Sãtem, Capinionem, & superiores Christianos rerum Hebraïcarum tractatores. Quoniam Grammaticas doctas quidem ediderunt, sed valdè incipientibus obscuras, difficiles, ne dicam methodi & ordinis expertes, quia non æmulabãtur Eliam Leuitam, qui primus inter Hebræos ad lucẽ & perspicuitatem rem istam euocauit, verum vetustiores Rabbinos, qui eruditè quidem, sed parum methodicè illam explicauerant. Si vacat interim postea illos adito, quin & fontes ipsos, vt Michlol, orationes Eliæ, ac similium Rabbinorum opera ad satietatem exhaurito, nec malis ex riuulis, quàm scaturi-

gine bibere. Præterea debes mediocriter esse versatus in dictionum significationibus, earum saltem quarum mentio fit in Grammatica, quam didicisti. Ne nomina legas pro verbis & cōtrà. Itē nomē vnū pro altero. Quæ incogitantia veteribus Bibliorum interpretibus, antequam illa punctis exornassent Masorethæ, frequenter imposuit, vt in דבר Osee 14. dum Septuaginta legunt דָּבָר *dauar*, Hieronymus vero דֶּבֶר *deuer*. Similiter in מטה Genes. 47. dum hic legit מִטָּה *mittá*, illi מַטֶּה *matté*: sic varia lectione עם & cum & populum significat. Hac de re extat historia in tractatu quodam Talmudico, cuius inscriptio est בבה בתרא *baba bathrá*. Quidam enim Rabbinus in verbis Deuteronomij 25. תִּמְחֶה אֶת זכר עֲמָלֵק legebat זָכָר *Zechár* à forma gemini ָ, hoc est, masculum, pro זֶכֶר *zécher* per ֶ ֶ, id est, memoria: vnde & ob suspicionem corruptæ scripturæ, à Ioab discipulo interfectus est. In his ac similibus iudicio est opus, ne existimes omnia regulis comprehēdi posse. Sed his obseruatis, facilis est reliquarum dictionum lectio.

Mediocriter intelligendum est Hebraicè.

Elias præf. 3. Mas.

De vocalibus Hebræorum, quæ in punctorum locum sufficiuntur.

א י ו

Harum enim literarum, quarum figuras principiò depinximus, tres אוי cùm sine punctis vocalibus scribunt, locum subeunt vocalium. Aleph raró, Iod & Vau passim, vt eas Agathius Guidacerius in suo מקנה post auctorē Ietsirá rectè אבות הקריאה *Im-*

moth hakkeriá, matres lectionis appellet, quòd videlicet omnes vocales contineant ac veluti procreent. Aleph enim præsertim in ambiguis pro páthah, hatéph páthah & caméts, Vau pro holem, caméts hatéph, furec & qibbúts, Iod pro ségol, tséri, vtroq; hiric, scheuá, & hatéph ségol ponitur. Quod clarè indicat Elias præfatione 3. libri Masoreth: Veteres, inquit, hólem appellarunt וא o, furéc וא v, hiric יא & cætera. Qui etsi has literas vocales non appellent, vtut vocem designātes, sed potius quiescentes, quietas, immobiles, spiritales, literas tractus siue protractionis, quòd eas variè efferri contingat pro ipsarum ad puncta affectione, quæ adminicula hodiè sunt lectionis, tamen quia vbi sine punctis scribitur, in punctorum locum substituuntur, non alienè quamuis discedentes à communi Rabbinorum appellatione, vocales nominabimus. Nam & ante punctorum inuentionem Iosephus φωνήεντα, & quidem addita ה pro quarta vocali, nominauit. Vnde rectè eas per sua scrīpta disseminant. Sic enim lectionem non modo efficiūt planiorem, verum etiam pleniorem & perfectiorem. Itaque nunquam probauit Caninij, Tremellij, Merceri ausa, qui freti Danielis & Ezræ analogia, scripturā interpretum Chaldaicorum & noui testamenti Syriacam vitiarunt, his vocalibus literis penè omnibus subductis, & in earum vicem punctis è suo capite suffixis. Primo quia illæ inspersæ fuerant ab ipsismet auctoribus, quorum voluntatem temerare,

Ioseph. lib. 4. belli.

& ſcripta adulterare crimen eſt falſi. Deinde quia non ſequitur, Hanc analogiam in ſuis Chaldaicis tenuerunt Daniel & Ezras, ergo & Ionathan, Onkelos, &c. Nam perſpicuum eſt in omnibus linguis varias & prope innumeras eſſe dialectos & alios aliis loqui impurius. Adde occultam paucíſque notam pronuntiationis vim in illis ineſſe literis, quam ſi non poſſis aſſequi, alius fortaſſe aſſequetur. Ad quam fortaſſis alluſit D. Hieronymus ſcribens ſe quidem Chaldaicam linguam intelligere, ſed eius verba non poſſe ſonare. Sed ad rem, Id obſeruant non in medio tantùm, verumetiam initio dictionũ, ſaltem cùm peregrina nomina Hebraïcè ſcribenda ſunt. Exempli cauſa אלגא *alga*, iunci ſpecies in Kimhi commentariis in Ionam. אלפא *alpha* in Elia, קאפיטולא capitula in eodem, פנאי *panai*, ציגוניא *cigonia* in Rabbi Selomone Gallo. Et in contextu אתא *atha*, Eſræ, 5. מתאים *mataim* Ioſ. 7. מאנין *manin*, Danielis 5. קאם *kam*, Daniel. 7. יהודאי *Iehudai* in tharghumin, & ſexcẽtis aliis, vt pluribus poſtea docebitur. Quãquam olim non tam anxiè in iſtarum poteſtate diſcernenda ſudatum ſit. Quin potiùs vti tres tantùm vocalium figuræ erant, ita non niſi tres voces reddebant, א faciente A, Vau ſonum quendam confuſum & indiſtinctum inter o & v ſibilante, qualis fortaſſe fuit ὦ μεγάλου, poſtquam eovti cœperũt loco ὀ μικροῦ. Iod verò neſcio quid inter i & e fremente, inſtar η, Græcorum, quemadmodum cernere eſt in veterũ allegationibus. Hæc enim verba Hebraica Eſaiæ

Prolog. in Dan. — In Cratyllo.

26. בִּטְחוּ בַיהוָה עֲדֵי עַד כִּי בְּיָהּ יְהוָה צוּר עוֹלָמִים, in Origenis hexaplis in hunc modum Græcè citantur, *βετόου βαδωνάι αδ' ἄθ' χὶ βαϊά ἀδωνάι σύρ ὠλεμείν.* Quod ne mireris à veteribus etiam Latinis factitatum est, scribente Fabio, medium fuisse u & i literarum sonum. Non enim sic optimum dicebant vt opimum, & in here neque e neque i planè audiebatur. Sic o & u confusæ inuicem, vt *Hecoba, notrix, Pulixena, Culchides, volt, Dauos, dederont, probaueront*, &c. Quæ passim apud Comicos occurrunt. Nam id crebrò, inquit Seruius, antiquis in lectionibus inuenitur, sicut in *epistulis* probat Verrius Flaccus exemplis, authoritate, ratione, docens in aduerbiis maximè pro u, o maiores ponere consuetos pro *huc, hoc*, sicut pro *illuc, illô* hodie dicimus. Addo œ, *mœnire* pro munire, *mœtuus* pro mutuus, *mœrus* pro murus, item oi, *oiti* pro vti. Nam Martianus *oisus* scriptum ait apud veteres pro vsus. Hinc illud fortasse Ciceronis de Legibus Ast quid erit, quod extra magistratum cerator *oisus* sit. i. vsus. Etsi Adrianus Turnebus antiquioris literaturę princeps *oesus* emédet. Quo etiam pacto E & I sine discrimiue posuerunt. Imbrum & Inebrum quod inhibet & retardat. Fortasse quia Iota accommodatum est elementum ad tenuia quæque & per omnia maximè penetrantia exprimendũ, vt *ἰέναι, ἵεσθαι*, ire, progredi. Cum autem sensim ab hac vocis commixtione discederetur sæculis in dies eloquẽtioribus, accrescerétque vocalium seu vocũ numerus & varietas, Hebræi

Fab. lib. 1. cap. 6
Priscia. lib. 1.
In lib. 8. Aeneid.
Turneb. lib. 3. Aduers. c. 11. & cap. 5.
Plato in Cratyllo.

quoque diſtinctam magis ſuarum rationem habuêre, nulla facta figurarum in literis vocalibus, quas tres tantum poſuimus, amplificatione. Itaque iam nunc de illis dici poteſt, quod Macrobius de vocalibus Latinorum, Apud nos, inquit, ſi ſonos vocalium, nō apices numeraueris, ſeptem ſunt vocales, etiam ſi eaſdem modò longas, modò breues pronunciando, quinque (*& apud Hebræos tres*) quàm ſeptem tenere malueris. Cuiuſmodi ratio vel locus fortaſſe Ambroſium Theſeum mouit, vt ſcriberet apud Chaldæos, Hebræos, & veteres Samaritanos ſex eſſe vocales אוי & עהח Apud Arabas, Punicos, Turcas, Perſas, Tartaros ſeptem, Eliph, Voe, Ie, Hé, Hha, Ain & Hé Apud Iacobitas & Cophtitas ſiue Ægyptios Chriſtianos decem, ſeptem videlicet Græcas, v latinam, duas Hebraicas Hori, id eſt, ה & Gieuſa, id eſt, y, ſed ei non aſſentior. Nam apertè aſpirationes ſiue literas aſpirantes cum vocalibus confundit. In eo autem nonnihil variarũt Græci veteres. Cùm enim olim duabus his η & ω, vt eſt apud Platonem in Cratillo, non vterentur, ſed illarum uice ε & ο geminarent, poſteriùs illas tam figura quàm voce à reliquis diſcrepantes adiecere. Illud autem contigit apud Hebræos, authore Elia, anno ab euerſo templo quadringenteſimo trigeſimoſexto, qui eſt à Chriſto quadringenteſimus ſeptuageſimus ſextus. Ea ea enim ætate Tyberitæ, qui inhabitabant Tyberiadem vrbem Galileæ, à qua mare Tyberiadis in Euangelio, & ב׳ טבריא:

Cap. 6 lib. 1. in Somn. Scipion.

Quo tempore puncta inuēta. Elias ſect. 2. l. accentuum

thermæ quædam calidæ celebratæ in Talmud (falluntur enim qui Maſoretas Tybarenos in Paphlagonia, de quibus Mela, eſſe putant, cùm quæ de illis produ͂t veteres Hebræi, & Elias libro accentuum, Maſoreth & Tisbi, planè repugnent) ea inqua͂ ætate no͂ ſolùm voces variis ſonis diſtinxerunt: ſed etiam puncta bibliis ad illam diuerſitatem ſignificandam annotarunt, vt etiam illi errent vel turpiſſimè, qui punctorum vocalium inuentionem aut à monte Siná, per dei conceſſum et manus, aut ab Ezra conciliòque eius, per viroru͂ ſynagogę magnę inſtitutum, repetunt. Sed his prætermiſsis ad inſtitutum redeo.

De א prima Hebræorum vocali.

Regula. Aleph vt vocale eſt, valet à Latinorum. Ne verò ſcriptura ſit longior, quàm venuſtas linguæ Hebraicæ poſtulet, ſæpe quidem omitti ſolet: verùm hoc ipſo quòd cæteræ vocales Vau & Iod no͂ aſcribuntur, facilè intelligitur deſiderari, vt in פרשה paraſá, בקר baqár, אברהם Abraham.

Exceptiones tres.

Regula primò fallit cùm characteriſticæ ad alia͂ notationem te remittunt, vt הרחלו hehellu. Vide ſecundam notam Rabbinicæ lectionis in libelli limine ſuprà.

Exceptio ſecunda.

Vbi ſcheua initio ſit lege͂dum. Secu͂dò cùm accreſcunt dictiones ſyllabis ſeruilibus, præſerim ה fœminino, vel affixis, vel ſyllabis

aut

aut literis èxeuntibus in mem vel nun, cuiusmodi sunt ון תן ין תמים, &c. Tum enim fit decessio punctorum seu temporum, mutato puncto permutabili initiis dictionum in scheuá, vti docēt יקרה *iekará*, פקדתן *pekadten*, דברים *deuarim*, ספרים *Sepharim*, צדקה *tsedaká*. Quemadmodum apud Græcos auctis syllabis vides perspicue decrescere tempora, vocálésque longas mutari in breues, cùm ex λέγω formas ἔλεγον. Nisi forte vicinitas accentus impediat, id est, nisi cum accentus est in penultima proximè ante Syllabicam adiectionem, vel affixum. De natiuo loquimur, nam nullus in Scriptura rabbinica figuratur. Tum autem antepenultima punctum retinet inuariatum. Exempla sunt apud Hebræos quidem פְּקַדְתְּ *paqádta*, יְכוּנוּ *iaunúnu*, apud Græcos verò ἐτυπτόμην, ἐπετύμμην. Et in aliis orationis partibus, פנימו *panémo*, כָּמוֹהוּ *camóhu*. Cæterum quibus in locis scheua in medio dictionis intelligi debeat, habes ex præceptionibus grammaticis, in quibus traditur motiones radicum in certis personis, & motiones nominum in quatuor mutationū causis, Syntaxi, Affixo, plurali numero, fœmineo genere verti in scheua. Vniuersim tamen mecum obseruare potes scheua semipunctum esse adinuentum vt ministret motionibus, cásque cōcitet, ne lentiùs & prolixius retineāt lectionem, quàm iucunditas orationis exigit. Omnem enim grauitatem odiosam es-

Scheua ministrat motionibus, Elias Cant. 6.

ſe,niſi quidpiam leuitatis immixtum habeat. Quare Hebræos maieſtatem ſuę pronunciationis exhilaraſſe leuitate huius puncti,vt ita nunc vocem, rapidiſſimi, quo ſyllabas ſeruiles ſuauius coniūgerēt cum radicalibus. Atque ita ſcheuá plurimū veniet ante literas vel ſyllabas ſeruiles quæ quidē vocales ante ſe proxime expreſſas nuſquā habēt (quod dico propter דבריך *deuarécha* מטליו *meshaláu* חפקירה *hiphkida*, & cætera eiuſdem rationis habentia Iod ante huiuſmodi ſeruiles literas autſyllabas,) mobile, ſi ex analogia grammatica debere ſuperſcribi literam dagheſſatam,aut geminatā, aut præcedere motionem magnam intelligas,alioqui quieſcens. Prioris exemplum ſit דְּבָרֶךָ *deuarechá*, שִׁבְּרוּ *ſibberu*, בּוֹנְנִי *boneni.* Poſterioris פְּקַדְתֶּם, *pekadtem* דְּבַרְכֶם *debarkem.* Pauca affixa quorum ratio ex ex grammatica peti poteſt, ab hac lege deflectunt דברו *deuaro* דברי *deuari*, דברם *deuaram*, דברן *deuaran*,&c. Neutrum enim ſcheua ante ſe habent,vt quæ per ſe ſyllabam non efficiant.

Vbi ſcheua in medio dictionis intelligendum ſit.

Hæc de illo inſerenda fuerūt,vt videres eas ſyllabas, quæ deſtituuntur vocalibus * fere intelligi habere aleph, exceptis locis in quibus proportio Hebraica poſtulat eſſe ſcheua. Quanquam ne tum quidem abſurdum exiſtimarim, ſi ſcheuatæ literæ eodem ſono quo vocalis conſequens, efferrentur, præſertim cum prolatio ſcheua mobilis olim illò declinaret ſequentibus, maxime gutturalibus, có-

** Hoc additum eſt propter nomina quinque aut ſex punctorum de quibus infrà.*

Antiqua pronuntiatio ipſius ſcua, inæqualis & varia.

que modò etiam hodie Iudæi Germani pronuntient,& vbique nunc vſus obtineat proferri per hiric ſequente iod, ſi modò alio puncto quàm hiric, ipſum iod afficiatur. Ex quo factum,vt pro ſelomo, ſolomon:pro Pheliſtim, Philiſtim: pro Iehudim, Iuhudei,&contractim Iudæi,pro Iehoſua,Iehoſue, & contractim Ioſué maiores noſtri verterint. Immò & Hebræi ipſi poſt Babylonicam captiuitatem. Ideò enim Iohoſadac Haggei c.2. Ioſadac ab Ezra nominatur cap.2. Quanquam etiam ante captiuitatem Iehoram alicubi per Synæreſim Ioram appellatus inuenitur. Elìas verò cenſet non ſequẽtibus gutturalibus aut iod, flectendum eſſe ad pathah, quo poſito facillima eſſet commentariorum lectio, legeremus enim Syllabas fere omnes literą protractionis deſtitutas per A. Quis porro ſit vſus cæterorũ ſcheuaim, quæ videlicet dilatãtur per motiones paruas;infrà docebo, σὺν θεῷ, vbi de notatione literarrum gutturalium, propter quas illa adinuenta ſunt, dicendum erit.

Cant.7.

Tertia exceptio.

Fere ſuprà hoc ſigno * addidi propter nomina qninque & ſex punctorum, de quibus poſtea. Item ob aliquot particulas inflexiles & propriaquædam nomina quorum notatio ex ſcriptura,aut dictionario petenda eſt. Quod pertinet ad tertiam notam lectionis Rabbinicæ,quam in libri Periocha dictauimus. Hanc difficultatem leuiſsimus vſus nobis

adimet. Sed vt redeam ad id ex quo digreſſus ſum, Aleph ſonat a, maxime cum eſt radicale, ſicuti Elias ſcribit, vt קאם kam, Oſee 10. צמא tſamá, & cætera huiuſmodi demõſtrant. Præterquã in coniugationibus Quieſcentium lamed, aliis à kal, in illis enim Aleph quieſcere ſolet in tſeri, exceptis primis vocibus coniugationum paſsiuarum, vbi quieſcit in camés more ſuo. Et in futuro quieſcentium pe, vbi quieſcit in holem. Sunt & paucæ aliæ exceptiones, maxime in nominibus lamed Aleph, vbi Aleph aliâs quieſcit in tſeri, aliâs in ſegol, &c. Nam hic ordo fere conſtat ex nominibus ſex punctorum. Sed ea vſus facile monſtrauerit. Nec tamen propterea illis locis deſinet eſſe vocale, niſi quod ſuo natiuo ſono minime proferetur ex proprietate literarum quieſcentium, vti apud Latinos u non deſinit eſſe vocale in hac dictione *Secundum*, quamuis declinet ad ſonum o. Quale *V* adulterinum appellari poſſit, quo epitheto Nigidius Figulus afficit N ante literas g. & c. vt in *Anguis*, *Ancora*, *Increpat*, *Incurrit*, In omnibus enim his (inquit) non verum N, ſed adulterinum ponitur, quia dum pronũtiatur, lingua palatum non tangit.

Cantic. 3. Vbi aleph radicale non ſonet a.

Elias Elem. 5. orat. 4.

2. *De altera vocali.*

Vau valet u & o, adeo vt etiam cum hatéph caméts aut kibbus mouere debent conſonantes ad lectionem oſtendendã paſsim exprimatur, סולם *ſullám*, חוםלך *huslác*, חורבן *horbán*, קורבן korban. מעומרת

Hieron. initio comment. in Abdiam.

mahomedeth. Cum vero hólé vel furec semper, nisi quod in vulgatis & tritis dictionibus (de quarum notatione nemo nisi plane rudis linguæ sanctæ aut vocabulorum artis, quam tractat Rabbinus, dubitare potest) hólem non est semper plenum. Quæ qui non aduertunt, plærunque cæcutiunt in Hebræorũ monumentis, vt videre est in trito illo Grammaticorum vocabulo מוּכרת, cum illud his motionibus signant מוּכֶרֶת *Mucheretb*. In eo enim Vau tantum expressum est ad ostendendam lectionem, ac propterea sic notandum sit מֻכְרַת *Muchrath*, à radice כרת, vti suo loco inter docendum annotauit Ioannes Mercerus Regius linguæ sanctæ professor, vir certe cuius diligentiam & meritum in linguam istã futura tempora nusquam non loquentur. Vnde hîc non habet locum obseruatio Eliæ. In scriptura (inquit) hólem sæpe est deficiens, & si enim nomina plerumque sint plena, verba tamen fere sunt mãca in vau radicali, vt quiescentia Ain. Nam Rabbini illud perpetuo interiiciunt. Sed quibus in locis legam Vau per o, quibus per u? Facile responderi potest, Vau valere o in primis syllabis, cum præsertim paucissima sint nomina quę habeãt furéc in pé, sintque omnia formæ פועל *póal*. Verba vero nulla præter hophal quiescentium pe Iod, quiescentium ain Vau, & duplicatorum, quorum notationem tenere debes. Neque enim hîc doceo Grammaticen, sed Alphabetum Rabbinicum & canones lectio-

Elias tab. 1. orat. 2. Masor.

Elias orat 3. elem. 5. li. bahur Vau in primoribus syllabis sonat o.

Vau in medio sonat O.

nis sine punctis. Deinde hoc pertinet ad secundam notam Rabbinicæ lectionis, idest, Characteristicarum rationem. Eadem ratio, si mediũ dictionis occupet vt תחבושת *tabbóseth*, משקולת *misbóleth* מסורת *masoreth*.

Vau sub finem sonat u certis in formis.

Sub finem vero, etsi certa regula vix dari possit, tamen si tau hecmanticum capiti nominis adhæresat pronũtiabitur per u, veluti תענוג תמרור תמרוק *taanúg, tamrúr, tamrúq*. Aut mẽm, quod solum fit in

Elias clem 7. orat. 4. Bahuc.

misna tamulditarum, vt מלקות *malquth*, à radice לקה. Item cum tau index videlicet fœminei generis calci affigitur, vt in nominibus, quę inter accidentia

In tract. specierum specie 7.

recẽset Elias מלכות גבהות מרדות לבנות *labnúth, mardúth, gabbúth, malcúth*: vbi fortasse legi posset מְלָכוֹת

Regula.

melacoth, &c. forma plurali fœminea. Sed vtrum dicere debeas facile deprehendis ex subiuncto verbo, adiectiuo vel affixo. Totidem enim modis ambiguitates quæ occurrere solent, apud Rabb. innotescunt. In aliis formis hîc sonat o. Nam non comprehendo iis regulis formas nominum paulo rariores, quales sunt פְּעוּל פְּעוֹל פֵּעוּל פִּיעוּל *piul peul peul*

Elias orat. 3. clem & orat. 1. clem. 3.

paul harum enim notationem vsus & lexicon suppeditabit quæ tamen indifferenter per holem enũtiari possunt. Nam reperias צְלוֹת *tseloth*, & צְלוּת

Forma פיעול *vsitata apud Rabbinos.*

tseluth. Nisi quod forma פִּעוּל seu פיעול frequentissime reperitur apud Rabbinos vt iod indicet lectionem cum verbalia substantiua deducunt à verbis alioqui inusitata in contextu. Cui cum non at-

tenderet Munſterus ſuum compendium Grammatices non ſatis recte inſcripſit קִיצּוֹר *kitſor* pro קִיצּוּר *kitſur*, formæ פִּיעוּר *pibur* סִלּוּם *Sillum*, &c. Excipe etiam peulim coniugationum kal, quæ vt ſcis, efferuntur per u. Item & tria poſtrema tempora quieſcentium ain Vau, quę tamen citra diſcrimen efferri poſſunt per o.

At in fine dum Syllabam claudit ſtudioſe expendi debet, ne verba cum nominibus & e cōuerſo vſpiam confundas. Scito igitur Vau, vt eſt vltima totius vocabuli litera, aliquando eſſe affixum maſculinum ſingulare tertiæ perſonæ, ac tum efferri per o, vt דברו *deuaro*, פקדו *peqado*: modo non veniat poſt he aut iod, tum enim poſt illud quidem ſonat u, שדהו *ſadébu*, פקדהו *peqadáhu*, poſt hoc vero coaleſcit tanquam vocalis in diphthongo: vt enim in ſcriptura poſt ָ ַ ֵ & vtrumque hiric, ו poſtpoſita diphthongum conflat: ita apud Rabbinos ex י præpoſita (ſcripturam enim ſine punctis, ָ ַ & ֵ ingredi nequeunt) & ו conſequenti totidem diphthōgi conficiuntur. Alioqui enim nullum diphthongi ſeu coaleſcentium vocalium veſtigium appareret, vt כסליו *kiſlef*, זיו *zif*, דבריו *deuarau*, תיו *tau*, ויו *vaf*, quę adiectis punctis ſcribuntur abſque י, תָו Ezech. 9. וָו, Exod. 38. Præterea affixum נו *nú* per u pronunciari debet.

Vau finaleque ſono pronuntietur.

Hoc pertinet ad tertiam notam, de qua in Perriocha. Eo enim perpetuo ſpectandum.

Aliquando eſſe indicem & formatiuum perſonarum & numerorum in verbis, atque ita ſibilare

u, ſicuti in שמרו פקרו יפקרו *ſameru, pakedu, iiphkedu.* Eſt autem huius cum ſuperiore facilis diſtinctio. Quoniam hoc (etſi affixum eſſe fortaſſe poſſet, ſi nimirum legeres *pekado, iiphkedo*) formatiuū perſonæ haberi debet: quia verba apud Rabbinos, aut nunquam aut rariſsime huiuſmodi affixa ſuſcipiūt. Tum enim vtuntur affixis peculiaribus verborum, qualia ſunt ני הו נו ה & נה *Ni, hu, Nu, ha,* & *Na,* aut pronominibus ſeparatis. Sibilat quoque in fine nominum Caldaicorum, ex quibus ablatum eſt tau Heemanticum veluti מלכו צדו חענו *malcu, tſadu, tahanu.* Quę omnia ex filio orationis leuiſsimo negotio dignoſcentur.

Regula.

De Iod poſtrema vocali.

Iod valet i, & e, vnde nonnunquam pro ſcheua mobili & hateph ſegol, nedum pro ſegol & tſeri ſcribi ſolet; & maxime in ambiguis, vt אֱיִשַּׁנֵּי (Sic enim punctandum, non אֵישַּׁנֵּי per tſeri, cum Iudæorū vulgo) *Eſanne,* & crebris aliis paſsim apud chaldæos paraphraſtas. Nam nimis licenter Tremellius & nonnulli alij ſubtrahunt iod, leguntque forma Danielis אֱשַּׁנֵּי. *Aſanne.* Ad hunc modum פֵּירוֹת *peroth* : paſſim apud Rabbinos interiecto י, ne quis legat פרות *Paroth,* id eſt, vaccas, ſic ad deſignandam lectionem Pſal. 18. in Targhum אֲוִירָא *auera,* & Ioel 2. מַלְפִּיכוֹן *malpecon,* etſi nōnulli noſtrorū Iudaizātes aliter per tſeri Hebraico ſenſu reclamante, legant, vt ſit pluralis numeri, ſicque Prophetę

phetæ vâticinium ad Messiam non pertineat, verũ ad omnes doctores vniuerse. Sed ne in reliquis fallaris, vbi iod pro scheua minime ponitur, hanc teneto regulam.

Iod in medio dictionum indicat ipsum tséri, authore Elia, pręsertim quando est radicale vel indicat plurale. Exempla sunt quæ citat in verbis quidem היטיב *hetib* à יטב, אילכה *elechá* à ילך. In nominibus vero בית ה׳ *beth adonai*, עין ה׳ *hen adonai*, צירה *tseda*, שיבה *sebá*, in aliis orationis partibus דבריכם *dibrechem*, אין *en*, איך *ech*, &c. Quod non nisi in quiescentibus Ain Vau contingere solet. Rarius adiicitur ad indicandam lectionem, vt רבינו *rabbenu*, pro רַבֵּנו. Itaque alibi litera potius protractionis erit stridens i. In fine verò si sit terminatio pluralis numeri συνταχτικὴ, vt דברי י״י *diuré adonai*, sonabit e. Dignoscitur autem huiusmodi vox syntactica ex subiuncto ה haiediá indice genitiui casus, vel nomine proprio. Adiectiuum enim non afficitur ה haiediá, nisi eodem similiter afficiatur substantiuum proxime præcedens, & contrà: ac duorum substantiuorum ad diuersa pertinentium prius illud ה minime recipit, sed posterius. recte enim dicitur דבר הכוכב *deuár haccocab*, cætera vitiose. Alioqui autem Iod siue obeat vicem tertię radicalis, siue sit affixum primę personę, siue quid aliud pronunciabitur per i, vt עני, דברי, פקדני, *hani*, *deuati*, *peqadáni*.

Cant. 5. & enarratione 6. primarũ Tab. Maso.

Iod radicale in medio sonat e, alias i.

Iod finale sonat i, nisi sit index formæ pluralis syntacticæ.

Appendix.

Vocales iſtę interim ſępe fiunt conſonantes, cum recte feriuntur punctis, vt apud Latinos v & i ſequente altera vocali. Sed tum (excepto Aleph) geminari ſolent מטווה pro מַטְוֶה, *matve*, עייל pro עַיִל *Aiial*. Niſi in vocabulis vſitatis. Sic initiis dictionum cum ו radicale eſt, vt annotat Elias, diſcriminis cauſa ווחיק *vatik*, ווי *vai*. Sic enim diſtinguitur ab iis quæ incipiunt à Vau copula. Ex quo fit vt in ſcriptis Talmudicis & in Targhumin Ionathę, Onkeli, R. Ioſeph cęci, Akibæ, & interdũ in reliquis Hebręorum libris nomen plurale compoſitum cum pronominę inſeparato Iod ſcribatur per geminum Iod, hoc modo דבריי *deuarai*, vt declaretur eſſe mobile. Atque tum perſpicue differt à ſuo ſingulari דברי *deuari*, Idem contingit cum aliis affixis, vt in Malachia kimhiano אאנורייהו *Aagureiebo*. Quanquam non raro ſcriptio fit per אי, א ſignificante Iod eſſe mobile מסלאי *meſalai*, ſic ואי *vai*. Eadem ratio in ' poſtpoſitiuo, ſæpe enim reperias ואו *vau*, רמיאו *remiu* diſſyllábos. Quod nõ ſolum ad authoris mentẽ facit, ſed etiam ad pronuntiationem literarum בגד כפת, quas tum duriter efferendas eſſe intelligimus, cùm precedentes literæ יהוא ſunt conſonantes, tãquam præditæ Mappic, vel in pauſa, vt omittam ceteras cauſas, quę derogant literis יהוא, & de quibus minus laborant Rabbini. Neque enim magnopere in his laboran-

Iod & Vau mobilia bis ſcribuntur.

dum est, cum recens sit inuentum, atque adeo veteribus incognitum, vt D. Hieronymus affirmet Hebræos nullam habuisse literam, quæ nostro P. Latino respódeat. Certe significans nullum fuisse discrimen inter literas בגד כפת raphatas & daghesatas, aut potius nullam fuisse habitam rationem daghes leuis, vt mirer ingenia nostræ ætatis, quæ tam religiose corrigunt veterem pronuntiatioñe, Pharaonis, Pharisæorum, Philistim, Chanaan, Cherubim, Chidon, ac dicunt Parao, Parisæus, Pelistim, Kanaan, Kerubim, Kidon, &c. contra veterum Hebræorum sententiam, qui, vt mododocui, aspirabāt literas begad kephath, & pronunciabant, vt suprà attigimus, scheua sono vocalis subsequentis. Hoc enim vtrunque perspici potest ex vocabulo ἐφφαθά Mar. 7. quod hodie diceretur אֶפְתָּח eppetá, pro ephphatha. Nam pé Hebræorum & Syrorum plane τὸ φ Græcorum referebat, vt nunc pé Arabū & Ismaëlitarum, quod propterea pé raphé à Kimhio in Michlol & plerisque aliis appellatur, & olim Persarum, qui in occidentales partes nauibus transuecti Pharusios defectu literæ P. (teste Plinio) de se nominarunt. Qui etiam mos videtur antiquis Latinis celebratus, dum plerunque τῷ π Græco aspiratioñe adiunxerunt. Hinc enim in Lucano Enipheus pro Enipeo scribitur, in aliis Trophęū pro tropęo, Riphæi pro Ripæis, & in Euangelio Latino Caïphas, pro Caiapás.

In. 11. cap. Ds. & in 2. cap. Esaiæ.

De punctis peculiaribus literarum יהח.

He in fine valet A.

Trium istarum literarum notationē statim post vocales explicemus, quoniam etsi vocales nō sunt, tamen tantam cognationem cum illis habēt, vt eas nonnulli numero vocalium posuerint, si Sancti Pagnino credimus. He etsi non sit vocalis, tamen in fine valet A, siue sit paragogica siue symbolica fœminini generis, vnde apud Caldeos permutari solet in א, nisi alterum א precesserit. Sunt tamen pauca ex nominibus quiescētibus lamed he, quæ cum habeant he radicale expressum, illud habent quiescens in segol, aut tseri præsertim in regimine. Cuiusmodi sunt fere dissyllaba, vt quæ ad sui formationē nullam ascisscunt ex literis Hæmanti, vt שדה *sadé*, חזה *bozé*, & similia.

חע peculiaris vox A.

Ain quoque & heth gaudent voce A. Quare efficitur, vt fere intelligantur habere ־, vel ֳ, vel ־ְ: etsi alioqui proportio Hebraïca postularet alias

Sanct. In Heb. lib. 1. c. 14

motiones, vt נער *nahar*, ישמע *iishmaá*, שולחן *shulhhán*, יסלח *iisláh*. vnde & in fine dictionis post quatuor motiones magnas habent sub se páthah, quod Hebrei páthah Ghenuuá appellant, pronunciántque post suam illam motionem.

De literis אחהע.

Cantic. 9.

Literæ gutturales significanter vocantur ab Elia מבלבלים. Rationem enim notationis, & regularum vulgatam analogiam turbant ac euertunt. Nā vbi litera præcipue seruîlis præfixa per hiric vel Segol

ſcribi debuerat, ſubſequente gutturali magna ex parte ſcheua dilatabitur per ſégol, vt הֶאֱכִיל *hee-chil* pro הַאְכִיל *hichil*, אֱעֱבוֹר eebod, rarius per pathah & id quando y prima eſt radicis, vt יַעֲשֶׂה *Iaaſé* pro יַעְשֶׂה *liſe*, vbi vero per páthah, dilatabitur & per páthah מַאֲכִיל *maachil* pro מַאְכִיל *machil*. Denique vbi per kibbúts vel kaméts hatuph, dilatabitur ſcheua, ſubſequente gutturali per kaméts hatuph מָאֳכָל *maochal* pro מָאְכָל *mochal*. Seruilis autẽ præcedens in omnibus iſtis vendicabit ſibi motionem cognatam puncto gutturalis, cui pręfigitur iuxta regulam, Gutturalis notat ſe & pręcedentẽ, niſi quod ſeruilis pręcedens affecta caméts hatuph videtur notari per caméts motionem longam. Per A. enim moueri ſolet ac produci, quia accentu Metheg producitur. In nominibus exempla ſunt בְּהֵמַת *behemath* pro בְּהְמַת, *bihmath* שַׁאֲנָן *Saanan* pro שַׁאְנָן *Sanan*, אָהֳלוֹ *Abolo* pro אָהְלוֹ, *Ohlo*, &c. Quod ſi contingat vt propter affixum vel aliam ſyllabicã adiectionem ſimplex ſcheua veniat poſt huiuſmodi puncta rapta, ex eis pro arbitratu alteram compoſitionis partem elides, ne duo ſcheuaïm legas. Nam pro תֶּחֱטְאוּ & תֶּחְטְאוּ *tehteu* תֶּחֶטְאוּ *tehetu*, dici poteſt. Sic pro נַעֲרְךָ *nahatecha* dicitur נַעְרְךָ *nagrecha*, & נַעַרְךָ *naghatca*. Antequam autem finem literarum tractationi imponam, lubet prius explicare rationem, quam Iudęi, Germani potiſſimum, in ſcribendis vernaculis vſurpant, quáque in Ioſepho

Quibus in locis hateph ſegol legi debet.

Quibus hateph patha.

Quibus hateph camets.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Germanico & ſimilibus vſi ſunt. Eo enim pacto plurima,quę ad cognitionem ſcripturæ & lectionis Rabbinicę faciunt, innoteſcent. א pro a vocali ſumunt. ב֗ cum raphe pro f, Vau pro u vocali & etiam pro f conſonante,maxime in principio dictionis. Geminatum Vau pro vu. Iod pro i vocali, & aliquando etiam pro e, túmque plurimum præcedenti literæ ſubſcribunt ֵ , vt רֵידן *reden*, &c. Ain pro e vocali,vnde מעשט *meſet* in Elia, quod fortaſſe Cheradamum induxit, vt ſcriberet Hebræos, in lectione ſine punctis vſurpaſſe. Ain pro e. Tſadi pro z,Zain pro ſ leni, Samec pro ſ acuto, קש pro x. Geminant Pé pro pf: Non vtuntur literis Heth & Tau. Ac ſane Elias in Tisbi Germanos non pronunciare ח, ſed exempli cauſa מֵיקַן *mekan* pro מחקן: *mehkan* dicere author eſt. Cætera communia ſunt. Characteres parum admodũ à maiuſculis differũt: In vltima ſyllaba dictionis raro vocalem interiiciunt,באטר *vatter*,non באטער,quod ſępe fit in *monoſyllabis*,רש *das*.Idem nonnunquam in principio פרנקישקוש *Franciſcus*, & medio רוברטוש *Robertus*. Denique eam, vbi facilis eſt intellectu,ſupprimũt. ad finem ornatus cauſa ſæpe א & י adiiciunt,quæ alioqui redundant, vt לובא *lob*. Obſeruaui præterea Rabbinos,vt ambiguitatem τοῦ י adimant, ipſi addere א. Ita enim intelligitur non per i pronunciandum vt קמפניא *campanie*. Quod ſubinde ex-

א & י ſæpe ſuperfluunt.

perieris in lectitandis Hebræogallicis R. Selomonis. Vnde & in Kimhio & aliis Rab. passim occurrit חואך *hec*. i. quomodo, pro הֵיךְ seu Hebraico אֵיךְ. Nam qui legunt הֵיאַךְ *heac*, non ad hanc obseruationem satis attendunt. Ad eandem rem in nominibus barbaris & vernaculis י geminari solet, vt apud R. Selomon cap. 2. Amos, קיישנש *chesnes*, id est, quercus: apud eundem פשמיר *pasmer*, Gallice. Ibidem R. Da. Kimhi lingua Hispanica קשטניירש *castaners*, id est, castaneæ. Eadem vis geminati י in hac voce passim obuia קיישטור *quæstor*. Latina enim est, & perperam Munsteri & reliquorum punctis corrupta. Nisi quòd interdum prius est consonans, vt apud R. Selomonē Ps. 164. לרייש *larges*, *lati*. Est etiam aliud, cuius te monitum velim. Scheua scilicet in nominibusperegrinis quæque iam pro Caldaicis, Talmudicis, & Rabbinicis vsu recepta sunt, pertinere ad sequentem sæpissime. פרומביא *frombiá*. i. frænum. פרצופים πρόσωπον: & in nominibus propriis פטולומיום *Ptolomæus*. Hoc dicto propter lexica Chaldaica & Rabbinica, & eos qui pūcta ad Hebræorum libros adhibent. Satius enim erat vocabula huiusmodi, quæ ita in Iudæorum linguam admissa sunt, ex vocalibus quàm punctis legere. Tum enim significatio statim se prodit, ac vocabulum Græcum, Latinum, Italicum, Gallicum, adiectu pūctorum non obscurum redditur, non nouum, non prodigiosum, vt ad illa explicanda nullum lexicon

satis esse possit: quæ alioqui si ex vocalibus legātur, nullo opus habent. Hæc enim ex linguis vernaculis fere desumpta sunt, scribente Elia in Methurgheman, quod & repetit in Tisbi, Targum Ierosolymitanam infinitis locis cōsentire cum lingua Romana & Italica. Sed iam ad secundam institutionis huius partem, quæ in characteristicis verborum verbaliúmque posita est, transeamus.

In præfatione. In rad. כִּיפָא

De Verbis.

Secunda libri pars.

Secunda nota lectionis Rabbinicæ est in characteristicis verborum & verbalium. De iis ergo aliquid notemus. Verba ex characteristicis nedum syntaxi facile discernuntur, præterquam in coniugationibus daghessatis. Quare vti nomina, quę per hiric leguntur, sic verba coniugationis piel habent Iod insertum, quasi resoluta motione parua hiric & daghes in iod, in hunc modū פיקר *piqqed*, פירש *perás*, vt in nominibus עילג *hilleg*, ריבון *ribbon*. Similiter in pual & hophal interiicitur Vau per quod à suis actiuis distinguantur, פוקר *puqqad* הוגדל *hogdal*. Coniugatio hithpael propter syllabam הת, quam gestat in capite, facile agnoscitur, etiam si ה cadat propter concursum alterius seruilis. Nam ad ostendendam coniugationem post literas æthan & mem participij ת remanet. Eadem ratio cum gestat נת. Nam hac etiam syllaba Rabbini formant aut saltem componunt hithpael, vt נתנבא *nithnabbé*, נתקסר *nithkaser*, quale bis reperitur

נת format hithpael Rabbinicum.

tur in Scriptura. Ezech. 23. & Prou. 27. נשתוה *Nistauá.* Habent & aliud hithpael compositum ex quadrata coniugatione, vt השתותק *histothek* pro השתתק *histatteck.* Habent etiam aliam rationem cōpositionis ex duobus ordinibus, vt נצולו *nitsóln*, pro נצלו *nitsclu.* Totidem enim modis compositio fit.

In quiescentibus pe Aleph infinitiuos formant per metathesin, traiectis vocalibus. Siquidem pro לאכול, *leechol*, dicunt לוכאל, *lochal*, & breuius לוכל, *lochal*, pro לאמור, *lemor*, לומר *lomar*, forma planè noua, quasi à יומר *iamár*, cum Hebraïce dicendum foret לאמור *lemor*, Caldaïce למימאר seu לְמֵאמַר *lememar*, interposito Mem inter literas *Biclam*, & radicalium primam. Thalmudice לְמַר *lemár* & per apocopen לימא *lema.* Simili forma reperies in R. Selomo & Talmud לוכח *lochâh*, ad arguendum, à יכח *iachah.* Quod depromptum est ex vsu linguæ Caldaïcæ, quæ quiescentia pe Iod, & pe א confundit. Quare vt Iod in imperatiuo cadit, ita & interdum א. vnde זיל *Zil*, abi, ab אזל *azal*: vt דע *da*, scito, à ידע *Iadaa*, immo & interdum tota syllaba הו *ho*, formatiua hiphil quiescentium pe, צא *tse* pro הוצא *hotse*, aufer, educ.

In pé Aleph & pe Iod Rabbinicus.

Infinitiuis quiescentium Lamed א addunt literā ת, quod interdum fit in cōtextu למצאת *limtsoth*, propter eam cognationem, quę est inter hunc ordinem & quiescentium Lamed ה, ob similem istarum literarum prolationem, & absque punctis למלואת *limloth*, להבואת *lehaboth*, pro לְהָבִא *lehabe.* Item abs-

Inf. Lamed א Rabbi.

que לקרותא likroth. Tumque in cunctis coniug. quiescit in Vau holem expresso.

א sequentibus literis הוי abiicitur.

Qua abusi sequentibus literis הוי plerumque extrudunt א, ac si radix esset de quiescent. Lamed ה, מוצה מוצים מצו, *matsu, motsim, motsa*, & in paul סנוי *sanui*, מצוי *matsui*. In præterito מצינו *matsinu*, vt גלינו *Galinu*. Pari ausu tertiam fœmineam singul. præteriti claudunt per ת, באת *bath*, מצאת *metsath*, prorsus vt בנת *benath* גלת *ghelat* tertia fœmin. singul. præteriti Chaldaici de quiescent. Lamed ה. quanquam

3. Fœm. præte. desinit in ת.

Hebraica analogia lego גלת קראת מצאת *matsath*, *karath*, *Galath*, pro מצאה *matsea*, קראה *kareá*, גלתה *Galetha*. Contra quiescentia Lamed ה, conuertunt in Lamed א, & maxime cum affixis, vt עשאה *asaáh*, fecit eam, ne dicentes עשה *ásah*, confunderent cum עשה *Asá*, fecit. Sic in reliquis vocibus עשאוה *asahuha* pro עשוה *asuha*. & in verbalibus הכאה *haccaa*, plaga à נכה *nacha*, הוראה *horaa*, significatio, a ירה *iara*, הרשאה *harshaa* potestas, à רשה *rasha*, משתא *mista* cõuiuium. vnde plurale משתאות *mistaoth* a שתה *satha*. Hoc enim habent à Chaldæis, vt confundant quiescentia Lamed א. & ה.

In verbis quę incipiunt à zain vel tsadé, tota cõiugatione Hithpaël, Tau symbolum coniugat. cõmiscetur primæ & secundæ radicalibus, ne illud esse de radice seu corpore dictionis existimes. Nam & istud vsuuenit in contextu Biblico, siquidem prima radicis fuerit vna ex literis סשץ ad Euphoniã

ם & ר in quibusdam locis nõ sunt de radice.

ne duo ſibili ſeſe proxime excipiant : niſi quod in סמ retinetur inuariatum, poſt צו mutatur, poſt illud quidem in ט, poſt zain vero in ד, ſed apud Rabbinos & Chaldæos tantum ob illam affinitatē, quæ eſt inter ת ט ד, vt pote literas eiuſdem organi, ſeu (vt Hebręus dicit) מוצא אחד. Exemplo ſunt הצטדק *hitſtaddek* pro התצדק *hithſaddek*, & הזדמן *hizdammē*, pro התזמן *hithzammen*, a radicibus צדק ומן *tſadak*, *zaman*.

Rabb. verbum, quod vſu ſcripturæ eſt intranſitiuum in Hiphil, tranſitiue plerūque vſurpant ſubiuncto את vel pronomine paſsiuo, vt הֵקִיץ *hekits*, ſurrexit, & rabbinice הֱקִיצוֹ *hakitſó*, excitauit eum, &c. Hinc illud cuiuſdam הקיצוני רעיוני *hakitſuni raaionai*, excitauerunt me cogitationes meæ. Atque hoc probat R. Dauid in Michlol, contra dogma Patris ſui R. Ioſeph, præſertim cum etiam in ſcriptura, tranſitiua & intranſitiua in eadem coniugat. nonnunquam reperire liceat. Hinc etiam verbis Kal vtroque modo vtuntur, פסק *paſak* ceſſauit, & ceſſare fecit, vnde פוסק *poſek*, arbiter, qui litem dirimit, חזר *hazar*, rediit & reſtituit, quod in aliis cōiugationibus locum habere poſſit, & quidē in hithpaël, quę proprie eſt reciproca, vt apud R. Iſaac Arama in Geneſi נתנבא ילדותך *nithnabbe ialdutechá*, prophetata eſt natiuitas tua, cū tamen trāſitiue hoc verbum ſumi ſoleat.

Intranſitiua trāſitiue ſumi.

Non tantum vna reperta perſona integram cō-

El. in tract. spec. spec. 3. & Bahur orat 2. cle. 13.

iugationem actiuam & passiuam ipsi respondentē formāt, vt vulgatus est canon הברברקים *hamdakdekim*, verumetiam reliquas, vt החריף, *hecheriph*, cuius radicis vsus extra eos nusquam est in hiphil & hophal, sed tantum in kal & piel.

Synæresis.

Per synæresim sæpe contrahunt dictiones vbi adest litera אהוי, vt יהו *Iehu* pro יִהְיוּ *Iihiu*, יהא & יהי *Iehé* pro יִהְיֶה *Iihie*, vt Chaldaice תהו *tehon*, pro תֶּהֱוֹן *teheuon*. Qua norma pasim in Talmud א absorbetur in medio, quod imitatus R. Selomó sæpe vsurpat אתמר *ittamer*, loco אתאמר *Ithamer*. Et per syncopen Nun vt אתצל *ittatsal* pro אִתְנַצַל *ithnatsal*, & per Aphæresim צג *tsag* pro יצג *iatsag*, statuit, in Beuiario Heb. de benedictione nuptiarum.

Permutatio literarum.

Literas אחעה sæpe inter se permutant, seorsum א in ע & contrà, vt כעור *cahur*, & כאור *caur*, turpis, ערע *hara*, ארע *arah*, & ערא *hara*, accidit, עיכל *hikkel*, & איכל *ikkel*, digessit, ח in ע, vt עג *ghag*, circinauit, idem quod Hebræum חַג *hag*. ח in א חֵפֶץ *hephets* & אֶפֶץ *ephets*, א in ה כסא *kissé*, & כסה *kisséh*, in secunda sectione 14. cap. Osee in Rab. Selomó. Item & literas quę sunt eiusdem instrumenti, vnde quod Hebraice עָקַב *aakab*, supplantauit, Rabbinus ait עקף *aakaph*, מ & נ confundunt אותן *othan*, eos, & אותם *otham*, שמרתן *shemarten*, & שמרתם *shemartem*, pro eodem, זוכרין *zocherin*, & זוכרים *zocherim*. Sic in Esaia cap. 19. memphis appellatur נוף

noph. In Osea vero 9. מוף *Moph*.

Tanta licentia literas יהוא inter se commutāt, אֶהֱוִי. vt interdum ו quiescentium Ain, in ה vertant: hinc מהל *mahal*, pro מול *mol*, circuncidit, & benoni מוֹהֵל *mohel*, & verbale מהולה *mehula*, circuncisio. Quāquam Elias in eo putet ה iniectum per pleonasmū, & contrà ה vel א in Vau, vel Iod. Nam à נאם *naam* dixit, reperio נם *nam*, à שאל *Shaal* interrogauit, שיל *Shaial*. Sic in nominibus שיורי *Seieré*, pro שארי *Saaré*, reliquiæ. A תַם *tam*, completus est, in hiphil להתאים *lehathim*, ad complendum, in Rab. Iaacob, à תְוָה *taua*, תהה *taha*, miratus est. Cui affine est התויך *hithuith*, mediauit, à תוך *tauech*. Quam cōmutationem in aliis literis interdum obseruāt, עלע *alaa*, pro בלע *balaa*, sorpsit, להג *lahag*, pro הגה *haga*, loquutus est, בהב *bahab*, pro להב *lahab*, inflammauit, pręsertim quando inter illas est affinitas prolationis. Itaque vtūtur (ait R. Mose Leu. 23.) Sapientes caph, & koph, in differenter עכב & עָקַב *acab*, retardauit. קשט & כשט *casat*, ornauit.

In Tishi.

Verborum etiam ordines non raro confundunt. Exēplum sit זכה *zacha*, vice זכך *zachach*, dignus est, meruit. עף *aaph*, volauit de qu. à quo verbale עפיפה *aaphipha*, volatus, de duplic. In Niphal q. Ain & duplicantium loco נָדוֹן *nadon*, exempli causa, dicunt נידון *niddon*, pro נָדַךְ *nadac*, נידך *niddach*, versa scilicet motione magna in paruam & daghes. Quod & alibi more Chaldęorum sæpe faciūt: apud quos

Motio parua & daghes pro magna.

verba, quę ſuapte natura quieſcentia ſunt, fere fiũt defectiua, ideſt, ſuam imperfectionem ſupplent per daghes: quod quidem in his duobus ordinibus defectum non præcedentis, ſed ſequentis literæ præter Hebræorum leges indicat.

Verba quadrata.

Formam quadratam tam in piel, quàm hithpaël paſsim in perfectis vſurpãt סובר *ſober* tulit, השתותק *hiſtotek*, conticuit.

Benoniim.

Commixto præterito & participio lego in tractatu בתרא *batra* citante Rab. Iſaac, rurſum vidimus דהוו מְנַסְרוּ כשורי בגרמיה quod ſerrabant trabes ex oſſe eius, de ceto loquitur: vbi ſi in meo codice nullum ſit mendum מנסרו *menaſſetu*, poſitum eſt pro מְנַסְּרִים *menaſſerim* vel מְנַסְּרֵי *menaſſere*.

Similia multa participia cum preteritis compoſita occurrunt vt מינצו *minnatſu* pro מתנצים *mithnatſim*, capientes, aucupãtes. Apud Talmudicos enim Vau ponitur ſæpe in pluralibus Participiorum maxime quieſcentium lamed, קרו *karó*, vocantes מנצו *menatſo*, rixantes: quod videri poſſit factum à participio & affixo, vt אתון מניתו *attun mathnithu*, vos docetis, corrupte pro מתנין אתון *mathnin attun*. Sic מתנינן *mathninan* nos docemus, pro מתנין אנן *mathnin anan*.

Vſurpant fœmineum benoni Niphal pro nomine ſubſtantiuo, vt נִבְרֶכֶת piſcina, quod citat Kimhi ex Miſna, in rad. עכר.

Part. mascul. componuntur cũ affixis, &c

Participia masculina componunt cum pronominibus, vt vim præsentis temporis habeant, contra linguę Hebraicę rationem, מְקֻבְּלְנִי *mekubbalani*, per manus accipio ego, pro מקבל אני *mekubalani*, sępe apud Talmudicos & Eliam in Maſ. Ham. Sic in R. Moſe qotſis אָמְרִינַן *amerinan*, dicimus nos, גָּרְסִינַן *gareſinan*, legimus nos, תנינן *taninan*, diſcimus nos, אמינא *aména*, dico ego, פּוֹקְדָנִי *pokedani*, viſito ego, non autem viſitans me, vti poſcebat ratio Hebraica. Qualia quinque extare in Scriptura multi putant מִשְׁתַּחֲוִיתֶם *miſthahauitem*. Ezech. 8. יוֹלַדְתְּ *ioladath* Iud. 13. & tria alia eiuſdem formę Ierem. 22.

Peulim.

Peulim loco benoniim כפוי *caphui* pro כּוֹפֶה *cophe*, ſuprimens, diſſimulans, נשוי *naſui* pro נושה *noſe*, qui vxorem duxit, רכוב *rachub* pro רוכב *rocheb*, equitans, סבור *ſabur*, pro סובר *ſober*, cogitans. Vide Eliam in Tisbi, radice נשה, & R. Abraham in tſahoth pag. 167. fac. 2.

A verbis neutris kal deriuant Peulim, à שרה *ſara* manſit, שרוי *ſarui*, collocatus, poſitus, vt ſignificationem ducat à piel vel hiphil.

Infinitiui.

Talmudici formam illam infinitiui vſurpant, quę more Hebraïco formatur ſubiecto י per paragogē hoc modo, פְּקוֹדֵי *pekodé*, לפקודי *liphkodé*, & in niphal איפקודי *ippekkodé*. Reperio etiam abſque Iod in comment. Kimhi in Sophoniam איכסוף *ikkeſoph*. Sic in quadam prece Erubim. i. Paraſceuę liceat nobis לְמַלְטוֹלֵי וּלְאַפּוֹקֵי וְלְעַיּוֹלֵי mouere, educe-

re, introducere.

Ex illa cognatione ſignificationis, quæ eſt inter niphal & hithphaël, iungunt affixa, cum infinitiuo hithpaël, vt ſcriptura cum infinitiuo niphal. Exemplum reperi 7. cap. Phyſ. Rab. Tybbon להתרחקו *lehithrahako*, ob interuallũ eius. Et certè lego veteres Hebræos duas has coniugationes pro vna eadémque habuiſſe, quod illud Rab. Selomonis Geneſ 24. ſatis arguit. וַתִּתְכַּם inquit, כמו וַתִּכָּבֵר וּתְשַׁבֵּר לכוו מתפעל. Vnde fortaſſe tracta eſt harum commiſcendarum ratio, נתקדש ſuprà.

Vocales in ſe commutatæ.

ל infinitiui defectiuorum & quieſcentium pe Iod enunciant per Iod, non autem ְ, id eſt, per hiric paruum & daghes, hac ſpecie, ליקח *likkáh*, pro לָקַחַת *likahath*, ליתן *littán*, pro לָתֵת, *latheth*, ליפול *lippol*, pro לְפֶלֶת *lapheleth*, aut potiùs perfectè לִנְפוֹל *linpol*. Et in quieſcentibus ליִשַׁן *liſſán*, ליבוש *libbos*. Non multũ diſſimili regula contractim dicunt ליפקד *lippaked*, in infin. niphal, pro לְהִפָּקֵד *lehippraked*, ſic ליהרג *lehareg* pro לְהֵהָרֵג *lehehareg*, &c. Nam inter omnes literas eheui, ה maximè eſt obnoxia contractionibus, vt apud Græcos certę ſunt vocales, vt α, ε, ο, craſibus ſubditæ.

Futurum.

Pro Iod æthan interdum ſufficiunt נ, nimirum ad formationem tertiarum perſonarum, quod vix alibi fit, quàm in Talmud & in Targum Ieroſolymitano, vbi pro יִפְקוֹד *iphkod*, dicunt נפקוד *niphkod*, & נפקדו *niphkedu*, pro יִפְקְדוּ *iphkedu*. Quo ſenſu Kimhi initio

hi initio suorum commẽt. in Abdiam, illud e Thalmud citat ארדלא כפא רחק ננרצא בנויה נשרוף, vbi נשרוף *nishroph*, dictum est loco ישרוף *ishroph*. In medio, inquit, cochlearis, quod sculpsit faber, adurit sinapi. Quod perpetuum est apud Syros, vt in nouo testamento Syriaco apparet, etsi illic perperã nun in iod corruperit Tremellius.

Verbalia Rab.

A quolibet verbo Rabbini deducunt verbalia substantiua, masculina quidẽ formæ שִׁלּוּם *shillum*, vt à קצר *katsar*, procreant קיצור *kitsur*, quemadmodum antea submonuimus. In quiescentibus pe iod, quod est peculiariter obseruandum, mutato י in vau ווידוי *viddui*, confessio, וִיכּוּח *viccuah*, argumẽtatio, ויעודים *vihudim*, conuentus. Fœminina verò formæ seu notationis נדיבה *nediba*, veluti דריכה *dericha*, עֲשִׂיָּה *aasiiá*, כתיתה *kethitha*, מיתה *mitha*, à verbis דרך *darac*, עשה *aasa*, כתת *cathath*, מת *meth*, aut formæ חמימות *hamimuth*, de qua paulò post. Earum autem prior vsque adeo Rabbinis familiaris est, vt ea etiam vtantur in imperfectis omnium ordinum. Hinc נסיגה *nesigha*, retrocesio à נס *sag*, quasi radix esset נסג *nasag*. Huiusmodi formæ (inquit Elias) nomen deriuari potest à verbo quolibet, eritque nomen operationis. Quòd si non interiecerint iod, magna ex parte fœminina leges ex forma צדקה *tsedaka*, nisi forte alteram ex vocalibus expresse habeant, quæ lectionem ostendat, vt זמורה *zemora*, מלוכה *meluchá*, sicuti antea dictum est. Econ-

Quomodo fœminea legẽda. Elias spec. 2. tracta. speciorum.

spec. 2. & 7.

Elias in Tisbi.

trario à verbalibus plerunque deducũt verba sumpta litera seruili pro thematica, vt à תהלה *tehillà*, התהיל *hithhil*, quasi radix esset, non הלל *halal*, sed תהל *tahal*, à תרומה *teruma*, תָרַם *taram*, primitias obtulit: cùm tamen radix propria sit רם *ram*, & ת heæmanticum. à מִשְׁכָּן מִשְׁכֶּנֶת מַשְׁכּוֹן *mascon*, *miskan*. Sic fit תָּרַע *tataa*, à תרועה *terugha*, אִימֵּת *immeth*, ab אמת *emeth*, in Physica Rab. Tibbon, cap. 5. נתאלמן *nithalmen*, ab אלמן *alman*, apud *R*. Leui, Leuit. 21. habent simile in scriptura quo se tueantur, מִתְיַהֲדִים iudaïzantes à יהודה *Iehuda*. Præterea quod communius est, à quolibet verbali quodlibet verbum, vt à חמור habes חמיר. & à barbaro לִסְטִים, id est, λῃστής, piël ליסטס לִסְטֵסְתְּ תִּי, *listas*, *listasta*, *listasti*.

Ester 8.

De nominibus, siue nominum formis & notationibus.

Forma דָּבָר vsitatissima in adiect. & סֵפֶר בֶּגֶד in substant.

Forma hæc nominum דָּבָר *dauar*, frequentissima est, ac ferme sic legendum est vbi nullæ exprimuntur vocales. Nam nominum quinque aut sex punctorum formas frequenter obuias vsus & Lexicon te docebit. Neque enim regula alia à se inuicem distingui possunt, quàm quòd harum vsus sit abstractorum siue substantiuorum, בֶּגֶד *beghed*, אֶרֶץ *érets*, כרם *kerem*, רגל *reghel*, אבן *eben*, פסח *pesah*, &c. שֵׁבֶט *shebet*, ספר *sepher*, חלק *helek*, עדן *éden*: illa magis sit concretorum siue adiectiuorum, נָבָל

Elias 3. Bahur. elem. 3.

nabal, חרש *haras*, יקר *iakar*, חכם *hacham*, יָשָׁר *iashar*, &c. Adeo vt inter nomina ſex punctorum duo Toar reperiri pro miro notet Abben Ezra in lib. Tſahoth, יֶלֶד puer, הֵלֶךְ viator. Verùm in plurali iam conſpirant, eaſdémque habent motiones, imò omnes formæ deſtitutæ vocalibus Vau & Iod, in eam formam plurali numero conueniunt, niſi forte fuerint de dagheſſatis, ספרים בגרים דברים שכרים, כתבים *ketabim*, *Sepharim*, *beghadim*, *debarim*, *Shecharim*, vt merito dubites, inquit Elias, à quo ſingulari deſcendant. Forma tamen זָקֵן *zaken*, retinet ſuum tſeri, זְקֵנִים, etiã in fœmi. genere זְקֵנָה *Zekena*. Nã potius eſt forma participij ſecundi modi kal, quàm nominis, tametſi Kimhi malit eſſe nominum Toar, quibus aliquando pro participiis vtamur. Reliquæ nominum formæ aliquam ex literis protractionis expreſſam habere ſolent, ad monſtrandam lectionem. Nomina enim fere omnia plena ſunt, etiam in ſcriptura, adiectis iam punctis, vt annotat Elias tab. 1. orat. 2. Maſor. Hammaſ.

דְּבָרִים *forma plural. omnium, quæ carent literis protractionis.*

Elias in kimhi rad. נטף.

Ab omnibus nominibus Rabbini paſſim formant paronyma (Toarim vocant) addito Iod in fine pro maſculinis & ית pro fœmininis, contra linguæ Hebraïcæ conſuetudinem, (non tamen analogiam) in qua nulla fiunt huiuſmodi paronyma, niſi gentilia tantum & ordinalia, cum aliis pauciſſimis, ſed apud iſtos quæcunque. A יום *iom*, enim dicunt יומי *iomi*, diurnus, à תַּלְמוּד *talmud*, תלמודי *tal-*

Adiect. maſc. format Iod calci additũ, & ית fœmin.

mudi, doctor, sic יהודי . מצרי *iehudi, mitzri*: ac postea fœminine per ית vel ית יהודית *Iehudith*, Iudæa mulier, & יהודיה *Iehudiiá*: (quanquam posterior hæc terminatio sit tantùm gentilitiorum) יומית *iomith*, diurna, צרפתית *tsarphathith*, Galla mulier; & aduerbialiter iudaïcè, gallice, quæ proindè à Sante dicuntur *Gentis* aduerbia. Idem efficiunt syllaba ני & נית, vbi dictio per se non satis plena & vocalis est, vt fit in monosyllabis & dissyllabis vt גופנית *ghuphnith*, רוחנית *ruhanith*, חיונית Hiiunith, vitalis, הילאני *hylani*, materialis. sic enim enim vocaliora sunt. Formant & abstracta, quæ appellant שמות *shemoth* aut שמות הדבר *shemoth*, *haddabar*, in ות, עצמות *hatsmuth*, substantia, כנויות *keniiuth*, agnominatio, affixum, סמיכות *semichuth*, continuatio, syntaxis & similia. Similiter & aduerbia quædam תניינות *tinianuth*, secundò; תליתות *telithuth* tertiò. Reperies & substantiua cum adiectione syllabæ יא, maxime in quiescentibus, vt כניסייא *kenisiá*, קריא *kiriia*, sæpe in iis qui magis accedunt ad stylum Talmudicum.

ות *format abstracta aut aduerbia.*

Quinetiam Caldæorum more nomina התואר seu concreta fabricant adminiculo literæ ן vel syllabæ תן hac forma, סוכלתן *socletán*, intelligens, חומסתן *homsetán*, fraudator. Quæ deinde faciunt substantiua adiectione ו Chaldaïca, aut ות Rabbinica, סוכלתנו *socletanú*, intelligentia, פורענות *purhanuth*, vltio, absque ת ante נ: quod syllabæ תן & תנו

ן *Format concreta.*

נות & נו *abstracta.*

magis Chadaïſmum quàm Hebraïſmum redoleant. Ad Hebraïcas autem formas ſua potius accommodent quàm Chaldaïcas, etiam ſi alioqui radix fuerit Chaldaïca.

Præterea quoniam non omnium toarim propria & diſtincta inueniunt nomina, in illis locis, in quibus ſcriptura ſimpliciter vteretur participiis pro toarim, doctores Hebræorum ad eorum diſcrimen literam ן in fine addunt præmiſſo ÷, vt apud illos גוזל *Gozel*, rapientem ſignificet, גוזלן *Gozlan*, verò raptorem, ſic כועס *cohes*, iraſcentem, כועסן *cohaſan*, iracundum, שוכל *shochel*, intelligẽtem, שוכלן *shoclan*, ingenioſum. Qua forma apud Arabes & Turcas Imperator, שולטן *ſoltan*, nuncupatur. Hæc eadem nonnunquam trahunt à ſubſtãtiuis ſeruata lege mutationis punctorum כַּעְסָן *caaſan*, iratus, סַלְחָן *ſolhan*, agreſtis, גַּזְלָן *gazlan*, raptor. Vnde Rab. Moſe הַדַּרְשָׁן *haddarſan*, concionator, דַּעְתָּן *dantan*, intelligens, קַבְּלָן *kablan*, qui didicit libros cabalæ, à כַּעַס סלח גזל דֶּרֶשׁ, &c. qua ſimilitudine vnicum reperitur in ſcriptura, Lament. 4. נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת mulieres miſericordes, cuius ſingulare eſſet רַחְמָן, vel רַחְמָנִי *rahman, rahmani*.

Toarim ſormant à Benoniim Kal.

Elias cap. ſpec. ſpecie 4.

Debuiſſent tamen fortaſſe illa formaſſe à Benoniim ſubiecto Iod Heemãtico. Nam id non feciſſent ſine ſcripturæ exemplo שוכני *shocheni*, habitator, à שוכן *shochen*, habitans, in Abdia.

His non contenti, vt linguam ſuam reddant lo-

cupletiorem ab omnibus penè coniugationibus creant nomina; hauddubiè verbalia, quę designent actionem coniugationis, à qua descendunt.

A Kal, formæ ידיעה *iedibá*, vt Iod inter secundam & tertiam radicalem, huiusmodi notationem demonstret.

In Niphal vsurpant fœmineũ Benoni pro nomine substantiuo, נברכת *nibrécheth*, piscina, vt Kimhi è Misna docet in rad. עכר *aachar*.

In Piel, Iod post primam verbi constituit masculinum formæ שיתוף *shittuph*, חיבור *bibbur*, nudum daghes fœmin. צַוָּאָה *tsauuaa*.

He præfigitur deriuatu coniug. Hiphil. & Hithpael.

A coniugatione Hiphil conficiunt nomina pręfixo he, הפסר *hephsed*, הרגל *herghel*. He nimirum affecto segol in deriuatis masculinis, páthah in fœmininis השחתה *hashhathá*, הלכה *holachá*, הודיה *hodaiiá*, חסגה *hassaga*, הַטָיָה *hattaiá*, in quibus duobus & affinibus, he etsi imprimat daghes, est characteristicon coniug. non Hajedia, quia id facit ob defectum nun prima radicalis: aut ֿ: si sint de q. ain הערה *haará*. Similiter formant à radicibus quiescentium Lamed He deriuata, præfigendo literam Nun affectam hiric sequente scheua, fortasse quia deducta sunt à coniugatione Niphal, נמסות *nimsuth*, נמחות *nimhuth*, à מסה, מחה. & aliquando aliorum ordinum, vt נמוק *nimmuk*, à radice מקק. Reperio etiam Nun affectum scheua נסיגה *nesigha*, à סוג. A coniugatione hithpaël subiecta syl-

נ præfigitur deriuatiu quiescen. Lamed. ה.

laba ות vt התפקדות *hithpakduth*, sic התנצלות, *hithnatsluth*, התגליות *hithagalliiuth*, התמרות *hittamduth*, criminatio, reuelatio, perpetuatio. התבוננות *hithbonenúth*, explicatio. Nam permulta apud eos extant. Interdum etiam ab eadem coniugatione iuxta rationem התחילה *hathilla*, vbi tau superadditum faciũt radicale, vt posteà dicam, vnde malim creatum ex Hiphil, התקדש, *hathkaddas*, &c.

Cætera ab iis, quę è peculiaribus coniugationibus deducta sunt, magis sunt Hebraïca, & adminiculo sex literarum האמנתי vulgato Hebræis more formantur, nempe, si qua ex eis præponatur, eius punctum est vel ֶ vel ֱ vel etiam hiric paruum, sequente scheua quiescente, differenter tamẽ. Nam ה cùm dictionem incipit, habet ֶ & interdum ֲ: הנחה הפלגה השמעות *hasmahuth*; *haphlaga*, *hanaha*.

De vulgatis Heamanticis.

ה Initio habet pathah.

א plerunque insignitur segol, rarò patháh אצערה *Etsaada*.

א segol.

Mem ferè habet hiric vltima syllaba affecta ֵ vel holem, משפט. מוסור *mispat, mizmor.*

מ hiric.

Tau notatur ַ תלמיד, תרדמה *talmid, tardema.* Nisi alterum ת ad finem accesserit, in hunc modum תלבושת *tilboseth.* Vbi etiam obseruabis ת adhærẽs finibus exigere segol ante se, vbi nulla vocalis expressè adest: alioqui vel suroc vel hiric gadol מלכות *malcuth*, מצרית *mitsrith*, & interdum holem, vt אחות *ahoth*, soror, חנות *hannoth*, grátia. Totidem enim

ת pathah.

ת finale habet segol ante se.

modis aduocatur ad calcem ad fœmineorum formationem, vnde in illis formatur plurale in Oth.

Iam verò alia ad calcem non aſciſcuntur ne ad formationem quidem maſculeorum, niſi quòd aliquando Maſc. Hebraicis addunt א Chaldaicum ערכא *hercá*, æſtimatio, pro ערך *hérec*, quod in plurali retinent ערכאות *hercaoth*.

Fœmineis verò pro ה nun finale ſufficiunt, dicunt enim מַתָּן *mattan*, infrà, pro מַטָּה *mattá*; פִּשְׁתָּן *piſtan*, pro פִּשְׁתָּה *piſta*, linum.

præcedunt holem & camets.

Et ſane in vulgatis, Nun ante ſe habet Camets, & crebrius holem, dictionémque claudit in multis verbalibus atque adiectiuis non paucis, ארמון *armon*, אלמן *alman*.

Iod finale quieſcit in hiric, aut mouetur poſt א, tanquam vocalis in diphthōgo.

Porrò Iod ſiue Gentilitia & ordinalia ſiue adiectiua formet, quieſcit perpetuò in hiric עמוני *ammoni*, ימיני *iemini*, שני *ſeni*: aut ſi mouetur, antegreſſa eſt א, quæ illud ſignificet coaleſcere tanquam vocalem in diphthongo, hac quæ ſequitur forma. בנאי *banai*, ædificator, זכאי *zakkai*, pur', אשמאי *aſmai*, peccator, ſceleratus. Sic enim multa Toarī fingunt Rab. & præſertim Talmudici, Vide Rab. Ioſeph Kimhi in 29. cap. Prouerb. Quo in genere eſt בַּדָּאי *baddai*, mendax; Hebræum quidem origine, ſed forma & vſu Rabbinicum. Hæc in genere de literis Heemanti dicta ſint. Qui earum notationem pluribus ſibi explicari volet, ad elementum 12. & 13. libri tertij Babur Eliani recurrat.

Cautio-

Cautiones quædam.

Non est silentio prętereundum quasdam particulas vel etiam literas facere posse negotium ei, qui non diligenter attendet ad Rabbinorum lectionem. Et primùm ה accedentem ad calcem. Interdum enim index est secundarum personarum singularium vtriusque generis. Quare פקדת pro ratione loci leges *pakádta & pacadt.* Interdum signum fœmininorum, quę habent ante ה segol, sed & eorum quæ in statu regiminis & affixionis ה in ת verso reponuntur. Qualia sunt אדרת *addéret*, נקבת *nekeuath*, נקבתו *nekeuathó.* Quæ omnia minimo negotio diiudicabis: & maximè si intelligis formam פוקדת esse creberrimam in participiis. Alteram verò quæ habet ת factum ex ה, propriè esse nominum. Reliquę consonantes finibus appositæ similem ambiguitatem gignere non possunt, quia, vt acutè vidit Elias enarratione 5. primarum tabularum Masor. motio literam in fine dictionis positam afficere nunquam potest, præter ה ,כ, & ו. cæteris consonantibus tractis per scheua ad præcedentem syllabam. Sed duæ posteriores tum per camets proferuntur.

Tertia & postrema libri pars, de literis vel syllabis seruilibus.

ה in calce ambiguitas.

Elias Bahur orat. 3. elem. 10. & orat. 2. elem. 2.

Deinde Vau & Iod finales, aliâs enim affixa sunt, aliâs minimè, vt pluribus antea dictum est. Tum Munera literarum האמנתי *heemanti*, formatiuarum verbalium, literarum איתן *æthan*, indicum futurorum, בכלם *biclam*, gerundiorum, תחיבו *tehi-*

Iod & Vau final. ambiguitas.

Litera ancillantes cognosci debent.

mun,indicum perſonarum præteriti & aliquando cæterorum temporum ac modorum. Poſtremò ad vnguem promptam habebis rationem affixorum כינוים *bachnuiim*,quibus ſcilicet punctis ſignẽtur, quaſque motiones proxime ante ſe exigant tã in verbis quàm in nominibus: atque miniſteria literarum miniſtrarũ משה, וכלב, *moſe*, *vecaleb*, quarum hæ imprimunt daghes ſequenti, ſi capax fuerit,prima affecta hiric, altera ſegol, tertia pathah: illæ וכלב peculiari puncto ſcribuntur per ſcheua; niſi quòd Vau ante literam affectam ſcheua, aut literas בומף ſurec,nuſquã habet pathah,vt in cõtextu,quoniam,vt nec apud Caldæos,niſi raro admodum,ita nec apud Rabbinos conuertit futurum in præteritum,niſi forte cùm citant ſcripturam,in qua Vau hippuc reperitur.Idem eſto iudicium de conuertente præteritum in futurum. Cæteris abutuntur ad multa,vt ה ad relatiuum ש, ante particulas inflexiles, cum ſcriptura tantùm id ante verba vel participia prçſtet. Hinc apud R. Leui, Leui. 21. המומים היותר קשים maculç quç magis(ſũt)difficiles.

Rabbini copulant variè literas moſe vecaleb.

ב per ecclipſim ad allegationes vt R. Selo. Leuit.22. בצואת אהרון *betſau eth Aaron*,in(ſectione,quæ incipit) præcipe Aaroni,Leuit.6.Nam per ecclipſin ſubaudiuit ,*parshath*, ſectionem , vel *paſuk*,verſum, vel *perek* caput,vel *maſſecheth* tractatũ.

כש *Initio tempus ſignificat.*

Quin & apud ipſos ex illis duæ כש tam coniunctim quàm diuiſim reperiuntur.Coniunguntur au-

tem inuicem vt significent tempus, vt puta pręfixę nominibus & verbis hunc in modum, כשהוא *keschu*, cùm ipse, כשהיה *keschaia*, cũ erat: & cum ל, לכשיבא *licsciabo*, vt venerat. Vbíque significant cum, vbi, ἐπειδὴ. Secundò של ad denotandum finẽ שלא לשאינן *lesheenan*, eo vt non sint, לשלא דם, ישפך, vt nõ sanguis fũdatur, in R. Isaac, Gen. 9. vt לשימנעו *lesheimnabu*, vt prohibeant. Tertiò בש ad materiã vel efficientem בשאמר *besheamar*, in eò quòd dixit, vel propterea quòd dixit. Sic Genesis 6. בשר בְּשַׁגָּם propterea quòd caro est. Quartò מש ad temporis circunstantiam משבאו *mishebau*, postea quàm venerunt, משמת *mishemeth*, ex quo mortuus est. Includunt & negationem, vt, Fœminę separabant se à viris, משיקיימו פריה ne firmarent procreationem. Rab. Isaac in 5. cap. Genes. Item redditionem comparationis משיאמר quàm vt dicat. Quintò מל ad negandum aliquid de aliquo, Chaldęorum more, vt in Kimhio in Aggęũ aliquoties, מלבנות *millibnoth*, ab ędificando, id est ne ędificarent. מלשמור *millismor*, quo minus seruarent. ל autẽ relinquũt ex affirmãte לבנות *libnoth*, &c. quoniã apud eos est infinitiuorũ index, vnde rarius cęteris literis בלם gerũdiorum formatiuis vtũtur teste Elia. In nominibus non negant מלעיל מלרע *milraa*, *milhel*, supernè, infernè. Sextò של ad indicãdum genitiuum שֶׁלִּי *shelli*, mei vel mis, & cum מ משלי *mischelli*, ex meo; & diuisim שלי וחנן *iuãnou* Septimò בכ ad valorem,

Elias in Bahu. lib. 1. dem. 6.

molem & æstimationem passim in Talmudicis, vt apud R. Mose, Leuit. 11. reptile contaminat, בכעדסה *becaadasa*, ad mensuram lentis, & post, ככ ביצה, ad molem & magnitudinem oui.

Octauo בשל *beshel*, ad indicandum possessionis genitiu *bid*, & Chaldaïco more בר vt apud eũdem num. 28. Potus mixtus est prohibitus in libaminibus, אפילו ברעבר, etiam in serui (libatione, siue sacro libatorio.) Aliæ copulationes sunt partim biblicæ, vt לְבסוֹף ad extremum, tandem, ne hîc diutius immorer, partim non sunt, בעל פה *bealpe*, per os, בעל כרחו *beal corho*, per coactionem eius, vi.

Literæ ancillantes Caldaïs aut Talmudicis.

Sunt & aliæ literæ quæ ad frontem ancillantur, sed quæ non occurrant, nisi cum forte citantur vel Caldaïca vel Talmudica; qualia sunt ארק. Tum autem Aleph respondet מִן Hebræorum, ac propterea significat de, in, præ, vt in Kimhio אבי *abbé*, de inter, vt interim submoneam proprium eius punctum esse ־ sequente daghes. Significat etiam ל vt אקרא *akkara* τῇ γραφῇ, אגמלאי *agmalaé*, in camelos, in tractatu Berachoth, אעץ ואפרי, ad lignũ & ad fructum, in R. Selo. Leuit. 26. ארישא *aresha*, in capite, vel super caput, אליבא דר׳ יוסי, iuxta cor R. Iose. Abundat etiam, vt אִירָא *aieda*, manus, vel est signum pluralis numeri, vt apud Arabas, Psal. 1. אטרפוי *atarphoi*, folia eius. Daleth index est genitiui Caldæorum, aliàs eadem habet munera quæ

In 4. c. Ion.

ש Hebræorum. Eſt & litera emphaſeos כסאו דדויד *kiſo dedauid*, ſolium ipſius Dauidis. Inſeruit etiam allegationibus, quòd ipſi eſt cum מן Hebræorum commune, גלות דיהושע *gulloth, dihoſua, ſources de Ioſué* Gall. id eſt, quarum mentio fit Ioſué 13. Notatio eius eſt ſcheua. Quanquam apud Danielem & Ezram nunquam ſola ſeruit, ſed cum Iod, ac ſeparatim dicitur די. Koph verò in Talmud tantùm ſeruit, ſignificátque tam ſeparata, quàm annexa affirmationem cum puncto ־ָ, aſcripto ſæpe א, vt דקאמר qui quidem dixit, דְקָתְנִי *dekathni*, quia ſanè legitur, in R. Selo. Leuit. 23. quanquam ſæpe ſit expletiua particula. Hæc omnia exactè diſtinguenda ſunt, vt abiectis literis ſeruilibus faciliùs eruas themata, thematúmve rationem, quæ in radicalibus eſt poſita.

מן Min quoque inſeruit locorum citationibus, quaſi per eclipſim vocis ענין *hinian*, ſignificatio, & שרש *ſores*, radix, vt deſignetur illud quod extat in contextu, & illud, quod aliunde citatur, eſſe eiuſdem ſignificationis & radicis ſiue originis, quamuis contingat, vt vnum nomen, alterum verbum ſit.

Exempla crebro occurrunt ויֹם המחתם מן מפח נפש ſunt qui exponant vocem hippahtem ex (ſignificatione & radice vocis ſequentis, quæ reperitur Iob 11.) exufflatio animæ.

Sed me locus admonet, illud quoque eſſe ob-

Multa vocabula decurtari.

ſeruandum poſtremas literas per Apocopen ſępe à Rabbinis tolli, quod in tritis quibuſque fieri ſolet, quę, vt vaſa, aſſiduo teruntur vſu. Nam vides בי in ſuperiore Kimhi allegatione poſitum pro בין *ben*, ר׳ יוסי *R. Ioſé*, pro Ioſeph: aliâs etiam pro בית *beth*, ſic הו *ho*, pro הון *hon*, לימא *lema*, pro לימר *lemar*: & ſępe ſacroſanctum Chriſti nomen citatur ſine ע ישו *Ieſu*, pro ישוע *ieſua*, multáque huiuſmodi. Hoc autẽ accidit propriè ex vſu linguę Syriacę quę literas maximè gutturales reiicit: hinc תליסר *teleſar*, tredecim, pro תלת עשר *telath, aſar*: quę vox aliquando mihi plurimum negotij exhibuit. Non aduertebam ſcilicet hanc mutilationem in medio per ſyncopen fieri poſſe. Sic תריסר *tereſar*, pro תרי עשר *tere aſar*, de duodecim minoribus prophetis: vt aliâs apud Rab. Nam hac ſyncope crebro Talmudici vtũtur אפתחא *appithha*, ad oſtium, pro אֶל פִּתְחָא præſertim cum affixis אשכחיה *aſcaheh*, inueni eum pro אשכחיתיה *ascahitheh*, אמינא ליה *amena leh*, dico ego illi, pro אמר אנא *amar ana*: & cum gutturalibus vbique pene שתא *ſattá*, è ipſorum ſcriptis Kimhi Pſ. 35. pro שיחתה *ſibata*, fam ea שוותא *shauata*, pro שעותא *shaanatha*, cera. Qui mos abſcondendi aſpiratas ח & ע in medio ad noſtros peruenit. Nã pro σιμεὼν contracto dicunt σίμων id eſt סימון pro שמעון. Et γὰς τοῦτ᾽ ἐστι ὄφις apud Iuſtinum in Tryphone & Epiphanium in Pan. pro νάας i. נחש *nahas*. Et poſt Apoſtolum Belial pro Beliaal, vbi in Gręco

Vt apud Kimhi Mich. 6. & R. Ioſeph Albo lib. 4. c. 25.

βελιάρ per r, quia fortasse Syri sic corruptè loquebantur.

Hoc autem est perpetuum à decem (i. סר *sar*, pro עסר *asar*,) vsque ad viginti חדסר *hadsar*, 11. תריסר *teresar*, 12. תליסר *telesar*, 13. ארביסר *arbesar*, 14. חמיסר *hamesar*, 15. שיתסר *shitasar*, 16. שיבסר *shibasar*. 17, תמני סרי *tamne sare*, 18. תשסרי *tessasre*, 19.

Modo non absimili, duas aut tres dictiones, quę suapte naturâ distractę sunt, in hanc speciem componunt, מנין à מן, הוא & והו à ו, אילו & אף ab אפילו, ex אף & אפעלפיכן. Interdum nihil abscindunt אין & כן ex לפיכן, לפי כן. על פי כן Vtrunque enim separatim etiam reperitur.

Quę pertinent ad rem Grammaticam vt nomina literarum, coniugationum, & affectionum similium, quo faciliùs dignoscantur, duobus apicibus, tanquam virgulis notari solent, vt עבר במקום עתיד prçteritum vice futuri. Deinde nomina externa & barbara vt Latina, Grçca, Gallica, &c. nisi vsu iam Hebrça facta sint אלגא *alga*, פרנצא *Francia*, ne quis in illis quasi Hebræis sese exerceat. Tum compendia dictionum seu abbreuiationes Hebraicę ר"ל, pro רוצה לומר, ול' pro וכרונו לברכה: quarũ breuiarium magno studiosorum bono D. Ioan. Quinquarboreus & ætatis & virtutis merito nostrę cathedrę regius decanus ad finem sui de re Grammatica Hebrçorum operis iusta magnitudine, non ita pridem adiecit, auctis & ad suos auctores reuo-

Apicum vsus sextuplex.

2. in barbaris.

3. in abbreuiationibus.

catis, quas in vnũ corpus Ioan.Mercerus ad calcem suæ Chaldeæ Grammatices redegerat. Nam de illis etiam scripserunt Ioan. Cellarius, Santes Pagninus, Matt. Aurigallus, Seb. Munsterus & apud Iudæos Elias. Quanquam in compendio vnius duntaxat dictionis vel syllabæ, vel literæ apex vnicus præfigitur ר׳ משה *Rabbi Mosé*, פ׳ *Peras*, סאמ׳ *Seamar*, ורא׳ *lirrá*:|& sexcentis aliis, quorum resectas literas ex orationis contextu facilè quis possit coniicere. Nam non nisi seruiles desecantur, præcipue ה fœmininum ת & ם pluralia, aut ex radicalibus hæ, quæ minimo negotio diuinari possunt, aut cùm vox aliqua sæpiùs occurrit, vt superiora exempla apertè indicant. Literæ insuper quę pro aliquo numero ponuntur, siquidem geminæ fuerint aut etiam plures בראשית לט Geneseos 39. תלים קלח Ps. 138. Alioqui sic איכה א׳ Lamẽt. 1. איוב י׳ Iob decimo. Demum Hebręa illa quæ pro signo esse volumus, quo rei alicuius, vt figuratæ locutionis, & literarum ad aliquem vsum connectendarum lector moneatur, vt septem prima verba grammatices Rab. Mosé Kimhi, quorum ἀκροστιχὶς, initiáve elementa nomen authoris faciunt. Hoc idem denique vsuuenit, cùm figuratè præsertim vel allegoricè, alludunt ad locum aliquem scripturæ, vt inter laudes Danielis Bombergi initio magnorũ bibliorum כי חפץ בבת׳ יעקב desiderauit, inquiunt, filiam Iacob: id est, linguam Hebraïcam prouehere.

4. in literis Arithmeticis.

5. in signis.

6. in allusionibus.

re.locus est Genes. 24. Sic ad designandum annum, quo quid factum est, alludunt ad scripturam, in qua vox arithmeticè eū reddere potest. Hoc qui edidit librum קערת sequutus, inquit, בשנת ויצא חטר מגזע ישי hoc est, anno 320. seu vt ille loquitur, an. & exiit virga de radice יֹשִׁי. Tot enim efficit יֹשִׁי. *Isai.* is est annus à Christo 1560. Annus enim trecē-tesimus Hebræorū supra quinquies millesimū, præfinite incidit in nostrū 1540. Solēt etiā omissis apicibus acutis punctula duo, tria, &c. iuxta numerū literarum supersignare, nunc hoc הקבּה *bakkados baruch bu*, הֹא, nunc alio modo על גב עי *aal .gab*, & maximè cùm singulis literis singulas dictiones indicare volunt. Quo pacto hanc sententiam psalmi 121. עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, in hoc compendium עֹמֹי עֹשֹׂו redactam plerique Rabbinorum suis libris præponunt. Atque ita hunc annum 1587. notare possemus אתקפו. Quidam pro punctis vtuntur totidem virgulis ר׳ז׳ל *razal*, id est, *rabbothenu Zichronam libracha*. Nam hæc compendia maioris breuitatis causa Hebræi legunt per A. Quod intelligitur ab extrema antiquitate repetitū ex מכבי *Macabai*, tessera Iudę Mathathię filij. Nam iam olim quatuor illas literas, indices alioqui versiculi Exo. 15. מי כמך באלים יהוה, quas singulis ordinum militarium vexillis tanquam certę victoriæ omen, Iudas inscripserat, vulgus vnica dictione legit, indéque teste R. Isaac Ben Scola tesserę auctorem Ma-

chabeum appellauit.

Ac de iis quidem Elias ita ſcribit in tabulis fractis. Compendia ſignantur vno punctulo, aut virgula erecta aut ſupina, recta aut curua, duabus virgulis capiti literæ imminentibus aut punctis, &c. Nonnulla autem ſingulis, alia binis, alia ternis, alia pluribus literis ſcribuntur. Imperfecta quidem compendia vt Elias appellat, vt alij minus propria, eo planè modo, quo apud veteres Latinos, Prænomina *vna* notabantur *litera*, vt *k*, i. Cæſo. C. Caius *N*. Numerius, *alia duabus*, vt *Op*. Oppiter, *Sp*. Spurius. *Cn*. Cneus: *alia tribus* vt *Mam*. Mamercus, *Ser*. Seruius. Perfecta autem & propria, quę ſcilicet ſingulis literis ſingula vocabula important illo, quo apud eoſdem Senatusconſultum S.C. Senatus Populúſque Romanus S.P.Q.R. Patres conſcripti, P.C. & ſimilia pingebantur, niſi quòd puncta literarum lateribus aſcriberētur, cum apud Rabbinos verticibus ſuperſcribantur.

Vtuntur etiam virgulis & punctis pro diſtinctionibus.

Cæterum, vt huic loco coronidem adiiciam, vice diſtinctionum ad virgulam quidem ſeu comma vtuntur ſpatiis & diſtractionibus vocum. Interdum etiam hac lineola | etſi Typographi inſcitia hoc ſæpe negligant. ad membrum ſeu colon, vnico puncto. ad periodum duobus his craſsiuſculis:

Hæc abundè ſatis eſſe poterant, niſi curioſioribus mentibus reſpondere eſſet collibitum. Age igitur, videamus quis ſit obſcuriorū locorū ſtylus.

Rabbini & præſertim Talmudici à peregrinis linguis pleráque deſumunt, Arabica, Perſica, Græca, Latina & interdum Hiſpanica, Gallica, Italica, Germanica, &c. eorum duritiem inflexione Hebraïca aliquo modo emolliunt, dũ illa quoad fieri poteſt, in pauciſſimas ſyllabas & literas adigunt. Et quoniam vix id breuius fieri poteſt, quàm quatuor aut quinque literis, apud eos plurima ſunt nomina 4.5. 6. & raro admodum ſeptem literarum. Huius rei fidem faciunt פיסטול epiſtola, פרוספוס [illegible] ארגנטים turbo. Cùm autem preter formas Hebraïcas numerus pluralis in plures ſyllabas indecorè excurrit, vltimam ſyllabam vulgò deterunt. ליסטס λῃστής, plur. ליסטים liſtim, & non לסטסים אפטרופוס ἐπίτροπος, plur. אפטרופין ſamec vtrobique reſecto. Alioqui triplici propriè lingua vtuntur Prophetarum, Miſnæ, & Talmud, vt in præfat. ſui Maiemonim R. Moſe docet.

Linguæ Talmudicè multis mixta.

Miſcent ſæpe Chaldæa Hebręis in hunc modũ דחלבו אסור, *dehelbo aſur*, cùm vel cuius adeps prohibitus eſt, in Abben Ezra, כדאיתא בחלק *kidita, behelek*, ſicuti eſt (in capite cuius initium eſt) helec, in Rab. Selomo. Quod diligenter obſeruant in Maſorá. מלעיל *milhel*, pro מלמעלה *milmaala*, ſuperne, ſupra vltimam. מלרע *milra*, pro מלמטה *milmata*, inferne, in vltima. כתיב *ketib*, id eſt, כתוב *catub*, ſcriptum eſt: קרי, *keri*; id eſt, קרוא *karu*, legitur. qua proportione in euangeliis noſtris פְּרוּשִׁים *periſ-*

bim, pharisæi, pro פרושים *perushim*.

Confundunt formas nominum. nam exempli gratia vbi vnus effert, ורדים *veradim*, *venulæ*, alter ורידים *veridim*, vbi vnus · וידוי *viddui*, confessio, alter הודייה *hodiia*, In his sat est vt radicē agnoscas & ex ea significationē augureris. Itē ordines verborū hinc vni זיו *ziu*, splendor, de q. Ain, alteri זיהוה *zihaua*, de q. lamed ה. vni תא *ta*, cubiculum, Talmudicis התא *hatha*, perinde ac si ה esset radicale.

Iod quiescens in ·· paragogicῶς nominibus appendunt, quasi essent in statu pluralis regiminis, cùm tamen singularia esse deprehendas ex adiuncto verbo, adiectiuo, vel affixo: vt סוסי *suse*, equus, לְגַמְרֵי *legamre*, omnino. Ita enim legit Elias in Tisbi.

Et contrà per Apheresim detruncant à principio vocabula סות *suth*, pro כסות k*esuth*, vestimentū, in quodam carmine R. Selomo ben Ghebirol, in quod *613* legis præcepta inclusit.

Syntaxis noua Quod pertinet ad syntaxim, satis nouè construunt verbalia cum casu verbi, vt הנהגתו אותם לא היה בענין אחד regimen ipsius (in) illos non fuit vno eodémque modo. Verba construunt cum propinquiore è duobus ורם מים העוברים בירדן עברו עד ים הערבה. Inundatio aquarum transeuntium in Iordane confluxerunt, id est, confluxit in mare mortuum. Item cum sequenti tam verbum quàm adiectiuum in genere conuenit, vt in quodam lexico,

ספיר הוא אבן חוקה, Adamas eſt lapis fortis, היא *hi*, pro הוא *hu*, &c. Nonnunquam diſſimiles modos & tempora coniunctio copulatiua iungit, tametſi regimen non varietur, vt עתה כראותו ד מרכבות וירע כי לחרש דבר־ הראה אותם לו שאל את אמלאך מה אל ר־ אדוני, Nunc cùm videret quatuor quadrigas, & sciret quod ad noui quippiam ſignificandum illas ei oſtẽdiſſet, ſciſcitatur ab angelo, quidnam illa ſunt. Vbi cùm dixiſſet בראותו *birotho*, in infinitiuo, mox וירע *vaiiedaa*, in præterito ſubiunxit pro וברעתו *vbdaato*.

Affixa referũt quod conſequitur.

Affixa non ſemper referuntur ad præcedentia, ſed etiam ad conſequentia & tunc quodammodo articulorum vel pronominum demonſtratiuorum gerunt officium, vt כסאו דוד *kiſo dauid*, ſolium ipſius, Dauid ſcilicet. quamquam ad ἐπεξήγησιν ſæpius inſerunt של *ſel*, vel Chaldaïcum articulũ genitiui caſus ד ſuprà: vt, דברו של המוחן המקריב, Verbum ipſius, ſacerdotis ſcilicet qui offert. Non dubito quin his multa eiuſmodi addere poſſis, itaque tua diligentia fretus ad alia tranſeo.

Daghes in נ.

Daghes forte ſæpe reſoluunt in נ, מֵאִין *meain*, vnde, Talmudice מִנַּיִן *minnain*, vt habes in commẽtario Kimhi in Michæam, & interdum breuius מִנַּן *minnan*. Hoc habent ad Arabibus, qui, verbi gratia, pro קפוד *kippod*, Hæbręo dicunt קנאפד *kanpad*. Ita Chaldęi מַנְדַע *manda*, & מַנְדְעָה *mandeá*, loco Hebręi מַדָּע *madda*.

Litera in daghes.

E conuerſo נ & alias conſonantes ſępe cõmu-

tant in daghes forte איכתב *iccateb*, מיפקד *mippakked*, loco התכתב מתפקד *mithpakked*, *hithcatteb*, &c. Hęc enim exempla sunt ת coniug. hithpael. ליפול *lippol*, pro biblico לנפול *linpol*, Legenti plurima omniū literarum exempla obuia erunt.

Idiotismus. In vocibus sępe aliquid idiotismi siue vernaculę cōsuetudinis & phrasis retinent, vt cū à סנדל *sandal*, calceo, quendam Rab. Iohanan סַנְדְּלָר *sandalar*, sutorem seu calcearium, denominant, ascito ר״ש ad formationem toar ex vsu & stylo linguę Germanicę, aut fluuium quendam vocant, סבטיון *sabbatiō*, quasi sabbaticum, subiecta syllaba יון *ion*, quæ apud Arabas est adiectiuorum terminatio.

Heteroclita masculina. Paulò quidem curiosiora sunt hęc quę de nominibus sequuntur, non tamen pretermittenda. Nam & eorum plęráque suo calculo digna cēsuit Elias. Heteroclisis igitur quam vides e singul. אב *ab* ad plura. אבות *auoth*, vt à masculino singul. formetur vox pluralis fœminea, apud Rab. non est infrequens. *Elias in radi.* מסר מוסר *moser*, מוסרות *moseroth*, traditores, תינוק תינוקות *tinok tinokoth*, infantes. בכור בכורות *bechor bechoroth*, primogeniti, דיבר דיברות *dibber dibberoth*, verba, הדיוט הדיוטות *hadiot hadiototh*, idiotę, רב רבות *rab rabboth*, doctores, quod tamen non reperitur absque affixo: absolute enim dicunt רבנים *Rabbanim*. Et e conuerso à singulari fœmin. plurale masc. תפילה תפילין *Tephilla*, *Tephillin*, phylacteriæ, תהילה תהילין *tehilla tehillim*, & contracte

תילים *tillim*, psalmi atque similia.

Quę fœminina sunt, Rabbini masculine plerũrunque enunciant & contrà. פג *pag*, grossus, Rabbinice פגה *paghá*. sic in plurali אֲבַעְבּוּעוֹת *abanbuhoth*, pustulę, Exod. 9. Rabbinice אֲבַעְבּוּעִים *abanbuhim*, נשים *nasim*, mulieres, Rab. נשות *nasoth*, ימים *iamim*, Rab. ימות *Iamoth*.

Heteroclita Fœminina.

Carentibus plurali dant plurale זהב *zahab*, aurũ זהבים *Zehabim*, aurei nummi. Quod crebro faciunt in literis & dictionibus materialiter sumptis כפין *cappin*, i. geminum Caph. ווים *Vauim*, geminum Vau.

Quędam Talmudica pronunciantur per daghes, cũ alioqui leuia sint, מַסֶּכֶת *massecheth* à סכך *sachach*, נימוק *nimmuk* à מקק *makak*.

Syntactictum pro absoluto non rarum מירת *middath*, סיבת *sibbath*, qualia masculina habentur, vt מזה סיבת *mizzé sibbath*, ob eam causam, in Physica Rab. Tybbon. Eiusdem rationis est illud Esaię צִיצַת נֹבֵל Flos cadens. Et plural. סהרי שקרי *saade sikre*, testes falsitarum, in illo prouerbio quod citat R. Kimhi, חשמונאי *hasmonaé*, Macchabęi, cuius singulare his punctis notandum est חַשְׁמוֹנַאי *hasmonai*, vt מצראי *mitsrai*, à plur. מצרָאֵי *mitsrae*. Hallucinantur enim qui in his & similibus vtroque numero legũt *hasmonaé*, *misraé*. Vide Danielem & Ezram optimos Syriacę linguę interpretes. Vti enim Iod simplex apud Heb. format patronymica & gentilitia,

Regimen. Esaye 28. Malach. 2.

ſic אי *ai*, diphthongus apud Rabbinos & Chald.

Contrà Abſoluto vtuntur pro Syntactico Quin & abſoluto præfigunt ה haiediá, & genitiuo ſequenti detrahunt contra linguæ proprietatem הבעליחיים *habbaale haiim*, pro בעלי החיים *baale, hahaiim*, animantia, הבעל קרי *habbaal keri*, pro בעל הקרי *baal hakkeri*, ſeminifluus.

Quieſcentibus lamed, ה tertia in vtroque numero ſæpe adeſt אבה *abá*, & plural. אבהות *abahoth*, patres: & interdum aliis ordinibus in compenſationem radicalis quieſcentis, aut etiam deficientis אימה *immá*, plural. אִימָּהוֹת *immahoth*, vel אֲמָּהוֹת *ammahoth*, matres. Simile extat in Hebræo אָמָה *ama*, plural. אֲמָהוֹת *amahoth*, ancillæ: vbi, inquit Rab. Dauid, ה radicale, quod in ſingulari exciderat, apparet. Quibus affine eſt מישתאות *miſtaoth*, conuiuia, pro משתות *miſtoth*.

Gen. 31

Syllaba יא in multis paragogica eſt אכסדריא *acſadria*, exedra, quòd & ſuprà annotatum. א ſæpe interponitur per epentheſin, אכסנאין *acſanaim*, pro אכסנין *acſanim*, hoſpites, ξένοι, nam Græcum eſt. Item י, vt דורוניות *doroniot*h, pro דורונות *doronoth*, dona, הגמוניות *hagmonioth*, pro הגמונות *hagmonoth*, ἡγεμονίαι. Literæ cheui non immutant ſignificationem, איסכולי *eſcoli*, & איסכולא *eſcola*, ſchola, רומי *Romi*, & רומא *Roma*. Sic in medio דַסְקַס *daſcas*, & דיסקוס *diſcus*, דייתק *diatak*, & דייתיקי διαθήκη, & in Syrico hodie nouum teſtamentum inſcribitur דיתיקא חדתא

per

per א. הדרקין *hadrakin*,& הדרוקן *hadrokan*,hydrops, דיוט *daiat*,& דיוטא *diuta*, tabulatum:ne ea in lexicis deesse putes.

Sub finem Chaldaïcæ grāmaticæ Munsteri quatuor reperi regulas de Rabbinicis quibusdam vocabulis,tropis, & modis loquendi, quas nō abs re hîc adiiciendas ante putaui, quàm alias à nobis multa lectione obseruatas subiiciam.

Notandum primò, inquit, Rabbinos quasdam habere voces in vsu, quas neque in bibliis neque in codicibus Chald.vnquam inuenias.Huiusmodi sunt עכשיו *acsau*, modo,שום *shum*,aliquis.

Secundò,vtuntur aliquibus frequentissime,quæ in bibliis sunt rarissimè,quales קְצָת *ketsath*, quidā & quædam,כְּבָר *kebar*, iam, צָרִיךְ *tsarich*,necesse est.

Tertiò,deriuant crebrò ab Hebraïcis verbis varia nomina, quibus in artibus & commentariis opus habēt,vt à פָּרַשׁ *paras*,separatus est, הֶפְרֵשׁ *hephres*, differentia, ab הָגָה meditatus est, הִגָּיוֹן *higgaion*,logica, à נָשָׂא *nasá*,sustinuit,נושא *nose*, subiectum,sustentans scilicet accidentia,à רָאָה *raá*,vidit, רְאָיָה *raaiá*,apodixis.

Quartò, dictionibus quibusdam Chaldaïcis sæpe quidem vtuntur, sed non tam iuxta Chaldaïcam , quàm Hebraïcam grammaticen, vt sunt istæ & plurimæ aliæ סְבָרָה & סְבָרָא *sebara*, opinio , זוגות *Zogoth*,& זוגין *Zoghin*,paria, אֶפְשָׁר *ephsar*, possi-

bile, שְׁכִינָא *ſechina* , & שְׁכִינְתָּא *ſechinta*, diuinitas, ממונא *mammona*, & מָמוֹן *māmon* diuitiæ . Hæc ille, quibus quæ ſequuntur adiungimus.

Quintò, quia ſuis Chaldaïca immiſcent, immò & tota Maſora Chaldaïcis cōſtat, & Targhumim paſſim per illorum ſcripta ſparguntur, deguſtanda eſt Grammatica Chaldaïca ſiue Syriaca, & comparanda cum Hebræa. Munſteri confuſior eſt. Caninij & Merceri poſterior methodica quidem, ſed magis ad Danielis ſex capita, & Ezræ quatuor analogiā pertinent, quàm Targhumim & vulgatorum Rabbinorum, præſertim Cabbalicorum Hierosolymitanè benè & Syriacè loquētiū. Itaque Tabulæ Merceri priores ad id commodiores ſunt. Conferet etiam Ambroſius Theſeus in ſua introductione in linguam Chald. Syriacā, Armenicam & decem alias, Poſtellus in Alphabeto 12. linguarum.

Sextò, quia lingua Rabbinica, Hebræâ, & Chaldęâ multò copioſior eſt, præter radices Kimhi, Santis, Reuchlini, aut ſimilium, & Methurgheman Eliæ, ſimiliúmve, qui ſolas voces Chaldaïcas perſecuti ſunt, neceſſarium eſt lexicon Santis, vel Munſteri, cui dedêre nomē ערוך. Prouectioribus etiam magno vſui fuerit Baal haruc & Tisbi Elianus. Illi enim voces Talmudicas & recentiorum præterea Hebræorum diligenter exponunt.

Præter dictionarium Hebræum & Chaldæum opus eſt Rabbinico, vt Mūſteri, &c.

Septimò, non ita illis fidendum lexicis, quin plu-

rima tuæ induſtriæ & iudicio relicta eſſe memineris. Itaque quia Rabbini verbalia noua, vt antea annotatum eſt, ſubinde fingunt, ſatis tibi fuerit, ſi illa tibi radices & eorum varios ſignificatus, ex quibus rem elicias, explicent.

Octauò, vocabula ſunt infinita, quæ inter hunc illum Rabbinum legendum occurrunt, in cæteris non item, quòd barbara ſint, & ex linguis cuiusque vernaculis ſumpta. Tu in huiuſmodi vide quid ex tua lingua ſit, quíd ve ſenſus poſtulet. Nam eorum catalogum nectere immenſi & prætere a barbari eſſet laboris.

Nonò, nomina propria infinita ſunt, quę ex omni antiquitate & gentium omnium hiſtoriis repetuntur, ea lexicis includi nequeunt. Tu ſi quod nomen occurrit, cuius ſignificatum non inuenias in lexicis, vide num ſit nomen vrbis, regionis, loci, populi, viri, fœminæ, Idoli, fluuij, montis, pro ſcripti ratione Quæ fuerint Hebræa, liber Santis Pagnini, ſub finem inſtitutionum Hebraicarum ſuppeditabit.

Decimò, literæ ſono affines ſæpe confunduntur, cùm intereà lexica non niſi in vno alphabeti ordine vocabula ſic diſtincta interpretentur. טופס *tophas*, exẽplar literarũ, atqui quod in nullo reperitur lexico, Kimhi in rad. פתכון ſcribit טופש, *tophash*, ſic כפל *caphal*, & קפל *kaphal*, טפוטא *tephita*, & טפיתא *tephita*, ne ppropterea manca ea exiſtimes. Sępe etiã,

ſed id librariorum vitio confundunt literas pictura cognatas אדריכל *adrical*, כוב *cob* , & כוכ *coc* : ſicque pleraque citat Elias in Meturgheman. Da igitur operam, vt in omnem formam tuum dictionarium verſes, ſi res poſtulat.

Vndecimò, nominibus Dei ſuperſtitioſè vtuntur: cùm enim nomen tetragramaton ſcribere non audeant, illud aut circunſcribunt nominibus aliis à ſe inuentis השם *haſſem* , הגבורה *baghebura* , המקום *hammakom* & ſimilibus ipſius conditiones enunciantibus, aut alienis ſignant literis יהור, deſumpto ר ex nomine Adonaï: ſic אלהים pro אלקים & אלרי : *Elohim*.

Hæc ſunt, benigne lector, quæ ſi ederentur, è re tua fore iudicauimus. Exiſtimamus enim, vbi in his pauculis te aliquandiu exercueris, expertum faciliùs eſſe intelligere commentaria, atque adeò quicquid ab Hebræis præter Biblia ſcribitur, quàm ipſamet Biblia, quę cùm propter rerum & ſententiarum excellentiam, tùm quia verbis & phraſibus vtuntur paulò à communi conſuetudine remotioribus ac nobilioribus, tenebras legentibus plerunque offundunt. Vale & fruere.

TABV-

SVPERIORA FACILITATIS ET MEmoriæ causa in paucas breuésque tabulas contrahamus.

TAB. GENERALIS.

- Notæ Rab. lectionis tres
  - Literæ vocalitatis pag. 8.
    - אוי sparsæ vocalium punctorum loco à p.8.ad 18.
    - הוע certo puncto gaudentes p.20.
  - Characteristicæ.pag. 24.
    - Verborum
      - נ י ה הת נת coniug.24.
      - תהיכון preteritorũ 41.
      - איתן futurorum 41.
      - בכלם infinit. 41.
    - Verbalium
      - cõmunes האמנתי 39. & 40.
      - propriæ coniugationũ נ י ח הת, è quib' descendunt 38.39.
  - Literæ vel syllabę seruiles p.
    - Mose vecaleb.42.43.
    - affixa הכנוים 42.
    - ארק 45.46.

TAB. SPECIALES IN VSVM SCRIBENDI RABBINORVM.

Verborum notatio apud Rab. pag. 24.

- Kal, שמר פקד, vt in cōt. *pakad, shamar.*
- Niphal, נפקד vel ניפקד, *niphkad.*
- Piel, פיקד *pikked*, & in Paül מפוקד *mephakkad.*
- Pual, פוקד *pukkad*. Quæ notatio communis est & Benoni in Kal.
- Hiphil, הפקיד *hiphkid*, vt in contextu. Iod enim eam facilè distinguit à cæteris coniugationibus, vt absentia vocalis post ה symbolum coniug. in omnibus personis, ab Hophal. Sic enim illud signant.
- Hophal, הופקד ו הושמר &c. *hophkad, hosmar.*
- Hithpaël, התפקד *hippakked*, & mixtim, נתפקד *nithpakked.*
- At in verbis inchoatis à τοῖς זין, post illud tau Hithpaël commixtum primæ & secundæ radicalibus vertitur in teth, post hoc in ד hūc in modū הצטרך *hitstarec*, הזדכך *hisdakéc.*

DE DERIVATIS VERBORVM RAB.

Deriuata à verbis formāt partim ex pag. 38. & 39.

- Kal, fœminina formæ יְדִיעָה *iedihá.*
- Piel, Masc. formę חבור שיתוף *hibbur, sittuph.*
- Hiphil, partim:
  - masculina præfixo he cū segol, vt הֶפְסֵד *hephsed.*
  - fœminina he cum pathah הַכָּאָה *haccaa*, הֲבָאָה הַבְטָחָה *habaá abtahá.*
- Hithpaël, formę הִתְקַשְּׁרוּת *hithkatsuth.*
- Niphal quiesc. ה ל. נִמְחוּת *nihuth*, à מחה *maha.*

DE CÆTERIS NOMINIBVS.

Hæc māticaRabbinorū Alia sūt, pag. 35. 36.37.

Cōcreta in
- תן *tan*, סכלתן *ſocletán*, M.
- י צרפתי, *tſarphatí*, M.
- ית צרפתית *tſarphatith*, F.

Abſtracta in
- ות *vth*, סמיכות *ſemicuth*,
- תני *tanú*, סוכלתנו *ſocletanu*,
- נות *nuth*, פורענות *purhanuth*, quę Caldaïcè abiiciunt ת
- ית *ith*, תעניר *taanith*, & ſine ת תעני Cald. *taani*.
- ו ſimplex טעו *tabu*, & Rabbinicè magis טעות *tabut*.

Fœmin.

Notula vtuntur pag. 47. & ſeq.

Simplici
- in compendio vnius
  - dictionis ר׳ *Rabbi*
  - ſyllabæ פו׳ *Peras*
  - literę פוקדי׳ *Pokedī*
- in litera pro numero ſumpta ב׳, א׳, &c.

duplicī
- externis פארים *Paris*,
- abbreuiationib. ר״ל *rotſē lomar.*
- literis arithmeticis, ק״ל *kal.* 130
- iis quæ pertinēt ad rem gram. מקור *makor.* infinitiuus.
- ſignis & memoraculis &c.
- alluſionibus biblicis, בב״ת יעקב *bebat Iaakob.*

Has notulas lineolis aliquādo, vt hîc vides, exprimunt, aliquando punctulis, vt ג׳ ר׳ עמ׳. pag.

Peculiaria Rabbinorũ.

- Literarum ministerialium diuisio & cõiunctio varia p.42,43.44.45.
- Apocope .25,46.
- Syncope 28,46
- Synæresis 25,26,28.
- Paragoge literę 31,40,52. syllabę 56.
- Epenthesis Aleph & Iod. 56.
- Aphęresis 28,52.
- Parallage literarum 28,29,32.
- Compositio partim ex integris partim è corruptis 47.
- Analysis in Nun vel daghes 53.
- Chaldęohebræa 51.
- Formarum nominum confusio 52.
- Heteroclisis 54,55.
- Ordinum verb. confusio 29.
- Verborum commixtio cum &c. 30. 31.
- Seruiles pro radicalibus 34.
- Idiotismi 54.
- Regulæ de vocabulis, tropis, &c. 57, & seq.

AD VSVM

AD VSVM ET PRAXIM PRAEcedentium canonum, hæc verba Ioëlis 2. cap. cum ſcholiis R. Dauid Kimhi examinabimus, vt habeas quod ſequare. Ea verò typis Biblicis cudi mandauimus, vt notæ arithmeticæ inſertę, quæ te ad noſtras Meditationes numeris reſpõdentes remittunt, conſpicuæ magis eſſent.

והיה אחרי־כן אשפוך את־רוחי על־כל־בשר ונבאו בניכם
ובנותיכם זקניכם חלמות יחלמון בחוריכם חזינות יראו:
וגם על־העבדים ועל־השפחות בימים ההמה אשפוך את־רוחי:

הושע ג׳ והיה אחרי כן · כמו והיה באחרית הימים · ואמר אחרי כן
לפי שאמר וידעתם כי בקרב ישראל אני · אמר עתה
תדעו ולא ידיעה שלמה כי עוד תשובו ותחטאו לפני אבל
אחרי זאת הידיעה יבא זמן שתדעו אותי ידיעה שלמה ולא
ישעיה יא תחטאו עוד והוא לימות המשיח שנאמר כי מלאה הארץ
דעה את יהוה : אשפוך רוחי על כל בשר · פירוש בישר
כמו שאם במקום אחר כל בשר ואינו מכל בעלי חיים אלא
תהלים קמה האדם לבדו · ואמר ויברך כל בשר · יבא כל בשר · כן פרש
ישעי׳ סו הנה כל בשר על ישראל הראוים להיות רוח הקודש
עליהם · ואמר כל כלל הגדולים והקטנים · כמו שאם׳ כי
ירמיה לא כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם · ורוח היא רוח דעת
נא ורוחי
ישעיה יא והשכל כמו שאם ונחה עליו רוח ה׳ ואח״כ פי׳ רוח חכמה
ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת יהו׳ · ובפני שיורכב
נא ויגבר
נא הדברי שכלם ויגבר בפקצתם כוח הדבר עד שיתנבאו · כי לא

אמ' כי כולם יתנבאו אלא ונבאו בניכם ובנותיכם · ובשפיכות
חרות אמר על כל בשר אבל בנבוא' לא אמר כל אלא ונבאו
בניכם ובנותיכם · ואמר זקניכם בחוריכם לא כולם והוא על
דרך שכתב החכם הגדול הרב ר' משה בן מיימון ז'ל כי לא
תבוא לאדם הנבואה ואפי' עם החלמדות אלא אם כן קדם
לו טבע בעת היצירה · והבנים והבנות יתנבאו בנערות☐
כמו שמואל הנביא והנבואה תהיה להם במראה החלו☐
כמו שאמ' חלומות חזיונות · וכן היתה נבואת רוב הנביאים·
כמו שאמר אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום
אדבר בו · וכן יהיו בהם מעלות זה למעלה מזה כמו שהיו
בנביאים שעברו עד שאולי יהיה בהם כמשה רבינו עה'·
והנה זכר ג' מעלות אשר בשנות האדם ימי הנערות וימי
הבחרות וימי הזקנה : וגם על העברים · כמו שאמר ועמדו
זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכריכם וכורמיכם וגם אותם
לפי שיעמדו בארץ ישראל ויעבדו את ישראל תהיה להם
רוח דעת והשכל · ועניין שפיכות הרוח ר'ל שתהיה בהם
רוח לרוב כענין השפיכה · וכן אמר ושפכתי על בית דוד
ועל יושב ירושלם רוח חן ותחנונים·

במדבר יב'

ישעיה סא'

זכריה יב'

VERSIO.

Ad Titu. 3.b

Et erit postea, opulentè effundam spiritum meum in omnem carnem. Et vaticinabũtur filij vestri & filiæ vestræ. Senes vestri insomnia somniabunt, adolescentes vestri visiones cernent. Quinetiam in seruos & ancillas annis illis largißimè effundam Spiritum meum.

COMMENTARIVS.

Et erit postea. Idem ac si diceret (cùm Esaïa) & erit in postremo tempore dierũ. Ait verò *postea*, quia iam dixerat, Et scietis quòd in medio Israëlis ego sum. Nunc quidem scietis, sed non cognitione perfecta (adhuc enim ad peccandum coram me reuertemini.) Sed post hanc cognitionem tempus aderit, quo me agnoscetis notitia absoluta, nec vltra peccabitis: Nimirum diebus Messię, de quibus scriptum est, quòd repleta sit terra cognitione domini. *Effundam spiritum meum in omnem carnem*, expositio est de Israële, vti alio loco, Omnis caro, nec dicitur de omnibus anima sentiente præditis, sed de homine tãtùm. Exemplo sint. Et benedicit omnis caro &c. Veniet omnis caro &c. (Atque) ita speciatim hoc loco (*Omnem carnem*) cadit in Israëlitas, qui apti sunt ad recipiendum spiritum sanctum. Prætereà per *Omnem* tam paruos quàm prouectos ætate intelligit. sicut etiam prænuntiauit Ieremias, Omnes cognoscẽt me ab eorum minimo ad illorum maximum. *Spiritum meum*. Spiritus ille est spiritus scientiæ & intelligentiæ, vt scriptum est: Requiescet super eum spiritus domini (hoc est, vt post modum explicat) spiritus scientię & sapiẽtiæ, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus cognitionis & timoris domini. Ac quia mens eorum perpurgabitur, plerique eò vis dicendi peruenient, vt vaticinentur. Non enim asserit omnes donan-

Esa. 2. *Esai. 11.* *Psal. 145.* *Esaia 66.* *Hierem. 31.* *Esaia 11.*

dos munere prophetico, sed *Filios* tantùm & *Filias eorũ.* In effusione quidem spiritus dixit, *In omnẽ carnẽ*, at de prophetia nõ *Omnes*, sed *filij & filiæ vestræ* (tantùm.) Similiter *Senes*, inquit, *vestri & adolescentes*, non *omnes*, idque iuxta rationem quam scripsit magnus ille R. Mose Maimonis filius, quẽ fœlix faustúmque sit nominasse, prophetiæ donũ communicari non solere cum quouis, etiam cum disciplina, nisi eum prius natura tempore ortus præparauerit. Cæterùm filij & filię vaticinabuntur in ipsamet pueritia, vt Samuel propheta, erítque illis prophetia per visionem somnij quemadmodum dicit *insomnia, visiones*. Qualis fuit omniũ ferè prophetarum, sicuti dictum est. Cùm propheta vester fuerit ex domino, in visióne ei me patefaciam, in somnio eum alloquar. Itaque in illis erunt gradus alij aliis superiores, quales fuerunt in veteribus, adeò vt fortè aliquis futurus sit par Mosi doctori nostro, super quem pax. En verò mẽtionem trium graduum pro ratione ętatum hominis, pueritię, adolescentię & senectutis. *Quinetiam in seruos.* Iuxta dictum (Esaïę) Stabunt externi & pascent oues vestras, filij quoque alienigenę agricolę & vinitores vestri erunt. Sed & super illos fundetur spiritus scientię & intelligentię, propterea quòd stabunt in terra Israël, seruiéntque Israëlitis. Cęterùm ex significatione effusionis spiritus, intelligimus vberrimè communicandum esse spi-

Num. 12.

Ad verb. huius supra illũ.

Esaia 61.

tum. Quare eo etiam modo loquitur Zacharias, Effundam super domum Dauid & super habitatores Ierusalem spiritum gratiæ & beneficentię.

MODVS REVOCANDI

superiora Rab. Dauid Kimhi verba ad præcedentes regulas.

1 *Vehaiá*, vau cum scheua. pag. 42. versu 10. Reliqua per geminum camets. pag. 8. ver. 19. Sed & vltima apertè dignoscitur proferenda per a, quoniam ה in fine sonat a. pag. 20. lin. 6.

2 Duę primę per a, propter ה. pag. 20. vers. 16. & seq. vel si breuiùs mauis vtraq; per a ex regula pa. 8. vers. 19. Tertia per e, quia index pluralis numeri. pag. 17. vers. 16. leges igitur aharekén.

3 Kemo per scheua & holem. pag. 42. lin. 19. pag. 12. vers. 25. In particularium indeclinabilium notatione exercitatus esse debes. pag. 11. vers. 29. & sequentibus.

4 בְּאַחֲרִית beth scheua pag. 42. vers. 10, duę reliquę per a supra numero secundo. postrema per hiric, vt Tau fœminorum formatiuum ostendit, pag. 39. vers. 26.

5 הַיָּמִים he haiiediha per pathah sequente daghes. pag. 42. vers. 9. & seq. secunda camets. pag. 8. vers. 19. tertia hiric. pag. 17. vers. 15.

6 *Veamár* Vau seruile pag. 42. Reliqua thematica

coniugationis kal, vt abſentia tam vocalium, & ׳ quàm conſonantium ſeruilium docet. Vnde remitteris ad illius notationem pag.24.verſ.12.

7 לִפְּי priore ſcheua.pag. 42. verſ. 10. poſteriore hiric pag.17.verſ.27.

8 *Sheamár*, ſchim per ſegol pag.42.verſ.9.cętera ſuprà numero 6.

9 *vidantém*, תֶם indicat totam perſonam, quia cõſtat ex literis tehimun pag.41.ver.28.vt igitur à pakad dicitur pekadtem, ita à יָרַע יְדַעְתֶּם & antegreſſo Vau וִידַעְתֶּם. Nam vtrunque ſcheua literarum י & ו, vertitur in hiric, ne duo ſcheuaim legantur. Hęc autem animi inductio pendet è ſecunda nota Rabbinicę lectionis.

10 *Ki*.per hiric pag.17.ver.27.

11 Bekereb, de nominibus ſex pũctorum de quibus pag.34.lin.25.

12 *Iſrael ani*, nota ſunt ex vocalibus.

13 אַתָּה *attá*, pag.20.lin.17.

14 תֵּדְעוּ tau per tſeri, quia adeſt quieſcenti pe Iod vt litera ęthan, pag.41.lin.27.daléth ergo habebit ſcheua pag.10.lin.12.mobile ibidem, poſtrema per ſurec pag.16.lin.1.

15 *Velo*, ſi placet ſupplere holem, ſin minus cum Chaldęis leges vela pag.8.lin.15.

16 יִרְאַת Iod inſertum indicat totius vocabuli lectionem pag.33.verſu 15. eſt enim huiuſce formæ characteriſticon.

17 *Schelema*, prima ſcheua pag.9. lin. 4. ſecunda retinet tſeri ſui maſculini pag. 35. lin. 11. poſtrema per camets. pag. 20. lin. 6. 17

18 Hod pag. 13. lin. 22. 18

19 תְשׁוּבוּ grammatica hoc ſatis docet. Tau enim eſt futuri ſymbolum, & Vau poſt ש quieſcens Ain. Tamen ſi placet reuocare ad ſuperiora, prima habebit camets propter vicinitatem accentus pagin. 9. lin. 10. ſecunda ſurec pag. 15. lin. 5. ſimiliter & poſtrema pag. 16. lin. 1. 19

20 תֶּחֱטָאוּ futurum kal paululum euarians propter primam gutturalem, huius tamen & ſimilium rationem habes pag. 21. lin. 16. cum ſequentibus. Tau futurum tempus apertè oſtendit. 20

21 *Lephanai*, lamed ſcheua pag. 42. lin. 10. Cętera per a pag. 8. lin. 19. de eò & ſimilibus pag. 18. lin. 12. 21

22 *Aual*, pag. 12 lin. 2. & pag. 8. lin 19. 22

23 *Zoth*, pronomen in grammatica, pertinet ad ſecundam notam, de qua pag. 11. verſ. 27. 23

24 *Haiedıha*, Iod quod vides inſertum monſtrat formam ſeu notationem pag. 33. verſ. 15. 24

25 *IaGo*, futurum kal quieſc. ain. Iod nota futuri pag. 41. verſ. 27. 25

26 אוֹתִי pag. 3. verſ 22. pag. 17. verſ. 27. Cęterū vbi nulla mentione facta ſyllabarum numeros ſolos afferemus prior ad priorem, poſterior ad eiuſdem loci ſyllabam ſpectabit, & ita vbi ſuprà duas 26

ſyllabas excreuerit.

27 Vehu pronomen notum ex grammat. Aliquot omiſimus, quia ea antè diſcuſſeramus, vbi itaque nullam notam reperies, flecte oculos ad præcedentia, & illud ipſum examinatum videbis.

28 *Limoth*, vocales adſunt.

29 הַמְּשִׁיחַ, he habet pathath ſequente daghes pag. 42. ver. 9. & ſeq. Mem camets pag. 8. ver. 19. Iod fremit hoc loco i. pa. 17. ver. 15. Heth aſſumit pathah ghenuuá pa. 20. verſ. 21.

30 שֶׁנֶּאֱמַר niphal, cuius prima eſt gutturalis, Recurre igitur ad pa. 20. & 21. Nun characteriſtica eſt coniugationis.

31 *Maleá* vt pakeda, tertia perſona fœm. ſing. kal. He illam perſonam notat, eſt enim ex literis tehimun pag. 41.

32 *Haárets* ה ſeruile pag. 42. ver. 9.

33 *Dahác*, ע ſatis lectionem indicat pag. 20. linea. 15. & ſequent.

34 *Eth adonai* cum domino. Eth præpoſitio nota in grammatica, adonai ſuas vocales habet.

35 *Perús* pag. 33. ver. 9 pro pirrus forma Rab.

36 *Veiſrael*. Nam apex ille vnicus indicat abſentiam ſyllabæ pag. 48. ver. 16.

37 *Sheamár*, ibidem.

38 *Bemaqóm* pag 42. ver. 10. pag. 8. verſ. 19. pag. 14. ver. 10.

39 אַחַר vocabulum paſſim obuium.

40 וְאֵינוֹ penultima tseri pag.17. ver. 7. vltima holem pag.15.ver.13. 40

41 *Miccol*.Et istud notum pag.42.vers.9.pag.14. vers.20. 41

42 בְּעָלָי Ain monstrat duarum primarum lectionem pag.20 à ver.15.ad 22.Iod sonat e pa.17.li.16. 42

43 חַיִּים. ibidem. 43

44 אֶלָּא particula indeclinabilis, Græcè ἀλλά. 44

45 *Haadam* pag. 8. vers. 20. He initio seruile. pag 42. 45

46 לְבָרוֹ pag. 42. vers. 10. pag. 8. vers.19.pag.15. ver.13. 46

47 *Viuaréc*.futurum piel perfectorum cum Vau. Iod futurum signat piel quidem, quoniam Vau 2. & 3.radicalibus non est admixtum. vide libri periocham. 47

48 בָּשָׂר pag.34.vers.20. 48

49 *perat* & non *parat*, quia est de formis scheuatis, quas vsus docet. 49

50 הִנֵּה de particulis indeclinabilibus, quę pertinent ad tertiam notam Rabbinicæ lectionis pag. 11.ver,26.& sequentibus. 50

51 הָרְאוּיִים.vocales id ostendunt, vt citatione nihil sit opus. 51

52 לִהְיוֹת infinitiuus formæ לִגְלוֹת in grammatica. lamed gerundium denotat. pag.41. ver. 27. 52

53 *Haqqodes* pag.42.ver.9. vltimam verò efferri per e vsus docet. 53

K

54 54 עֲלֵיהֶם pag.20.verſ.17.pag.17.verſ.15. hem ex affixis, de quorum ratione pag.42.lin.4. & ſub finem periochæ, ſtatim initio.

55 55 *Rotſé lomár.* compendium dictionis, vt duo illi apices indicant pag.47.verſ.23. lomar infinitiuus Rabbinicus. pa.25.lin.11.

56 56 הַגְּדוֹלִים ghimel habet ſcheua pa.9.ver. 4. Cętera ex præcedentibus, ſed & vocalibus nota, vt pigeat idem toties repetere.

57 57 הַקְּטַנִּים forma pluralium carentium vocalibus pa.35. ver.8. & 9. niſi quod tertia radicis dagheſſatur, ſed id heteroclitè, vt annotat kimhi in Michlol. nec propterea ſonus variatur.

58 58 קוּלָם Vau pro kibbutz pa.12.lin.23.

59 59 יָדְעוּ Iod habet tſeri, vide ſuprà numero 14.

60 60 לְמִקְּטַנָּן, lamed & mem ex literis ſeruilibus pagin.42.lin.9. & ſequentibus.

61 61 וְעַד גְּדוֹלָם Ain patah pa.20.lin.15. gimel ſcheua pag.9.lin.3.

62 62 *haſſekel*, de nominibus quinque punctorum pag.34.lin.25.

63 63 *Venahá*, Vau ſcheua pa.42. Cæterorum ſonus facilè ex ה coniicitur. pa.20.ver.17. & ſequent.

64 64 עָלָיו. Nā poſt Iod Vau in fine coaleſcit pa.15. lin.15. & ſequentibus.

65 65 *Adonai*. Nam pro nomine tetragrammato ſcribunt he cum virgula, hoc eſt, הַשֵּׁם apex enim ille vnicus deſiderari aliquid ſignificat, pag.48.li.5.

66 Compendium est Hebraicum vt duo apices ostẽdunt.pa.47.lin. 22. integrè enim esset אַחַר כָּךְ. 66

67 פּ׳ pro פֵּירֵשׁ. Est hîc quoque abbreuiatio, sed vnius tantùm syllabæ: vnde & vnicus tantùm apex præfigitur, pa.48.lin.6. Cæterùm Iod quod subsequitur primam radicis, ascriptum est ad ostendendam coniugationem piël pa.24.lin.16. 67

68 חָכְמָה ad ostendendum Camets hatuph, Vau non interiectum est, quia ibi est allegatio scripturæ Esaiæ 11.in qua te esse versatum cupiunt. 68

69 וּבִינָה *Vb ná*, Vau per surec pa. 42.lin.12. præfigitur enim vni ex literis Bumaph. Cætera nota ex literis protractionis. 69

70 עֵצָה priore tseri, peculiari quadam norma, posteriore Camets pag. 20.vers.6. 70

71 *Vgburá*, Vau per surec pa.42.lin.11. Cętera suas literas protractionis habent. 71

72 וְיִרְאַת Iod consono, quia initium nominis facit, ו enim seruile est pa.18.ver.7. 72

73 וּמִפְּנֵי, sub pe debet esse scheua propter formã regiminis, in grammatica. 73

74 שֶׁיִּזְדַּכֵּךְ futurum coniugationis hithpaël à radice זכך duplicata. Proinde daleth quod vides interiectum inter primam radicalem zain & secundam caph, positum est loco tau indicis hithpaël vt annotatum est pa.26.& 27.lin.2.& sequentibus. 74

75 שִׁכְלָם de nominibus quinque punctorum vti antea dictum numero 62. itaque sic efferendum est 75

propter mem affixum,grammat.

76 — 76 יִגְבַּר futurum kal neutrum. vnde inter secũdam & tertiam radicales non adscripra est Vau,ex grammat.Iod lectionis est index.

77 — 77 בְּמִקְצָתָם.beth seruilis est. Mem heæmantica affecta hiric sequente scheua pag.39.lin. 20,Cætera habent a,pag.8 lin.19.

78 — 78 כוֹחַ.hîc adscripsimus Vau vt ostenderetur lectio:in hoc tamen nomine rarò exprimitur, quia est tritissimum apud Rabbinos, quemadmodum vis apud Latinos, & ἐνεργία apud Græcos. pag.12. ver.27.& sequentibus.

79 — 79 *haddauár* pag.34.lin. 20.

80 — 80 שֶׁיִּתְנַבְּאוּ futurum hithpaël vti syllaba תי mõstrat quod videre est pag.24.& 23.ver.1.& sequen.

81 — 81 *Cullam*,vide paulò suprà numero 58.

82 — 82 *Venibbeú* preteritum niphal defect. pe nun. Nun igitur lectionis character erit, propriè autem post Nun venire debuit Iod.sed ideo missum, quia ex contextu prophetæ facilè lectio suppleri potest.

83 — 83 וּבְשִׁפִּיכוּת forma substantiuorum Rabbinica. pag.33.ver.17.& seq.

84 — 84 *Binbuá*, deest ה index fœmininorum, vnde virgula superscribitur pag.48.ver. 7.

85 — 85 *dérec* ex nominibus sex punctorum.

86 — 86 *Scheccatab*.verbum kal perfectorum, rationem indicauimus numero 6.

87 ה חֶחָכָם habet ſegol,quia præfigitur literæ gutturali affectæ camets, vt dicitur à grammaticis. Reliquum eſt formæ vſitatæ pag.34.verſ.20. 87

88 *Rabbi*,pag.48 ver.5.apice ſuperſcripto. 88

89 *Ben Maiemon*.forma quieſcentium lamed he. 89

90 *zicronó libraca* ,abbreuiatio eſt Hebraïca, pa 47.verſ.23.vbi iſtam ipſam produximus. 90

91 *hannebua*. Nun ſcheua, pag.9. ver. 3. In reliquis adſunt protractionis literæ. 91

92 *Vehaphilu*. Nam ſyllaba lu deſideratur, pa. 48. 92

93 עִם per hiric. Eſt enim præpoſitio vt ex ſenſu deprehenditur.vide pag 3.ver.10. 93

94 *Hithlameduth*,in uth,enim ſubſtantiua Rabbinica formari ſolent pa.33.verſ.17.ex *hithpael*. 94

95 *Im ken* particulæ inflexiles, quarum notatio vſu deuoranda eſt:pa.11.lin.24. 95

96 *Qadám* verbum kal. 99

97 Ló pag.15.ver.13. 97

98 טֶבַע nomen ſex punctorum. 98

99 בְּעַת forma duplicatorum monoſyllaborũ. 99

100 *Haietſira*,Iod poſt צ totius vocis lectionem indicat pa.33. ver.15. habet verò virgulam ſuperſcriptam,quia deeſt index fœmininorum.pa.48. 100

101 *Ithnabeu*,vide numero 80. 101

102 נַעֲרוּתָם forma *Naharuth* rationem ſuæ lectionis habet pag.14.& 15.& ſequentibus. 102

103 *Semuel* nomen prophetæ compoſitum, vnde prima cognoſcitur habere ſcheua pag.*9*.ver.*3*.

104 *Hanna*6*i* pag.8.ver.15.pag.17.verſ.27.

105 תִּהְיֶה formæ יגלה de quieſc.lamed he in grã.

106 *Remarhé*,he finale,quia de radice eſt,quieſcit in ſegol pag.20.ver.10.& ſequent. Niſi quòd hoc loco quieſcit in tſeri motione cognata, quia ponitur in regimine, vt in gram. docetur.

107 הַחֲלוֹם pag.20.ver.16.pag.14.ver.20.

108 *lihié*,vide numerum 105.vtrobique enim litera æthan lectionem eandem monſtrat.

109 נְבִיאֲכֶם, Nun habet ſcheua pag. 9. verſ.3. Iod hiric pag.17.ver.15.aleph,vt fit,reddit a. Kem affixum notum.

110 *Elau* particula indeclinabilis cum affixo.

111 אֶתְוַדַּע futurum hithpaël,vt ſymbolum indicat pag.24.lin.21.& ſequentibus.

112.*Bahalom*,vide numerum 107. Heth autem ſe & præcedentem notat, pag.21.lin.10.

113 *Adabber* futurum piel.ſi fuiſſet kal,habuiſſet Vau,ſaltem in ſignificatione actiua: א igitur lectionis eſt caracteriſticon.de quo in ſecunda nota Rabinica.

114 B*abém*, beth, quia præfigitur affixo facienti ſyllabam,habet camets.

115 מַעֲלוֹת,Ain hanc punctaturam docet pag. 20. ver.16.& ſequentibus.Vau profertur per o,pag.14. verſ.11.

116 *MiZZe*, mem habet hiric & dat daghes sequenti, pa 42. ver. 9. ze pronomen notum in gram. 116

117 שָׁתִיו schin seruit, pa. 42. ver. 8. alia formæ galu, vise grammaticam. 117

118 B*inbihim*, beth habet hiric, quia sequi debet scheua, ex pa. 9. lin. 4. Cætera per 1. pa. 17. lin. 15. 118

119 שֶׁעָבְרוּ tertia pluralis præteriti kal, &c. pa. 15. sub finem. 119

120 S*chevlai*, ex particulis inflexilibus. 120

121 k*emoshé*, nomen Mosis cum caph similitudinis, pa. 42. lin. 10. 121

122 עָלָיו הַשָּׁלוֹם super eum pax. Compendium dictionis duobus notatum apicibus. pa. 47. sub finē. 122

123 V*ehinné*, ex מלות. 123

124 *Ghimel*. i. *schelosa*. Nam literæ pro numeris sumuntur, túmque notantur simplici virgula, si simplices fuérint, pag. 48. lin. 14. Alioqui gemina. ibidem. 124

125 אֲשֶׁר Relatiuum notum omnis numeri, personæ, generis. 125

126 B*isnoth*, Nam ש habet scheua propter regimen. 126

127 *Haadam*, forma vsitata. pa. 34. lin. 20. 127

128 *Iemé*, Iod scheua propter regimen, Iod posterius sonat e, pag. 17. lin. 16. 128

129 הַנְּעָרוֹת pag. 14. lin. 10. & sequent. Qua Rabbinica forma statim sequitur בְּחָרוֹת. 129

130 V*imé* pa. 17. lin. 14. & 15. 130

131 131 Haziqná, forma ſubſtantiuorum rara admodum, vnde non recenſita pag.34.

132 132 *Vehamedu*, tertia pluralis præteriti kal, vt Vau fini additum monſtrat, pag.16. lin.1.

133 133 *Zarim* pa.8. lin.19. pa.17. lin.15.

134 134 וְרָעוּ pa. 42. lin.10. pa 8. lin.19. pa.16. lin.1.

135 135 צֹאנְכֶם hoc loco in prima, Aleph poſita eſt pro holem præter regulas: affixum כם cætera notat.

136 136 N*ecár*, per tſeri & camets forma, quæ aut vſu aut lexico diſcitur.

137 137 *Icceretkém*, initio adiectum fuiſſet Iod niſi fuiſſet allegatio contextus Eſ.61. ſupra numero 68.

138 138 וְכוֹרְמֵיכֶם, prius Vau habet ſcheua pa. 42. lin. 10. poſterius holem pa.13. lin.22. Cætera ex indicibus nota ſunt.

139 139 B*eérez* ex nominibus ſex punctorum.

140 140 וְיַעַבְרוּ Vau ſcheua pa.42. lin. 10. ſed pronuntiandum per hiric pa.11. lin.2. Sequuntur Iod & Vau quæ & futurum & futuri perſonam atque numerū monſtrant.

141 141 V*ehaſekel* de nominibus quinque punctorum, ſuprà numero 62.

142 142 וְעִנְיָין geminum Iod hic eſt expreſſum ad demonſtrādum Iod eſſe conſonum pag. 18. lin. 4. Aliâs in hoc nomine negligi iſtud ſolet, quia tritiſſimum eſt in commentariis, ibidem.

143 143 *Shephicuth*, forma ſubſtantiuorum Rabbinica pag.33. lin.17.

144 *Rótſe lómar*, de hoc dictionis compendio vide quid ſuprà annotatum ſit numero 55.

145 שֶׁתְּחִיֶּה ſhin ſegol ſequente daghes pa. 42. Reliqua diſcuſſa ſunt ſuprà numero 105.

146 *Larob*, Lamed habet ־ַ quia præfigitur dictioni monoſyllabæ, Vau per holē, pag. 13. lin. 22.

147 *Kehiniiam*, vide numerum 142.

148 הַשְּׁפִיכָה Iod medium hanc lectionem indicat ſub medium pag. 33.

149 Veshaphacti, prima perſona ſingul. kal, &c.

150 עַל pag. 20. lin. 17.

151 *Beth Dauid*, pa. 17. lin. 9.

152 *Ioſchéb*, benoni kal, vt indicat Vau inſertū 1. & 2. radical. Quod ſequitur (Ieruſalaïm) ex nominibus eſt propriis, quorum notatio ex ſcriptura petenda eſt. Tametſi Elias aliquorum explicare conatus eſt in libello Cātici, vltimo cātico & alibi.

153 חַן. forma duplicatorum ſuprà numerò. 99.

154 וְתַחֲנוּנִים. Notationem huius formæ, ad frontem cuius accedit tau heæmanticum, habes pag. 14. lin. 7.

SECVNDVM lectionem tota difficultas Rabbinica poſita eſt in particulis inflexilibus, terminis ſiue vocabulis artium, modis loquendi ſiue phraſibus. tres igitur has difficultates, ne quid noſtro argumēto deſit, tabulis ſequentibus emolliamus. Nam in exemplum, quæ deſiderabuntur, (pauca, opinor) iſtis facillime à ſtudioſis adiici poterunt.

PARTICVLARVM INFLE-
xilium & pro inflexilibus positarum, negotium apud Rabbinos facientium, catalogus iuxta ordinem Alphabeticum.

א

א præfixum dictionibus *ad, in, de* &c. pag. 44.
אגב *aggab*, iuxta, propter, idem quod גב *gab*. Talmudicè. & sine ה *Adchi* tunc.
ארין *Edáin*, tunc, dicitur & בארין *Bedain*, præposita præp. ב Chald.
ארהכי *Adhachi*, interim, simul, gall. *ensemble*. Talmudicè.
ארדב & ארדבי & ארדבא *Adrab*, *Adrabbe*, *Adrabba*, contra. T.
אותיאום εὐθύς, statim, è Græco sumptum.
אולי Vlai, *fortasse*.
אחד *ehad*, repetitum, siue, vel.
אחורנית *ahoranith*, præpostere, inuerso ordine.
אטו *atu*, cur. Talmudicè.
אֵי *é*, vbi אי מנן *é minnán*, vnde, per Apocopen ab איה *Aijé*.
אי *í*, non. Apocope ab אין *en*, vt אי אפשר *i-ephsar*, impossibile, איבעי *ibeé*, si petatur. Repetitum, siue, vt אחד *ehad*, paulò ante. Aliquando idem quod יש *ies*, est, sunt.
איזה *eze*, & איזהו *ezéhu*, quo vel qua, quinā. Hinc באי זה *be ezé*, in quo nam (loco, latere &c.) quod

inseruit interrogationibus, adeo vt quod sequitur, sit subiectio responsionis vt ביצר *bethsad*, infrà suo loco.

איהו *ihu*,ipse, idem quod הוא *hú*.

איכא *echá*,vbi.Chaldaicè.

אימת *emath*,אימתי *emathi*, & לאימת *leemath*, quando.

איכדין *ecden*, quo modo.Chald.

איתא *ithá*,& אית *ith*.& איתי *ithai*,est,sunt.Idem quod Heb.יש *ies*. Et sine Tau כדאי *kid*, sicuti est.

איתנהו *ithenebo*, est ipsum, sunt ipsa vel ipsi, idem quod Heb.ישנו *iesno*,& ישנם *iesnem*,Talm.in Kimhi Hier.15.

איכא *iccá* est,sunt.Talm.vnde ליכא *liccá*, non est.

איני *inni*,ille,illud,idem אינא *inna*.

אך *ach*,verum.

אלא *ella*.Sed, è Græco ἀλλά. Inseruit interdum responsionibus,præcedente וכי & quid?

אלא אם *ella-im* nisi, è Græco, ἀλλ' ἤ.

אלא אם כן *ella-im-ken*,nisi si sic,nisi alioqui.

אלהן *elahen* nisi.Sequent.ד,nisi vt,propterea vt,nisi quia.

אלו *ellu*, ista,illa.Idem quod אלה *élle*.

אולו *illú*,si. Item ecce,idem quod

אלו *alú* ecce.

אילולי *illulé* nisi,אילולי פון *illulé-phon*. Idem.

אילך *elach*,vltra,huc,illuc.

אילימא *ilima*,quasi dicas,si dicas.Talm.

אלליבא *allibba*, secundum cor.i. opinionem & sen-

tentiam,ſecundum. Talm.
אלמלא *ilmalé*,niſi,ſine,abſque.Talmud.
אלמלי *ilmalé*, ſi.
אלמא *almá*.Itaque,profectò. Talm.
אן *an*,vbi, לאן *lean*,quò.Chald.
אן ד vbi (eſt)quod, quando. Chald.
אלתר *altar*, confeſtim. Sæpe præponitur ל, *lealtar*.
אם כן *im-ken*,ergo.Si ſic prop.
אמנם *omnam* vèrum,ſed,autem.& cum Vau, *veomnam*,& vere,veruntamen.
אין & אן *in*,Si.
אספרנא *oſparná*,diligenter. In Ezra.
אף *aph*,& אוף *vph*, etiam;Sic. quando pręceſſit מה *ma*,ſicut.
אפילו *aphillu*,etiam ſi,etiam.
אף כי *aph·ki*, & אף ש *aph-ſhe*. Quanto magis,quãto minus, pro commoditate ſententiæ.
אף אלהן *aph elahen*,quãto magis.Heb.אף כי *aph-chi*.
אף על גב *aph-al·gab*,quamuis.Talm.
אף על פי *aph-al-pi*. Quamuis.Particula aduerſatiua, cuius redditiua ſequitur
אף על פי כן *aph-al-pi-chen*,tamen.
אפשר *ephſar*, poſſibile,interdum.
ארום *arum*,& ארי *aré*,quia,quòd. Chald.
אתמהא *atmaha*, abſolutè & ſimpliciter, omninò, planè. Item, reſponſio.
אתמלי *ethmali*,heri.Chald.
אשתקד *eſtaked*, πέρυσι, anno præterito.
אתרבא *athrabbá*,contrà è contrario.

ב

בכ *bich*, duæ literæ Caleb iunctæ, pro in menſura, & æſtimatione, ad valorem, ad molem & magnitudinem, inſtar. *In ſicut* propiè.

בבעו *babahu*, obſecro, vtinam. In petitione, in voto prop. Sic apud R. Selo. Leuit. 21. בבקשה מכם obſecro vos.

בי *bé* in, inter.

בגין *beghin*, propter & ſeq. ד, eo vt. Sequente autem Iod

בגיני *beghini*, propterea.

בגין כך *beghin-cach*, propterea.

בדיל *bedil* propter. ex Heb. בשל *beshel*.

בהדיא *behedia*, perſpicuè.

בהדי *bahadi*, dum, donec, cùm, vnà, ſimul. Talm.

בהדייהו *bahadiiehu*, cum eis.

בהדי מן *bahade min*. Iuxta, prope, ſimul, cui opponunt לבד מן ל״ס *lebad min* præter, præter quam, exceptò.

בהדדי *bahadadi*, ſimul. Item mecum, pro עמי *bimmi*.

בהדיה *bahadiá* ſimul, cum.

בהדיא *behediá*. apertè Chald.

בין *ben* inter. Repetitum autem vel habens in altera parte ſententiæ או *ó*, ſiue.

ביני *bené*, & בין *ben* inter.

בזולת *bezulath*, abſque.

בין כך *ben cach*, interim.

בינתים *benathaim*, intermediè, interiectè, inter ea,

in medio. Interim.
בכך *bechach*, ſic.
בכן *bechen*, tunc. Ideo.
בלא *beló* ſine, vt בלא רשות abſque authoritate.
במטו *bematu*, vtinam. Obſecro.
בסטר *biſtar*, in latere, iuxta, coram. Chald.
בעבור *baabur*, de, pro, propter.
בעל *beaal*, in, per. vt lex בעל פה, per os (tradita) quã & R. Selom. Leuit. 26. vocat, *al pé* ſine ב. Duæ ſunt præp. על & ב iunctæ in vnum.
בר *bar*, præter, extra, foras. מן *min* ſæpe ſequitur, pro, quàm, præter quam.
ברא *bara*, foris, vel foras.
ברם *beram*, verum. Chald.
בש *beshe*, in eo quod, propterea quòd. vide ſup. pag. 45.
בשל *beshel*. Idem.
בשביל *bisbil*, propter, vt.
בתר *bathar* poſt. Chald. Vnde בתרוהי *batróbi*, poſt eum, בתרי *batraí*, poſterior.
בתר כדו *bathar kedu*, poſtea. Chald.

ג

גב *gab*, & גבי *gabbé*, iuxta, apud, cum, ad, de, idem quod על & אצל. Hinc לגביה *legabbeh*, ad eum. גבוי *gabboi*, pro eo, גבי נזירים *gabbé nezirim*, ſuper, de Nazareis.
על גבי *aal gabbé*, ſupra.
גו *go* vel *gau*, medium. Vnde בגו *bego*, in medio. מגו

miggo, intra. מלגו *millego*, intrinſecus. לגיו *leghiu*, intus. גוואה *gauaá*, interior.

וגומר *vegomer*, & cætera. ad verb. & complens. quando aliquid è contextu citatur mutilè.

גמרי *gamre*, & cum ל *legamre* in totum, omnino.

ד

ד *dé* & די *dí*, inſeruit allegationibus ſuprà pag. 44. Præponitur ſæpe expletiuè.

דהיינו hoc eſt, idem quod היינו *debaieno* ſuprà.

דכוותיה *dikuateh*, ſicut ipſum, ſimile ipſi, vt כוותיה infrà

דא *da*, tunc. idem quod אז *az*.

דאי & דיי *dai*, ſatis. יותר מדאי plus ſatis, plus iuſto vel æquo.

דהא *dehá*, quia ecce, quia (ſimpliciter.)

דווקא *dauka*, præfinitè, preciſè, duntaxat.

דלי *delé*, quod non, præter, idem quod שֶׁלֹּא *shello*.

דיליה *dileh* eius, eum. Hinc על דיליה propter eum, eius cauſa.

דלהכי *dilhachi*, tametſi. Talmud.

דלמא *dilma*, ne, ne forte, forſan, Num, ſi forte. Idem quod שמא *shemé*.

דקא *deká*, quoniã. Nam quidẽ, & præcedẽte Min.

מדקא *middeká*, ex quo quidem.

ה

הא *ha*, ecce. Item An. idẽ quod הֲ. Vnde in Kimhi initio Ionæ ולא והא, & nonne. Idem quod והלא *vahaló*, item hæc, hac. Repetitum *ſiue*. Sequente

כ *ficut.*

הלו *hai*,iſte.Idem quod זה.

הא כדי *he-kedi*.ſicut.

כהדא *cahada*. In hunc modum. כהדי *caadi*, ſicut.

הדדי *hadadi*,continuo, continenter. Præponunt ל.

הדר *hadar*,deinde.

השתא *hadana*.Nunc.

האן *han*,vbi.

היאול ו *hoil-ve*,poſtquam. Quandoquidem.

הוי *hoi*. Ecce.

היאך & היך *hech*.Quo modo? Sicut. Simulátque.

הי *he*. Idem quod אי *é*,vbi.Vnde אידי *edé* & הידן *heden*,quis?

הידין *heden* tunc. כהדין *cahaden*.Idem.

היכדין *hecden*,quaſi,quomodo iſtud? ſic.

הכדין *hacden*, Itané.vbi.ה nota eſt interrogandi.

היכא *hecba*,vbi.hic,illic.

מהכא *mehacha*,inde.Illic.

היך מה דהדין *hecma dehaden*. Quemadmodum.

היכנא *hecna*, & היכמא *hecma*. Quo modo. Sic.

היכן *hechan*.vbi.ſeq.daleth.ſicut.

חיינו *haienó*.Id eſt. Affixum נו *nó*, in ſcriptura rarius. Dicunt & דחיינו *dehaieno*,pro eodem.

הילכך *helcach*,propterea.

הך *hach*.Iſte,iſta. Singulare & plurale.

היכי ד *hechi dé*, & הכי *hachi*.Sic.

היכי *hechi*, quomodo, vbi.propterea.

הכא *hacha*,hîc,huc.Sic. Hoc ſiue id.

הכן

הכן *haken*,ſic.
הכשיר *hacſer*,rectè,benè.
הלכה *halcha*.huc
הלואי *haluái*,vtinam.ferè ſeq. ו *ve*,vel ד *dé*.
הללו *hallalu*.Iſti,iſta.
הלא *halá*,הלן *halan*,vltra. להלן *lehalan*,illic, q.vlterius,illuc.Opponitur τῷ כאן *can*,hîc.
הימו *himmó*.Ipſi,ipſos.
הימנו *himménnu*,ab illo.
הן *hen*,ſi. והן *vehen*,etſi,tametſi. videtur ſignificare etiam , & ecce. Valet etiam ἄν Græcorum vnum vt הנה *hena*,vna.
הן *hen*,repetitum ſiue, vt הן ברב הן במט ſiue multũ, ſiue parum.
הנודן *hannuden*,hoc eſt.Syrè. Idē quod ſuprà Rabbinis הוינו *haiéno*.
הני *hanné*.Iſta, vt הני הך *hanné-hach*,iſta ipſa .i. iſta ſunt,Talm.& הני הוא *hanné-hu*.Iſtud eſt.Nempè.
הנך *hinnac*,ipſi,æ,a.
הפך *hephech*,contrà. è cõtrario.ferè præcedit beth. *behephech*.
הרי *haré*,cērte,ecce. An non.
השתא *hashtá*,nunc.q.הא שעתא *há-ſaatá*,hac hora,illo momento.
התם *hatham*. hic, illic.huc illuc.

ו

והא *vehá*,& ecce.Atqui.
וודאי *vaddai*,& בוודאי *beuaddai*,verè,certò.

וי *vai*, væ.

וכי *vechi*, & quid? & in admiratione, ecquonam modo? τί οὖν. In interrogationibus, adeo vt אלא *ella* vel *alla*, quod ſequitur, ſit reſponſio.

והלא ולאו *velau vahalo*, & nonne. In Talmud. Hieroſ.

ווחס *vathas*. ſtatim, εὐθύς.

ז

זולת *Zulath*, & זולתי *zulathi*, niſi, ſine, præter, vt זולתי אחרים præter pauca, זולתו *Zulatho*, alia ab eo. & præpoſ. ב *bezulath*, abſque, *veZulatho* &c.

זו *Zó*, iſte, a. ud. Idem quod זאת

זהו *zehu*. Iſtud eſt, pro זה הוא.

ח

חבל *habal*. Heu. væ.

חזור *hazor*, circum, & cum geminatur *haZor bazor*, circumquaque

חזה *hazé*, en, ecce, ἰδού.

חלף *halaph*, pro.

חמת *hamath* & cum מ, מחמת *mehamath* pro, propter. vt מחמת עצמו pro ſe.

חס *has*, parce, pro apageſis, abſit, Heb. חלילה *halila*. particula auerſandi.

חשאי *hashai*, & cum ב בחשאי *bahashai*, in ſilentio, ſilenter, tacite. Nam abſtracta cum ב conficiunt aduerbia Latinorum.

חייך *haiiécha*, viuis tu. proculdubio, hauddubie, vt tu viuis, quàm certum eſt te viuere. Particula eſt aſ-

ſeuerandi ſiue iurandi in Talmud. & Kimhi initio 3.c.Malach.pro qua aliquando dicunt
בחיי *behaiai*,per vitam meã,certe,vt R. Leui Num. 30.בחיי עצמיכם *behaiié atſmechen.* per vitam veſtrã.

ט

טפי *tephé*,plus,magis.

י

יד, manu, opera, miniſterio. hinc ביד *biiad*, in manu,ope, opera. על ידי per manus, idem. לידי in manus,per.

מיד *mijad*, de manu.i.ſtatim, vt Græcè [illegible] χεῖρα ſub manu.i.ex tẽpore. πρόχειρος in promptu,ſubito.

יהיה *ibié*.ſiue. Verb.ſit. ſic Gallicè *ſoit*,quãde habet poſt ſe או,aut ſiue.

יומנא *iomána*, hodie. Chald.

יומם *iomam*, & יומם *iemám*.Interdiu.

יכול *iachol*,fortaſſe: verb. poſſibile. Sic gallicè vtimur *poßible*, pro particula dubitandi.

יצא *ie tſé*.præter, excepto. (quaſi exeat, excipiatur) Leuit. 22.in R.Selo.

יציב *iatſib*,reuera, verè. & præced. *min,min iatſib.* Idem.

יתיר *iattir* & יותר *iotber*,amplius,plus magis.

כ

כש *keshe*,cum,quãdo, quemadmodũ,ſup.pag.42.

כא *cá*,hic,illic. לכא *lechá*,huc illuc. Heb כה *có.*

כאלו *keillu*,ac ſi.atque ſi.

כאן *can* hic. מכאן hinc. עד כאן *hucuſque*. בכאן hic.

כביכול *cahiachol*, quanto magis, omnino.

כגון kegón, *ficut*.

כד kad & כיד kid. cum, quemadmodum, vt כדאיתא, kadithá, ficut eft. Talmud. Inferuítque allegationibus כדאיתא בחלק fæculi eft in (capite) Helek.

כדו kedú, cum, nunc, fic.

כדון kedun. Idem.

כדן keden fic. Verb. iuxta hoc, fic כדנה kidná vel כדנן kidnan, fecundum hæc, fic. Ita.

כדי kedi ficut, præcedente הא hé.

מכדי mikkedí. Ex quo.

כדי kedé, eò, adeò, quatenus, כדי שלא eo vt non, ne.

כהדא caádá. fic, in hunc modum.

כות keuath, ficut. Idem quod כמו kemó. Hinc in Mafora כותיה keuatheh, ficut ipfum, fimile ei.

כזה cazé, hoc modo, ad hunc modum.

כזית cazeth, hoc modo, fimiliter. Item cazaith, ad magnitudinem oliuæ.

כזעיר kizher, fere. verb. ficut modicum. idem quod כמעט kimead.

כחדא cahada. fimul.

כיון keuán, feq. ש poftquàm. Simulatque.

כי chi, quid?, in admiratione, quo modo. Sed proprie præponitur ו, vechi.

מכי mikkí ex quo. poftquàm.

כיצד keifad, quonam modo? particula interrogandi, adeo vt quod mox fequitur fit refponfio.

כך cach fic. Heb. ככה cácha. אחר כך ahar cach, poftea.

כל *col*, & כולי *culle*, & וכולי *veculle*, & cætera, & reliqua. Item omninò.

כל שהוא *col shebú*, quicquid ſit. Gall. *ſi peu que ſoit.* quantillum.

כל אחד *col ehad*, vnuſquiſque.

כל כדין *colkeden*, nihilominus, tamen. Chald.

כל כך *col cach*, vſque adeo.

כל כמה ש, *col-cama-she*, quandiu, quando, quanto magis.

כל מה ש *col-ma-she*, quemadmodum. Vnde ſolet ſeq. כן *ken* ſic.

כל קבל די *col-kobel-di*. Ex aduerſo. Gall. *d'autant que.* propterea quòd. Chald.

כל קבל דנה *col-kobel-dena*. ex aduerſo eius. Interea. Propterea. Chald.

מכל מקום *miccol makom*. Nihilominus.

על כל פנים *aal col panim* omnibus modis, omnino.

על כל צד *aal col tſad*, omni ex parte.

כל שכן *col-shekken*, quanto magis, & , quanto minus, multo magis &c.

כל שכן ש *col-shekken-she*, omnino, prorſus, multo magis. Quanto magis cùm (ſint.)

כלל *kelal*, prorſus, omninò, vniuersè, ſeparatim, diuiſim. Opponitur ei quod eſt דבק coniunctum.

מכלל *mikkelal*, Idem & vllo modo.

מכלל ד *mikkelal-dé*. poſteà quàm.

כלום *kelum* quicquam, aliquid, penitus. Nunquid: כלמא *kilmá* ferè.

כלפי *kelappe.* ex aduerſo, è regione, verſus. Gall. *enuers.* vt in breuiario Heb. inclinans lancem trutinæ, כלפי חסד verſus miſericordiam, non iudicium.
כלפי בר *kelappé bar*, foras verſus. כלפי מעלה ratione ſuperiorum, כלפי מטה ratione inferiorum. כלפי הר contra montem.
כמה & כמא *kema* ſicut: idem quod Heb. כמו *kemo.* Inſeruiūt omnia hæc allegationibus per eclipſim. Sicut (in loco ſequenti Eſaiæ 2.) &c.
כמת *kemath*, & מכמת *mikkemath* & כמות *kemoth.* Idem.
כמה *camma*, quàm, quot, quantum? quale?
על אחת כמה וכמה *aal ahath camma vekamma*, quanto magis. Gall. *ſur vn combien & combien.*
כמו כן *kemo, ken.* Itidem.
כנגד *keneghed*, ex aduerſo, contrà, comparatione, reſpectu. Inſtar.
כימה *kenemá*, ſic, ad hunc modum.
כעין *kehen*, ſicut. Reſpondet τῷ, כן *ken.* ſic.
כען *kehan* nunc. Idem quod עתה. Item obſecro.
עד כען *aad kehan*, huc vſque.
כפי *kephi*, iuxta, ſecundum.
כשם ש *keshem she.* ſicut.
כשום *kesham.* ſicut. quemadmodum, nomine.

ל

לש *leshe*, eo vt. Vide ſup. pag. 43.
לאו *lau*, non, præceptum negans. hinc ולאו ולא *velau veló*, & nonne.

לאן *lan*, quo, in quem locum.

לאפוק *leappok* & לאפוקי *leappoké* contrà, præter, q. excipiendo, educendo. Aliquando habet subiectũ מן *min*,

לחן *lahen*. Itaque, nisi, sed, verùm.

לחי *lahé*, eos, eas.

לדידי *ledidi*, quod ad me attinet. לדידה *ledideh* ipsummet. Nam ל apud Talmudicos & Chaldæos accusatiui est articulus. דיד *did*, autem idem quod של *met*.

לו *lu*, *vtinam*, si.

לואי & לוי *leuai*, vtinam

לון *lun*. Illis & לן *lan* nobis.

לוות *leuath*, ad.

לחדא *lahada*, valde.

לחוד *lehod*, seorsum, verum, prætereà, quin etiam. Idem quod לבר *lebad*.

ליה *leh*, eum.

לית *leth*, non est.

ליכא *licca*, non est.

לכך *lechach*. Ideo.

לכתחלה *lechathala*, imprimis, omnino, planè, expressè, præfinitè. Talm.

למא *lemá*, frustrà. Vnde כלמא *kilma* fere.

למה *lema*, *&* *lámma* cur.

לפני *liphné* & לפנים *liphnim*, intrà, intrinsecus. Præsertim quando sequitur מִן vt לפנים מיכן *liphnim miccan*, intrà exindè, intrinsecus, vel interea, inte-

PARTICVLARVM INFLEXILIUM & pro inflexilibus positarum, negotium apud Rabbinos facientium, catalogus iuxta ordinem Alphabeticum.

א

א præfixum dictionibus *ad, in, de* &c. pag. 44.
אגב *aggab*, iuxta, propter, idem quod גב *gab*. Talmudicè. & finen *Adchi* tunc.
אדין *Edáin*, tunc, dicitur & באדין *Bedain*, præposita præp. ב Chald.
אדהכי *Adhachi*, interim, simul, gall. *ensemble*. Talmudicè.
אדרב & אדרבי & אדרבא *Adrab, Adrabbe, Adrabba*, contra. T.
אותיאוס *εὐθύς*, statim, è Græco sumptum.
אולי *Vlai, fortasse*.
אחד *ehad*, repetitum, siue, vel.
אחורנית *ahoranith*, præpostere, inuerso ordine.
אטו *atu*, cur. Talmudicè.
אֵי *é*, vbi אי מנן *é minnán*, vnde, per Apocopen ab איה *Aijé*.
אִי *í*, non. Apocope ab אין *en*, vt אי אפשר *i-ephsar*, impossibile, איבעי *ibeé*, si petatur. Repetitum, siue, vt אחד *ehad*, paulò ante. Aliquando idem quod יש *ies*, est, sunt.
איזה *eZe*, & איזהו *eZéhu*, quo vel qua, quinã. Hinc באי זה *be eZé*, in quo nam (loco, latere &c.) quod

inſeruit interrogationibus, adeo vt quod ſequitur, ſit ſubiectio reſponſionis vt ביצד *bethſad*, infrà ſuo loco.

איהו *ihu*, ipſe, idem quod הוא *hú*.

איכא *echá*, vbi. Chaldaicè.

אימת *emath*, אימתי *emathi*, & לאימת *leemath*, quando.

איכדין *ecden*, quo modo. Chald.

איתא *ithá*, & אית *ith*. & איתי *ithai*, eſt, ſunt. Idem quod Heb. יש *ies*. Et ſine Tau כדאי k*id*, ſicuti eſt.

איתנהו *ithenebo*, eſt ipſum, ſunt ipſa vel ipſi, idem quod Heb. ישנו *ieſno*, & ישנם *ieshem*, Talm. in Kimhi Hier. 15.

איכא *iccá* eſt, ſunt. Talm. vnde ליכא *liccá*, non eſt.

איני *inni*, ille, illud, idem אינא *inna*.

אך *ach*, verum.

אלא *ella*. Sed, è Græco ἀλλά. Inſeruit interdum reſponſionibus, præcedente וכי & quid?

אלא אם *ella-im* niſi, è Græco, ἀλλ' ἤ.

אלא אם כן *ella-im-ken*, niſi ſi ſic, niſi alioqui.

אלהן *elahen* niſi. Sequent. ד, niſi vt, propterea vt, niſi quia.

אלו *ellu*, iſta, illa. Idem quod אלה *élle*.

אולו *illú*, ſi. Item ecce, idem quod

אלו *alú* ecce.

אילולי *illulé* niſi, אילולי פון *illulé-phon*. Idem.

אילך *elach*, vltra, huc, illuc.

אילימא *ilima*, quaſi dicas, ſi dicas. Talm.

אליבא *allibba*, ſecundum cor. i. opinionem & ſen-

tentiam,secundum. Talm.

אלמלא *ilmalé*,nisi,sine,absque.Talmud.

אלמלי *ilmalé*, si.

אלמא *almá*.Itaque,profectò. Talm.

אן *an*,vbi, לאן *lean*,quò.Chald.

אן ד vbi (est)quod, quando. Chald.

אלתר *altar*, confestim. Sæpe præponitur ל, *lealtar.*

אם כן *im-ken*,ergo.Si sic prop.

אמנם *omnam* vèrum,sed,autem.& cum Vau, *veomnam*,& vere,veruntamen.

אן & אין *in*,Si.

אספרנא *osparná*,diligenter. In Ezra.

אף *aph*,& אוף *vph*, etiam;Sic. quando pręcessit מה *ma*,sicut.

אפילו *aphillu*,etiam si,etiam.

אף כי *aph-ki*, & אף ש *aph-she*. Quanto magis,quãto minus, pro commoditate sententiæ.

אף אלהן *aph elahen*,quãto magis.Heb.אף כי *aph-chi.*

אף על גב *aph-al-gab*,quamuis.Talm.

אף על פי *aph-al-pi*.Quamuis.Particula aduersatiua, cuius redditiua sequitur

אף על פי כן *aph-al-pi-chen*,tamen.

אפשר *ephsar*, possibile,interdum.

ארום *arum*,& ארי *aré*,quia,quòd. Chald.

אחמהא *atmaha*, absolutè & simpliciter, omninò, planè. Item, responsio.

אתמלי *ethmali*,heri.Chald.

אשתקד *estaked*, πέρυσι, anno præterito.

אתרבא *athrabbá*,contrà è contrario.

ב

בכ *bich*, duæ literæ Caleb iunctæ, pro in menſura, & æſtimatione, ad valorem, ad molem & magnitudinem, inſtar. *In ſicut* propie.

בבעו *babahu*, obſecro, vtinam. In petitione, in voto prop. Sic apud R. Selo. Leuit. 21. בבקשה מכם obſecro vos.

בי *bé* in, inter.

בגין *beghin*, propter & ſeq. ד, eo vt. Sequente autem Iod

בגיני *beghini*, propterea.

בגין כך *beghin-cach*, propterea.

בדיל *bedil* propter. ex Heb. בשל *beshel.*

בהדיא *behedia*, perſpicue.

בהדי *bahadi*, dum, donec, cùm, vnà, ſimul. Talm.

בהדייהו *bahadiiebo*, cum eis.

בהדי מן *bahade min*. Iuxta, prope, ſimul, cui opponunt לבד מן ס״ד *lebad min* præter, præter quam, exceptò.

בהדדי *bahadadi*, ſimul. Item mecum, pro עמי *bimmi.*

בהדיה *bahadiá* ſimul, cum.

בהדיא *behediá*. apertè Chald.

בין *ben* inter. Repetitum autem vel habens in altera parte ſententiæ או *ó*, ſiue.

ביני *bené*, & בין *ben* inter.

בזולת *bezulath*, abſque.

בין כך *ben cach*, interim.

בינתים *benathaim*, intermedie, interiecte, inter ea,

in medio. Interim.
בכך *bechach*, ſic.
בכן *bechen*, tunc. Ideo.
בלא *beló* ſine, vt בלא רשות abſque authoritate.
במטו *bematu*, vtinam. Obſecro.
בסטר *biſtar*, in latere, iuxta, coram. Chald.
בעבור *baabur*, de, pro, propter.
בעל *beaal*, in, per. vt lex בעל פה, per os (tradita) quã & R. Selom. Leuit. 26. vocat, *al pé* ſine ב. Duæ ſunt præp. על & ב iunctæ in vnum.
בר *bar*, præter, extra, foras. מן *min* ſæpe ſequitur, pro, quàm, præter quam.
ברא *bara*, foris, vel foras.
ברם *beram*, verum. Chald.
בש *beshe*, in eo quod, propterea quòd. vide ſup. pag. 45.
בשל *beshel*. Idem.
בשביל *bisbil*, propter, vt.
בתר *bathar* poſt. Chald. Vnde בתרוהי *batróhi*, poſt eum, בתרי *batraí*, poſterior.
בתר כדו *bathar kedu*, poſtea. Chald.

ג

גב *gab*, & גבי *gabbé*, iuxta, apud, cum, ad, de, idem quod על & אצל. Hinc לגביה *legabbeh*, ad eum. גבוי *gabboi*, pro eo, גבי נזירים *gabbé nezirim*, ſuper, de Nazareis.
על גבי *aal gabbé*, ſupra.
גו *go* vel *gau*, medium. Vnde בגו *bego*, in medio. מגו

miggo, intra. מלגו *millego*, intrinsecus. לגיו *leghiu*, intus. גואה *gauaá*, interior.
וגומר *vegomer*, & cætera. ad verb. & complens. quando aliquid è contextu citatur mutilè.
גמרי *gamre*, & cum ל *legamre* in totum, omnino.

ד

ד *dé* & די *dí*, inseruit allegationibus suprà pag. 44. Præponitur sæpe expletiuè.
דהיינו hoc est, idem quod היינו *dehaieno* suprà.
דכוותיה *dikuateh*, sicut ipsum, simile ipsi, vt כוותיה infrà
דא *da*, tunc. idem quod אז *az*.
דאי & דיי *dai*, satis. יותר מדאי plus satis, plus iusto vel æquo.
דהא *dehá*, quia ecce, quia (simpliciter.)
דווקא *dauka*, præfinitè, precisè, duntaxat.
דלו *delé*, quod non, præter, idem quod שֶׁלא *shello*.
דיליה *dileh* eius, eum. Hinc על דיליה propter eum, eius causa.
דלהכי *dilhachi*, tametsi. Talmud.
דלמא *dilma*, ne, ne forte, forsan, Num, si forte. Idem quod שמא *shemé*.
דקא *deká*, quoniã. Nam quidẽ, & præcedẽte Min.
מדקא *middeká*, ex quo quidem.

ה

הא *ha*, ecce. Item An. idẽ quod הֲ. Vnde in Kimhi initio Ionæ ולא והא, & nonne. Idem quod והלא *vahaló*, item hæc, hac. Repetitum *siue*. Sequente

כ *ſicut.*
הלו *hai*,iſte.Idem quod וה.
הא כדי *he*-*kedi*.ſicut.
כהדא *cahada*. In hunc modum. כהדי *caadi*, ſicut.
הדדי *hadadi*,continuo, continenter. Præponunt ל.
הדר *hadar*,deinde.
האדנא *hadana*.Nunc.
האן *han*,vbi.
הואיל ו *hoil-ve*,poſtquam. Quandoquidem.
הוי *hoi*. Ecce.
הואך & היך *hech*.Quo modo? Sicut. Simulátque.
הי *he*. Idem quod אי *é*,vbi.Vnde אידי *edé* & הידן *heden*,quis?
הידין *heden* tunc. כהדין *cahaden*.Idem.
היכדין *hecden*,quaſi,quomodo iſtud? ſic.
הכדין *hacden*, Itané.vbi.ה nota eſt interrogandi.
הוכא *hecba*,vbi.hic,illic.
מהכא *mehacha*,inde.Illic.
היך מה דהדין *hecma dehaden*. Quemadmodum.
היכנא *hecna*, & היכמא *hecma*. Quo modo. Sic.
היכן *hechan*.vbi.ſeq.daleth.ſicut.
היינו *haienó*.Id eſt. Affixum נו *nó*, in ſcriptura rarius. Dicunt & דהיינו *dehaieno*,pro eodem.
הילכך *helcach*,propterea.
הך *hach*.Iſte,iſta. Singulare & plurale.
היכי ד *hechi dé*, & הכי *hachi*.Sic.
היכי *héchi*, quomodo, vbi.propterea.
הכא *hacha*,hîc,huc.Sic. Hoc ſiue id.

הכן

הכן *haken*,sic.
הכשיר *hacſer*,rectè,benè.
הלכה *halcha*.huc
הלואי *haluái*,vtinam.ferè ſeq. וְ *ve*,vel דְ *dé*.
הללו *hallalu*.Iſti,iſta.
הלא *halá*,הלן *halan*,vltra. להלן *lehalan*,illic, q.vlterius,illuc.Opponitur כאן *can*,hîc.
הימו *himmó*.Ipſi,ipſos.
הימנו *himménnu*,ab illo.
הן *hen*,ſi. והן *vehen*,etſi,tametſi. videtur ſignificare etiam , & ecce. Valet etiam ἐάν Græcorum vnum vt הנה *hena*,vna.
הן *hen*,repetitum ſiue, vt הן ברב הן במט ſiue multũ, ſiue parum.
הנודן *hannuden*,hoc eſt.Syrè. Idẽ quod ſuprà Rabbinis הויינו *haieno*.
הני *hanné*.Iſta, vt הני הך *hanné-hach*,iſta ipſa.i. iſta ſunt,Talm.& הני הוא *hanné-hu*.Iſtud eſt.Nempè.
הנך *hinnac*,ipſi,æ,a.
הפך *hephech*,contrà. è cõtrario.ferè præcedit beth. *behephech*.
הרי *haré*,cẽrte,ecce.An non.
השתא *hashtá*,nunc.q.הא שעתא *ha-ſaatá*,hac hora,illo momento.
התם *hatham*.hic, illic.huc illuc.

ו

והא *vehá*,& ecce.Atqui.
ודאי *vaddai*,& בודאי *beuaddai*,verè,certò.

וי *vai*, væ.

וכי *vechi*, & quid? & in admiratione, ecquonam modo? τί οὖν. In interrogationibus, adeo vt אלא *ella* vel *alla*, quod sequitur, sit responsio.

ולאו והלא *velau vahalo*, & nonne. In Talmud. Hieros.

וחס *vathas*. statim, εὐθύς.

ז

זולת *Zulath*, & זולתי *zulathi*, nisi, sine, præter, vt זולתי אחרים præter pauca, זולתו *Zulatho*, alia ab eo. & præpos. ב *bezulath*, absque, *veZulatho* &c.

זו *Zó*, iste, a. ud. Idem quod זאת

זהו *zehu*. Istud est, pro זה הוא.

ח

חבל *habal*. Heu. væ.

חזור *hazor*, circum, & cum geminatur *hazor hazor*, circumquaque

הזה *hazé*, en, ecce, ἰδού.

חלף *halaph*, pro.

חמת *hamath* & cum מ, מחמת *mehamath* pro, propter. vt מחמת עצמו pro se.

חס *has*, parce, pro apagesis, absit, Heb. חלילה *halíla*. particula auersandi.

חשאי *hashai*, & cum ב בחשאי *bahashai*, in silentio, silenter, tacite. Nam abstracta cum ב conficiunt aduerbia Latinorum.

חייך *haiiécha*, viuis tu. proculdubio, hauddubie, vt tu viuis, quàm certum est te viuere. Particula est as-

ſeuerandi ſiue iurandi in Talmud. & Kimhi initio 3.c.Malach.pro qua aliquando dicunt בחיי *behaiai*,per vitam meã,certe,vt R. Leui Num. 30.בחיי עצמיכם *behaiié atſmechem*. per vitam veſtrã.

ט

טפי *tephé*,plus,magis.

י

יד , manu,opera,miniſterio. hinc ביד *biiad*,in manu,ope,opera. על ידי per manus,idem.לידי in manus,per.

מיד *mijad*, de manu.i.ſtatim,vt Græcè ὑπὸ χεῖρα ſub manu.i.ex tẽpore.προχείρως in promptu,ſubito.

יהיה *ihié*.ſiue.Verb.ſit. ſic Gallicè *ſoit*,quãde habet poſt ſe או,aut ſiue.

יומנא *iomána*, hodie.Chald.

יומם *iomam*,& יממ *iemám*.Interdiu.

יכול *iachol*,fortaſſe: verb. poſſibile. Sic gallicè vtimur *poſſible*, pro particula dubitandi.

יצא *ie tſé*,præter, excepto.(quaſi exeat, excipiatur) Leuit. 22.in R.Selo.

יציב *iatſib*,reuera, verè. & præced. *min,min iatſib*. Idem.

יתיר *iattir* & יותר *iother*,amplius,plus magis.

כ

כש keshe,cum,quãdo, quemadmodũ,ſup.pag.42.

כא *cá*,hic,illic.לכא *lechá*,huc illuc. Heb.כה *có*.

כאלו keillu,ac ſi.atque ſi.

כאן *can* hic. מכאן hinc.עד כאן *hucuſque*.בכאן hic.

כביכול *cahiachol*, quanto magis, omnino.
כגון *kegón*, *ficut*.
כד *kad* & כיד *kid*. cum, quemadmodum, vt כדאיתא, *kadithá*, ficut eft. Talmud. Inferuítque allegationibus כדאיתא בחלק fæculi eft in (capite) Helek.
כדו *kedú*, cum, nunc, fic.
כדון *kedun*. Idem.
כדן *keden* fic. Verb. iuxta hoc, fic כדנה *kidná* vel כדנן *kidnan*, fecundum hæc, fic. Ita.
כדי *kedi* ficut, præcedente הא *hé*.
מכדי *mikkedí*. Ex quo.
כדי *kedé*, eò, adeò, qua enus, כדי שלא eo vt non, ne.
כהדא *caádá*: fic, in hunc modum.
כות *keuath*, ficut. Idem quod כמו *kemó*. Hinc in Mafora כותיה *keuatheh*, ficut ipfum, fimile ei.
כזה *cazé*, hoc modo, ad hunc modum.
כזית *cazeth*, hoc modo, fimiliter. Item *cazaith*, ad magnitudinem oliuæ.
כזעיר *kezher*, ferè. verb. ficut modicum. idem quod כמעט *kimead*.
כחדא *cahada*. fimul.
כיון *keuán*, feq. ש poftquàm. Simulatque.
כי *chi*, quid? in admiratione, quo modo. Sed proprie præponitur ו, *vechi*.
מכי *mikkí* ex quo. poftquàm.
כיצד *keifad*, quonam modo? particula interrogandi, adeo vt quod mox fequitur fit refponfio.
כך *cach* fic. Heb. ככה *cácha*. אחר כך *ahar cach*, poftea.

כל *col*, & כולי *culle*, & וכולי *veculle*, & cætera, & reliqua. Item omninò.
כל שהוא *col shehú*, quicquid sit. Gall. *si peu que soit.* quantillum.
כל אחד *col ehad*, vnusquisque.
כל כדין *colkeden*, nihilominus, tamen. Chald.
כל כך *col cach*, vsque adeo.
כל כמה ש, *col-cama-she*, quandiu, quando, quanto magis.
כל מה ש *col-ma-she*, quemadmodum. Vnde solet seq. כן *ken* sic.
כל קבל די *col-kobel-di*. Ex aduerso. Gall. *d'autant que.* propterea quòd. Chald.
כל קבל דנה *col-kobel-dena*. ex aduerso eius. Interea. Propterea. Chald.
מכל מקום *miccol makom*. Nihilominus.
על כל פנים *aal col panim* omnibus modis, omnino.
על כל צד *aal col tsad*, omni ex parte.
כל שכן *col-shekken*, quanto magis, &, quanto minus, multo magis &c.
כל שכן ש *col-shekken-she*, omnino, prorsus, multo magis. Quanto magis cùm (sint.)
כלל *kelal*, prorsus, omninò, vniuersè, separatim, diuisim. Opponitur ei quod est פרט coniunctum.
מכלל *mikkelal*, Idem & vllo modo.
מכלל ד *mikkelal-dé*. posteà quàm.
כלום *kelum* quicquam, aliquid, penitus. Nunquid:
כלמא *kilmá* ferè.

לאן *lan*, quo, in quem locum.

לאפוק *leappok* & לאפוקי *leappoké* contrà, præter, q. excipiendo, educendo. Aliquando habet subiectũ מן *min*,

לחן *lahen*. Itaque, nisi, sed, verùm.

לחי *lahé*, eos, eas.

לדידי *ledidi*, quod ad me attinet. לדידיה *ledideh* ipsummet. Nam ל apud Talmudicos & Chaldæos accusatiui est articulus. דיד *did*, autem idem quod של *met*.

לו *lu*, *vtinam*, si.

לואי & לוי *leuai*, vtinam

לון *lun*. Illis & לן *lan* nobis.

לוות *leuath*, ad.

לחדא *lahado*, valde.

לחוד *lehod*, seorsum, verum, præterea, quin etiam. Idem quod לבר *lebad*.

ליה *leh*, eum.

לית *leth*, non est.

ליכא *licca*, non est.

לכך *lechach*. Ideo.

לכתחלה *lechathala*, imprimis, omnino, planè, expressè, præfinitè. Talm.

למא *lemá*, frustrà. Vnde כלמא *kilma* fere.

למה *lema*, & *lámma* cur.

לפני *liphné* & לפנים *liphnim*, intrà, intrinsecus. Præsertim quando sequitur מכן vt לפנים מכן *liphnim miccan*, intrà exindè, intrinsecus, vel interea, inte-

rim לפנים מסורת הדין *lipbnim mißurath haddim*, intra lineam iudicij, vide Kimhi ſub finem Pſal. 119. At לפנים *lephanim*, ante, mox, paulo poſt, vel paulo ante.

לפי *lephi*, iuxta, propter.

לפיכך *lephicac*, propterea. לפומכן *lephumken*. Idem.

לרע *leraá*, infrà.

לשם *leshem*, propter, hinc לשמה *lsmah*, propter eã.

מ

מן *min*, inſeruit allegationibus ſup. pag. 44. Item quàm vt Bar *min*, præter quàm.

מל *millé*, per duas literas ſeruiles, a, ab. ſup. pag. 42.

מש *mishe*. ex quo, ex eo quod. vt משאינו *mishcaino*, ex eo quod non eſt.

מא *ma*, quid. hinc במאי cum quo.

מה דן *ma-den*, quid ita, quid iſtud. Chald.

מאים *maim*. ſi forte.

מבעיא *mibaia*, neceſſariò, ſatis. Multo magis.

מדעם *middaam*, quicquam, Talm.

מדעת *maddaath*, ſcienter, ſciente altero. שלא מדעת præter ſcientiam, neſcienter, neſciente altero.

מדקא *middeká*, ex quo quidem.

מהם *mehem*, ex illis. quidam. Quando repetitur, partim.

מה *ma*, ſicut. Cui reſpondet conſequens, אף *aph*, vel כן *ken*, ſic. per ſe autẽ *aliquis*, *qua*, *quid*. vt לפירוש מה iuxta expoſitionem aliquam. Item aliquid, לאופן מה quodam modo.

מהיכן *mehechan*. Vnde,ex quo loco, ab היכן *hechan*, vbi.

במוחלט *bemuhalat*,abſolute.

מגן *maggan*,fruſtra.

מחמת *mehamath*,propter,occaſione.

מטה *matta*, infra. & cum ל *lematta*,inferius. ברואי מטה creaturę inferiores.

מטול *mattal*,propter. מטול היכנא *mattul hecna*,propterea.

מי *mi*,quid? idem quòd. וכי *vechi*,ſuprà.nonne.Tal.

מידי *mide*, quicquam,cauſa,propterea quod,Talm.

מיהו *miho*,ex illis,vel illi.

מכאן *miccan*, & מכא *micca*, hinc, illinc. ſcribitur & מיכן *miccan*.

מכי *mikki*,ex quo, poſtquam.

מכדי *mikkedi*. Idem.

מכל מקום *miccol makom*,nihilo minus,vtique.

מכלל *mikkelal*, prorſus, vllo modo. ſeq. ד poſteaquam.

מלרע *milra*, infrà, inferne; מלעיל *mileel*, ſupra. ſuperne.

ממנו *mimmenu*, repetitum partim. Prop.autem ex eo.

ממש *mammas*,reuera,proprie, ſimpliciter,ſubſiſtẽter. Gall.*meſmes*.

על מנת *aal menath*, ea lege, ea conditione, eo pacto. Idem ſiue ſequatur ש, ſiue כן *ken*, conditione tali.

עֵיל מן *eel-min*, ſupra quàm.

עין *een*, modus, ratio, quaſi expletiua particula hinc מעין ex oculo, ex modo, pro modo, pro ratione, quaſi מן *min*, ex, de, à.

כעין *keen*, i. iuxta oculum .i. in morem, in ſpeciem. aliquando cum Beth *been*. vel idem quod כ & ב ſimpliciter.

עכשיו *acſau*, modo, nunc.

מעכשיו *meacſau*, deinceps.

על & בעל ad. In. על דברת די *aal dibrath di*, eo vt. עלי *aalai*, ſuper me i. debeo, obligor, ex voto vel alio modo teneor, ad me pertinet, mihi incumbit. עליו ſuper ipſum. i. debet, tenetur.

על די propter. על די ליה, propter eum. Chald.

עליווי *aliuué*. Idem quod על. Heb.

עללי *alale*. Idem. Item *Ad*.

על סם *al ſem*, propterea propter.

על סם ש *al ſen ſe*, propterea, quòd.

עצם *étſem*, ipſemet. De pronominibus reciprocis dicitur, vt בעצמו *beaſmo*, per ſe, לעצמו ſibimet. עצמו ipſemet.

עתים *ithim*, aliquando, viciſſim, q. temporibus, per tempora, per interualla.

עראי *harai*, propemodum. circiter, forte fortuna, modicum, nonnunquam.

פ

מפאת *mippeath*, ex parte.

פום *pum*, ſyllabica adiectio vt פי *pi*, hinc כפום, לפום

k*ephum lephum*,iuxta, propter.

פון *phon*.statim, πῶς, πoτὲ. Sæpe vacat,vt אילופון *illuphon*, si. Idem quod אילו *illu*. אילוליפון *illulephon*, nisi forte. Est & particula potentialis, ἄν, ותטמאבין פון בהון & pollueremini in eis.Leuit.11.

מן פון ד *min pon de*,quanto magis.Chald.

פי *pi*,expletiua particula.

על פי *aal pi*, iuxta,ex præscripto.

בפומבי *bephumbi*,palam,in pompa. ἐν πομπῇ.

לפנים מן *liphnim min*,intra.

לפנים *lephanim*,ante,mox,infra, post.

פעם *paam*,interdum, q. vice, per vices. Pluraliter idem פעמים *peamim*, & præp. ל *lipheamim*, aliquando.

בפרהסיא *bepharesia*,ἐν παῤῥησίᾳ aperte, publice,manifeste.

בפירוש *bepherus*, explicate, diserte, aperte. בביאור *bebiur*. Idem.

פרט *perath*, præter, excepto.

בפרט *biprad*, particulariter, speciatim.

בפריע *biphriá*,cito.

למפריע *lemaphreá*,retrò.

צ

בצנעה *betsinbá*, in occulto.clam.

מצדו *mitsiddo*, ex parte eius. Gal.*de sa part*.

מצד *mitsad*, ratione,propter. בצד *betsad*, iuxta.

ק

קא *ka*,expletiua particula, quidem.

קבל *kobel*, ante. Et cum ל *lekobel*, idem.

קדם *kodam*, & קודם *kodem* & קדמת *kadmath*, ante, antequam.

קל וחמר *kal vahomer*. multo magis, vel minus. Ad verb. lene & graue. Arg. à maiori, vel à minori, quod tribus aliis modis enuntiant. Nempe.

על אחת כמה וכמה *aal ahath camma vel camma*. כל שכן *col ſekken*, אף כי *aph ki*.

קום *kom*, & קם *kam*, ante. Hinc קמא *kamma*, primus.

קמן *kamman*, & cum ל *lekamman*, infrà, poſt, mox, ante, olim opponitur, τῷ לעיל *leel*, ſupra.

קמעה *kimhá*, parum.

מקצה *miktſa*, præcipue, ſeorſum.

קצת *ketſath*, nonnihil, pars. hinc קצתם את קצתם, alij alios, ἀλλήλους. קצתם לקצת *inter ſe*.

מקצת *mikſath*. Idem. במקצת הספרים in nonnullis exemplaribus.

ר

ברבים *berabbim*, palam, publice, ad verb. in multis. ἐν πολλοῖς, in turba.

לרחצן *lerotſan*, tutò, ſecure.

רע *raa*, infrà. vnde *letaá*, & *miltaa*. infrà, inferne.

ש

שוב *shub*, adhuc, amplius, ἔτι.

שום *shum*, vllus, ſed in compoſitione, nomen, cauſa.

על שום מה *al shum ma*, quam ob rem, quare?

על שום שלא *aal shum shello*, propterea quod non.

משום *mißum*, propter.quia, משום הכי *missum hachi*, propter sic,i.propterea.

שופי *suphi*,& cum ב *besuphi*, tranquille, quiete.

שכן *shekken*, quanto magis, quanto minus. Idem ac כל שכן supra. Vnde fere sequitur ש in principio sequentis vocis.

של *shel*, τοῦ, articulus genitiui casus Rabbinicus, eius, vel de, quatenus, nimirum,& cum præpos. מ, משל *missel*, supra.

שלא *shello*, quin, præter, cōtra. ad non, vt שלא לחייבו ad non damnandum eum. Nam construitur sæpe cum infinitiuo. שלא כדין preter ius, preter mortem. שלא כמנהג, præter consuetudinem.

שלא מן, præter quam, nisi ex.

שליא *silia*, præcedente ב vel מ, repente.

בשלמא *besalma*, recte, profecto, ob id.

כשם *kesem*,& על שם *aal sem*, ob id, sicut, ex, vt שם *sem*, redundet. sic לשם *lesem*, propter, propterea.

שמא *sheme*, forsan, ne forte. Nunquid, si forte, vt forte.

ת

תו *Tu*, ἔτι adhuc, amplius.

תוב *Tub*, adhuc, amplius.

תחות *Tehoth*,& תחת *tahath*, sub, supter, pro.

תחא *tatha*, תחי *tathe*,& תותי *tothe*, sub, infra.

תחיא *tathia*, minus.

תוך *toch*, intra vt תוך שנה intra annum (q.in) medio anni.

תכף *techeph*,mox & procedente ב,*bitkeph*, confestim.

תמה *tammá*, תמן *tamman*,illic, illuc.

תמורת *temurath*, pro,loco.

תנאי *tenai*,& cum ב *bithnai*,cum conditione, ea lege.

AVDIAMVS IAM ARTIVM VOCABVLA, PRIMVM IN GENERE ORDINE *alphabetario, deinde in specie, Theologica, Grammatica &c.*

א

אופן *ophan*,modus,forma.*Beophánma*,quodammodo.

אי *é*,quænam, אי אלן *e-ellu*,quænam istæ.

אי *i*,in compositione negat vt *in* Latinis. אי אפשר *i-ephsar*, impossibile.

ב

התברר *hithbarer*,clarum est,constat.

בבירור *beberur*,clarè,liquidò.

בקיא *baki*, exercitatus,expertus.

בעל *baal*,præditus.& verb.habuit.

בטא *bata*,pronuntiauit,vnde מבטא *mibta*, ptonuntiatio.

בטל *batal*,cessauit,desiit,neglexit.

בית דין *beth-din*,senatus,curia.

ג

גנאי *gannai*, contemptus.

ד

דוגמה *dugma*,simile.δεῖγμα Græcum.

דף *daph*,pagina,folium.

בדיוק *bedijuk*, præcisè,præfinitè.

דייק *dijek*,attentè considerauit,correxit. Vnde libri *medujakim*,correcti.

דינר *denar*,denarius.

ה

הפך *hephech*,contrarium.*behéphech*, contrà, è contrario.

הבנה *habaná*,intelligentia.

הרגל *herghel*,vsus.

הצעה *hatſaá*,prȩfatio.
הציע *hitſiáh*,prȩpoſuit,prȩfatus eſt.
המון *hamon*, vulgus.
הניח *hanniah*,impoſuit, הנחה *hannahá*,impoſitio.
הנה *haná*,fruitus eſt, הנאה *hanaá*,fruitio,vtilitas.
הקיש *hekis*,contulit,comparauit, הקש *hékes*,comparatio,
ו וכולי *vecullé*,& cętera.
וגומר *vegomer*,& cętera. Sed propria de ſacra ſcriptura.
ז זוגות *zogoth*,paria.
זירוז *zerus*,excitatio & verb.excitauit.
הזהיר *hizhir*, admonuit, אזהרה *azhará*,admonitio.
חייב *hhiieb*, debuit, neceſſe habuit.
חיוב *hhijub*,neceſſitas,affirmatio, בחיוב *behijub*,affirmanter.
התחייב *hithhijeb*,conſequitur, neceſſario ſequitur.
חובה *hobá*,debitum, officium neceſſarium.
חיבור *hhibbur*,editio,compoſitio: & verb. *hibber*, edidit, compoſuit librum.
חזן *hhazzan*,miniſter Synagogę.
חרט *hharat*,pœnituit.harata, pœnitentia.
ח חשד *hhaſad*,ſuſpectum habuit.
חשש *hhaſas*,curauit, ſollicitus fuit.
ט טעות *taghuth* error.
טעם *tagham*,ratio,ſenſus,ſententia.
טען *taghan*,ratiocinatas eſt,arguit, טענה *taghana*,ratio,ratiocinatio,argumentatio.
י ייני *ieni*,vinoſus.
יחוד *Ihhud*,vnitas, ביחוד *beiiud*,prȩcipuè.
יתכן *ittachen*,quadrat,conuenit.
כ כוון *kiuuen*,conſiderauit, attendit.
כזה *cazé*,talis,tale.
הכניס *hicnis*,introduxit.
כלומר *kelomar*, ὡς εἰπεῖν, quaſi dicat.
הכריע *hicria*,diſcreuit,diſtinxit.

כעור *caghur*,turpe.
כונה *cauuaná*,intentio, institutum.
כרח *carah*,coegit, בכרחו *becorhó*,per coactionem eius,velit nolit,*becorhacha*, per coactionem tuam, velis nolis.
כרז *caraz*,promulgauit, κηρύττω, כרוז *caroz*,præco, κῆρυξ.
כת *cath*,secta,& Plu. כיתות *kittoth*,sectæ.
לועז *loghez*,barbarus. בלעז *belaghaz*,barbarè,vernaculè. ל
לכלך *liclac*,inquinauit,*licluc*, inquinatio, contaminatio.
לשון *lashon*,lingua,glossa,vocabulum, modus, significatio,vt *leson sebuá*, modus iurandi, *leson misna*, vocabulum Talmudicum &c.
מגונה *meghunné*,turpis. מ
מוכן *muchan*,aptus.
משל *mashal*,exemplum,figura.
משנה *misna*,doctrina,contextus Talmudicus.
משנה *misné*, Deuteronomium, repetitio legis.
מקרה *mikré*,accidens. מקריים *mikriim*,accidentarij.
במוחלט *bemuhalat*,absolutè,simpliciter.
מותר *muttar*,promissum,licitum à נתר *nathar*.
מוכרת *mucrath*,absolutum, absolutè.
משותפים *mesuttaphim*,homonyma, æquiuoca,ambigua.
נכון *nachon*,rectum,accommodatum,aptum. נ
נהג *nahag*,consueuit, vnde מנהג *minhag*, consuetudo.
נוסחא *noshhá*,exemplar,codex,& Plur. נוסחאות *noshhaoth*.
סנהדרין *sanhedrin*,σύνεδροι,senatores, iudices ordinarij. ס
סניגוריא *senigoria*, accusatio, item & συνηγορία, defensio, patrocinium.
סמוך *samuch*,propinquum,adiunctum,syntacticè.
הסכים *hiskim*, consensit. Vnde הסכמה *hascama*, conuenientia, consensus.
ספק *Saphek*,dubium.
סימן *siman*,signum,caput,paragraphus.
סתם *setha*,absolutè.
עניין *ghiniian*,res,significatum, negotium,materia, argumentum alicuius rei. ע

עצם *etſem*, ſubſtantia, vnde עצמי *atſmi*, ipſemet, עצמו *atſmó*, ipſum-met, ſeipſum.
עצמיים *atſmiim*, ſubſtantialis.
עונש *ones*, pœna, punitio.
העליל *heelil*, occaſionem habuit.
פ פנאי *panai*, ocium, פנוי *panui*, ocioſus, vacuus.
פנים *panim*, modi.
הפציר *hiphtſir*, conatus eſt.
מפקיר *mapkir*, præſumptuoſus, arrogans.
פנימיות *penimiiuth*, intimum.
פסד *paſad*, periit. הפסד *hephſed*, corruptio. Opponitur הוה, ההויה *hahauia*, generationi, ortui, exiſtentiæ.
פשוט *paſut*, ſimplex, communis intelligentia.
פירוש *perus*, expoſitio commentarius. & verb. *peras*, expoſuit, & interdum abſtinuit ſe, vt *peras min haiſſa*, continuit ſe ab vxore.
פירסם *pirſem*, publicauit, מפורסם *mephurſam*, publicus.
צ צריך *tſarich*, neceſſe eſt, oportet.
ציבור *tſibbur*, vniuerſitas, reſp. vnde שליח ציבור *ſeliah tſibbur*, miniſter vniuerſitatis.
צדדים *tſedadim*, modi, quaſi latera.
ק קריאה *keriiá*, lectio, קרא *kará*, ſcriptura. קורין *korin*, legũt.
קרי *keri*, legitur.
קדמונים *cadmonim*, veteres.
הקדמה *hakdamá*, præfatio.
הקש *hekes*, porportio & verb. contulit.
קשה *caſſe*, difficile, קושיה *cuſiá*, difficultas.
קצת *ketſath*, & מקצת *miktſath*, quidam, quædam, pars, aliquid.
ר ראוי *rahui*, dignum, æquum, debet eſſe.
רגיל *raghil*, aſſuetus, vſitatus, vnde הרגל *herghel*, vſus.
מתרצה *mitbratſé*, contentus.
רומיים *romiim*, Romani.
רושם *róshem*, annotatio, deſcriptio, nota.
רשות *reshuth*, licitum, licentia.

רזים *razim*, arcana, myſteria. רזיאל *Raziel* angelus illorum arcanorum conſcius & interpres.

שיבוש *shibbus*, error, difficultas, perplexitas. ש

שום *shum*, vllus. aliquis.

שכלים *shecalim*, intelligentiæ, νόες, mentes angelicæ.

משמע *maſmaa*, auditio, communis ſignificatio, ſenſus primarius, & vt verba ſonant.

שניות *ſeniiuth*, duernio, dualitas.

שיתף *ſitteph*, ſociauit, communicauit, vnde שיתוף *ſittuph*, communicatio, homonymia.

השגיח *hiſghiah*, prouidit.

שאלה *ſeela*, interrogatio, quæſtio.

הושאל *huſal*, accommodatus eſt.

שלילה *ſelilá*, negatio.

שימוש *ſimmus*, miniſterium.

שיטה *shitta*, linea, paragraphus.

תואר *Toar*, Attributum, nota, qualitas, id à quo quid denominatur tale. ת

תנאי *tenai*, conditio, pactum, & plur. תנאים *tenaim*, conditiones.

תנא *Tanna*, doctor, & plur. *Tannaim*, doctores.

תוכן *Tochen*, decor, decorum. Verb. *Tachan*, aptauit.

תימה *temah*, admiratio.

תשובה *teſuba*, pœnitentia, & reſponſio.

תכונה *techuná*, proprietas, diſpoſitio.

Theologica autem & Cabbalica vulgatiora ſunt hæc.

אד *Ed*, feſtum Paganorum. q. pernicies. א

אלקים, & אלדים, אלהים *Elohim*, Deus.

אלהי, *elohi*, Theologus.

אלהות, *elohuth*, & *elahuth*, diuinitas.

חכמת האלהות, *hocmath haelahuth*, Theologia.

אמונה, *Emuna*, fides Theologa, opponitur הידיעה החקרית notitiæ per diſcurſum acquiſitæ & לנסיון, *niſſaion*, experientiæ.

אמורים,*amoraim*,compoſitores Talmud.ſiue Ghemara.

אמורים,*Immurim*, adipes Deo ſacrificati.

אסור,*aſur*,prohibitum,איסור,*iſſur*, prohibitio.

אתבש,*ethbas*,quædam reuolutio Alphabetaria, qua primæ litteræ vltimis eiuſdem ſeriei,vel contrà vltimæ primis ſibi mutuo ſuccedunt.

אטבח, *etbah*, alia reuolutio Alphabetaria, qua nouenarij quilibet Alphabeti vltro citroque commutantur.

אגדה,*Aggada*,liber myſticus,homilia.

אין סוף,*enſoph*,infinitum,vna è Dei Sephiroth,quibus Deus vniuerſa adminiſtrat.

אסמכתא,*aſmactá*,ratio princeps, fundamentum alicuius probationis.

אשמדאי,*Aſmedai*,rex dæmonum Aſmodeus.

ב בראשית,*bereſchith*,opera creationis, cabbala coſmopœiæ.

בריאה,*Beriá*,creatura.

בחירה,*behira*,electio,liberum arbitrium.

בת קול,*bath-col*,vox de cœlo,cœleſte oraculum.

ג גאון,*Gaon*,interpres Talmudicus, verſatus in 60. tractatibus Talmudicis,quos vocabulum illud, ſuis numeris importat.

הגבורה *haggheburá*,Deus,vnum è diuinis nominibus Rabbinicis.q.fortitudo,ſic

הגבוה,*haggeboah*,Deus.q.excelſus.

גזרה,*ghezera*,prædeſtinatio,decretū, vt *geſſerath haſſem*, decretum diuinum.Item,locus à pari, ſed additur שוה, *ſauá*, æquale,par.

גייר,*ghiier*,inſtituit in religione,*ghiiur*, catechiſmus, *nithgaiier*,catechiſatus eſt,*gher*,proſelytus.

גנת,*gannath*,tres Cabbalæ partes,*gematria*, quando literæ vnius vocabuli ad numeros ſuos redactæ incidunt in ſummam alterius.*Noteriacon*,quando litera ponitur pro dictione integra,*temura*,permutatio literarum.

גמטריא,*gematria*,Arithmeticæ Cabbalicæ ſpecies.

גוי,*Goi*, Gentilis,*Goia*,Gentilis fœmina,Pagana.

גמרה, *Ghemara*, secunda pars Talmud, decisio contextus Talmudici, q. supplementum.

גילגול, *ghilgul*, quædam reuolutio literarum Cabbalica. Item reuolutio animarum Pythagorica, item, corporum sub terris die iudicij.

גופנית, *guphnith*, corporalis, cuius antitheton רוחנית, *ruhanith*, spiritualis.

גהינם, *ghehinnam*, gehenna, cui opponitur

גן עדן, *gan eden*, paradisus, locus voluptatis iustorum post mortem.

וגומר, *vegomer*, & cætera, quando non absoluunt contextum scripturæ, quam citant.

הדיבור, *haddibbur*, Verbum Dei, κατ' ἐξοχήν.

דרש, *deras*, allegoria, mystica interpretatio, quæ & *midras*, vnde *darsan*, concionator, interpres mysticus: & verb. *daras*, exposuit allegorice, ἀλληγορεῖ. *Beth midras*, domus concionis.

דחה, *daha*, soluit, remisit, de reiectione & dilatione festorũ.

דת, *dath*, lex, ius, hinc *dath elahith*, lex diuina, *Nimusith*, ciuilis *tibhith*, naturalis.

דוכן, *ducan*, suggestus, ambo, pulpitum è quo sacerdotes benedicunt populo extensis manibus, item subsellia cantorũ. Videtur sedes quadrãgula, siue suggestus quadratus, quem Almahzorem vocant Iudæi, vnde præcentor preces alta voce præit populo.

הגדה, *haggada*, nox Paschæ. Item commentarius quidam mysticus. ה

הלכה, *hilca*, lectio, sic vocantur quædam lectiones, quæ in Synagogis recitantur è Ghemara propriè.

הדיוט, *hidiot*, sacerdos priuatus & simplex.

השגחה, *hasgaha*, prouidentia. Vnde *hasgaha kelalith*, prouid. generalis, *peratith*, particularis.

התר, *hetter*, permissio, vnde מותר, *muttar*, licitum.

הזכרה, *hazcará*, commemoratio alicuius nominis diuini, e-

pithetum Dei.

הצלחה,*hatslaha*,fœlicitas, si addatur *nitshith*,æterna.

הפטרה,*haphtara*,lectio prophetica,quam legunt Sabbatis, q.Missa,quoniam ea lecta dimittitur populus.

השכבה,*hascaba*,precationis genus pro requie mortuorum.

ו וידוי,*viddui*,confessio peccatorum, & verb. *hithuaddá*,confiteri peccatum, in hithp.

ועד,*vaad*,ornamentum sacerdotum,gal.*ornement d'Eglise.*

ויעודים,*vihudim*,conuentus sacri.

וותיק,*vatik*,vnum è diuinis cognominibus Rabbinicis,q. sapiens,iustus.Item precatio diei expiationum,sic incipiés.

ז זכות,*zecuth*,meritum,verb.*zachá*.meruit.

אזכרות, *Azcaroth*,nomina Dei,sing.*Azcara*, nomen Dei. q.memoraculum,monimentum.

זלות,*zeluth*,remuneratio,meritum.

ח חיבות הקבר,*hibbut hakéber*,discussio sepulchri, iudiciũ particulare,statim mortem excipiens.

חכמים,*hhacamim*,sapientes. Sic Scribas & Phariseos veteres appellant.

חבר,*haber*, licentiatus, Rabbinatui siue doctoratui proximus. Item literatus.

חגא,*haggá*,festum Idololatrarum,q.fractio.

חזן,*hazzan*minister synagogæ,præcentor.

חוקים,*hukkim*,ceremoniæ,ceremonialis pars Mosis.

חובה,*hhoba*,debitum,præceptum obligans, & de necessitate. Vnde חובת היום,officium diei. opponitur aliquando τῷ זכות,merito,vt significat demeritum,peccatum.

חול,*hol*,dies operarius,opponitur festo.

חומש,*hummas*,Pentateuchum Mosis,quinque libri legis.

חרם,*herem*,anathema. Excommunicatio secunda siue maior.

חרטה,*harata*,pœnitentia.

חרוסת,*haroseth*, genus condimenti,in quo intingunt dum celebrant Paschalem cœnam.

ט טבילה,*tebila*,baptismus,immersio.

טלית,*taleth*,stola,vestis fimbriata,velum illud fimbriatum, quo vtuntur in precibus,cum tephillin, siue Phylacteriis.

טעות,*tahuth*,idolum,q.error.

טרפה,*terepha*,omnis cibus vetitus & prohibitus. Etsi proprie de bestia discerpta.

טרפות,*tarphuth*.Idem,cibus abominabilis.

יצר,*Ietser*,fomes,concupiscentia innata.Genius. י

יראת,*yra*,timor,sic vocant Deum fictitium,Idolum.

יסיבה,*iesibá*,consistorium cœleste.Schola.

יום טוב,*iom tob*,festum,Gall.*bon iour*.

יחוד השם,*ihud hassem*,vnitas Dei;idem quod אדחות,*adhuth*. Qua forma Trinitatem appellarent *Sillus*.

הכתוב,*haccatub*,Scriptura,ἡ γραφὴ. כ

כתובים,*ketubim*,Hagiographa.Tertia pars Scripturæ nouē libros complexa,Psalmos,Prouerbia, Ecclesiasten, Cantica,Iob,Ezram,sub quo Nehemias,*dibre haiamim*,Ester.

כבוד,*Cabod*,gloria.i.Deus.

כשרות,*casruth*,permissio,quicquid licet ex lege.

כופרין,*copherim*,Athei.q.negatores.*Minim* autem hæretici.

כומר,*cumar*,sacerdos idolorum,sacrificus.

לאו,*lau*,negatio,præceptum negans. ל

לאוים,*lauim*,præcepta negantia.

לא תעשה,*lo taase*,non facies,i.præcepta negantia.

לולבים,*lulabbim*,Rami palmarum, quos mane gestant in festo tabernaculorum.

לילית,*lilith*,regina dæmonum.Item Parca,Clotho.

מדרש,*Midras*,commentarius allegoricus,homilia patrum, מ *Beth ham midras*,schola, auditoriū præsertim Theologicum, *Midrás neelam*,Midras occultior,allegoria secretior.

מזיקים,*mazzikim*,dæmones,q.nocentes,maligni spiritus.

משנה,*misne*,Deuteronomium,per segol.

משנה,*misna*,per camets, contextus Talmudicus continens δευτερώσεις,ius canonicum Iudæorum.

מדות,*Middoth*,proprietates, attributa Dei.

מחזור,*mahzor*, breuiarium Anniuersarium, liber precum

quotidianarum & totius anni, corruptè Gropperus in Antonio Marguarita *Memor* legit.

מזיד, *mezid*, præsumptio, malitia destinata, hinc peccatum *bemezid*, per præsumptionem, per malitiam: cui opponitur *bisgaga*, per errorem, per imprudentiam.

מטטרון, *Mitatron*, Angelus principalis, quem aiunt semper videre faciem Dei, & per eum tanquam per mediatorem aiunt preces hominum exaudiri.

מין, *min*, hæreticus מינות, *minuth*, hæresis.

מילה, *mila*, circumcisio, מוהל, *mohel*, circumcisor, minister circumcisionis, alius ab *Hazan*, ministro sacrorum.

מנין, *Minjan*, Synodus, numerus certus Rabbinorum, itē decem ad precem conuenientium numerus.

מרכבה, *Mercaba*, quadriga Ezechielis, solium Dei, mundus inuisibilis & eius ex adūbratione Ezechielis Cabbala.

מקום *macom*, Deus, qui vbique. q. locus (omnium sit propter immensitatem).

מרי עלמא, *Marē-aalma*, idem. q. Dominus sæculorum.

מעלה, *maala*, idem q. maiestas, excellentia.

מכבי, *Maccabai*, Maccabæus. Tessera Iudæ Maccabæi ex Ex. 15. v.

מקרא, *mikra*, Scriptura, Bibliorum liber.

מסורה, *masora*, traditio, idem quod Cabbala, nisi *quando* Grammaticè accipitur. Nam tunc traditionem significat de literis, punctis, accentibus & cæteris minutis apicibus.

מורה, *More*, Doctor, hinc *More Nebuchim*, doctor perplexorum (rerum difficilium)

משפטים, *misspatim*, iudicialia Mosis.

מסכת, *massecheth*, tractatus, vt illi 60. in quos diuidunt Talmud.

מלאך המלוה, *malach hameluve*, angelus custos, q. comitās sociatus.

מנחה, *Minha*, hora orationis pomeridiana. Vesperæ circa horam secundam à meridie.

מנחות, *menahoth*, ferta, sacrificia farinacea, dona incruēta.

מוספים

מוספים, *musaphim*, adiuncta festorum, propria festorum.
משמע, *masmaa*, sensus literalis, q. auditus, opponitur τῷ *Deras*.
מתניתא, *mathnità*, contextus Talmud. idem quod *misna*.
מושכלות, *muscaloth*, intelligibilia, νοητά.
מציאות, *Metsiuth*, existentia, נמצא, ens, τὸ ὄν.
מר, *Mar*, Rabbinus Babylonicus, q. magister, *maré dehiloatha*, magistri rituum.
נביאים, *Nebiim*, Prophetæ, secunda pars Bibliorum, comprehendens libros octo, Iosuem, Iudices, Samuelem, Reges, qui Prophetæ priores dicuntur, Esaiam, Ieremiam, Ezechielem, & duodecim minores, qui posteriores.
נידוי, *niddui*, excommunicatio, simplex, siue minor.
נוטריקון, *notericon*, Notariorum abbreuiatio. Ab apicibus ratio quædam Cabbalica.
נסכין, *nesakim*, libamina, sacra liquida.
נעילה, *nehila*, genus precationis diei expiationum, quando sol incipit cadere: nam illo die sunt quinque horæ Tephilloth, cæteris tres duntaxat.
סבה ראשונה, *Sibba rissona*, causa prima, Deus.
סודות, *Sodoth*, mysteria, Sacramenta, à sing. *Sod*.
סגן, *Saggan*, Suffraganeus, Proepiscopus, secūdus à summo sacerdote.
סידור, *Siddur*, ἀκολουθία, ordo Breuiarij, preces horariæ.
סדר התפילות, *Seder hattephilloth*, idem.
סדר, *Seder*, Sectio legis absolutior, nam minus absoluta dicitur *Parashá*. Diuidunt suum *Hummas*, i. Pentateuchum in 53 partes magnas, quarum quamlibet appellant, vel *Parasha*, sectionem, vel, *Seder*, ordinem, notantque triplici maiusculo, vel פ פ פ, vel ס ס ס.
סתומה, *Sethuma*, paragraphus superiorum sectionum clausus, i. inclusus præcedentibus, paragraphus è præcedentibus dependens, nam absolutior & per se constans, nulla habita ratione superiorum, appellatur *Petuha*, apertus. Sectiones sui Pentateuchi subdiuidunt in *shittoth*, paragra-

k*ephum lęphum*,iuxta, propter.

פון *phon*.statim, πῶς, ποτὲ. Sæpe vacat,vt אילופון *illuphon*, si. Idem quod אילו *illu*. אילוליפון *illulephon*, nisi forte. Est & particula potentialis, ἂν, ותטתאבין פון בהון & pollueremini in eis.Leuit.11.

מן פון ד *min pon de*,quanto magis.Chald.

פי *pi*,expletiua particula.

על פי *aal pi*, iuxta,ex præscripto.

בפומבי *bephumbi*,palam,in pompa. ἐν πομπῆ.

לפנים מן *liphnim min*,intra.

לפנים *lephanim*,ante,mox,infra, post.

פעם *paam*,interdum, q. vice, per vices. Pluraliter idem פעמים *peamim*, & præp. ל *lipheamim*, aliquando.

בפרהסיא *bepharesia*, ἐν παῤῥησίᾳ aperte, publice,manifeste.

בפירוש *bepherus*, explicate, diserte, apérte. בביאור *bebiur*. Idem.

פרט *perath*, præter,excepto.

בפרט *biprad*, particulariter, speciatim.

בפריע *hiphriá*,cito.

למפריע *lemaphreá*,retrò.

צ

בצנעה *betsinhá*, in occulto.clam.

מצדו *mitsiddo*, ex parte eius. Gal.*de sa part*.

מצד *mitsad*, ratione,propter. בצד *betsad*, iuxta.

ק

קא *ka*,expletiua particula, quidem.

קבל *kobel*, ante. Et cum ל *lekobel*, idem.
קדם kodam, & קודם *kodem* & קדמת kadmath, ante, antequam.
קל וחמר *kal vahomer*. multo magis, vel minus. Ad verb. lene & graue. Arg. à maiori, vel à minori, quod tribus aliis modis enuntiant. Nempe.
כל שכן. על אחת כמה וכמה *aal ahath camma vel camma*. *col sekken*, אף כי *aph ki*.
קום kom, & קם *kam*, ante. Hinc קמא *kamma*, primus.
קמן *kamman*, & cum ל *lekamman*, infrà, post, mox, ante, olim opponitur, τῷ לעיל *leel*, supra.
קמעה *kimhá*, parum.
מקצה *mikt sa*, præcipue, seorsum.
קצת *ketsath*, nonnihil, pars. hinc קצתם את קצתם, alij alios, ἀλλήλους. קצתם לקצת *inter se*.
מקצת *miksath*. Idem. במקצת הספרים in nonnullis exemplaribus.

ר

ברבים *berabbim*, palam, publicè, ad verb. in multis. ἐν πολλοῖς, in turba.
לרחצן *lerotsan*, tutò, securè.
רע *raa*, infrà. vnde *letaá*, & *miltaa*. infrà, infernè.

ש

שוב *shub*, adhuc, amplius, ἔτι.
שום *shum*, vllus, sed in compositione, nomen, causa.
על שום מה *al shum ma*, quam ob rem, quare?
על שום שלא *aal shum shello*, propterea quod non.

משום *mißum*, propter.quia, משום הכי *missum hachi*, propter sic,i.propterea.

שופי *suphi*,& cum ב *besuphi*, tranquille, quiete.

שכן *shekken*,quanto magis, quanto minus. Idem ac כל שכן suprà.Vnde fere sequitur ש in principio sequentis vocis.

של *shel*, ״״ articulus genitiui casus Rabbinicus, eius,vel de, quatenus, nimirum,& cum præpos. ם, משל *missel*,suprà.

שלא *shello*,quin,præter,cõtra. ad non,vt שלא לחייבו ad non damnandum eum. Nam construitur sæpe cum infinitiuo. שלא כדין prçter ius,prçter mortem.

שלא כמנהג, præter consuetudinem.

שלא מן, præter quàm,nisi ex.

שליא *silia*, præcedente ב vel מ,repente.

בשלמא *besalma*, recte, profectò,ob id.

כשם *kesem*,& על שם *aal sem*,ob id, sicut, ex, vt שם *sem*, redundet.sic לשם *lesem*,propter,propterea.

שמא *shéme*,forsan,ne forte. Nunquid, si forte, vt forte.

ת

תו *Tu*,״״ adhuc,amplius.

תוב *Tub*,adhuc,amplius.

תחות *Tehoth*,& תחת *tahath*, sub,supter, pro.

תחא *tatha*, תחי *tathe*,& תותי *tothe*, sub, infra.

תחיא *tathia*, minus.

תוך *toch*,intra vt תוך שנה intra annum(q.in) medio anni.

תכף *techeph*, mox & procedente ב, *bitkeph*, confestim.

תמה *tammá*, תמן *tamman*, illic, illuc.

תמורת *temurath*, pro, loco.

תנאי *tenai*, & cum ב *bithnai*, cum conditione, ea lege.

AVDIAMVS IAM ARTIVM VOCABVLA, PRIMVM IN GENERE ORDINE

alphabetario, deinde in specie, Theologica, Grammatica &c.

א

אופן *ophan*, modus, forma. *Beophán ma*, quodammodo.

אי *é*, quænam, אי אלו *e-ellu*, quænam istæ.

אי *i*, in compositione negat vt *in* Latinis. אי אפשר *i-ephsar*, impossibile.

ב

התברר *hithbarer*, clarum est, constat.

בבירור *beberur*, clarè, liquidò.

בקיא *baki*, exercitatus, expertus.

בעל *baal*, præditus. & verb. habuit.

בטא *bata*, pronuntiauit, vnde מבטא *mibta*, ptonuntiatio.

בטל *batal*, cessauit, desiit, neglexit.

בית דין *beth-din*, senatus, curia.

ג

גנאי *gannai*, contemptus.

ד

דוגמה *dugma*, simile. δεῖγμα Græcum.

דף *daph*, pagina, folium.

בדיוק *bedijuk*, præcisè, præfinitè.

דייק *dijek*, attentè considerauit, correxit. Vnde libri *meduiakim*, correcti.

דינר *denar*, denarius.

ה

הפך *hephech*, contrarium. *behéphech*, contrà, è contrario.

הבנה *habaná*, intelligentia.

הרגל *herghel*, vsus.

הצעה *hatſaá*,pręfatio.
הציע *hitſiáh*,prępoſuit,pręfatus eſt.
המון *hamon*, vulgus.
הניח *hanniah*,impoſuit, הנחה *hannahá*,impoſitio.
הנה *haná*,fruitus eſt, הנאה *hanaá*,fruitio,vtilitas.
הקיש *hekis*,contulit,comparauit, הקש *hékes*,comparatio,
ו וכולי *vecullé*,& cętera.
ונומר *vegomer*,& cętera. Sed propria de ſacra ſcriptura.
ז זוגות *zogoth*,paria.
זרוז *zerus*,excitatio & verb. excitauit.
הזהיר *hizhir*, admonuit, אזהרה *azhará*,admonitio.
חייב *hhiieb*, debuit, neceſſe habuit.
חיוב *hhijub*,neceſſitas,affirmatio, בחיוב *behijub*,affirmanter.
התחייב *hithhijeb*,conſequitur, neceſſario ſequitur.
חובה *hobá*,debitum, officium neceſſarium.
חיבור *hhibbur*,editio,compoſitio:& verb. *hibber* , edidit, compoſuit librum.
חזן *hhazzan*,miniſter Synagogę.
חרט *hharat*,pœnituit.harata, pœnitentia.
ח חשד *hhaſad*,ſuſpectum habuit.
חשש *hhaſas*,curauit, ſollicitus fuit.
ט טעות *taghuth* error.
טעם *tagham*,ratio,ſenſus,ſententia.
טען *taghan*,ratiocinatus eſt,arguit, טענה *taghana*,ratio,ratiocinatio,argumentatio.
י ייני *ieni*,vinoſus.
יחוד *Ihhud*,vnitas, ביחוד *beiiud*,pręcipuè.
יתכן *ittachen*,quadrat,conuenit.
כ כוון *kiuuen*,conſiderauit, attendit.
כזה *cazé*,talis,tale.
הכניס *hicnis*,introduxit.
כלומר *kelomar*, ὡς εἰπεῖν, quaſi dicat.
הכריע *hicria*,diſcreuit,diſtinxit.

כעור *caghur*,turpe.
כוונה *cauuaná*,intentio, institutum.
כרח *carah*,coegit, בכרחו *becorhó*,per coactionem eius,velit nolit, *becorhacha*, per coactionem tuam, velis nolis.
כרז *caraz*,promulgauit, *κηρύττω*, כרוז *caroz*,præco,*κήρυξ*.
כת *cath*,secta,& Plu. כיתות *kittoth*,sectæ.
לועז *loghez*,barbarus. בלעז *belaghaz*,barbarè,vernaculè. ל
לכלך *liclac*,inquinauit,*licluc*, inquinatio, contaminatio.
לשון *lashon*,lingua,glossa,vocabulum, modus, significatio,vt *leson sebuá*, modus iurandi, *leson misna*, vocabulum Talmudicum &c.
מגונה *meghunné*,turpis. מ
מוכן *muchan*,aptus.
משל *mashal*,exemplum,figura.
משנה *misna*,doctrina,contextus Talmudicus.
משנה *misné*, Deuteronomium, repetitio legis.
מקרה *mikré*,accidens. מקריים *mikriim*,accidentarij.
במוחלט *bemuhalat*,absolutè,simpliciter.
מותר *muttar*,promissum,licitum à נתר *nathar*.
מוכרח *mucrath*,absolutum, absolutè.
משותפים *mesuttaphim*,homonyma, æquiuoca,ambigua.
נכון *nachon*,rectum,accommodatum,aptum. נ
נהג *nahag*,consueuit, vnde מנהג *minhag*, consuetudo.
נוסחא *noshhá*,exemplar,codex,& Plur. נוסחאות *noshhaoth*.
סנהדרין *sanhedrin*,*συνέδριοι*,senatores, iudices ordinarij. ס
סניגוריא *senigoria*, accusatio; item & *συνηγορία*, defensio, patrocinium.
סמוך *samuch*,propinquum,adiunctum,syntacticè.
הסכים *hiskim*, consensit. Vnde הסכמה *hascama*, conuenientia, consensus.
ספק *Saphek*,dubium.
סימן *siman*,signum,caput,paragraphus.
סתם *setha*,absolutè.
עניין *ghiniian*,res,significatum, negotium,materia, argumentum alicuius rei. ע

עצם *etsem*, substantia, vnde עצמי *atsmi*, ipsemet, עצמו *atsmó*, ipsum-met, seipsum.

עצמיים *atsmiim*, substantialis.

עונש *ones*, pœna, punitio.

העליל *heelil*, occasionem habuit.

פ פנאי *panai*, ocium, פנוי *panui*, ociosus, vacuus.

פנים *panim*, modi.

הפציר *hiphtsir*, conatus est.

מפקיר *mapkir*, præsumptuosus, arrogans.

פנימיות *penimiiuth*, intimum.

פסד *pasad*, periit. הפסד *hephsed*, corruptio. Opponitur הוה, ההוית *hahauia*, generationi, ortui, existentiæ.

פשוט *pasut*, simplex, communis intelligentia.

פירוש *perus*, expositio commentarius. & verb. *peras*, exposuit, & interdum abstinuit se, vt *peras min haissa*, continuit se ab vxore.

פירסם *pirsem*, publicauit, מפורסם *mephursam*, publicus.

צריך *tsarich*, necesse est, oportet.

צ ציבור *tsibbur*, vniuersitas, resp. vnde שליח ציבור *seliah tsibbur*, minister vniuersitatis.

צדדים *tsedadim*, modi, quasi latera.

ק קריאה *keriiá*, lectio, קרא *kará*, scriptura. קורין *korin*, legũt.

קרי *keri*, legitur.

קדמונים *cadmonim*, veteres.

הקדמה *hakdamá*, præfatio.

הקש *hekes*, porportio & verb. contulit.

קשה *cassé*, difficile, קושיה *cusiá*, difficultas.

קצת *ketsath*, & מקצת *miktsath*, quidam, quædam, pars, aliquid.

ר ראוי *rahui*, dignum, æquum, debet esse.

רגיל *raghil*, assuetus, vsitatus, vnde הרגל *herghel*, vsus.

מתרצה *mitbratse*, contentus.

רומיים *romiim*, Romani.

רושם *róshem*, annotatio, descriptio, nota.

רשות *reshuth*, licitum, licentia.

רזים *razim*, arcana, mysteria. רזיאל *Raziel* angelus illorum arcanorum conscius & interpres.

ש שיבוש *shibbus*, error, difficultas, perplexitas.

שום *shum*, vllus. aliquis.

שכלים *shecalim*, intelligentiæ, νόες, mentes angelicæ.

משמע *masmaa*, auditio, communis significatio, sensus primarius, & vt verba sonant.

שניות *seniiuth*, duernio, dualitas.

שיתף *sitteph*, sociauit, communicauit, vnde שיתוף *sittuph*, communicatio, homonymia.

השגיח *hisghiah*, prouidit.

שאלה *seela*, interrogatio, quæstio.

הושאל *husal*, accommodatus est.

שלילה *selilá*, negatio.

שימוש *simmus*, ministerium.

שיטה *shitta*, linea, paragraphus.

ת תואר *Toar*, Attributum, nota, qualitas, id à quo quid denominatur tale.

תנאי *tenai*, conditio, pactum, & plur. תנאים *tenaim*, conditiones.

תנא *Tanna*, doctor, & plur. *Tannaim*, doctores.

תוכן *Tochen*, decor, decorum. Verb. *Tachan*, aptauit.

תימה *temah*, admiratio.

תשובה *tesuba*, pœnitentia, & responsio.

תכונה *techuná*, proprietas, dispositio.

Theologica autem & Cabbalica vulgatiora sunt hæc.

א איד *Ed*, festum Paganorum. q. pernicies.

אלקים, & אלהים·אלדים *Elohim*, Deus.

אלהי, *elohi*, Theologus.

אלהות, *elohuth*, & *elahuth*, diuinitas.

חכמת האלהות, *hocmath haelahuth*, Theologia.

אמונה. *Emuna*, fides Theologa, opponitur הידיעה ההקרית notitiæ per discursum acquisitæ & לנסיון, *nissaion*, experientiæ.

אמורים,*amoraim*,compositores Talmud.siue Ghemara.
אמורים,*Immurim*, adipes Deo sacrificati.
אסור,*asur*,prohibitum,איסור,*issur*, prohibitio.
אתבש,*etbbas*,quædam reuolutio Alphabetaria, qua primæ litteræ vltimis eiusdem seriei,vel contrà vltimæ primis sibi mutuo succedunt.
אטבח, *etbah*, alia reuolutio Alphabetaria, qua nouenarij quilibet Alphabeti vltro citroque commutantur.
אגדה,*Aggada*,liber mysticus,homilia.
אין סוף,*ensoph*,infinitum,vna è Dei Sephiroth,quibus Deus vniuersa administrat.
אסמכתא,*asmactá*,ratio princeps, fundamentum alicuius probationis.
אשמדאי,*Asmedai*,rex dæmonum Asmodeus.
ב בראשית,*bereschith*,opera creationis, cabbala cosmopœiæ.
בריאה,*Beriá*,creatura.
בחירה,*behira*,electio,liberum arbitrium.
בת קול,*bath-col*,vox de cœlo,cœleste oraculum.
ג גאון,*Gaon*,interpres Talmudicus, versatus in 60. tractatibus Talmudicis,quos vocabulum illud, suis numeris importat.
הגבורה *hagghebura*,Deus,vnum è diuinis nominibus Rabbinicis.q.fortitudo,sic
הגבוה,*hagghboah*,Deus.q.excelsus.
גזרה,*ghezera*,prædestinatio,decretũ, vt *gesserath hassem*, decretum diuinum.Item,locus à pari, sed additur שוה, *saué*, æquale,par.
גייר,*ghiier*,instituit in religione,*ghiiur*, catechismus, *nithgaiier*,catechisatus est,*gher*,proselytus.
גנת,*gannath*,tres Cabbalæ partes,*gematria*, quando literæ vnius vocabuli ad numeros suos redactæ incidunt in summam alterius.*Noteriacon*,quando litera ponitur pro dictione integra,*temura*,permutatio literarum.
גמטריא,*gematria*,Arithmeticæ Cabbalicæ species.
גוי,*Goi*, Gentilis,*Goia*,Gentilis fœmina,Pagana.

גמרה, *Ghemara*, secunda pars Talmud, decisio contextus Talmudici, q. supplementum.

גילגל, *ghilgul*, quædam reuolutio literarum Cabbalica. Item reuolutio animarum Pythagorica, item, corporum sub terris die iudicij.

גופנית, *guphnith*, corporalis, cuius antitheton רוחנית, *ruhanith*, spiritualis.

גהינם, *ghehinnam*, gehenna, cui opponitur

גן עדן, *gan eden*, paradisus, locus voluptatis iustorum post mortem.

וגומר, *vegomer*, & cætera, quando non absoluunt contextum scripturæ, quam citant.

הדיבור, *haddibbur*, Verbum Dei, κατ' ἐξοχήν.

דרש, *deras*, allegoria, mystica interpretatio, quæ & *midras*, vnde *darsan*, concionator, interpres mysticus: & verb. *daras*, exposuit allegorice, ἀλληγορεῖ. *Beth midras*, domus concionis.

דחה, *daha*, soluit, remisit, de reiectione & dilatione festorũ.

דת, *dath*, lex, ius, hinc *dath elahith*, lex diuina, *Nimusith*, ciuilis *tibhith*, naturalis.

דוכן, *ducan*, suggestus, ambo, pulpitum è quo sacerdotes benedicunt populo extensis manibus, item subsellia cantorũ. Videtur sedes quadrãgula, siue suggestus quadratus, quem Almahzorem vocant Iudæi, vnde præcentor preces alta voce præit populo.

ה

הגדה, *haggada*, nox Paschæ. Item commentarius quidam mysticus.

הלכה, *hilca*, lectio, sic vocantur quædam lectiones, quæ in Synagogis recitantur è Ghemara propriè.

הדיוט, *hidiot*, sacerdos priuatus & simplex.

השגחה, *hasgaha*, prouidentia. Vnde *hasgaha kelalith*, prouid. generalis, *peratith*, particularis.

התר, *hetter*, permissio, vnde מותר, *muttar*, licitum.

הזכרה, *hazcará*, commemoratio alicuius nominis diuini, e-

pithetum Dei.

הצלחה, *hatslaha*, fœlicitas, si addatur *nitshith*, æterna.

הפטרה, *haphtara*, lectio prophetica, quam legunt Sabbatis, q. Missa, quoniam ea lecta dimittitur populus.

השכבה, *hascaba*, precationis genus pro requie mortuorum.

ו וידוי, *viddui*, confessio peccatorum, & verb. *hithuaddá*, confiteri peccatum, in hithp.

ועד, *vaad*, ornamentum sacerdotum, gal. *ornement d'Eglise.*

ויעודים, *vihudim*, conuentus sacri.

ותיק, *vatik*, vnum è diuinis cognominibus Rabbinicis, q. sapiens, iustus. Item precatio diei expiationum, sic incipiēs.

ז זכות, *zecuth*, meritum, verb. *zachá*. meruit.

אזכרות, *Azcaroth*, nomina Dei, sing. *Azcara*, nomen Dei. q. memoraculum, monimentum.

זלות, *zeluth*, remuneratio, meritum.

ח חיבוט הקבר, *hibbut hakéber*, discussio sepulchri, iudiciū particulare, statim mortem excipiens.

חכמים, *hhacamim*, sapientes. Sic Scribas & Phariseos veteres appellant.

חבר, *haber*, licentiatus, Rabbinatui siue doctoratui proximus. Item literatus.

חגא, *haggá*, festum Idololatrarum, q. fractio.

חזן, *hazzan* minister synagogæ, præcentor.

חוקים, *hukkim*, ceremoniæ, ceremonialis pars Mosis.

חובה, *hhoba*, debitum, præceptum obligans, & de necessitate. Vnde חובת היום, officium diei. opponitur aliquando τῷ זכות, merito, vt significat demeritum, peccatum.

חול, *hol*, dies operarius, opponitur festo.

חומש, *hummas*, Pentateuchum Mosis, quinque libri leg̃s.

חרם, *herem*, anathema. Excommunicatio secunda siue maior.

חרטה, *harata*, pœnitentia.

חרוסת, *haroseth*, genus condimenti, in quo intingunt dum celebrant Paschalem cœnam.

ט טבילה, *tebila*, baptismus, immersio.

טלית, *taleth*, stola, vestis fimbriata, velum illud fimbriatum, quo vtuntur in precibus, cum tephillin, siue Phylacteriis.
טעות, *tabuth*, idolum, q. error.
טרפה, *terepha*, omnis cibus vetitus & prohibitus. Etsi proprie de bestia discerpta.
טרפות, *tarphuth*. Idem, cibus abominabilis.
יצר, *Ietser*, fomes, concupiscentia innata. Genius.
יראה, *yra*, timor, sic vocant Deum fictirium, Idolum.
ישיבה, *iesibá*, consistorium cœleste. Schola.
יום טוב, *iom tob*, festum, Gall. *bon iour.*
יחוד השם, *ihud hassem*, vnitas Dei, idem quod אדחות, *adhuth*. Qua forma Trinitatem appellarent *Sillus.*
הכתוב, *baccatub*, Scriptura, ἡ γραφή.
כתובים, *ketubim*, Hagiographa. Tertia pars Scripturæ noué libros complexa, Psalmos, Prouerbia, Ecclesiasten, Cantica, Iob, Ezram, sub quo Nehemias, *dibre haiamim*, Ester.
כבוד, *Cabod*, gloria. i. Deus.
כשרות, *casruth*, permissio, quicquid licet ex lege.
כופרין, *copherim*, Athei. q. negatores. *Minim* autem hæretici.
כומר, *cumar*, sacerdos idolorum, sacrificus.
לאו, *lau*, negatio, præceptum negans.
לאוים, *lauim*, præcepta negantia.
לא תעשה, *lo taasé*, non facies, i. præcepta negantia.
לולבים, *lulabbim*, Rami palmarum, quos mane gestant in festo tabernaculorum.
לילית, *lilith*, regina dæmonum. Item Parca, Clotho.
מדרש, *Midras*, commentarius allegoricus, homilia patrum, *Beth ham midras*, schola, auditoriũ præsertim Theologicum, *Midras neelam*, Midras occultior, allegoria secretior.
מזיקים, *mazzikim*, dæmones, q. nocentes, maligni spiritus.
משנה, *misne*, Deuteronomium, per segol.
משנה, *misna*, per camets, contextus Talmudicus continens δευτερώσεις, ius canonicum Iudæorum.
מדות, *Middoth*, proprietates, attributa Dei.
מחזור, *mahzor*, breuiarium Anniuersarium, liber precum

quotidianarum & totius anni, corruptè Gropperus in Antonio Marguarita *Memor* legit.

מזיד,*mezid*,præſumptio, malitia deſtinata,hinc peccatum *bemezid*,per præſumptionem,per malitiam: cui opponitur *biſgaga*,per errorem,per imprudentiam.

מטטרון, *Mitatron*, Angelus principalis,quem aiunt ſemper videre faciem Dei, & per eum tanquam per mediatorem aiunt preces hominum exaudiri.

מין,*min*,hæreticus מינות,*minuth*,hæreſis.

מילה, *mi'a*, circumciſio, מוהל, *mohel*, circumciſor, miniſter circumciſionis,alius ab *Hazan*,miniſtro ſacrorum.

מניין,*Minjan*,Synodus,numerus certus Rabbinorum,itẽ decem ad precem conuenientium numerus.

מרכבה,*Mercaba*,quadriga Ezechielis, ſolium Dei, mundus inuiſibilis & eius ex adũbratione *E*zechielis Cabbala.

מקום *macom*,Deus,qui vbique.q.locus (omnium ſit propter immenſitatem).

מרי עלמא,*Maré-aalma*,idem.q.Dominus ſæculorum.

מעלה,*maala*,idem q.maieſtas,excellentia.

מכבי,*Maccabai*,Maccabæus. Teſſera Iudæ Maccabæi ex *Ex*.15.v.

מקרא,*mikra*,Scriptura,Bibliorum liber.

מסורה,*maſora*,traditio,idem quod Cabbala, niſi quando Grammaticè accipitur. Nam tunc traditionem ſignificat de literis,punctis,accentibus & cæteris minutis apicibus.

מורה, *More*, Doctor, hinc More *Nebuchim*,doctor perplexorum(rerum difficilium)

משפטים,*miſpatim*,iudicialia Moſis.

מסכת,*maſſecheth*,tractatus,vt illi 60.in quos diuidunt Talmud.

מלאך המלוה,*malach hameluve*,angelus cuſtos,q.comitãs ſociatus.

מנחה,*Minha*,hora orationis pomeridiana. Veſperæ circa horam ſecundam à meridie.

מנחות,*menahoth*,ferta,ſacrificia farinacea, dona incruẽta.

מוספים

מוספים, *musaphim*, adiuncta festorum, propria festorum.
משמע, *masmaa*, sensus literalis, q. auditus, opponitur τῷ *Deras*.
מתניתא, *mathnita*, contextus Talmud. idem quod *misna*.
מושכלות, *muscaloth*, intelligibilia, νοητά.
מציאות, *Metsiuth*, existentia, נמצא, ens, τὸ ὄν.
מר, *Mar*, Rabbinus Babylonicus, q. magister, *mare dehilootha*, magistri rituum.
נביאים, *Nebiim*, Prophetæ, secunda pars Bibliorum, comprehendens libros octo, Iosuem, Iudices, Samuelem, Reges, qui Prophetæ priores dicuntur, Esaiam, Ieremiam, Ezechielem, & duodecim minores, qui posteriores.
נידוי, *niddui*, excommunicatio, simplex, siue minor.
נוטריקון, *notericon*, Notariorum abbreuiatio. Ab apicibus ratio quædam Cabbalica.
נסכין, *nesakim*, libamina, sacra liquida.
נעילה, *nehila*, genus precationis diei expiationum, quando sol incipit cadere: nam illo die sunt quinque horæ Tephilloth, cæteris tres duntaxat.
סבה ראשונה, *Sibba rissona*, causa prima, Deus.
סודות, *Sodoth*, mysteria, Sacramenta, à sing. *Sod*.
סגן, *Saggan*, Suffraganeus, Proepiscopus, secũdus à summo sacerdote.
סידור, *Siddur*, ἀκολουθία, ordo Breuiarij, preces horariæ.
סדר התפילות, *Seder hattephilloth*, idem.
סדר, *Seder*, Sectio legis absolutior, nam minus absoluta dicitur *Parashá*. Diuidunt suum *Hummas*, i. Pentateuchum in 53. partes magnas, quarum quamlibet appellant, vel *Parasha*, sectionem, vel, *Seder*, ordinem, notantque triplici maiusculo, vel פ פ פ, vel ס ס ס.
סתומה, *Sethuma*, paragraphus superiorum sectionum clausus, i. inclusus præcedentibus, paragraphus è præcedentibus dependens, nam absolutior & per se constans, nulla habita ratione superiorum, appellatur *Petuha*, apertus. Sectiones sui Pentateuchi subdiuidunt in *shittoth*, paragra-

kephum lephum, iuxta, propter.
פון *phon*. statim, πῶς, ποτέ. Sæpe vacat, vt אילופון *illuphon*, si. Idem quod אילו *illu*. אילוליפון *illulephon*, nisi forte. Est & particula potentialis, ἄν, ותטמאבין פון בהון & pollueremini in eis. Leuit. 11.
מן פון ד *min pon de*, quanto magis. Chald.
פי *pi*, expletiua particula.
על פי *aal pi*, iuxta, ex præscripto.
בפומבי *bephumbi*, palam, in pompa. ἐν πομπῇ.
לפנים מן *liphnim min*, intra.
לפנים *lephanim*, ante, mox, infra, post.
פעם *paam*, interdum, q. vice, per vices. Pluraliter idem פעמים *peamim*, & præp. ל *lipheamim*, aliquando.
בפרהסיא *bepharesia*, ἐν παῤῥησίᾳ aperte, publice, manifeste.
בפירוש *bepherus*, explicate, diserte, aperte. בביאור *bebiur*. Idem.
פרט *perath*, præter, excepto.
בפרט *biprad*, particulariter, speciatim.
בפריע *biphriá*, cito.
למפריע *lemaphreá*, retrò.

צ

בצנעה *betsinbá*, in occulto. clam.
מצדו *mitsiddo*, ex parte eius. Gal. *de sa part*.
מצד *mitsad*, ratione, propter. בצד *betsad*, iuxta.

ק

קא *ka*, expletiua particula, quidem.

קבל *kobel*, ante. Et cum ל *lekobel*, idem.

קדם *kodam*, & קודם *kodem* & קדמת *kadmath*, ante, antequam.

קל וחמר *kal vahomer*. multo magis, vel minus. Ad verb. lene & graue. Arg. à maiori, vel à minori, quod tribus aliis modis enuntiant. Nempe. על אחת כמה וכמה *aal ahath camma vel camma*. כל שכן *col ſekken*, אף כי *aph* ki.

קום *kom*, & קם *kam*, ante. Hinc כמא *kamma*, primus.

קמן *kamman*, & cum ל *lekamman*, infrà, poſt, mox, ante, olim opponitur, τῷ לעיל *leel*, ſupra.

קמעה *kimhá*, parum.

מקצה *mikſa*, præcipue, ſeorſum.

קצת *ketſath*, nonnihil, pars. hinc קצתם את קצתם, alij alios, ἀλλήλους. קצתם לקצת *inter ſe*.

מקצת *mikſath*. Idem. במקצת הספרים in nonnullis exemplaribus.

ר

ברבים *berabbim*, palam, publicè, ad verb. in multis. ἐν πολλοῖς, in turba.

לרחצן *lerotſan*, tutò, ſecure.

רע *raa*, infrà. vnde *letaá*, & *miltaa*. infrà, inferne.

ש

שוב *shub*, adhuc, amplius, ἔτι.

שום *shum*, vllus, ſed in compoſitione, nomen, cauſa.

על שום מה *al ſhum ma*, quam ob rem, quare?

על שום שלא *aal shum shello*, propterea quod non.

משום *missum*, propter.quia, משום הכי *missum hachi*, propter sic, i. propterea.

שופי *suphi*, & cum ב *besuphi*, tranquille, quiete.

שכן *shekken*, quanto magis, quanto minus. Idem ac כל שכן suprà. Vnde fere sequitur ש in principio sequentis vocis.

של *shel*, articulus genitiui casus Rabbinicus, eius, vel de, quatenus, nimirum, & cum præpos. מ, משל *missel*, suprà.

שלא *shello*, quin, præter, cõtra. ad non, vt שלא לחייבו ad non damnandum eum. Nam construitur sæpe cum infinitiuo. שלא כדין pręter ius, pręter mortem. שלא כמנהג, præter consuetudinem.

שלא מן, præter quàm, nisi ex.

שליא *silia*, præcedente ב vel מ, repente.

בשלמא *besalma*, recte, profecto, ob id.

כשם *kesem*, & על שם *aal sem*, ob id, sicut, ex, vt שם *sem*, redundet. sic לשם *lesem*, propter, propterea.

שמא *shéme*, forsan, ne forte. Nunquid, si forte, vt forte.

ת

תו *Tu*, עוד adhuc, amplius.

תוב *Tub*, adhuc, amplius.

תחות *Tehoth*, & תחת *tahath*, sub, supter, pro.

תחא *tatha*, תחי *tathe*, & תותי *tothe*, sub, infra.

תחיא *tathia*, minus.

תוך *toch*, intra vt תוך שנה intra annum (q. in) medio anni.

תכף *techeph*, mox & procedente ב, *bitkeph*, confestim.

תמה *tammá*, תמן *tamman*, illic, illuc.

תמורת *temurath*, pro, loco.

תנאי *tenai*, & cum ב *bithnai*, cum conditione, ea lege.

AVDIAMVS IAM ARTIVM VOCABVLA, PRIMVM IN GENERE ORDINE

alphabetario, deinde in specie, Theologica, Grammatica &c.

א

אופן *ophan*, modus, forma. *Beophán ma*, quodammodo.

אי *é*, quænam, אי אלו *e-ellu*, quænam istæ.

אי *i*, in compositione negat vt *in* Latinis. אי אפשר *i-ephsar*, impossibile.

ב

התברר *hithbarer*, clarum est, constat.

בבירור *beberur*, clarè, liquidò.

בקיא *bakí*, exercitatus, expertus.

בעל *baal*, præditus. & verb. habuit.

בטא *bata*, pronuntiauit, vnde מבטא *mibta*, pronuntiatio.

בטל *batal*, cessauit, desiit, neglexit.

בית דין *beth-din*, senatus, curia.

ג

גנאי *gannai*, contemptus.

ד

דוגמה *dugma*, simile. δεῖγμα Græcum.

דף *daph*, pagina, folium.

בדיוק *bedijuk*, præcisè, præfinitè.

דייק *dijek*, attentè considerauit, correxit. Vnde libri *meduiakim*, correcti.

דינר *denar*, denarius.

ה

הפך *hephech*, contrarium. *behéphech*, contrà, è contrario.

הבנה *habaná*, intelligentia.

הרגל *herghel*, vsus.

כעור *caghur*,turpe.
כונה *cauuaná*,intentio, institutum.
כרח *carah*,coegit, בכרחו *becorhó*,per coactionem eius,velit nolit,*becorhacha*, per coactionem tuam, velis nolis.
כרז *caraz*,promulgauit, κηρύττω, כרוז *caroz*,præco,κήρυξ.
כת *cath*,secta,& Plu. כיתות *kittoth*,sectæ.
ל לועז *loghez*,barbarus. בלעז *belaghaz*,barbarè,vernaculè.
לכלך *liclac*,inquinauit,*licluc*, inquinatio, contaminatio.
לשון *lashon*,lingua,glossa,vocabulum, modus, significatio,vt *leson sebuá*, modus iurandi, *leson misna*, vocabulum Talmudicum &c.
מ מגונה *meghunné*,turpis.
מוכן *muchan*,aptus.
משל *mashal*,exemplum,figura.
משנה *misna*,doctrina,contextus Talmudicus.
משנה *misné*, Deuteronomium, repetitio legis.
מקרה *mikré*,accidens. מקריים *mikriim*,accidentarij.
במוחלט *bemuhalat*,absolutè,simpliciter.
מותר *muttar*,promissum,licitum à נתר *nathar*.
מוכרת *mucrath*,absolutum, absolutè.
משותפים *mesuttaphim*,homonyma, æquiuoca,ambigua.
נ נכון *nachon*,rectum,accommodatum,aptum.
נהג *nahag*,consueuit, vnde מנהג *minhag*, consuetudo.
נוסחא *noshhá*,exemplar,codex,& Plur. נוסחאות *noshhaoth*.
ס סנהדרין *sanhedrin*,σύνεδροι,senatores, iudices ordinarij.
סניגוריא *senigoria*, accusatio, item & συνηγορία, defensio, patrocinium.
סמוך *samuch*,propinquum,adiunctum,syntacticè.
הסכים *hiskim*, consensit. Vnde הסכמה *hascama*, conuenientia, consensus.
ספק Saphek,dubium.
סימן *siman*,signum,caput,paragraphus.
סתם *setha*,absolutè.
ע עניין *ghiniian*,res,significatum, negotium,materia, argumentum alicuius rei.

עצם *etsem*, substantia, vnde עצמי *atsmi*, ipsemet, עצמו *atsmó*, ipsum met, seipsum.

עצמיים *atsmiim*, substantialis.

עונש *ones*, pœna, punitio.

העליל *heelil*, occasionem habuit.

פ פנאי *panai*, ocium, פנוי *panui*, ociosus, vacuus.

פנים *panim*, modi.

הפציר *hiphtsir*, conatus est.

מפקיר *mapkir*, præsumptuosus, arrogans.

פנימיות *penimiiuth*, intimum.

פסד *pasad*, periit. הפסד *hephsed*, corruptio. Opponitur הוי,

הויה *hahauia*, generationi, ortui, existentiæ.

פשוט *pasut*, simplex, communis intelligentia.

פירוש *perus*, expositio commentarius. & verb. *peras*, exposuit, & interdum abstinuit se, vt *peras min haissa*, continuit se ab vxore.

פירסם *pirsem*, publicauit, מפורסם *mephursam*, publicus.

צ צריך *tsarich*, necesse est, oportet.

ציבור *tsibbur*, vniuersitas, resp. vnde שליח ציבור *seliah tsibbur*, minister vniuersitatis.

צדדים *tsedadim*, modi, quasi latera.

ק קריאה *keriiá*, lectio, קרא *kará*, scriptura. קורין *korin*, legũt.

קרי *keri*, legitur.

קדמונים *cadmonim*, veteres.

הקדמה *hakdamá*, præfatio.

הקש *hekes*, porportio & verb. contulit.

קשה *casse*, difficile, קושיה *cusiá*, difficultas.

קצת *ketsath*, & מקצת *miktsath*, quidam, quædam, pars, aliquid.

ר ראוי *rahui*, dignum, æquum, debet esse.

רגיל *raghil*, assuetus, vsitatus, vnde הרגל *herghel*, vsus.

מתרצה *mitbratse*, contentus.

רומיים *romiim*, Romani.

רושם *róshem*, annotatio, descriptio, nota.

רשות *reshuth*, licitum, licentia.

רזים *razim*, arcana, myſteria. רזיאל *Raziel* angelus illorum arcanorum conſcius & interpres.

ט שבוש *shibbus*, error, difficultas, perplexitas.

שום *shum*, vllus. aliquis.

שכלים *shecalim*, intelligentiæ, *νοερά*, mentes angelicæ.

משמע *maſmaa*, auditio, communis ſignificatio, ſenſus primarius, & vt verba ſonant.

שניות *ſeniiuth*, duernio, dualitas.

שיתף *ſitteph*, ſociauit, communicauit, vnde שיתוף *ſittuph*, communicatio, homonymia.

השגיח *hiſghiah*, prouidit.

שאלה *ſeela*, interrogatio, quæſtio.

הושאל *huſal*, accommodatus eſt.

שלילה *ſelilá*, negatio.

שימוש *ſimmus*, miniſterium.

שיטה *shitta*, linea, paragraphus.

ת תואר *Toar*, Attributum, nota, qualitas, id à quo quid denominatur tale.

תנאי *tenai*, conditio, pactum, & plur. תנאים *tenaim*, conditiones.

תנא *Tanna*, doctor, & plur. *Tannaim*, doctores.

תוכן *Tochen*, decor, decorum. Verb. *Tachan*, aptauit.

תימה *temah*, admiratio.

תשובה *teſuba*, pœnitentia, & reſponſio.

תכונה *techuná*, proprietas, diſpoſitio.

Theologica autem & Cabbalica vulgatiora ſunt hæc.

א איד *Ed*, feſtum Paganorum. q. pernicies.

אלהים·אלדים·& אלקים, *Elohim*, Deus.

אלהי, *elohi*, Theologus.

אלהות, *elohuth*, & *elahuth*, diuinitas.

חכמת האלהות, *hocmath*, *haelahuth*, Theologia.

אמונה. *Emuna*, fides Theologa, opponitur יד׳ הידיעה החקרית notitiæ per diſcurſum acquiſitæ & לנסיון, *niſſaion*, experientiæ.

אמורים,*amoraim*,compoſitores Talmud.ſiue Ghemara.

אמורים,*Immurim*, adipes Deo ſacrificati.

אסור,*aſur*,prohibitum,איסור,*iſſur*, prohibitio.

אתבש,*ethbas*,quædam reuolutio Alphabetaria, qua primæ litteræ vltimis eiuſdem ſeriei,vel contrà vltimæ primis ſibi mutuo ſuccedunt.

אטבח, *etbah*, alia reuolutio Alphabetaria, qua nouenarij quilibet Alphabeti vltro citroque commutantur.

אגדה,*Aggada*,liber myſticus,homilia.

אין סוף,*enſoph*,infinitum,vna è Dei Sephiroth,quibus Deus vniuerſa adminiſtrat.

אסמכתא,*aſmaĉtá*,ratio princeps, fundamentum alicuius probationis.

אשמדאי,*Aſmedai*,rex dæmonum Aſmodeus.

ב בראשית,*bereſchith*,opera creationis, cabbala coſmopœiæ.

בריאה,*Beriá*,creatura.

בחירה,*behira*,electio,liberum arbitrium.

בת קול,*bath-col*,vox de cœlo,cœleſte oraculum.

ג גאון,*Gaon*,interpres Talmudicus, verſatus in 60. tractatibus Talmudicis,quos vocabulum illud, ſuis numeris importat.

הגבורה *hagghebura*,Deus,vnum è diuinis nominibus Rabbinicis.q.fortitudo,ſic

הגבוה,*haggeboah*,Deus.q.excelſus.

גזרה,*ghezera*,prædeſtinatio,decretū, vt *geſſerath haſſem*, decretum diuinum.Item,locus à pari, ſed additur שוה, *ſaué*, æquale,par.

גייר,*ghiier*,inſtituit in religione,*ghiiur*, catechiſmus, *nithgaiier*,catechiſatus eſt,*gher*,proſelytus.

גנת,*gannath*,tres Cabbalæ partes,*gematria*, quando literæ vnius vocabuli ad numeros ſuos redactæ incidunt in ſummam alterius.*Noteriacon*,quando litera ponitur pro dictione integra,*temura*,permutatio literarum.

גמטריא,*gematria*,Arithmeticæ Cabbalicæ ſpecies.

גוי,*Goi*, Gentilis,*Goia*,Gentilis fœmina,Pagana.

גמרה, *Ghemara*, ſecunda pars Talmud, deciſio contextus Talmudici, q. ſupplementum.
גילגל, *ghilgul*, quædam reuolutio literarum Cabbalica. Item reuolutio animarum Pythagorica, item, corporum ſub terris die iudicij.
גופנית, *guphnith*, corporalis, cuius antitheton רוחנית, *ruhanith*, ſpiritualis.
גהינם, *ghehinnam*, gehenna, cui opponitur
גן עדן, *gan eden*, paradiſus, locus voluptatis iuſtorum poſt mortem.
וגומר, *vegomer*, & cætera, quando non abſoluunt contextum ſcripturæ, quam citant.
הדיבור, *haddibbur*, Verbum Dei, κατ' ἐξοχήν.
דרש, *deras*, allegoria, myſtica interpretatio, quæ & *midras*, vnde *darſan*, concionator, interpres myſticus: & verb. *daras*, expoſuit allegorice, ἀλληγορεῖ. *Beth midras*, domus concionis.
דחה, *daha*, ſoluit, remiſit, de reiectione & dilatione feſtorũ.
דת, *dath*, lex, ius, hinc *dath elahith*, lex diuina, *Nimuſith*, ciuilis *tibhith*, naturalis.
דוכן, *ducan*, ſuggeſtus, ambo, pulpitum è quo ſacerdotes benedicunt populo extenſis manibus, item ſubſellia cantorũ. Videtur ſedes quadrãgula, ſiue ſuggeſtus quadratus, quem Almahzorem vocant Iudæi, vnde præcentor preces alta voce præit populo.

ה

הגדה, *haggada*, nox Paſchæ. Item commentarius quidam myſticus.
הלכה, *hilca*, lectio, ſic vocantur quædam lectiones, quæ in Synagogis recitantur è Ghemara propriè.
הדיוט, *hidiot*, ſacerdos priuatus & ſimplex.
השגחה, *haſgaha*, prouidentia. Vnde *haſgaha kelalith*, prouid. generalis, *peratith*, particularis.
התר, *hetter*, permiſſio, vnde מותר, *muttar*, licitum.
הזכרה, *hazcará*, commemoratio alicuius nominis diuini, e-

pithetum Dei.

חצלחה,*hatslaha*,fœlicitas, si addatur *nitshith*,æterna.

הפטרה,*haphtara*,lectio prophetica,quam legunt Sabbatis, q.Missa,quoniam ea lecta dimittitur populus.

הסכבה,*hascaba*,precationis genus pro requie mortuorum.

ו וידוי,*viddui*,confessio peccatorum, & verb. *bithuaddá*,confiteri peccatum, in hithp.

ועד,*vaad*,ornamentum sacerdotum,gal.*ornement d'Eglise*.

ויעודים,*vihudim*,conuentus sacri.

ווחיק,*vatik*,vnum è diuinis cognominibus Rabbinicis,q. sapiens,iustus.Item precatio diei expiationum,sic incipiés.

ז זכות,*zecuth*,meritum,verb.*zachá*.meruit.

אזכרות,*Azcaroth*,nomina Dei,sing.*Azcara*, nomen Dei. q.memoraculum,monimentum.

זלות,*zeluth*,remuneratio,meritum.

ח חיבות הקבר,*hibbut hakéber*,discussio sepulchri, iudiciũ particulare,statim mortem excipiens.

חכמים,*hhacamim*,sapientes. Sic Scribas & Phariseos veteres appellant.

חבר,*haber*, licentiatus, Rabbinatui siue doctoratui proximus.Item literatus.

חגא,*haggá*,festum Idololatrarum,q.fractio.

חזן *hazzan*minister synagogæ,præcentor.

חוקים,*hukkim*,ceremoniæ,ceremonialis pars Mosis.

חובה,*hhoba*,debitum,præceptum obligans, & de necessitate.Vnde חובת היום,officium diei.opponitur aliquando τῷ זכות,merito,vt significat demeritum,peccatum.

חול,*hol*,dies operarius,opponitur festo.

חומש,*hummas*,Pentateuchum Mosis,quinque libri legis.

חרם,*herem*,anathema. Excommunicatio secunda siue maior.

חרטה,*harata*,pœnitentia.

חרוסת,*harofeth*, genus condimenti,in quo intingunt dum celebrant Paschalem cœnam.

ט טבילה,*tebila*,baptismus,immersio.

טלית, *taleth*, stola, vestis fimbriata, velum illud fimbriatum, quo vtuntur in precibus, cum tephillin, siue Phylacteriis.
טעות, *tahuth*, idolum, q. error.
טרפה, *terepha*, omnis cibus vetitus & prohibitus. Etsi proprie de bestia discerpta.
טרפות, *tarphuth*. Idem, cibus abominabilis.
יצר, *Ietser*, fomes, concupiscentia innata. Genius. י
יראת, *yra*, timor, sic vocant Deum fictitium, Idolum.
ישיבה, *iesibá*, consistorium cœleste. Schola.
יום טוב, *iom tob*, festum, Gall. *bon iour*.
יחוד השם, *ihud hassem*, vnitas Dei; idem quod אדחות, *adhuth*. Qua forma Trinitatem appellarent *Sillus*.
הכתוב, *baccatub*, Scriptura, ἡ γραφή. כ
כתובים, *ketubim*, Hagiographa. Tertia pars Scripturæ nouē libros complexa, Psalmos, Prouerbia, Ecclesiasten, Cantica, Iob, Ezram, sub quo Nehemias, *dibre haiamim*, Ester.
כבוד, *Cabod*, gloria. i. Deus.
כשרות, *casruth*, permissio, quicquid licet ex lege.
כופרין, *copherim*, Athei. q. negatores. *Minim* autem hæretici.
כומר, *cumar*, sacerdos idolorum, sacrificus.
לאו, *lau*, negatio, præceptum negans. ל
לאוים, *lauim*, præcepta negantia.
לא תעשה, *lo taase*, non facies, i. præcepta negantia.
לולבים, *lulabbim*, Rami palmarum, quos mane gestant in festo tabernaculorum.
לילית, *lilith*, regina dæmonum. Item Parca, Clotho.
מדרש, *Midras*, commentarius allegoricus, homilia patrum, מ
Beth ham midras, schola, auditoriū præsertim Theologicum,
Midras neelam, Midras occultior, allegoria secretior.
מזיקים, *mazzikim*, dæmones, q. nocentes, maligni spiritus.
משנה, *misne*, Deuteronomium, per segol.
משנה, *misna*, per camets, contextus Talmudicus continens δευτερώσεις, ius canonicum Iudæorum.
מדות, *Middoth*, proprietates, attributa Dei.
מחזור, *mahzor*, breuiarium Anniuersarium, liber precum

quotidianarum & totius anni, corruptè Gropperus in Antonio Marguarita *Memor* legit.

מזיד,*mezid*,præſumptio, malitia deſtinata,hinc peccatum *bemezid*,per præſumptionem,per malitiam: cui opponitur *biſgaga*,per errorem,per imprudentiam.

מטטרון, *Mitatron*, Angelus principalis,quem aiunt ſemper videre faciem Dei, & per eum tanquam per mediatorem aiunt preces hominum exaudiri.

מין,*min*,hæreticus מינות,*minuth*,hæreſis.

מילה,*mila*, circumciſio, מוהל, *mohel*, circumciſor, miniſter circumciſionis,alius ab *Hazan*,miniſtro ſacrorum.

מניין,*Minjan*,Synodus,numerus certus Rabbinorum,itē decem ad precem conuenientium numerus.

מרכבה,*Mercaba*,quadriga Ezechielis, ſolium Dei, mundus inuiſibilis & eius ex adūbratione Ezechielis Cabbala.

מקום *macom*,Deus,qui vbique.q.locus (omnium ſit propter immenſitatem).

מרי עלמא,*Maré-aalma*,idem.q.Dominus ſæculorum.

מעלה,*maala*,idem q.maieſtas,excellentia.

מכבי,*Maccabai*,Maccabæus. Teſſera Iudæ Maccabæi ex Ex.15.v.

מקרא,*mikra*,Scriptura,Bibliorum liber.

מסורה,*maſora*,traditio,idem quod Cabbala, niſi quando Grammaticè accipitur. Nam tunc traditionem ſignificat de literis,punctis,accentibus & cæteris minutis apicibus.

מורה, *More*, Doctor, hinc *More Nebuchim*,doctor perplexorum(rerum difficilium)

משפטים,*miſpatim*,iudicialia Moſis.

מסכת,*maſſecheth*,tractatus,vt illi 60.in quos diuidunt Talmud.

מלאך המלווה,*malach hameluve*,angelus cuſtos,q.comitās ſociatus.

מנחה,*Minha*,hora orationis pomeridiana. Veſperæ circa horam ſecundam à meridie.

מנחות,*menahoth*,ferta,ſacrificia farinacea, dona incruēta.

מוספים,*musaphim*,adiuncta festorum,propria festorum.
משמע,*masmaa*, sensus literalis, q. auditus, opponitur τῷ *Deras*.
מתניתא,*mathnita*,contextus Talmud. idem quod *misna*.
מושכלות,*muscaloth*,intelligibilia,νοητά.
מציאות, *Metsiuth*, existentia,נמצא,ens, τὸ ὄν.
מר,*Mar*,Rabbinus Babylonicus,q. magister,*maré dehiloatha*,magistri rituum.
נביאים,*Nebiim*,Prophetæ,secunda pars Bibliorum, comprehendens libros octo,Iosuem,Iudices,Samuelem, Reges, qui Prophetæ priores dicuntur, Esaiam,Ieremiam, Ezechielem,& duodecim minores,qui posteriores.
נידוי,*niddui*,excommunicatio,simplex,siue minor.
נוטריקון, *notericon*, Notariorum abbreuiatio. Ab apicibus ratio quædam Cabbalica.
נסכין,*nesakim*,libamina,sacra liquida.
נעילה,*nehila*,genus precationis diei expiationum, quando sol incipit cadere: nam illo die sunt quinque horæ Tephilloth,cæteris tres duntaxat.
סבה ראשונה,*Sibba rissoná*,causa prima,Deus.
סודות, *Sodoth*, mysteria, Sacramenta, à sing. *Sod*.
סגן,*Saggan*,Suffraganeus,Proepiscopus,secūdus à summo sacerdote.
סידור,*Siddur*, ἀκολουθία,ordo Breuiarij,preces horariæ.
סדר התפילות,*Seder hattephilloth*,idem.
סדר,*Seder*,Sectio legis absolutior, nam minus absoluta dicitur *Parashá*. Diuidunt suum *Hummas*,i. Pentateuchum in 53 partes magnas, quarum quamlibet appellant, vel *Parasha*,sectionem,vel,*Seder*,ordinem, notantque triplici maiusculo,vel פ פ פ,vel ס ס ס.
סתומה,*Sethuma*,paragraphus superiorum sectionum clausus, i. inclusus præcedentibus, paragraphus è præcedentibus dependens, nam absolutior & per se constans,nulla habita ratione superiorum, appellatur *Petuha*,apertus. Sectiones sui Pentateuchi subdiuidunt in *shittoth*, paragra-

phos,quorum quemlibet vocant,vel *Sethama*,clausum,vel *Pethuha*,apertum, notantque simplici minusculo ס, vel פ, vide infra סוטה,*sitta*.

סטן,*Satan*, Satanas,scribitur & per ש sinistrum.

סמאל,*Sammael*,dæmon præfectus morti.

סמיכה,*Semicha*,compositio manuum,*χειροτονία*,dicitur & *Semichuth*.

סנדק,*sandak*,compater,susceptor, qui in circuncisione tenet puellum.

סבוראים,*seboraim*,interpretes quidam Talmud.

סליחות,*Selihoth*,præcationes quædam de propitiatione.

ספירות,*Sephiroth*, numerationes. Decē Dei notę propriæ, quibus mundum à Deo regi docent.

סופרים,*Sopherim*,Scribæ, legis periti, quorum auctorem faciunt Ezram,vt proinde sint antiquiores Phariseis,instituti ad conseruandum purum cōtextum scripturæ,aduersus corruptelas hæreticorum.Vnde *Tikkun Sopherim*,aptatio,recognitio,emendatio scribarum.

ע עיקר,*Iccar*,radix,i.Deus,vt כופר בעקר, *caphir beiccar*, negat radicem,de Atheo.Item articulus fidei,quos tredecim faciunt.

עבודה זרה,*aboda zara*,idolū,idololatria, q.cultus alienus.

עולם הבא,*olam habba*,sæculum venturum,vita venturi sæculi.

עמידה,*bamida*,statio,precatio, quæ stando funditur. Precantur enim ferè sedendo.

עיון,*hiiun*,speculatio,*hiiuni*,speculatiuus,

עירובים,*erubim*,præparationes in diem Sabbati. & singul.

עירוב,*erub*,parasceue,dies Veneris.

עראי,*arai*,casus,fortuna,res,fortuito accidens.

ערכים,*arachim*,æstimationes,pretia. Cap.de æstimationibus,Leuitici vltimum.

ערבית,*arbith*,serotinum(sacrificium) quando sol iam occubuit.Vna è tribus horis precibus destinatis.*Completoriū*, officium diei postremum.

עשה, *aase*, fac, ideſt, præceptum affirmans, in quo iubetur aliquid fieri.

עצרת, *Aatſereth*, Penteoſte. Item octaua Tabernaculorū.

פגום, *pagom*, labes originis noſtræ. פ

פשט, *peshat*, ſenſus ſimplex & primarius, cui opponitur *deras*, & *Midras*, vt literali ſpiritualis, hiſtorico allegoricus vel myſticus.

פסוק, *Paſuc*, verſus biblicus.

פרק, *perec*, caput. In Perakim ſubdiuidunt tractatus Talmud.

פירושים, *perushim*, commentaria.

צורות הנאצלות, *tſureth hanneetſaloth*, mentes ſeparatæ, Angeli. צ

צירוף, *tſiruph*, combinatio literarum, anagrammatiſmus.

צדוקים, *tſedokim*, Sadducei.

צדקה, *tſedaka*, eleemoſyna.

קדיש, *Caddis*, Precatio, cuius initium *Ithcades*, Sanctificetur. ſic pleraſque denominant à primis vocabulis, vel à verbali verbi in principio poſiti. ק

קרא, *kará*, ſcriptura.

קראים, *caraim*, Sadducei, q. biblici; quod reiectis patrum libris & traditionibus ſola ſcriptura niterentur.

קבלה, *Cabbala*, Theologia myſtica, vt hodie traditur poſita, præcipuè in *Bereſchith*, i. in operum viſibilium myſteriis, & in *Mercaua*, Dei throno, de rebus inuiſibilibus. duplicē faciunt, vnam *hiunith*, ſpeculatiuam, alteram *Maaſith*, actiuam.

קדמון, *Cadmon*, æternus, *Cadmuth olam*, æternitas mundi, & *cadom*, antiquus, vetus.

קצב, *ketſeb*, præordinatio, prædeſtinatio.

ריבון, *Ribbon*, Dominus, vnum è Dei nominibus Rabbinicis. ר

רחמן, *Rahman*, Miſericors, alterum è Dei, &c.

רב, *Rab*, magiſter, *Rabbi*, *Ribbi*, magiſter meus, de vulgatis Rabbinis, *Rabban*, *Rabbenu*, magiſter noſter, *Rabban Rab-*

botenu,magistri nostri,de celebrioribus.

רוחנית,*ruhanith*,spiritualis,spiritualiter.

רוח הקדש,*ruah hakkodes*,spiritus sanctus.

ש שגגה,*segaga*,error,imprudentia, peccatum ex ignorantia.

שנא,*sina*,lectio ex Misna,siue Talmud, vt *Hilca*, lectio ex Ghemara,& *keraá*,ex bibliis. Verb.docuit,legit.

שמתא,*Sammatha*,Anathema, Excommunicatio extrema & maxima,Execratio.

השם,*hassem*,Deus Opt.*Max*.q.nomen ipsum, sic nomen tetragrammatum vocant, ne in scriptis suis profanetur.

שם המפורש,*sem hammephoras*, idem. nempe nomen tetragrammatum,expositum per nomen Adonai, vel per nomina duodecim literarum aut quadraginta duarum.

שמים,*Samaim*,Deus q.cœli,quod in cœlis habitet.

שכינה,*sechina*,diuinitas,q.habitatio, præsentia, quatenus illa in nobis inhabitat. Vnde & Spiritum sanctum sic sæpe appellant.

שמעתא,*semanta*,genus paragraphi Talmudici,q.acceptio è maiorum auditu à tempore Sinai.

שמש,*sammas*,subdiaconus ministri,siue *Hazzan*, adiutor.

שיטה, linea, in quas subdiuidunt sectiones legis quinquaginta tres,quarum vna appellatur Sethuma,(clausa) quoniam eam claudit & terminat initium sequentis versus,altera Pethuha(aperta) quoniam excurrit in totam contextus latitudinem,nec vlla dictione clauditur,vt significetur paragraphi maior vel minor perfectio: & si typographi id sæpe negligunt.

שרשים,*serasim*,radices,articuli fidei.

שמד,*semad*,persecutio. Vnde *mesummad*, apostata,qui religionem eiurat propter persecutionem.

שרים,*sarim*,dæmones,genij,præsertim prouinciarum, regnorum,& populorum,q.principes.

ת תורה,*Tora*,lex,prima pars Bibliorum, complectens quinque libros *Mosis*. Item Moralia Mosis. Item lex tota Mosis. *Tora bictab* lex scripta,*beal pe*, ore tradita,non scripto.

תרי עסר *tere asar*, duodecim (prophetæ minores)

תמורה *Temura*, permutatio literarum, quando vna pro altera locatur Cabbalicè.

תלמוד *Talmud*. q. Doctrina. Doctrinale. Corpus iuris canonic. Iudæorum.

תנא *Tana*, legit, docuit. *Tanna*, doctor (Talmudicus propriè) a ctor primæ partis Talmud, quæ dicitur *Tena*. & *Misna*. *Teniiá*, traditio, notabile, doctrina. Genus paragraphi, quem dictauerunt *Tannaim*.

תפילין *Tephillin*, Philacteria, à Tephillá, oratione, quoniam eis vtuntur, in precibus.

תיקון *Tikkun*, correctio, emendatio, ordinatio. Vnde *Takkanoth hacamim*, constitutiones sapientũ. *Tikkun Sopherim*, correctio scribarum in 18. dictionibus Bibliorum. Nec tam est correctio (inquit R. Ioseph Albo) quàm aptatio, dum respexerunt ad sententiam & dignitatem locutionis.

תענית *Taanith*, ieiunium.

תשובה *Teshuba*, pœnitentia.

תמידים *Temidim*, iuges & quotidianæ preces. Sacra iugia.

תקופות *Tekuphoth*, reuolutiones, quando literæ reuoluuntur inuicem, genus mysterij Cabbalici.

תקומה resurrectio, quam & vocant frequentius

תחיית המתים *Tehiiath hammethim*. Viuificationem Mortuorum.

A DIVINIORIBVS NVNC DESCENDAMVS AD HVMANIORA.

Grammatica, Poetica & Rhetorica primas hîc sibi vendicent. sequantur Philosophica, vltimas teneant Mathematica.

א

אות *Oth*, litera, Plul. *Othiioth*, literæ.

אתן *Ethan*, futurum.

אחד *Ehad.* ſingulare Maſculinum, אחת *Ahath* ſingulare fœm.

אמתין *Amtin*, quinque illæ literæ formatiuæ Verbalium Nam aliqui ה excludunt ab hoc numero, nec vocant *Haemanti*.

ב ביאור *Biur* expoſitio. Hinc *Toſepheth habbiur*, Epexegeſis, Expoſito antecedentis.

בעל ערוך *baal haruch*. Auctor lexici, q. Magiſter ordinatus, vel ordinationis, propter ordinem Alphabetarium.

בנין *Binian* coniugatio, q. ædificium.

בינוני *Benoni*, tempus præſens. Participium præſentis temporis vel imperfecti. q. intermedium inter præſens & Præt.

בודד *Boded*. Intranſiturum (verbum.) Neutrum. q. ſolitarium, cui opponitur נודד *Noded*.

בריוה *Berijá*, fictio. Vnde *Sebara beruia*, Opinio ficta.

בעלי יוד *Baale* habentia Iod, q. Quieſcentia pe Iod. Sic appellant ordines imperfectorum. Vt *baale Ain*. Quieſc. Ain. *Baale he*. Quieſc. lamed he.

ג גוף *Guph*, Perſona.

גוזמא *Guzma*, hyperbole.

גזרה *Gizrá*, deciſio, deriuatio, deflexio. parum differt à *Sores*, radix, Thema. At *Ghezera*, ſententia, decretum. Vnde *Migghezerá Shaua*, locus à pari. Vnus è 13. modis, quibus docent legem Moſis enarrari poſſe è R. Iſmaele.

גיזום *chizzum*, Sarcaſmus. Ironia. Item Antiphraſis.

ד דקדוק *Dikduk*, Grammatica, hinc *Medakdek* Grammaticus.

דרך *derec*, modus tropus.

דיוק *Dijuk*, correctio. *Sepharim Meduijakim*, libri emendati.

ה הברה *Habará*, Syllaba.

הגהה *haggaha*. Correctio. Itē Nota, breuis Annotatio ſcholion à *Nagah* ſplenduit. hinc *Sepher Muggah* liber correctus *Maggihah* corrector.

הוראה *boraa*, significatio, definitio. הורה *bora* significare. *Morim*, significantes. Sic appellant particulas indeclinabiles, συγκατηγορήματα vt *kinnuű hammorim*, Affixa significantium (particularum indeclinabilium, & consignificatiuarum.)

הבאי *babai* hyperbole.

הוה *boné*, Præsens temp.

הלצה *balatsa*, eloquentia, Rhetorica. Sic libri Rhetoricorum Arist. inscribuntur.

הפלגה *baphlagha*, hyperbole: Idem quod *Habai*.

היפוך *bippuc*. Transpositio. Metathesis. Conuersio.

הפך *bephec*. Contrarium. Oppositum.

הקדמה *bakdama*, præfatio, procemium.

הרכבה *barcaba*. Compositio, de qua est liber Eliæ.

השאלה *basalá*. Translatio, Metaphora. Verb. השאיל.

השבת הדיבור *basbabath haddibbur*. Redditio verbi.

הפסק *bephsek*. Pausa, Periodus, Accentus distinguens.

ואו הפוך *Vau bippuc*. Vau conuersiuum. *Vau bahphuchit*. Idem. ו

ואו עומדת *Vau boteretb*. Vau copulatiuum.

ואו השוואה *Vau HasVaá*, vau adæquationis valens *sic*.

זיין *ziiun*. Apex literarum.

זכר *zachar*. Masculinum genus. *leson zachar*. lingua masculi. i. masculino genere. ז

זמן *zeman*, tempus, *zeman boné*, tempus præsens. Aliàs zeman Omed. q. stans. *Abar* præteritum. *Atid*. futurum. Sic etiam appellant Modos, dum aiunt suas coniugationes habere sex zemannim, Præteritum, Benoni, Paul, Infinitiuum, Imp. & Futurum.

זר *zar*, anomalum, irregulare, *zaruth*, anomalia.

חכמה *bocma*, scientia.

חיבור *bibbur*. Pluralis numerus. q. sociatio, aggregatio. Hinc Verb. התחבר *bithhabber*. plurificatur, fit plurale. ח

Item compositio. Vnde *Mehabber*, compositor, auctor, scriptor.

חומר *hómer*, grauitas. Hinc *kal vahómer* leue & graue, locus à maiori, vel à minori.

חרוז *haruz*. Rythmus, *Harzan*, Rythmicus versificator.

ט טעם *taam* accentus, ratio, sententia. *Sepher teamim* liber de accentibus Eliæ.

י ידיעה *Iedihá*, Emphasis. Item Relatum. Antecedens, vt cùm dicunt *kinnui terem haiedihá*, Relatiuum ante Relatum siue Antecedens. Non absimile est דרך הודעה via demõstrationis, demonstratiuè; cui opponitur ההסתר infinitè.

יחיד *Iahid*, singulare Masculinum. *Iehida*, sing. fœmininũ, quibus opponitur *Ribbui*.

יחס *Iahus*, gentilitas, nomen gentilitium. Item comparatio, collatio, proportio.

יסוד *Iesod*, litera radicalis, *Iesodith*. Idem.

יוצא *Iotsé*, verbum transitiuum, siue Actiuum.

כ כלל *kelal*, Regula. Canon.

כינוי *kinnui*, Affixum. Pronomen. Relatiuum, item Epithetum, Adiectiuum, connotatio. Item Antiphrasis, cõtraria significatio, vt apud Kimhi Ezech. 8. *flere* pro *lętari* per *kinnui* siue leson *kinnui*, lingua occultationis. *i. per* Antiphrasin, Hinc מכונה *Mekunné*, Antecedens, Relatũ, quod interdum etiam dicitur *Iedihá*.

כפל *kephel*, Geminatio. Quando idem repetitur dictionibus diuersis. Species Tautologiæ.

ל לצות *latsuth*, Rhetorica. Vnde מליצים *Melitsim*, Oratores, Rhetores, *Taam hallatsii*, ratio Rhetorica. γνώμη.

לשון *lashon*, lingua. Variè pro Genere, Casu, vocabulo, Numero, tempore, vt *leson houé* tempore præsenti. *leson Nekeba*, genere fœminino. *leson kelal*, vocabulum commune. *leson keriá*, casu vocandi, *leson iahid*, numero sing. *Bazzé hallason*, in hoc significato.

לעס *laas*, Ironia.

מדבר *Medabber*, Prima persona. q. loquens Aliquando additur, Baado, de *seipso*.

מלאכה *Melacha*, & *Melecheth*, ars. *Melacuthi*, artificia is.

מלה *Milla*, dictio indeclinabilis. Pars orationis tertia, quæ nec est Verbum nec Nomen. Aliquando Vocabulum simpliciter. Dicitur & pro eodem *Millath hattaam*, dictio gustus, (sententiæ, intelligentiæ.)

מוכרת *Mukrath*, absolutum. q. excisum (à Regimine, non syntacticum.)

מגונה *Meghunné*, Incongruum.

מדקדק *medakdec*, Grammaticus.

מפיק Mappic, pronuntiat. Vt *mappikim Aleph*, pronuntiant aleph.

מלא פום *melo-phum*, Punctum holem, q. plenitudo Oris.

מדות *middoth*, Conditiones, proprietates.

מלעיל *milhel*, accentus in penultima. Penacutum.

מלרע *milraá*, Accentus in vltima. Acutitonum.

מקור *makro*, Infinitiuus.

מוקדם ומואר *mukdam vmeobar*, proteron & hysteron. Hysterologia.

מורכב *murcab*. Compositum.

משל *masal*, parabola. Exemplum. Metaphora, figura.

משמע *Masmaá*, consuetus significandi modus, q. Auditus. Commune significatum.

משיכה *mesicha*, zeugma, q. tractio, hinc *Mesicath atsmo veaher immò*, tractio suipsius & alterius secum. i. dictio tracta per zeugma, quando vox trahitur ad præcedentia vel consequentia.

משקל *Miscal*, forma. Analogia declinationis. dicitur & *Sekel*, q. pondus. Item *Peles*.

מתואר *Methoar*, denominatum, res denominata.

נאה *Naé*, congruum. נוי *Noi* congruitas.

נגינה *Neghina*. Accentus. Concentus. Musica.

נודד *Noded*, transitiuum, scilicet פועל *poal*, verbum, q. vagum.

נטיה *Netija*, Declinatio. *Sem Noté*, nomen declinatum. i. obliqui casus, vt Iasar rectum, recti casus.

נסתר *Nistar*. Tertia persona, q. abscondita, quod absit, itē pronomen, quia in eo nomen latet.

שאינו נמצא *Seeno Nimtsa*, Idem. q. quæ non est inuenta. Contrà

נמצא *Nimtsa*, secunda persona, q. Inuenta, quòd adsit, sitque præsens.

נוכח *Nocah*, Idem, q. ante. Quoniā secūdá persona est coràm & in procinctu. Contrà

שלא לנוכח *sello lenocah*, tertia persona. Ad verbum, Quæ non (est) ante. i. quæ est absens. Sic *Panim* & *Sello lephanim* infrà.

נפרד *Niphrad*, Nomē singularis numeri separatū. i. absolutum, non syntacticum. Vnde יתפרד *Ithpared*, singularizatur, recipit singularem numerum. Contrà יתחבר *Ithabber*, pluralificatur, fit plurale. Cætera vide in סם *sem*, infrà.

נקבה *Nekeba*, fœminin. genus.

נעלם *Neelam*, occultum. i. quiescens. Sumitur etiam pro litera Eheui. Cui opponunt נראה *Niré* apparens. i. *consonum*. Vnde העלים abscondere. i. quiescentem literam facere.

נוסחא *Nosha*, Exemplar. *Nosha ahereth*, Exemplar aliud. *Meduijeketh* correctum.

ס סמוך *Samuch*, Syntacticum. Constructum cùm Genitiuo. Affixum interdum. Hinc. סמיכות *Semicuth*, Regimen. Syntaxis. *Semichá*. Idem. Item Affixum, pronomen inseparatum Psalm. 2. in Abben. Ezra.

ספורים *Sippurim*, Historiæ. q. Narrationes.

סירוס *Serus*, transpositio verborum. Hysterologia, q. castratio & auulsio. Item Parenthesis, intersectio sententiæ.

סתם *Setham*, Absolutum. Antonomasia.
סתר *Sathar*, Abscondit, tacitè comprehendit. Vnde *Nistarim*, pronomina, vt Ego, tu, ille, &c. quoniam in illis nomen latet, id est, pro Nominibus sumuntur.
עבר *Abar*, Præteritum. *Ober*, transitiuum (verbum.) Actiuum, q. transiens.
עומד *Omed*, Intransitiuum (verbum) q. stans.
עניין *Inian*, significatum. Res (Vocabulum transcendens) Negotium.
עיקר *Iccar*. Radix. thema.
עראי *arai*, extenuatio, *derec arai*, Per extenuationem.
ערוך *Haruch*, lexicum, q. ordinatũ, ordine videlicet Alphabeti: *Baal haruch*, magister lexici, lexicopator. *Erech*. comparatio, proportio. *Beerech*, respectu, ratione.
עתיד *athid*, futurum.
עתק *athak*, In hiphil transferre de lingua in linguam, vnde מעתיק *Maatik*, translator, interpres. *Haataka*, translatio.
פלס *Peles*, pondus. i. forma, analogia declinationis. Notatio siue punctatio.
פנים *Panim*. Modi. Item secunda persona q. ante (posita) Hinc *medabber bephanim*, *vesello bephanim*, loquitur in secunda persona & in tertia.
פועל *Poal*, Verbum. Orationis prima pars. *Paal*, Præteritum. *Paul*, præsens passiuũ, Item casus personæ patientis, id est, accusatiuus. Persona patiens. *Hithpael*, passiuũ verbum. *Poel*, agens. *mithpael* patiens.
פסוק *pasuk*, versus. Epigramma. Carmen vnica sententia conclusum non excedens decem versus.
פשוט *pasut*, simplex, cui *murcab*, compositum, opponitur. Item simplex & communis sensus.
פרד *Pered*, singulare fecit, Hinc *Niphrad*, singulare. *Milla mephoredeth*, dictio collectiua, vt *tson*, non ouis, sed ouium multitudo, Bakar boum grex, boues.
ציווי *tsiuui*. Imperatiuus.

צחות *tsáhuth*, Eloquentia. Elegantia.

ק קיבוץ *Kibbus*, plurale, idem quod חיבור *hibbur*, sup. Vnde *mekubbats*, plurale factum, *niphrad*, contrarium. Est & punctum vocale notum.

קצרה *ketsará*, Reticentia. *Derec ketsara*. Eclipsis, Aposiopesis, quando oratio est imperfecta.

קשר *késer*, vinculum, Præpositio. *Poalé késer*, verba vinculi. i. quæ construuntur cùm ב vel alia præpositione. Cuiusmodi syntaxis crebrá.

ר ריבוי *Ribbui*, Pluralis. Numerus. Item Exaggeratio, copia. Emphasis, Epitasis.

רבים *Rabbim*, Idem. Vnde *leson Rabbim*, lingua multorum. i. plurale Masculini generis. *Rabboth*, plurale fœminini generis.

הרכיב *Hirkib*, composuit. Vnde *Harcabá*, compositio, *murcab*, compositum, suprà.

ש שאלה *Seela*. Interrogatio. At השאלה *hashala*, Metaphora. Suprà.

שבר *seber*, fractio. Sic appellāt punctū hiric abben Ezra. Num. 35.

שיר *shir*, Carmen, q. Canticum. Hinc *Meshorer*, poeta, & שירויות *shirijth*, poetica. *Melécheth háśir*, ars poeseos.

שקל *sekel*, pondus, forma, analogia Grammatica.

שלו נזכר פועלו *selo nizcar poalo*; (coniugatio supple) cuius agens nón memoratur, id est, Merè passiua. Sic vocant Pual & Hophal.

שימוש *simmus*, Ministerium. Hinc literæ ministerij dicuntur *mosé ve caleb*.

שורש *sores*, Radix, Thema. *sorsi*, radicale.

שם Nomen, Secunda pars orationis. Item Absolutè Nomen substantiuum vel proprium. Nam cùm additur *Sem toar*, nomen formæ. i. Adiectiuum, Concretum. Nomi-

num autem varia faciunt genera.

Sem
- העצם *Hattsem*, substantiæ.i. Proprium.
- הרבר *haddabar*, Rei. Appellatiuum.
- התואר *hattoar*, formæ. Adiectiuum, concretum.
- המקרה *hammikré*, accidentis. Abstractum.
- הליווי *halliuui*, societatis. Coniugatum, vt *dabar*, *debarim*. Aristoteles appellat à casu. Item collectiuum.
- המצטרף *hamitstareph*, relatiuum, vt Pater, filius.
- הנררף *hannirdaph*, consecutiuum, Synonymum, vt *hamma*, & *semes*, sol.
- המתגבר *hammithgabber*, epithetū.i.nomen sumptum ab insigni aliquo accidente.
- קורם *Kodem*, primitiuum, vt *Erets*, terra.
- הנגזר *hannigzar*, deriuatiuum. Ab aliis Heæmanticum, ab aliis Verbale.
- פועל *poel*, Verbale.
- פועל *poal*, (nomen) Verbi.i.infinitiuus.
- הנצמר *hannitsmad*, coniunctum. Syntacticum, vel positum in affixione, idem quod *samuch*, suprà.
- פשוט *pasut*, simplex, simplicis figuræ, vt *Baith*, domus.
- מורכב *murcab*, Compositum, vt *Beth-el*, domus Dei.
- מפורר *mephorad*, Collectiuum, singulari numero multitudinem signific.

ת

תואר *Toar*, forma. Nomen formale, Concretum vel Adiectiuum. Aliàs *Sem Toar*, Nomen formæ.

תיבת *Teba*, dictio.

תג *Tag*, apex.

תנועת *Tenua*, motio, punctum vocale, & apud poetas Syllaba, genus Cæsuræ. Pluraliter autē *Tenuoth*, Spondæus & Syllaba.

תאות *taaua*, Optatio, modus Optatiuus. מאמר המתאוה *maamar hamithaué*, oratio optatiua.

תימה *téma*, admiratio. Oratio admirandi, vel interrogandi. Dicitur & תמיהה *temiha*. Admiratio, Interrogatio.

תמורה *temura*, contrarium. Oppositum.

תרגום *targhum*, Interpretatio (Chaldaica propriè.) *metarghem*, & *meturgheman*, interpres. Translator.

PHILOSOPHICA, NEMPE LOGICA, ETHICA, PHYSICA, Metaphysica.

א איש *Is*, singulare. Indiuiduũ. Plur. *Isim*, indiuidua. Aliàs *peratim*, & *nebim*.

באוית צד *bee-zétsad*, Quodam modo.

איכות *Ecuth*, Qualitas. *Ech.* idem. Prædicamentum Qualitatis, q. quo modo, qualiter.

אלהענצר *Elhannatsar*, Materia prima.

אנה *Ana*. Vbi. Prædicamentum Vbi.

אבות *Aboth*, Principia, q. patres.

איד *Ed*, Vapor, Exhalatio humida.

אין *Ain*, *En*, Non ens. Nihilum.

אי הכרח *I-hecreah*, contingens. Non necessarium. Alij legunt אי *e*, non, sed perperam, vt docet Elias in Tisbi.

אפשר Ephsar, Possibile. *ephsar*. Impossibile.

אסמכתא *Asmacta*, probatio. Argumentum, τεκμήριον.

אצל *Atsal*, separauit. Vnde *Nephes neetseleth*, anima separata.

אמצע *Emtsa*, Medium. Medius terminus.

מאמרות *maamaroth*, prædicamenta. Categoriæ.

ב בעל חיים *baal haijm*, Animal. τὸ ζῶον. *Baal hannephes*. Animatum.

בהמית *Behemith*, bruta, rationis expers. *nephes Behemith*, anima bruta siue sentiens.

בנפשו *Benapſo*, per ſe. בעצמו *beatſmo*, Idem.
בחינה *Bebina*, Intelligẽtia, notio, probatio, reſpectus prop. hinc *Bahan*, idem quod בן intellexit, item probauit.
בפועל *bephoal*, actu, reipſa. בכח *becoah*, poteſtate, vi.
גבול *Ghebul*, terminus propoſionis. Extremum. *Ghebul* ג *emitſabi*, Medius terminus.
גבלה *Gebala*, Categoria. prædicamentum.
גדר *Gheder*, definitio, Circunſcriptio per genus & differentiam.
גדולה *Ghedola*, Maior propoſitio.
גזירה *ghezira*, Impreſsio aerea. Meteoron.
גולם *golem*, Materia.
גרם *gherem*, cauſa. *gheramim Semimijm*, cauſæ cæleſtes.
גשם *ghesem*, corpus *ghéſem nazon*, corpus vegetabile, q. nutribile: alias *tſoméah*, *ghesem hai*, corpus ſentiens, q. viuum.
דיבור *dibbur*, λογός, ratio, *medabber*, rationis capax, differentia hominis. ד
דעת *daath*, ſcientia.
דומם *dumam*, Inanimatum, q. ſilens.
דחה *daha*, Confutauit.
דמיון *dimion*, Similitudo. Exemplum.
הבדל *hebdel*, & הפרש *hepbres*, differentia, Sed *Hebdel*, de tertio prædicabili. ה
הגיון *higgaion*, logica. *Hegioni*, logicus ab הגה *hagá*, meditatus eſt.
הודה *hoda*, conceſsit.
הוכיח *hoxiah*, arguit, diſputauit.
הויה *hahaiaia*, generatio, ortus, exiſtentia, cui opponitur
היולי *hiuli*, materia è Græco ὕλη.
הכרח *hecreah*, neceſsitas. *Hecrahi*, Neceſſarius.
העדר *heeder*, priuatio, Corruptio. Interitus.
היפוך *hippuc*, Conuerſio. *hépbech*. idem. *haphachim*, contraria. Vnde *miſpatim*, *mithhapechim*, propoſitiones contra-

riæ. *Tahath-mithhappechim*, ſub contrariæ.

חמשל *Hamſel*, Exemplum. Idem quòd *Maſal.*

הנחה *hannaha*, hypotheſis, poſtulatum.

הסכמה *haſcamá*, voluntas, conſenſus, inſtitutum, vt cum Ariſt. ait nomina ſignificare ex hominum inſtituto.

הניחה *haniha*, Solutio.

הציע *hitſiah*, ſuppoſuit. *hatſahá*, ſuppoſitio. Hypotheſis, à יצע.

הפסד *Hephſed*, interitus, corruptio.

הקף *hekkeph*, Signum. Nota, vt omne nota vniuerſalis. *Hekeph bahalaki*, Signum particulare, vt quidam.

הקשה *hikſa*, Argumentatus eſt. Oppoſuit. *Makſe* opponens.

הקש *hekes*. Syllogiſmus. Ratiocinatio, comparatio, proportio. Vnde *Siphre Hekes*, duo libri Ariſtotelis priorum Analyticorum, ſiue de Syllogiſmo. *hekes molid*, Syllogiſmus concludens. *Mekis*, argumentans.

הטעאה *hatghaa*, captio, fallacia, Elenchus. Sic inſcribitur liber Elenchorum Ariſtotelis, de iis, quæ omnino aut plurimũ falſa ſunt. *matghé*, Sophiſticus. apateticus.

הרגש *herghes*, ſenſus. *hirghis*, ſenſit Verb.

הקדמה *hakdama*, præmiſſa. *hakdamoth tſodekoth*, præmiſſæ certæ & perſpicuæ, (in demonſtratione.)

השגה *Haſſagá*, apprehenſio.

הקבלה *hakbala*, ſumptio Propoſitionum.

התחלה *hathhala*, principium, cuiuſmodi in Phyſicis tria faciunt. *homer*, Materia. *Tſura*, forma. *heeder*, Priuatio. *hathhaloth ghijunioth*, principia ſpeculatiua.

התחייב *hithhaijeb*, Conſecutio. Propoſitio, Neceſſitudo, Habitudo.

התפעלות *hithpaaluth*. Perpeſsio. Item, Perturbatio. πάθος.

היתר *Hetter*, Solutio argumenti. Idem quod *Teſuba*, reſponſio.

ואולי *Vaali*, Inconueniens. Incommodum. abſurdum.

In More Nebuchim.

ויכוח *VikKuah*, Argumentatio. Disputatio.

ושט *Veset*, Oesophagus. Gula.

ורדים *Veradim*, Venulæ iuguli.

זכוכית *zecuchith*, diaphanum, transparens, pellucidum, vt Vitrum. Aliàs *zakik*.

ז

חיבור *hibbur*, copula. Verbum substantiuum, siue pronomen הוא copulans subiectum prædicato.

ח

חי *hai*, animal, q. viuens. *Hijuth*, animalitas, animalis Ratio.

חיוב *Hijub*, Affirmatio, necessitas. *Hithhajub*, Consequutio, consequentia. *Mispat Mehajeb*, propositio affirmans.

חלק *Helek*, Pars Propositionis. *Selosa Halakim*, tres termini siue partes Propositionis. *Halukoth atsmijoth* 'vmikrijoth, partes essentiales & accidentariæ.

חלוקה *Haluka*, distinctio, diuisio, partitio. Hinc diuisio. *Hecrahith* necessaria. *Halak*, distinxit.

חכמה *Hocma*, sapientia. Scientia. *Tibith*, Naturalis siue physica. *Medinith*, politica, *Elahith*, Metaphysica, diuina.

חמר *Homer*, Materia, dicitur & è Græco *hiuli*, & Arabico *Elhannatsar*, q. materia prima.

חוק *hok*, Conditio, status.

חיקוי *hikkui*, Conceptus animi. Notio. hypothesis. Fictio. i. suppositio. Abstractio.

חוש *hus*, sensus. חושי *husi*, sensitiuus. *Husim hitsoniim*, sensus exteriores. *Penimiim*, interiores. *Muhas*, sensi e, quod sensu percipitur. Obiectum sensus.

טבע *Tebá*, Natura. φύσις, *Tibghi*. Naturalis. *Tibghiioth*. Naturalia. Physica.

ט

טעם *Taam*, Ratio. Ætiologia.

טענה *taana*, argumentatio, Obiectio. *Toen*, obiiciens. *Taan*, obiecit. Quod etiam significatur per *hiksa*.

יסודות *Iesodoth*. Elementa.

י

ים *Ies*, Ens. *Ies veain*, ens & non ens.

ייחד *ijad*, appropriauit. *Makom Meiiuhad, Vecolel*, locus proprius & communis.

יחד *Iahad*, simul, cuius modos quinque constituunt, simul causa, tempore, loco, gradu, natura.

כ כלל *kelal*, Vniuersale. *kelali*. Idem. *kelal habegioni*, Vniuersale logicum. *Inian Colel*, ens vniuersale. *Biclal*, vniuerse, summatim.

כוח *coah*, facultas, potentia. Vt *Coah Sicli*, facultas intellectiua. *Dimioni*, & *Medammé*, æstimatiua. *Hametsaiier*, Imaginatiua. Plur. *Cohoth*, vires, facultates. *Cohoth hiiuniioth*, facultates vitales. *Naphsiioth*, animales. *Homriioth*, materiales. *Hargasiioth*, sensitiuæ.

כמה *camma*, quantum, Quantitas. Secunda categoria.

כמות *cammuth*, Quantitas. *Camma mithdabbek*, quantitas continua. *Mithpared*, disiuncta, separata. *Cammuth hammispat*, Quantitas propositionis.

כזב *cazab*, falsitas. *Raaiioth cozeboth*, rationes falsæ.

ל לו *Lò*, habitus. Categoria Habere. q. ipsius, suum. Aliàs *Kinian*.

לחות *lahuth*, humiditas.

מ מדות *Middoth*, mores. Item passiones, Affectus. Sic ethica Aristotelis, siue de moribus inscribuntur. *Middath*, persona.

מדינית, *Medinith*, Ciuilis, Politica.

מהות *Mahuth*, Quidditas, propria ratio.

מונח *Munnah*, suppositum.

משפט *Mispat*, Propositio. *Mispat tsedadi*, propositio Modificata, siue Modalis. *Nimnaa*, impossibilis. *Solel* negans. Cui

מחייב *mehaiieb*, affirmans, opponitur.

מחצבים *mahatsabim*, fossilia. Mineralia.

מתכות *Mattacoth*, Metalla, q. fluxilia, liquabilia.

מוחלט *muhalath*, Absolutum.

מחלוקת *Mahloketh*, Quæstio. Disceptatio, Controuersia.

מין *Min*, Species, *Aharon*, infima. *Emsahi*, media. *Tsuroth miniioth*, formæ specificæ.

מדבר *medabber*, Rationalis. Differentia hominis.

מקרה *mikré*, Accidens. Quintum prædicabile. *Caiiam*, inseparabile. *Niphrad*, separabile. *Bemikré*, per accidens.

מדמה *medammé*, æstimatiua (facultas.)

מאמרה *maamará*, Prædicamentum. Hinc liber categoriarum Aristotelis *Maamaroth*, inscribitur.

מאמר *maamar*, Oratio. *Maamar Gozer*, siue *Posek*, Oratio perfecta. *haggadii*, enuntiatiua. *Maamarim*, prædicationes.

מליצה *melitsá*. Interpretatio. ἑρμηνεία. Sic liber Aristotelis de interpretatione inscribitur.

מופת *mophetb*, demonstratio. Apodixis. Quo titulo donantur duo libri Posteriorum Aristotel. de iis, quæ omnino vera sunt. *Mopheti*, demonstratiuus. Apodicticus.

מנגד *menaggbed*, Opponens, contradicens. *Mithnagduth*, oppositio.

מעשית *maasith*, practica, agens.

מפסיק *maphsic*; sufficiens. *Sibba Maphsiketh*, causa sufficiens.

משולל *mesullal*, abstractum, negatum à materia.

מצב *matsab*, (Categoria) Situs.

מתי *mathai*, (Categoria) Quando. *Methe*, singularia, indiuidua, ab absoluto *Methim*.

מתפעל *mithpael*, Patiens. Categoria Pati.

מציאות *metsiuth*, Entitas. Ratio essentialis. Existentia.

מרה *mará*, bilis. *Mará Adumma*, bilis flaua.

מרובה *merubba*; Maior.

מעוטה *mebutta*, Minor.

מורכב *murcab*, Mixtum. Compositum è materia & for-

ma, ex elementis, &c.

משיכה *Mesichá*. Consecutio. *Nimsac*, sequitur. q. trahitur ex, &c.

משא *mafá*, forma, ratio. *mesan*, formalis.

נ נגדיים *negdiim*, Opposita. *menagghed*, Opponens. Contradicens.

נושא *Nosé*, subiectum, q. sustinens, ferens. נשוי *nasui*, prædicatum. Attributum, q. sustentatum.

נשיא *nasi*, Eleuatio. Vapor, exhalatio.

נמנע *nimna*. Impossibile. Absurdum.

נמצא *nimtsá*, ens.

נסתר *nistár*, Enthymema, q. absconditum, quia imperfectus Syllogismus, in quo latet vna Propositionum.

נסיון *nissaion*, experientia.

נפש *nephes*. Anima & corpus animatum.

ניצוח *nitsuath*, ars topica, q. Victoria. Sic octo libros Topicorum inscribunt, de iis, quæ magna ex parte vera sunt. *Nitsuhi*. dialecticus. *Nitsuhith*, dialectica, q. contentiosa & disputatrix.

נפקותא *naphkuta*, Consequentia, q. exitus, euentus. Id quod ex alio efficitur, & elicitur.

ניצוץ *nitsuts*, Radius. *nitsutsé habamma*, radij solis.

ס סוג *sug*. Genus. *Sug elion*, genus summum. *Emtsabi*, intermedium.

סברה *sebara*, Opinio.

סבה *sibba*, causa. Ratio. *Sibba homrith*, vel *biulith*, causa Materialis. *Tsurith*, formalis. *Taelith*, finis. *Poala*, efficiens. *Masphekerth*, sufficiens, continens causa. ἑυνεκτική. *mesubbab*, effectus.

סגולה *segulla*, proprium, vnum è prædicabilibus. Proprietas.

סמיכות *semicuth*, Relatio. Categoria Relationis.

סכם *sacham*, consensit, Vnde *muscamim*, in Paul hiph. Synonyma, Vniuoca.

סיפור *sippur*, Prædicatio.

סתם *satham*, Indefinitum. *Mispat Satham*, indefinita propositio: *Sethamim happeratim*, indefinitæ particulares.

סיפוק *sippuk*, analogia, *sem mesuppar*, nomen analogum, vt Ens.

סתר *sathar*, Oppoſuit, refellit, diruit. *Sethara*, & *Sethura*, contradictio. *mispatim sutarim*, propoſitiones contradictoriæ.

ע

עבה *abé*, Denſum, opacum. Non tranſmittens lumen.

עב *ab*, Nubes.

עיונית *iiunith*, ſpeculatiua. Contemplans.

עור *vr*, Minera, puluis metallicus, vel foſsitius, metallum in ſuis venis, needum conflatum.

ענין *inian*, ens, entitas. *Inian mesullal*, ens abſtractum, negatum à materia. *Inian Tibhi*, ens naturale.

עולם *olam*, Mundus. Vniuerſum.

עלה *illa*, cauſa. *Mehullal*, cauſatum. i. effectum.

עצם *etsem*, ſubſtantia. Prima Categoria. *Atsmuth*, eſſentia. *Beatsmuth*, per ſe, per eſſentiā, ſuapte natura. *Atsmiim*, & *Atsmuthiim*, eſſentialia.

פ

פלסוף *philsoph*, Philoſophus. Corruptè. *Philsophia*, philoſophia.

פנים *panim*, Modi figurarum, vt Barbara, Celarent.

פוסק *posek*, completum, perfectum.

פועל *poel*, Agens. Categoria Agere. *Mithpael*, patiens. Categoria Pati. *Poal*, actus, vt *mippoal laccoah*, de poteſtate ad actum. *Peuloth*, operationes, actiones.

פרט *Perat*, Indiuiduum. *Perati*, particularis, ſingularis.

פרסום *Pirsum*, probabilitas. *mephursam*, probabile.

פשוט *pasut*, ſimplex vt Elementa & cælum.

צ

צדדי *tsedadi*, Modalis, Modificata (enuntiatio.)

צמח *tsemah*, Planta. *tsoméah*, Vegetabile.

צירוף *tsiruph*, Relatio. *hitstsarephuth*. Idem. *mitstsareph*, relatum. Sic & appellatur Categoria Relationis.

צדק *tsedec*, certitudo, neceſsitas, q. Iuſtitia. Illa demonſtrationis nota, quam Ariſtoteles appellat ex certis & ve-

ris. Enunciatio legitima & certa. Vnde hanc vocem Kimhi. Pſ. 79. opponit orationi πειρατικῇ, exploratiuæ & captioſæ. Item veritas. Opponitur enim τῷ cazab, falſitati. Hakdamoth tſodecoth, præmiſſæ certæ & perſpicuæ.

ק קדימה *Kedimá*, Prioritas. Prius, cuius quinque modos conſtituunt, tempore, natura, gradu, dignitate, cauſa.

הקדמה *hakdama*, prima propoſitio. Syllogiſmi Maior. Præmiſſa, cui opponitur *Toleda*, concluſio.

קטנה *Ketanna*, Secunda Prop. Minor.

קיטור *Kitor*, exhalatio, vapor calidus & ſiccus. ἀναθυμίασις.

קנין *Kinian*, habitus. Categoria Habere ſic interdum dicitur. Item Qualitas permanens. Item affectio, q. poſſeſsio naturalis, vt viſus, cui opponitur *heeder*, priuatio, vt cæcitas.

קצה *katſe*, Extremum, Terminus Syllogiſmi. Plura'. *Ketſanoth*.

קורות *Koroth*, Euenta. Contingentia.

קושיא *kuſia*, Argumentum. Quæſtio, vnde הקשה *hikſa*, argumentatus eſt, arguit, obiecit. *Makſan*, Opponens.

קשת *Keſeth*, arcus cæleſtis. Iris.

ר ראויה *Raaiá*, Apodixis, demonſtratio, euidens probatio. *Raaijoth Ghemuroth*, demonſtrationes perfectæ (à priori.)

רגש *Ragas*, in hiphil, ſenſit, vnde *Hargaſá*, ſenſio, ſenſus actio.

רדיפה *Redipha*, Conſequens.

רושם *Roſem*, deſcriptio, definitio ab accidentibus, vel à genere & proprio.

רקיק *Rakik*: Tranſparens, Diaphanum, corpus tranſmittens lumen.

ש שכל *ſechel*, Intellectus. *muſcaloth*, intelligibilia. *muſcaloth Riſonoth*, primæ notiones, ſiue intellectiones, δεύτεραι, *Seniioth*, ſecundæ, quales dicunt eſſe Geometricas, Arithmeticas & Aſtronomicas.

שולל *ſolel*, negans. *Soleluth* & *Selilá*, negatio.

שם *Sem*, nomen { Suttaph, homonymum, æquiuocũ, Muſcam, Synonymum, Vniuocum, Meſuppac, analogum,

שינוי *Sinnui*. mutatio ſubſtantiæ, vt Generatio, vt Corruptio.

שפע *ſepha*, Influentia.

שיתוף *ſittuph*, homonymia, æquiuocatio. *Sem meſuttaph*, nomen homonymum. *Dabar meſuttaph*, res communis, *Homer meſuttaph*, materia prima, quæ communis eſt quatuor elementis.

מותף *Suttaph*, cooperator, coefficiens, conficiens.

ת

תואר *Toar*, forma, à qua res denominatur. hinc *Tiar*, in Piel, denominare: *metoar*, paronymum, denominatum. *Betoar*, actu, formaliter, cui opponitur, *becboah*, poteſtate.

תכלית *Taclith*, finis, cauſa finalis.

תולדה *Toleda*, concluſio, conſequentia, id quod è principio manat. Item φύσις, natura, qualitas naturalis. *Toledoth*, proprietates naturales.

תמונה *Temuna*, figura ſiue forma Syllogiſmorum. Cuius modi dicuntur, *Panim*.

תכונה *techuna*, Idem. Diſpoſitio, figura, forma.

תנאי *tenai*, hypotheſis, conditio. Aliquando Copula, verbum ſubſtantiuum, vel pronomen הוא *hu* copulans ſubiectum attributo. *Tenaim mithhaiiebim*, notæ neceſſariæ. *Hakaſim tenaiim*, Syllogiſmi hypothetici, quibus opponuntur *Meſaiim*, ſyllogiſmi formales.

תנועה *Tenua*, Motus.

תשובה *Teſuba*, reſponſio. Solutio Argumenti.

תרץ *Terets*, ſoluit, *Tiruts*, ſolutio, *Tarſan* reſpondens. Vt *Makſan*, opponens.

Mathematica, nempe Arithmetica, Geometrica, Aſtronomica, &c.

א

אב *Ab*, Iulius menſis, aut potius lunatio Iulij.

אדר *Adar*, Februarius, lunatiẻ februarij.

אזן *Izzen*, probauit, demonſtrauit Arithmetice vel Geometricè.

אלכסן *Alacſan*, Tranſuerſa linea.

אדום *Adom*, Mars. Stella Martis. Item ſtella polaris antarctica, quæ Arabicè *Sabil*, Abben Ezra Amos 5.

אויר *Auer*, aer. E Græco vel Latino corruptum eſt, vt & ſequens.

אופן *ophan*, Circulus, q. rota *Ophan hammazaloth*, circulus ſignorum, Zodiacus. Signifer. *Ophan hammiſor*, Aequator, *hammaphris*, horizon, q. ſeparans. *hatſi haiiom*, meridianus, q. medij diei. *Iaſar*, rectus, æquidiſtans, parallelus.

אפיסה *Aphiſa*. defectio. Eclipſis, quæ crebrius *likkuth*, vel *kiddur*.

אקלימים *Aclimim*, Climata, quorum denominatio eſt hæc,

- מירואש *meroes*, Primum.
- צינש *ſinas*, (Syenæ) Secundum.
- אלכסנדריא *Alexandria*, Tertium.
- רודון *Rhodon*, Quartum.
- רומש *Romas*, Quintum.
- בוריסטמס *Boriſtemes*, Sextum.
- ריפיעס *Ripheos*, Septimum.

איר *Iiar*, Aprilis, lunatio cadens in Aprilem & Maium.

אלול *elul*, Auguſtus. Lunatio cadens in Auguſtum & Septembrem.

אריה *Arijé*, leo. Signum leonis.

ארץ *Eretſs*, terra.

אצטגנין *aſtagnin*, Aſtrologi. *Atſtagninuth*, Aſtrologia.

אש *es*, Ignis.

אתיק *Attik*, Angulus.

ב בול *Bul*, October. alias *Marheſuan*.

בריח *Beriah*. Axis. dimetiens, circa quam voluitur Sphæra.

בתולה *Bethula*, Virgo, signum virginis.

ג

גב *gab*, superficies.

גובה רום *gobah rum*, Aux, q. eminentia altitudinis, punctū supra centrum Eccentrici maximè à terra distans: Oppositum autem Augis *Sephel*.

גדי *ghedi*, Capricornus. Signum Capricorni.

גדיש *gadis*, pyramis conus, q. aceruus frugum.

גלגל *galgal*, Sphæra.

גלגל קטון *galgal katon*, sphęrula. Epicyclus.

גמטריא *ghematria*, Arithmetica. Abusiuè è Geometria Gręcorum, quanquam antiqui nomine Geometriæ Arithmeticam confuderunt. Vnde Euclides sex libros posteriores suos, qui sunt Arithmetici, sub elementis Geometricis complexus est.

ד

דגים *daghim*, pisces. Signum Piscium

דלי *deli*, aquarius. Signum Aquarij.

דרום *darom*, Auster ventus.

ה

הכאה *haccaá*, multiplicatio, & Verb. הכה *hicca*, multiplicauit.

הנדסה *handasá*, Geometria, quam & vocant *Melecheth hammidda*, & *hammedida*, *Mehandes*, Geometra.

הנדיוסין *handiusin*, æquales. Hinc *Baalé Handasa*, qui proportionibus student. Geometræ & perspectiui. *Mophethim Handasiim*, miracula perspectiua, & optica.

חסיר *hesir*, subtrahere, cui opponitur הוסיף *hosiph*, addere. *hasará*, subtractio, subductio.

הקף *Hekkeph*, ambitus. Circunferentia. à Radice *Iakaph*, Ab eadem

הקפה *Hakkapha*. Epicyclus, cui aliquando præmittitur *Galgal*, q. circulus circuitionis, siue reuo utionis, dicitur & *Galgal katon*, orbiculus.

ו

ואדר *veadar*, secundus Februarius, Mensis Embolismicus, siue intercalaris, tertio quoque anno & interdum secundo.

ונִיסן *Venisan*, secundus, Martius. Idem mensis embolismicus, qui suprà. Nam veteres Hebræi mensem intercalarem nunc hoc nunc illo modo appellant. Nec refert, cū talis annus sit perpetuo tredecim mensium.

ונושנתם *Venosantem* (& inueterascetis) Vocabulū notariorum confictum è Leuitici 26. ad repræsentandum Arithmeticè annos 852. Cuiusmodi Arithmetici multa è Bibliis decerpunt & fingunt memoriæ causa.

ז

זוג *zog*, par. Opponitur numero *niphrad*, impari.

זווי *zaui*, & זווית *zauith*, & זוית *zeuia*, Angulus. Hinc *zauith nithsaba*, angulus rectus, *haddá*, acutus, *Niruahath*, obtusus.

זמרה *zemara*, Musica.

זר *zar*, irregularis. *Mahalach nazor*, motus irregularis.

ח

חד *acutus*, *zeuija hadda*, angulus acutus. *Hiddud*, acuties.

חוג *hug*, circulus. Hinc *hug hagali*, circulus arcticus, q. plaustralis. *Hephec hagali*, antarcticus, *kau mehuga*, linea circularis.

חכמת המספר *hocmath hammispar*, Arithmetica. Quam etiam vocant *ghematria*, & *hocmath habesbon*, scientiam supputationis.

חכמת השיעור *hocmath hasiur*, Geometria, q. scientia dimensionis.

חכמת חבור הניגונים *hocmath hibbur hannighunim*, Musica, q. scientia compositionis concentuum. Quam etiam appellant *Neghiná*, & *music*, vocabulo è Græcis vel Latinis corrupto.

Hocmath הכוכבים *haccocabim*, Astronomina, q. scientia stellarum.

Hocmath המזלות *hammazaloth*, Astrologia, q. scientia Astrorum, signorúmve cælestium, quam itidem vocant *Tecuna*.

Hocmath התשבורת *hattisboreth*, fractionum, Algebra.

חלק *hélek*, minutum. חילוק *hiluk*, diuisio, quæ opponitur apud Arith. multiplicationi.

חמה *hamma*, sol. Aliquando mercurius, Mercurij stella, vt apud Abben Ezra Exo.20.
חיסור *hissur*, subtractio. Verb. *hisser*, subtraxit.
חום *hom*, æstas, æstus.
חורף *horeph*, Autumnus Interdum Bruma.
חצי עיגול *hatsi iggul*, semicirculus, q. dimidium circuli.
חשבון *hesbon*, Computum, supputatio.
חשון *hesvan*, October, lunatio Octobris. Idem quod *marhesvan* per Apæresin.

ט טבת *Tebeth*, December, lunatio Decembris.
טלה *Talé*, Aries, Signum Arietis.

י ים & ימה *iam* & *iámma*. Occidens, q. mare, quoniam mare mediterraneum est ab occasu terræ sanctæ, à qua sumuntur in scriptura mundi situs.
יוצא מרכז *iotse markez*, eccentricus, q. exiens centrum, cui opponitur, שוה *savé*.
ירח *iareah*, luna, quæ & lebaná à candore.

כ כוכב *Cocab*, stella in genere, per attributionem Mercurius.
כוכבי לכת *Cochebé lécheth*, stellæ erraticæ. Planetæ, aliâs *Sibaath mesaretim*, q. septé ministrantes. *Cochebé sebeth*, stellæ fixæ, q. sessionis, vel quietis.
כדור *caddur*, sphæra. globus. Cælum.
כסליו *kisleu*, Nouember, lunatio Nouembris.
כמה *camma*, Quantum, quantitas. Vnde *Camma Mithdabbek*, quantitas continua. *Mithpared*, disiuncta. *Cammuth*. Quantitas. Vnum è prædic.
כיפה *kippá*, conuexitas cælorum, sublunaria. Cælos ipsos exponit Elias.
כתב *cattab*, Mercurius, stella Mercurij, quia (vt aiũt) præest doctrinæ & scripturæ.

ל לבנה *lebaná*, luna dicitur & Iareah.
לימודית *limmudith*, μάθεσις. Ars mathematica.
ליקוי *likkui*, Eclipsis, q. percussio (luminamu.i. solis vel lu-

næ. Verb. *laká*, percussus est, eclipsim passus est, dicitur & *kadruth*.

מ מאזנים *Moznáim*, libra. Signum libræ. Item demonstratio Mathematica, q. examen, trutina, & Verb. אזן *izzen*, demonstrauit, probauit.

מאדים *maadim*, Mars stella martis, q. rubicunda.

מגרעת *migráath*, diminutio, subtractio.

מדידה *medida*, dimensio, mensura. *Melecheh medida*, Geometra. *midda*, Idem.

מהלך *mahalach*, motus stellarum. *Maalach emtsahi*, medius motus. *Mahalách pasut vmithhaleph*, motus simplex & varius. *Mahalach hannazor*, motus irregularis planetarum. *Mahalach nahuts*, motus velox, *Mathun*, tardus.

מולד *molad*, nouilunium, q. ortus, natiuitas.

מלא *malé*, Plenilunium.

מחברת *mahbereth*, additio opposita subtractioni.

מחזור *mahzor*, Cyclus. *mahzor katan*, Cyclus paruus, id est, lunaris decemnouemnalis (Methonis) *Gadol*, magnus. i. solaris, viginti octo annorum.

מחלוקת *mahloketh*, parallaxis, diuersitas aspectus, subiicitur fere *Hammarhé*, visionis.

מדד *madad*, mensus est. *middá*, mensura.

מזל *mazzál*, sydus, constellatio. Plu. *Mazzaloth*, *sydera*, signa duodecim zodiaci.

מזרח *mizrah*, Oriens, dicitur & kedem, & kadma.

מערב *maaráb*. Occidens dicitur & *iam* & *iammá*.

מישור *misor*, Aequator.

מספר *mispar*, numerus. Verb. *Saphar*, numerauit.

מנין *minján*, Idem, numerus. Verb. *Mana*, numerauit.

מיל *Mil*, milliare, è Latino corruptum.

מעלה *maalá*, gradus.

מערכת *maarécheth*, Ordo, constellatio. Influentia.

מפה *mappá*, mappa Comosgraphica. Corruptum è Latino.

מוצק *mutsák*, centrum, q. fixum, firmum.

מרכז *markez*, Centrum, idem quod prius.
מרחשון *marbesvan*, October, lunatio Octobris.
מרקוליס *markolis*, Mercurius, à quo *Merkuria*, argentum viuum, quod argento viuo præsit.
מתון *mathun*, tardus motus.
משולש *mesullas*, triangulum.
מרובע *merubba*, quadratum.

נ

נגב *negbeb*, auster.
נוגה *nogah*, Venus. stella veneris. à splendore.
נחוץ *nahuts*, velox motus.
נוטה *noté*, circulus deferens caput & caudam draconis, q. declinans.
ניסן *nisan*, Martius mensis lunaris æquinoctij Veris.
נכוחית *necohith*, parallelus, Æquidistans, sub. *biggula*, circulus.
נצב *nitsab*, rectus fuit, vnde *zeuiiá nitsebeth*, Angulus rectus.
נקודה *nekudda*, punctum. *nekudath hannocah*, zenith, q. oppositum. Alias *nekuddath haros*, verticale.

ס

סובל *sobel*, deferens, sub. *Ophan*, circulus.
סג *sag*, summa.
סדן *seden*, Polus, q. incus, *sedanim*, Poli. Abben Ezra Amos 5. *Seden Tsephoni*, polus arcticus. *Seden Daromi*, Polus australis, siue antarcticus.
סהיל *sahil*, stella propinqua polo antarctico habens circũ sestellulas septẽtrionali hemisphærio incognitas. Ibid. Abben. *Edom* alias.
סיון *siuan*, Maius. lunatio Maij.
סימנים *simmanim*, signa, notæ Arithmeticæ. Hinc *Simmanim hodiiim*, notæ Indicæ decem, quibus hodie in numerando vtimur, cum Oriente penè & Occidente. Verb. Simman signauit.
סרטן *sartan*, Cancer, signum Cancri.
סתוית *setauith*, hybernum. *Setau*, hyems.

ע

עבים *abim*, nubes.
עיבר *ibbar*, intercalauit. *Ibbur*, intercalatio, Embolismus.

riæ. *Tabath-mithhappechim*, ſub contrariæ.

המשל *Hamſel*, Exemplum. Idem quòd *Maſal.*

הנחה *hannaha*, hypotheſis, poſtulatum.

הסכמה *haſcamá*, voluntas, conſenſus, inſtitutum, vt cum Ariſt. ait nomina ſignificare ex hominum inſtituto.

הניחה *hanihá*, Solutio.

הציע *hitſiah*, ſuppoſuit. *hatſahá*, ſuppoſitio. Hypotheſis, à יצע.

הפסד *Hephſed*, interitus, corruptio.

הקף *hekkeph*, Signum. Nota, vt omne nota vniuerſalis. *Hekeph habalaki*, Signum particulare, vt quidam.

הקשה *hikſa*, Argumentatus eſt. Oppoſuit. *Makſe* opponens.

הקש *hekes*. Syllogiſmus. Ratiocinatio, comparatio, proportio. Vnde *Siphre Hekes*, duo libri Ariſtotelis priorum Analyticorum, ſiue de Syllogiſmo. *hekes molid*, Syllogiſmus concludens. *Mekis*, argumentans.

הטעאה *hatghaa*, captio, fallacia, Elenchus. Sic inſcribitur liber Elenchorum Ariſtotelis, de iis, quæ omnino aut plurimũ falſa ſunt. *matghé*, Sophiſticus. Apateticus.

הרגש *herghes*, ſenſus. *hirghis*, ſenſit Verb.

הקדמה *hakdama*, præmiſſa. *hakdamoth tſodekoth*, præmiſſæ certæ & perſpicuæ, (in demonſtratione.)

השגה *Haſſagá*, apprehenſio.

הקבלה *hakbala*, ſumptio Propoſitionum.

התחלה *hathhala*, principium, cuiuſmodi in Phyſicis. tria faciunt. *homer*, Materia. *Tſura*, forma. *heeder*, Priuatio. *Hathhaloth ghijunioth*, principia ſpeculatiua.

התחייב *hithhaijeb*, Conſecutio. Propoſitio, Neceſſitudo, Habitudo.

התפעלות *hithpaaluth*. Perpeſsio. Item, Perturbatio. πάθος.

היתר *Hetter*, Solutio Argumenti. Idem quod *Teſuba*, reſponſio.

ואלי *Vaali*, Inconueniens. Incommodum. Abſurdum.

In More Nebuchim.

ויכוח *Vikkuah*, Argumentatio. Disputatio.

וושט *Veset*, Oesophagus. Gula.

וורדים *Veradim*, Venulæ iuguli.

זכוכית *zecuchith*, diaphanum, transparens, pellucidum, vt Vitrum. Aliàs *zakik*.

ח

חיבור *hibbur*, copula. Verbum substantiuum, siue pronomen הוא copulans subiectum prædicato.

חי *hai*, animal, q. viuens. *Hijuth*, animalitas, animalis Ratio.

חיוב *Hijub*, Affirmatio, necessitas. *Hithhaijub*, Consequutio, consequentia. *Mispat Mehaijeb*, propositio affirmans.

חלק *Helek*, Pars Propositionis. *Selosa Halakim*, tres termini siue partes Propositionis. *Halukoth atsmijoth ymikrijoth*, partes essentiales & accidentariæ.

חלוקה *Haluka*, distinctio, diuisio, partitio. Hinc diuisio. *Hecrahith* necessaria. *Halak*, distinxit.

חכמה *Hocma*, sapientia. Scientia. *Tibith*, Naturalis siue physica. *Medinith*, politica, *Elahith*, Metaphysica, diuina.

חמר *Homer*, Materia, dicitur & è Græco *hiuli*, & Arabico *Elhannatsar*, q. materia prima.

חוק *hok*, Conditio, status.

חיקוי *hikkui*, Conceptus animi. Notio. hypothesis. Fictio. i. suppositio. abstractio.

חוש *hus*, sensus. חושי *husi*, sensitiuus. *Husim hitsoniim*, sensus exteriores. *Penimiim*, interiores. *Muhas*, sensile, quod sensu percipitur. Obiectum sensus.

ט

טבע *Tebá*, Natura. φύσις, *Tibghi*. Naturalis. *Tibghiioth*. Naturalia. Physica.

טעם *Taam*, Ratio. Ætiologia.

טענה *taana*, argumentatio, Obiectio. *Toen*, obiiciens. *Taan*, obiecit. Quod etiam significatur per *hiksá*.

יסודות *Iesodoth*. Elementa.

יש *Ies*, Ens. *Ies veain*, ens & non ens.

יחד ijad, appropriauit. *Makom Meiiuhad*, *Vecolel*, locus proprius & communis.

יחד *Iahad*, simul, cuius modos quinque constituunt, simul causa, tempore, loco, gradu, natura.

כ כלל *kelal*, Vniuersale. *kelali*. Idem. *kelal habegioni*, Vniuersale logicum. *Inian Colel*, ens vniuersale. *Biclal*, vniuerse, summatim.

כוח *coah*, facultas, potentia. Vt *Coah Sicli*, facultas intellectiua. *Dimioni*, & *Medammé*, æstimatiua. *Hametsaiier*, Imaginatiua. Plur. *Cohoth*, vires, facultates. *Cohoth hiiuniioth*, facultates vitales. *Naphsiioth*, animales. *Homriioth*, materiales. *Hargasiioth*, sensitiuæ.

כמה *camma*, quantum, Quantitas. Secunda categoria.

כמות *cammuth*, Quantitas. *Camma mithdabbek*, quantitas continua. *Mithpared*, disiuncta, separata. *Cammuth hammispat*, Quantitas propositionis.

כזב *cazab*, falsitas. *Raaiioth cozeboth*, rationes falsæ.

ל לו *Lò*, habitus. Categoria Habere. q. ipsius, suum. Alias *Kinian*.

לחות *lahuth*, humiditas.

מ מדות *Middoth*, mores. Item passiones, Affectus. Sic ethica Aristotelis, siue de moribus inscribuntur. *Middath*, persona.

מדינית, *Medinith*, Ciuilis, Politica.

מהות *Mahuth*, Quidditas, propria ratio.

מונח *Munnah*, suppositum.

משפט *Mispat*, Propositio. *Mispat tsedadi*, propositio Modificata, siue Modalis. *Nimnaa*, impossibilis. *Solel negans*. Cui

מחייב *mehaiieb*, affirmans, opponitur.

מחצבים *mahatsabim*, fossilia. Mineralia.

מתכות *Mattacoth*, Metalla, q. fluxilia, liquabilia.

מוחלט *muhalath*, Absolutum.

מחלוקת *Mahloketh*, Quæstio. Diſceptatio, Controuerſia.

מין *Min*, Species, *Aharon*, infima. *Emſahi*, media. *Tſuroth miniioth*, formæ ſpecificæ.

מדבר *medabber*, Rationalis. Differentia hominis.

מקרה *mikré*, Accidens. Quintum prædicabile. *Caiiam*, inſeparabile. *Niphrad*, ſeparabile. *Bemikré*, per accidens.

מדמה *medammé*, æſtimatiua (facultas.)

מאמרה *maamará*, Prædicamentum. Hinc liber categoriarum Ariſtotelis *Maamaroth*, inſcribitur.

מאמר *maamar*, Oratio. *Maamar Gozer*, ſiue *Poſek*, Oratio perfecta. *haggadii*, enuntiatiua. *Maamarim*, prædicationes.

מליצה *melitſa*. Interpretatio. ἑρμηνεία. Sic liber Ariſtotelis de interpretatione inſcribitur.

מופת *mopheth*, demonſtratio. Apodixis. Quo titulo donantur duo libri Poſteriorum Ariſtotel. de iis, quæ omnino vera ſunt. *Mopheti*, demonſtratiuus. Apodicticus.

מנגד *menagghed*, Opponens, contradicens. *Mithnagduth*, oppoſitio.

מעשית *maaſith*, practica, agens.

מספיק *maphſic*, ſufficiens. *Sibba Maphſeketh*, cauſa ſufficiens.

משולל *meſullal*, abſtractum, negatum à materia.

מצב *matſab*, (Categoria) Situs.

מתי *mathai*, (Categoria) Quando. *Methe*, ſingularia, indiuidua, ab abſoluto *Methim*.

מתפעל *mithpael*, Patiens. Categoria Pati.

מציאות *metſiuth*, Entitas. Ratio eſſentialis. Exiſtentia.

מרה *mará*, bilis. *Mara Adumma*, bilis flaua.

מרובה *Merubba*, Maior.

מעוטה *mehutta*, Minor.

מורכב *murcab*, Mixtum. Compoſitum è materia & for-

ma, ex elementis, &c.

משיכה *Mesichá*. Consecutio. N*imsác*, sequitur. q. trahitur ex, &c.

משא *masá*, forma, ratio. *mesan*, formalis.

נ נגדיים *negdiim*, Opposita. *menagghed*, Opponens. Contradicens.

נושא *Nose*, subiectum, q. sustinens, ferens. נשוי *nasui*, prædicatum. Attributum, q. sustentatum.

נשיא *nasi*, Eleuatio. Vapor, exhalatio.

נמנע *nimna* Impossibile. Absurdum.

נמצא *nimtsa*, ens.

נסתר *nistar*, Enthymema, q. absconditum, quia imperfectus Syllogismus, in quo latet vna Propositionum.

נסיון *nissaion*, experientia.

נפש *nephes*. Anima & corpus animatum.

ניצוח *nitsuath*, ars topica, q. Victoria. Sic octo libros Topicorum inscribunt, de iis, quæ magna ex parte vera sunt. *Nitsuhi*. dialecticus. *Nitsuhith*, dialectica, q. contentiosa & disputatrix.

נפקותא *naphkuta*, Consequentia, q. exitus, euentus. Id quod ex alio efficitur, & elicitur.

ניצוץ *nitsuts*, Radius. *nitsutse habamma*, radij solis.

ס סוג *sug*. Genus. *Sug elion*, genus summum. *Emtsabi*, intermedium.

סברה *sebara*, Opinio.

סבה *sibba*, causa. Ratio. *Sibba homrith*, vel *biulith*, causa Materialis. *Tsurith*, formalis. *Taelith*, finis. *Poala*, efficiens. *Maspheketh*, sufficiens, continens causa. ϲυνεκτική. *mesubbab*, effectus.

סגולה *segulla*, proprium, vnum è prædicabilibus. Proprietas.

סמיכות *semicuth*, Relatio. Categoria Relationis.

סכם *sacham*, consensit, Vnde *muscamim*, in Paul hiph. Synonyma, Vniuoca.

סיפור *sippur*, Prædicatio.

סתם *sathum*, Indefinitum. *Mispat Satham*, indefinita propositio. *Sethamim happeratim*, indefinitæ particulares.

סיפוק *sippuk*, analogia, *sem mesuppar*, nomen analogum, vt Ens.

סתר *sathar*, Oppoſuit, refellit, diruit. *Sethara*, & *Sethura*, contradictio. *mispatim sutarim*, propoſitiones contradictoriæ.

ע עבה *abé*, Denſum, opacum. Non tranſmittens lumen.

עב *ab*, Nubes.

עיונית *iunith*, ſpeculatiua. Contemplans.

עור *vr*, Minera, puluis metallicus, vel foſsitius, metallum in ſuis venis, necdum conflatum.

ענין *inian*, ens, entitas. *Inian mesullal*, ens abſtractum, negatum à materia. *Initan Tibhi*, ens naturale.

עולם *olam*, Mundus. Vniuerſum.

עלה *illa*, cauſa. *Mehullal*, cauſatum. i. effectum.

עצם *etsem*, ſubſtantia. Prima Categoria. *Atsmuth*, eſſentia. *Beatsmuth*, per ſe, per eſſentiã, ſuapte natura. *Atsmiim*, & *Atsmuthiim*, eſſentialia.

פ פלסוף *philsoph*, Philoſophus. Corruptè. *Philsophia*, philoſophia.

פנים *panim*, Modi figurarum, vt Barbara, Celarent.

פוסק *posek*, completum, perfectum.

פועל *poel*, Agens. Categoria Agere. *Mithpael*, patiens. Categoria Pati. *Poal*, actus, vt *mippoal laccoah*, de poteſtate ad actum. *Peuloth*, operationes, actiones.

פרט *Perat*, Indiuiduum. *Perati*, particularis, ſingularis.

פרסום *Pirsum*, probabilitas. *mephursam*, probabile.

פשוט *pasut*, ſimplex vt Elementa & cælum.

צ צדדי *tsedadi*, Modalis, Modificata (enunciatio.)

צמח *tsemah*, Planta. *tsoméah*, Vegetabile.

צירוף *tsiruph*, Relatio. *hitstarephuth*. Idem. *mitstareph*, relatum. Sic & appellatur Categoria Relationis.

צדק *tsedec*, certitudo, neceſsitas, q. Iuſtitia. Illa demonſtrationis nota, quam Ariſtoteles appellat ex certis & ve-

ris. Enunciatio legitima & certa. Vnde hanc vocem Kimhi. Ps. 79. opponit orationi πειρατικῷ, exploratiuæ & captiosæ. Item veritas. Opponitur enim τῷ cazab, falsitati. Hakdamoth tsodecoth, præmissæ certæ & perspicuæ.

ק קרימה Kedimá, Prioritas. Prius, cuius quinque modos constituunt, tempore, natura, gradu, dignitate, causa.

הקרמה haκdama, prima propositio. Syllogismi Maior. Præmissa, cui opponitur Toleda, conclusio.

קטנה Ketanna, Secunda Prop. Minor.

קיטור Kitor, exhalatio, vapor calidus & siccus. ἀναθυμίασις.

קניין Kinian, habitus. Categoria Habere sic interdum dicitur. Item Qualitas permanens. Item affectio, q. possessio naturalis, vt visus, cui opponitur heeder, priuatio, vt cæcitas.

קצה katse, Extremum, Terminus Syllogismi. Plura'. Ketsauoth.

קורות Koroth, Euenta. Contingentia.

קושיא kusia, Argumentum. Quæstio, vnde הקשה hiksa, argumentatus est, arguit, obiecit. Maksan, Opponens.

קשת Keseth, arcus cælestis. Iris.

ר ראויה Raaiá, Apodixis, demonstratio, euidens probatio. Raaijoth Ghemuroth, demonstrationes perfectæ (à priori.)

רגש Ragas, in hiphil, sensit, vnde Hargasá, sensio, sensus actio.

רדיפה Rediphá, Consequens.

רושם Rosem, descriptio, definitio ab accidentibus, vel à genere & proprio.

רקיק Rakik: Transparens, Diaphanum, corpus transmittens lumen.

ס סכל sechel, Intellectus. muscaloth, intelligibilia. muscaloth Risonoth, primæ notiones, siue intellectiones, Διάνοιαι, Seniioth, secundæ, quales dicunt esse Geometricas, Arithmeticas & Astronomicas.

סולל solel, negans. Soleluth & Selilá, negatio.

שם *sem*, nomen { Suttaph,homonymum,aequiuocũ, Mufcam,Synonymum, Vniuocum, Mesuppac,analogum,

שינוי *Sinnui*. mutatio ſubſtantiæ, vt Generatio, vt Corruptio.

שפע *sepha*, Influentia.

שיתוף *sittuph*, homonymia, æquiuocatio. *Sem mesuttaph*, nomen homonymum. *Dabar mesuttaph*, res communis, *Homer mesuttaph*, materia prima, quæ communis eſt quatuor elementis.

שותף *Suttaph*, cooperator, coefficiens, conficiens.

ת תואר *Toar*, forma, à qua res denominatur. hinc *Tiar*, in Piel, denominare: *metoar*, paronymum, denominatum. *Betoar*, actu, formaliter, cui opponitur, *becboah*, poteſtate.

תכלית *Taclith*, finis, cauſa finalis.

תולדה *Toleda*, concluſio, conſequentia, id quod è principio manat. Item φύσις, natura, qualitas naturalis. *Toledoth*, proprietates naturales.

תמונה *Temuna*, figura ſiue forma Syllogiſmorum. Cuius modi dicuntur, *Panim*.

תכונה *techuna*, Idem. Diſpoſitio, figura, forma.

תנאי *tenai*, hypotheſis, conditio. Aliquando Copula, verbum ſubſtantiuum, vel pronomen הוא *hu* copulans ſubiectum attributo. *Tenaim mithhaiiebim*, notæ neceſſariæ. *hakaſim tenaiim*, Syllogiſmi hypothetici, quibus opponuntur *Meſaiim*, ſyllogiſmi formales.

תנועה *Tenua*, Motus.

תשובה *Teſuba*, reſponſio. Solutio Argumenti.

תרץ *Terets*, ſoluit, *Tiruts*, ſolutio, *Tarſan* reſpondens. Vt *Makſan*, opponens.

Mathematica, nempe Arithmetica, Geometrica Aſtronomica, &c.

א אב *Ab*, Iulius menſis, aut potius lunatio Iulij.

אדר *Adar*, Februarius, lunatiò februarij.

איזן *Izzen*, probauit, demonstrauit arithmetice vel Geometricè.

אלכסן *Alacsan*, Transuersa linea.

אדום *Adom*, Mars. Stella Martis. Item stella polaris antarctica, quæ Arabicè *Sabil*, Abben Ezra Amos 5.

אויר *Auer*, aer. E Græco vel Latino corruptum est, vt & sequens.

אופן *ophan*, Circulus, q. rota *Ophan hammazaloth*, circulus signorum, Zodiacus. Signifer. *Ophan hammisor*, Aequator, *hammaphris*, horizon, q. separans. *hatsi haiiom*, meridianus, q. medij diei. *Iasar*, rectus, æquidistans, parallelus.

אפיסה *Aphisa*. defectio. Eclipsis, quæ crebrius *likkuth*, vel *kiddur*.

אקלימים *Aclimim*, Climata, quorum denominatio est hæc,

- מירואש *meroes*, Primum.
- צינש *sinas*, (Syenæ) Secundum.
- אלכסנדריא *Alexandria*, Tertium.
- רודון *Rhodon*, Quartum.
- רומש *Romas*, Quintum.
- בוריסמטש *Boristemes*, Sextum.
- ריפיש *Ripheos*, Septimum.

אייר *Iiar*, Aprilis, lunatio cadens in Aprilem & Maium.

אלול *elul*, Augustus. Lunatio cadens in Augustum & Septembrem.

אריה *Ariê*, leo. Signum leonis.

ארץ *Erets*, terra.

אצטגנין *astagnin*, Astrologi. *Atstagninuth*, Astrologia.

אש *es*, Ignis.

אתיק *Attik*, Angulus.

ב בול *Bul*, October. Alias *Marhesuan*.

ברוח

בריח *Beriah.* Axis.dimetiens,circa quam voluitur Sphæra.
בתולה *Bethula*, Virgo, signum virginis.
גב *gab*, superficies.
ג גובה רום *gobah rum*, Aux, q. eminentia altitudinis, punctũ supra centrum Eccentrici maximè à terra distans: Oppositum autem Augis *Sephel*.
גדי *ghedi*, Capricornus. Signum Capricorni.
גדיש *gadis*, pyramis conus, q. aceruus frugum.
גלגל *galgal*, Sphæra.
גלגל קטון *galgal katon*, sphęrula. Epicyclus.
גמטריא *ghematria*, Arithmetica. Abusiuè è Geometria Gręcorum, quanquam antiqui nomine geometriæ Arithmeticam confuderunt. Vnde Euclides sex libros posteriores suos, qui sunt Arithmetici, sub elementis Geometricis complexus est.
ד דגים *daghim*, pisces. Signum Piscium
דלי *deli*, aquarius. Signum Aquarij.
דרום *darom*, Auster ventus.
ה הכאה *haccaá*, multiplicatio, & Verb. הכה *hicca*, multiplicauit.
הנדסה *handasá*, Geometria, quam & vocant *Melecheth hammidda*, & *hammedida*, *Mehandes*, Geometra.
הנדיוסין *handiusin*, æquales. Hinc *Baalé Handasá*, qui proportionibus student. Geometræ & perspectiui. *Mophethim Handasiim*, miracula perspectiua, & optica.
חסיר *hesir*, subtrahere, cui opponitur הוסיף *hosiph*, addere. *hasará*, subtractio, subductio.
הקף *Hekkeph*, ambitus. Circunferentia. à Radice *Iakaph*, Ab eadem
הקפה *Hakkapha*. Epicyclus, cui aliquando præmittitur *Galgal*, q. circulus circuitionis, siue reuo utionis, dicitur & *Galgal katon*, orbiculus.
ו ואדר *Veadar*, secundus Februarius, Mensis Embolismicus, siue intercalaris, tertio quoque anno & interdum secundo.

ונִיסן *Venisan*, secundus, Martius. Idem mensis embolismicus, qui suprà. Nam veteres Hebræi mensem intercalarem nunc hoc nunc illo modo appellant. Nec refert, cũ talis annus sit perpetuo tredecim mensium.

ונושנתם *Venosantem* (& inueterascetis) Vocabulũ notariorum confictum è Leuitici 26. ad repræsentandum Arithmeticè annos 852. Cuiusmodi Arithmetici multa è Bibliis decerpunt & fingunt memoriæ causa.

ז זוג *zog*, par. Opponitur numero *niphrad*, impari.

זוי *zaui*, & זוית *zauith*, & זוית *zeuia*, Angulus. Hinc *zauith nithsaba*, angulus rectus, *haddá*, acutus, *Niruahath*, obtusus.

זמרה *zemara*, Musica.

זר *zar*, irregularis. *Mahalach nazor*, motus irregularis.

ח חד *acutus*, *zeuija hadda*, angulus acutus. *Hiddud*, acuties.

חוג *hug*, circulus. Hinc *hug bagali*, circulus arcticus, q. plaustralis. *Hephec bagali*, antarcticus, *kau mehuga*, linea circularis.

חכמת המספר *hocmath hammispar*, Arithmetica. Quam etiam vocant *ghematria*, & *hocmath hahesbon*, scientiam supputationis.

חכמת השיעור *hocmath hassiur*, Geometria, q. scientia dimensionis.

חכמת חבור חניגונים *hocmath hibbur hannighunim*, Musica, q. scientia compositionis concentuum. Quam etiam appellant *Neghiná*, & *music*, vocabulo è Græcis vel Latinis corrupto.

Hocmath הכוכבים *haccocabim*, Astronomina, q. scientia stellarum.

Hocmath המזלות *hammazaloth*, Astrologia, q. scientia Astrorum, signorúmve cælestium, quam itidem vocant. *Tecuna*.

Hocmath התשבורת *hattisboreth*, fractionum. Algebra.

חלק *hélek*, minutum. חילוק *hiluk*, diuisio, quæ opponitur apud Arith. multiplicationi.

חמה *hamma*, sol. Aliquando Mercurius, Mercurij ſtella, vt apud Abben Ezra Exo. 20.

חיסור *hiſſur*, ſubtractio. Verb. *hiſſer*, ſubtraxit.

חום *hom*, æſtas, æſtus.

חורף *horeph*, Autumnus Interdum Bruma.

חצי עיגול *hatſi iggul*, ſemicirculus, q. dimidium circuli.

חשבון *hesbon*, Computum, ſupputatio.

חשון *hesvan*, October, lunatio Octobris. Idem quod *marhesvan* per Apæreſin.

טבת *Tebeth*, December, lunatio Decembris. ט

טלה *Talé*, Aries, Signum Arietis.

ים & ימה *iam* & *iámma*. Occidens, q. mare, quoniam mare mediterraneum eſt ab occaſu terræ ſanctæ, à qua ſumuntur in ſcriptura mundi ſitus. י

יוצא מרכז *iotſé markez*, eccentricus, q. exiens centrum, cui opponitur, שוה *ſaué*.

ירח *iareah*, luna, quæ & lebaná à candore.

כוכב *Cocab*, ſtella in genere, per attributionem Mercurius. כ

כוכבי לכת *Cochebé lécheth*, ſtellæ erraticæ. Planetæ, aliâs *Sibaath meſaretim*, q. ſeptē miniſtrantes. *Cochebé ſcheth*, ſtellæ fixæ, q. ſeſſionis, vel quietis.

כדור *caddur*, ſphæra. globus. Cælum.

כסליו *kisleu*, Nouember, lunatio Nouembris.

כמה *camma*, Quantum, quantitas. Vnde *Camma Mithdabbek*, quantitas continua. *Mithpared*, diſiuncta. *Cammuth*. Quantitas. Vnum è prædic.

כיפה *kippá*, conuexitas cælorum, ſublunaria. Cælos ipſos exponit Elias.

כתב *cattab*, Mercurius, ſtella Mercurij, quia (vt aiūt) præeſt doctrinæ & ſcripturæ.

לבנה *lebaná*, luna dicitur & Iareah. ל

לימודית *limmudith*, μάθησις. Ars mathematica.

ליקוי *likkui*, Eclipſis, q. percuſſio (luminamu. i. ſolis vel lu-

מרכז *markez*, Centrum, idem quod prius.
מרחשון *marhesvan*, October, lunatio Octobris.
מרקוליס *markolis*, Mercurius, à quo *Merkuria*, argentum viuum, quod argento viuo præsit.
מתון *mathun*, tardus motus.
משולש *mesullas*, triangulum.
מרובע *merubba*, quadratum.

נ

נגב *negbeb*, auster.
נוגה *nogah*, Venus. stella veneris. à splendore.
נחוץ *nahuts*, velox motus.
נוטה *noté*, circulus deferens caput & caudam draconis, q. declinans.
ניסן *nisan*, Martius mensis lunaris æquinoctij Veris.
נכוחית *necohith*, parallelus, Æquidistans, sub. *higgula*, circulus.
נצב *nitsab*, rectus fuit, vnde *zeuiiá nitsebeth*, Angulus rectus.
נקודה *nekudda*, punctum. *nekudath hannocah*, zenith, q. oppositum. Alias *nekuddath haros*, verticale.

ס

סובל *sobel*, deferens, sub. *Ophan*, circulus.
סג *sag*, summa.
סדן *seden*, Polus, q. incus, *sedanim*, Poli. Abben Ezra Amos 5. *Seden Tsephoni*, polus arcticus. *Seden Daromi*, Polus australis, siue antarcticus.
סהיל *sahil*, stella propinqua polo antarctico habens circũ se stellulas septẽtrionali hemisphærio incognitas. Ibid. Abben. *Edom* alias.
סיון *siuan*, Maius. lunatio Maij.
סימנים *simmanim*, signa, notæ Arithmeticæ. Hinc *Simmanim Hodiiim*, notæ Indicæ decem, quibus hodie in numerando vtimur, cum Oriente penè & Occidente. Verb. Simman signauit.
סרטן *sartan*, Cancer, signum Cancri.
סתווית *setauith*, hybernum. *Setau*, hyems.

ע

עבים *abim*, nubes.
עיבר *ibbar*, intercalauit. *Ibbur*, intercalatio, embolismus.

קוטב *koteb*, Polus, q. caput & cardo alicuius rei. Sumitur pro Axe apud kimhi in Quadriga Ezechielis.

קוטר *koter*, diameter, *kitrá*, Idem. *Mahatsith koter*, Semidiameter.

קייץ *kaits*, æſtas, aliquando Ver. hinc kaietſi, Æſtiuus.

קצה *katſe*, tropicus. Hinc *katſe kaietſi*, tropicus æſtiuus, ſiue Cancri. *Setaui*, hybernus, ſiue Capricorni, q. terminus.

קשת *késeth*, Sagittarius, q. arcus. arcitenens. Item, arcus, ſegmentum circuli.

ר

רביע *rebiáa*, quadratum: merubbá, & *rabúah*, idem.

רוחב *rohab*, latitudo. *Niruah*, latus. Obtuſus, de angulo obtuſo.

ראיה *raaija*, ſolſtitium. keiatſith, æſtiuum. *Setauith*, hybernum.

רווח *reuah*, ſpatium, interuallum, diſtantia.

ריס *ris*, ſtadium.

רקיע *rakia* firmamentum. Cælum ſtellatum. Aliquando cælum quodlibet. Sphæra.

גו שאי כוכבים primum mobile, q. carens ſtellis.

ש

שבוע *ſabua*, hebdomada.

שבתאי *ſabbetai*, ſtella Saturni, q. Sabbatica.

שבט *ſebat*, Ianuarius, lunatio Ianuarij.

שברים *ſebarim*, fractiones. Numeri fracti.

שוה *ſaue*, æqualis. *kaw ſaué*, linea æqualis. i. Aequinoctialis. *Ophan ſaué*, circulus concentricus.

שור *ſor*, Taurus. Signum tauri.

שטח *sétah*, ſuperficies, q. expanſio.

שחקים *ſchakim*, Aethera.

שעה *ſahá*, hora.

שפל *ſephel*, oppoſitum augis, cui interdum ſubiungitur *Rom*. q. humilior altitudo planetę. Contra *Gobah*, Aux.

שפע *ſephaá*. Influentia, & Verb. in hiph. *hiſphiah*, influxit.

INDEX LIBRORVM RABBINICORVM EDITORVM, QVI AD MEAM notitiam peruenerunt.

ארבע ועשרים גדול, Viginti quatuor (libri Scripturæ) magni.i. cum commentariis præsertim R. Selomo Iarhi, & R. Abraham, Abben Ezra, Targhum Chaldaica, Masora maiore & minore.

ארבע ועשרים קטון, Biblia minora.i. sine superioribus cõmentariis, minore forma.

חומש עם תרגום, Pentateuchum cum *Targhum*, siue Chaldea interpretatione Onkelos.

ר משה בר נחמן, R. Mose F. Nahaman.

ר לוי בן גרשון, R. Leui F. Gerson.

ר שלמה יצחקי, R. Selomo Isaacides.

רבות עם חמש מגילות, Rabboth, cum quinque voluminibus. *Rabboth*, vocant *Bereschit Rabba*, q. Genesis magna (i. fusius explicata) *Semoth Rabba*, q. Exodus magna, &c. *Quinque volumina*, Cantica, Ecclesiastem, Ruth, Threnos, Ester, mystice exposita.

צרור המור *tseror hammor*, Fasciculus Myrrhæ è R. Abraham.

מכילתא *mechiltá*, Commentarius quidam in Exodum.

ספרא *siphra*, in lege.

ספרי *siphre*, in legem. Aliquando citatur, *Siphre midrasim*, q. libri allegoriarum.

תנחומא Tanhumá, alias ילמדנו *Ielammedeni*, q. docet me. Com. in legem.

שאלתות *scé'toth*, commentarij alij in legem.

פסיקתא *pesiktá*, in legem.

חזקוני R. hizkúni.

עקדת יצחק Akdath Isaac, q. ligatio Isaac.

מרכבת המשנה Quadriga Misnê.

בחיי *Behaijai.*

תולדות יצחק R. Isaac Caru in Pentateuchum.

ראקנאט rakanat.

זוהר *zoar*, liber cabbalicus R. Simeon Ben Iohai.

ציוני *tſijoni.*

ילקוט *ialkut*, in tota biblia.

מדרש שמואל Midras Samuelis.

מדרש משלי Midras Miſle.i.Prouerbiorum Salo.

חומש עם המלות Genus Pentateuchi.

ר יעקוב בעל הטורים וגמטריאות, R. Iaacob author ordinum, & numerationum Cabbalicarum.

פרפראות Parpharaoth, collectio rerum ſubtilium.

ר אליה מזרחי R. Elias Orientalis.

דרשות ר שם טוב Allegoriæ R. Semtob.

נפתולי על התורה Naphtuli ſuper legem.

אבן עזרא על התורה Abben Ezra ſuper legem.

מכלול *michlol*, Grammaticum opus R. Dauid ximhi.

שרשים Radices, lexicum eiuſdem.

דיקדוקים Grammaticæ variorum.

מקנה אברם *Mikne*,(q.peculium) Abram.

מתורגמן *Methurgheman*, lexicon Chaldaicum Eliæ.

אוהל מועד Tentorium conuentus.

מחברת עמנואל Mahbereth Emmanuelis.

אלימלך Elimélech.

קונקורדנצי Concordantiæ R. Nathan.

תלמוד בבלי Talmud Babylonium.

תלמוד ירושלמי Talmud Hieroſolymitanum.

עין יעקב Oculus Iacob, collectaneorum Talmud pars prior.

בית יעקוב Domus Iacob, pars poſterior.

רב אלפס Rab Alphes Epitomiſta Talmud.

שער השמים *porta cælorum*, R. Meir. de naturali hiſtoria animalium, mineralium, meteororum, &c.

רבינו משה בר מיימון *Rabbenu Moſe bar maiemon.* Epitome Talmud lingua purè Hebraica.

ערוך *Aruch*, lexicon Talmudicum R. Nathan.

מורה נבוכים *more nebuchim*, q. Doctor dubiorum è R. Moſe Aegyptio.

מלחמות ה׳ *milhamoth adonai*, q. Prælia domini è R. Leui

Gersonis F. contra gentes.

כוזרי *cozri*, è R. Iuda leuita de conuersione Regis Cuzar.

ראש אמנה *Ros amaná*, q. caput fidei.

ספר אמונות *Sepher Emunoth*, q. liber veritatum.

חוות כסה *Hazuth Kasé.*

עקרים *hikkarim*, q. radices, videtur esse R. Ioseph Albo de articulis fidei.

דרך אמונה *derech emuna*, q. via veritatis.

אור עמים *or hammim*, q. lux populorum, è R. Abdia. Species Physicæ.

אור עניים *or hanijm*, q. lux pauperum.

ספר יצירה *Sepher ietsirá*, liber formationis Abraham auctore.

שערי אורה *Saaré orá*, Portæ lucis, liber cabbalicus.

מערכת האלהות *maarecheth elahuth*, q. Ordinatio diuinitatis.

מילות הגיון *Miloth haggaijuts.*

מבחר הפנינים *Mibhar mippeninim*, q. Electio præ gemmis.

ספר הישר *sepher haijasar*, q. liber recti è R. Tam.

פרקי ר אליעזר *pirké R. Eliezer.*

יוסיפון *iosipon*, historicus.

ספר כריתות *sepher kerithuth*, liber de repudiis.

נחלת אבות *nahalath aboth*, q. hæreditas Patrum.

פירוש המשניות *perus hammisnijoth*, expositio contextuum Talmudicorum.

אותיות ר עקיבא *othioth R. Akiba*, literæ R. Akiba.

תשבי *Tisbi*, lexicon Rabbinicum Eliæ.

ספר הבחור *sepher habbahur*, liber Electi Eliæ (de re Grammatica.)

ספר המספר *sepher hammispar*, Arithmetica.

מכתם לדוד *mictam le dauid.*

לשון לימודים *leson limmudim*, q. lingua doctorum.

שערי תשובה *Saaré tesubá*, R. Iona de pœnitentia.

פרי היגון *Peri haijagon*, fructus laboris.

סדר עולם *seder olam*, Chronicon, q. ordo sæculi.

הליכות עולם *halicoth olam*, q. Itinera sæculi.

אגרת בעלי חיים *Igghereth baalé haiim*. Epiſtola animantiũ.
משלי שועלים *mislé ſualim*, parabolæ vulpium.
משל הקדמוני *meshal, hakkadmoni*, prouerbia antiquorum.
שער השמים *ſaar haſſamaim*, q. porta cælorum.
בן מלך והנזיר *ben melech vehannazir*, Filius regis & Nazareus.
תולעת יעקב *tolahath Iaacob*, q. Vermis Iacob.
שערי הגמול *ſaaré hagghemul*, portæ retributionis.
מסעות ר בנימין *maſſaboth R. Beniamin*, Itinerarium R. Beniamin.

מסכת פורים *maſſecheth purim*, tractatus de feſto Phurim.
עבודת הלוי *abodath hallewi*, de miniſterio Leuitarum.
אגרת הרמבם *Igghereth harambam*. Epiſtola R. Moſe ben Maiemon de Aſtrologia.

יחוס הצדיקים *Iihus hatſadikim*, Stemma iuſtorum.
מעין גנים *manjam gannim*, fons hortorum.
כבוד אלהים *kebod elohim*, q. Gloria Dei.
בן סירא *ben-Sira*, Sententiæ Ben-Siræ.
רשי על ארבע ועשרים R. Selomo Iarhij in 24. lib. Biblicos.
רשע על תילים *R.* Selomo Ataiá in Pſalmos.
מימוני *maiemoni*, Epitome Talmud è *R.* MoſéMaiemonei, ſiue F. Maiemon.

סדר תפילות *ſeder tephilloth*, Ordo precum. Genus Breuiarij.
מחזור *mahzor*, Genus Breuiarij.
מלאכת הגיון *melecheth iggaion*, ars logica è R. Simeon.
חכמת הכוכבים *hocmath hakkocabim*, Aſtronomia.
תבנית השמים *tabnith haſſamaim*, Sphera è R. Abraham bé-haiá.

מלאכת המספר *melecheth hammiſpar*, Arithmetica, è R. Elia Orientali.

רוח החן *ruah hahen*, Phyſica, R. Ioſeph Tibbon.
קבונקי *cabuenaki*, q. Modius puræ farinæ, R. quidam in Prouerbia.

כלבו *colbo*, liber explicans omnes ritus Eccleſiaſticos Iudæorum.

Deficeret tempus & charta enumerandis variis libris Eliæ, R. Iehuda Ben bilham R. Ioſeph kimhi, filiorum eius, R. Moſé & R. Dauid, R. Saadiæ, R. Abraham ben pariſol, R. Moſé Gerundenſis & aliorum. His interim vtere, & Vale.

LIBELLVS DE METRIS HEbraicis è Grammatica R. Dauidis Iehaiæ, cuius inſcriptio, לשורים, G. Genebrardo Profeſſore Regio interprete.

De definitione carminis, CAP. I.

HVIVSCE artis periti definierũt [a] carmen orationem illuſtrem partibus inuicem connexam, quæ auctoris ſententiam declarat verbis breuibus, ſuauibus & libratis. Alij eſſe dixerunt verba copulata, quorum coniunctio proportionẽ, elegantiam, [v] inſtitutum & pondus complectitur.

Harum duarum definitionum propoſitum idem eſt, & explicatio talis. In doctrina poetica non ſatis eſt vti lingua grammatica, vt fit in reliquis ſermonibus qui mentem dicentis explicant, ſed præterea locutio eſſe debet elegans, dulcis & compendioſa: nec id tantum, verumetiam librari quodam pondere. Nempe debemus appẽdere vniuerſas eius [b] vocales, tam perfectas quàm imperfectas, atque in [a] vno poematis verſu totidem ponere quot in altero, & præterea dare operam, vt vocales æquales ſint in prima verſus dimidiati parte, iis quæ in altera ſuccedunt, quemadmodum poſtea intelliges. denique elaborandum in eo eſt, vt [v] motio vltima cuiuſlibet verſus conſtet literis ſimiliter deſinentibus, quod apud eos appellatur rhythmus, & elementa huiuſmodi literæ rhythmicæ. Exempli cauſa, ſi poſueris in fine I. verſus גרון, *garon*, guttur, alterum claudes voce ארון, *aron*, arca, tertium dictione חרון, *haron*, ira, vel ſimili, quouſque cunctos poematis verſus ſyllaba רון, *ron*, terminaueris. Habes harum definitionum expoſitionem, iam intelligens è priore lib. de Demonſtratione, cu-

[a] Canticum שיר

[v] Conſilium dicentis.

[b] Motiones.

[a] Vna domo.

[v] ſillaba.

iuſnam generis ſint definitiones hæ, & an definitiones appellari debeant.

De nominibus in quibus conſentiũt qui de hac arte ſcripſere. Cap. II.

PORRO nomina de quibus conſenſere auctores artis huius ſunt hæc, Motio, Iatheg, Deleth, Sogher, Baith ſeu Verſus, Paſuc, Carmen. Carmen ſimplex, mixtum, nexum, rhythmicum, inciſum, tolerabile, aptum, illuſtre: de quibus omnibus ordine & loco dicam.

Iam noſti motionem apud ſcriptores linguæ huius appellari omnem literam quæ notata fuerit vno ſeptem Regum, quorum nomenclaturas & rationem intelligis.

Iathed autem dicitur quodlibet ſcheua mobile, vbi præterea aliqua motionum accedit, qualis eſt dictio שְׁמוֹר shemor. illam enim & ſimilem vocant Iathed q. clauum mephoricè. Quod ſi tertia motio ſeu ſyllaba, vt in גְּבָרִים ghevarim, adfuerit, dices eſſe cõpoſitam è Iathed & motione. Nec refert síntne literæ Iathed binę, an ternę, vel quaternæ, modò non adiiciatur punctũ ad ſcheua, & motionem quæ ſubſequitur. Quo fit vt dictio בְּךָ ſiue לְךָ, quæ duabus: בְּכֹל quæ tribus: & שְׁמוֹר, quæ quatuor literis conſtat, apud eos eiuſdem ſint ponderis. Pręterea perſpectum habes literã, cum ancillatur vocabulis inchoatis ab vna ex literis בומף loco ſcheuæ quo notari proprie debuit, affici ſurec. Itaque tum huius ſurec iudicium idem omnino erit atque ſcheuæ, adeo vt qualibet motione comite vocetur ſimiliter Iathed. Nam apud eos paria ſunt hæc duo וּבְנִי & וּפְרוּ. Caue autem ne fallaris in ſurec literæ ו ſubeunte vicẽ pũcti hiric, vt eſt ſurec in nomine וּרְאוּבֵן. Illud enim nõ ſufficitur in locũ ſcheuæ, vt per te intelligis, nec abſque errore ex illo cõficere potes Iathed. Præterea vt iã tenes, gutturales literæ quæ ſignantur ſcheua & pathah, aut hateph ſegol, vel hateph cames, cum notari ſcheua ſimplici cas, niſi gutturales eſſent, oporteret, conſtituunt ob eandẽ cauſam Iathed ex illo ſcheua compoſito, ob quã è ſimplici facerent. Itaque non minus motiones vocũ אֱמֶת *veritas,*

Paulo aliter in venetiano.

אֲנִי *ego*, חֳלִי *infirmitas*, appellãtur Iathed, quàm superiorum. Similiter apud eos perinde dictiones אֱמוּנִים *veritates*, עֲבָדִים *serui*, אֲמָרִים *dicta*, habentur cõpositæ è Iathed & motione, atque supra גְּבָרִים *viri*.

Deleth vero appellatur prima pars versus rhythmici, qui diuisus dimidiatúsque est. Sogher, altera est pars. Hæc autem duo simul, nempe Deleth prior & Sogher coniuncta, appellantur Baith siue versus. Exemplum esto id quod cecinit poeta Hai beatæ memoriæ.

שְׁמַע קוֹלִי אֲשֶׁר יִשְׁמַע בְּקוֹלוֹת.
וְהָאֵל הַ־מְקַבֵּל הַתְּפִלּוֹת:

Audi vocem meam, qui audis voces,
Et Deus qui recipis preces.

Hîc enim prior pars lineæ, vocatur Deleth, posterior vero, Sogher: totum autem simul, hoc est, integrum distichõ seu linea dicitur Baïth. At vocãt pasuc carmen in quo sunt Battim pauciores decem q. Epigramma vbi enim sunt decem numero aut etiam plures, habetur Sira & Carmen.

Carmen simplex, id appellatur in quo nullum est scheua mobile, cunctis dictionibus eius motionũ aliqua constantibus, vt illud quod condidit R. Salomon filius Gebirôlis.

בִּתְפִלָּתִי יִסְכּוֹן גֶּבֶר
כִּי בָהּ יִלְמַד יוֹשֶׁר וָזֹכִי:

In oratione mea proficiet homo. In ea enim discet rectitudinem & innocentiam.

Certè vides nullum esse scheua mobile in aliqua harum vocum.

Carmen mixtum illud est, quod partim Iethedoth & quasi iambis, partim motionibus & tanquã spondeis constat, vt in maxima carminum parte euenit. Exẽplum paulo ante attulimus è poeta Hai, hoc exordio שְׁמַע קוֹלִי *Audi vocem meam*. In eo enim cernuntur & Iathed, & motiones. Cæterum postea intelliges de quonã sit carminum genere. nam illorum multiplices sunt formæ.

Carmen nexum, in quo non alibi reperitur litera rhyth-

mica quam in finibus singularũ Batthim siue versuum, vt fere fit. Rhymicum autem, in quo litera rhythmica etiam in finibus singulorum membrorum versus dimidiati ponitur, quale canitur à R. Abrah. Abben Ezra, in li. יסוד מורא.

אֶחָד בְּלִי רֵאשִׁית . הַכֹּל מְלֵא הוֹדוֹ:
אַךְ הוּא מְהֻלָּל עַל־פִּי אִישׁ לְהַגִּידוֹ:

Vnus absque principio, cuius gloria vniuersitas plena est, is certe celebratur ore cuiusque ad indicandum eum.

& ita in singulis battim atque versibus.

Hæc non sunt verba authoris. (Præterea carmen rhythmicum dicitur illud in quo inest rhythmus peculiaris in fine Deleth, & rhythmus alius in Sogher, quale est carmen 13. in capitibus poeticis Eliç.)

Carmē incisum, vocatur id in cuius Battim aut versibus incisa multa sunt, & in fine cuiuslibet incisi litera rhythmica, cuiusmodi confecit filius Gebirolis.

שְׁמוֹר לִבִּי מַעֲנֶה · הֱיֵה בִמְאֹד נַעֲנֶה·
יְרָא הָאֵל וּמְנֵה · דְּבָרָיו הַיְשָׁרִים:

Serua o cor meum responsum, esto vehementer afflictum.
Metue Deum, & numera res eius æquas.

o verbum Dei.
narra. *Gall.* Compte.

Est autem animaduertēdum literam rhythmicam, modo vnam esse, modo duas, modo tres. Verbi causa dici poterit in fine primi rhythmi בָּדָד *solitarius*, in alterius נֶחְמָד *desiderabilis est*, tertij אָבַד *periit*, quarti גִּלְעָד *Galaad*. In quibus omnibus litera ד rhythmum efficiat. Tale autem carmen à poetis appellatur Tolerabile, nempe quia inter reliquas carminum species ferri potest, etiā si non vsque adeo sit elegās. Quod si duæ literæ similes & mobiles rhythmũ claudant, tunc existit carmen Aptum nomine. Perpetuo enim in canticis auditui cōuenientibus existere debent literæ duæ similes ad cuiusque rhythmi finē: vt quādo quis dicit in primo rhythmo יִשְׁמוֹר *custodiet*, in altero לֵאמוֹר *dicendo*, in tertio לִגְמוֹר *ad complendum*. In quorũ omnium finibus literæ mobiles sunt מ & ר. Cum autem tres consonantes planè similes finē alicuius rhyhmi terminant, tum efficitur carmen cui Illustris nomē est, vt si sit in fine vnius דְּבָרִים *verba*, in alterius גְּבָרִים *viri*, tertij vero קְבָרִים *sepulchra*. Huiusmodi autē raro vsuuenit, & nō nisi in paucis

Tolerabile.

Aptum.

Battim

Battim siue versibus. Contra quod Aptum nuncupatur, frequēs est admodum. Nam Tolerabile non fertur à præstantibus poetis.

Insuper obseruandum est quasdam esse literas pronunciatione finitimas, & vulgum, qui earum prolationem non distinguit, existimare se ex illis carmen rhythmicum efficere posse. Atqui hic error est maximus apud artis huius peritos. Nō enim apud eos toleratur qui in rhythmo vno ponit סֻכָּה *tabernaculum* per כ, & in altero צוּקָה *angustia* per ס: nec qui in primo מַצָּה *azymum*, per צ altero verò מַסָּה *tentatio*, per ס fertur tamen in eis qui exercitatissimi sunt in proferendo, punctorū vocalium, inter quæ magna est pronūciationis affinitas, vt sunt holem & surec, permutatio, adeo, vt liceat scribere in vno rhythmo חָרוּת *exaratum*, per surec: deinde in altero, תִּכְרוֹת *excindes*, cum holem. Nobis vero qui versati non sumus in exacta harū motionum pronunciatione, immo verò apud quos earum sonus est maxime discrepans, non licet ita agere. Sed quoniam iam tenes omnium attributorum de quibus consentiunt auctores artis huius rationem, transeamus ad carminum species.

De generibus Carminum. Cap. 3.

GENERA de quibus inter se cōueniunt scriptores artis poeticæ, quibúsque canunt, sunt plurima. Primum eorum est Simplex: cuius nominis causa est, quòd careat scheua mobili. quale emodulatus est insignis ille R. Dauid Abben Iehaiæ in librum, cui titulus מוֹרֶה Doctor.

אַשְׁרֵי אָדָם שׁוֹמֵעַ לִי:
לִשְׁקוֹד עַל דַּלְתוֹתַי יוֹם יוֹם:

O felicem hominem qui audit me, & inuigilat ad fores meas quotidie.

Similiter R. Moses Ben Maimonis in librum quem, appellauit Doctorem perplexorum.

דַעְי הוֹלֵךְ לַנְחוֹת דֶרֶךְ·
יוֹמֵר לִסְלוֹל אֶת מַסְלוּלָה:

Notitia mea contendit adducere ad viam Rectitudinis, ad sternendum pauimentum.

Alterum componitur minima compositione, nempe è iathed & quatuor motionibus. quo in genere cecinit R. Abraham Abben Ezra.

נְדוֹד הֵסִיר אוֹנִי וְהִבְהִיל רַעְיוֹנִי·
וְשָׂת פִּי וּלְשׁוֹנִי אֲסוּרִים בַּזִּיקִים:

Fuga abstulit robur meum, & turbauit cogitationem meam
Posuitque os meum & linguam catenis vincta.

Ex eodem genere illud est, quod supra è R. Selomone filio Gebirolis produximus.

שְׁמוֹר לִבִּי מַעֲנֶה·

Custodi cor meum, responsum.

Tertium constat iathed & quatuor motionibus, iathed & duplici motione. Hoc metro editus est liber שקל הקדש Siclus sanctitatis.

בְּשֵׁם אֵל חַי הֶגְיוֹן לְשׁוֹנֵנוּ·
בְּעוֹד רוּחַ חַיִּים בְּאַפֵּנוּ:

Nomine Dei viui loquela linguæ nostræ,
Dum adhuc est spiritus vitæ in naribus nostris.

Simile condidit R. Abraham Abben Ezra.

ברום גַלְגַל · יָסוֹב עֲלֵי מַעְגָל·
שִׁמְךָ יִגָל · אָיוֹם וְגַם נִדְגָל:

In eleuatione sphæræ (quæ) vertitur in orbem.
Nomen tuum innotescit timendum atque insigne.

Quartum conficitur ex iathed, & duabus motionibus, ex iathed & duabus motionibus, è iathed & motione. Qua forma R. Abraham Bedrasis in suo Limmudim.

לְךָ אֵלִי בְּגַלְגַלֵּי זְבוּלִי·
גְדֻלָּה לֹא אֲגַדֶלְךָ בְּדִגְלִי:

Tua est ô domine in sphæris domicilij
Magnitudo, non extollam te in vexillo meo.

E qua specie similiter est precatio hæc, שְׁמַע קוֹלִי, *Audi vocem meam*. Item, אַל תְּדִינֵנִי כְּמַעְלִי *Ne iudices me secundum*

prævaricationem meam. Et, יְיָ נֶגְדְּךָ כָל־תַּאֲוָתִי *Domine corã te omne desiderium meum.*

Quintum constat iathed & duabus motionibus, iathed & duabus motionibus. Quo modo deprecationem vnam R. Selomon ben Gebirolis conscripsit hoc exordio.

תְּבוֹרַךְ יָהּ אֲדוֹן עוֹלָם ·
בְּפִי כָל הַיְּצוּר כֻּלָּם:

Benedictus sis ô Deus mundi dominator
Ore vniuersæ orbis creaturæ.

De qua specie est

לְךָ אֵלִי תְּשׁוּקָתִי

Ad te Deus mi appetitio mea

Item deprecatio, אֲדוֹן עוֹלָם אֲשֶׁר מָלַךְ *Dominus mundi qui regnat.* & alia.

Sextum, è iathed, & motione, iathed, & duabus motionibus, iathed & motione, iathed & duabus motionibus, vt illud quod decantauit R. Abrahamus Abben Ezræ fælicis recordationis.

בְּשֵׁם אֵל אֲשֶׁר יָצַר וְהָעֹז בְּאִמְרוֹתָיו ·
וְעָרַךְ וְיָצַר כֹּל וְכִלָּה פְּעוּלוֹתָיו:

In nomine Dei qui formauit, & in cuius verbis potentia inest,
Ordinauit & formauit cuncta atque absoluit opera sua.

Hac dimẽsione R. Salomon filius Gebirolis composuit precem in hæc verba.

אֱמֶת אֵל אֱמֶת אַתָּה · וְאִם לֹא רְאִיתִיךָ ·
וְאוּלָם בְּרוֹב טוּבְךָ בְּכֹל עֵת חֲסִיתִיךָ:

Vere Deus veritatis tu (es) & si non viderim te.
At certe multitudine bonitatis tuæ omni tempore in te speraui.

Septimum, è iathed & motione, iathed & motione, & ita ad finem vsque, vt quod meditatus est filius Gebirolis, cum dixit,

שְׁבָחָה בְחִכִּי וְשִׁירָה בְעֶרְכִּי ·
אֲתַנֶּה לְמַלְכִּי · בְּפַחַד וְאֵימָה:

Laudem palato meo & carmen pro modulo meo
Recitabo regi meo in timore & tremore.

Quo metro est illud,

אֲשַׁחֵר עֲדָתִי · וְלִמְאֹד עֲנִיָּה·
וְאֶפְקוֹד נָוְתִי · וְרַבָּה שְׁאִיָּה:

Quæram congregationem meam,& admodum afflictio.
Visitabo mansionem meam,& multa desolatio.

Octauum,è motione & iathed,duabus motionibus, & iathed atque motione,ídque iuxta normam quam sequutus est R.Salomon filius Gebirolis, cum deploraret mortem magistri nostri Hai celebris viri, cuius benedicta recordatio.

נִגְדְּעָה קֶרֶן עֲדִינָה·
הִיא גְבֶרֶת כָּל מְדִינָה:

Excisum est cornu deliciarum
Ipsum princeps vniuersæ prouinciæ.

Cuiusmodi etiam fudit R. Abraham ben Ezræ, hoc principio:

כֹּל אֲשֶׁר מַעֲשָׂיו עֲצוּמִים

Cuncti,quorum opera valida,&c.

Nonum è duabus motionibus,iathed,duabus motionibus, duabus rursum motionibus & iathed, atque duabus motionibus. Tale cōdidit sapiēs ille R.Iehuda ben Iehaię.

אֶל אֵל אֲשֶׁר בָּרָא·כֹּל יֵשׁ אֲשֶׁר נִבְרָא·
קַדְמוֹן בְּלִי חֶבְרָא·אֵלָיו תְּשׁוּבָתִי:

Ad Deum qui procreauit omnem rem quæ condita est.
Responsio. Antiquum absque societate, ad eum conuersio mea.

Hoc modo cecinit R.Salomon שַׁחַר אֲבַקֶּשְׁךָ
Diluculo quæram te,& alia pleraque.

Decimum è gemina motione,iathed atque duabus motionibus, Rursum è duabus motionibus,iathed & motione siue syllaba,ac est ad dimensionem carminis, quod nominant Pizmon.

אֻמִּים לְבָרֵךְ שֵׁם נוֹרָא וְעִילּוֹם·
עַמִּי בְּשִׁיר קוּמוּ וּלְכוּ לְשָׁלוֹם:

Ad benedicendum quidem nomen timendum & excelsum,
Populo mi cantico surge & perge in pace.

Quo ex genere eſt illud R. Abrahã Abben Ezra in oda,

כי אֶשְׁמְרָה שַׁבָּת אֵל יִשְׁמְרֵנִי׃

Quia ſeruabo ſabbathum, Deus ſeruabit me.

Vndecimum, è duabus motionibus, iathed, & duabus motionibus, iathed & triplici motione, cuiuſmodi habuit doctor R. Ioſephus ben Iehaiæ deflens mortem cuiuſdam * R. Salomonis.

Is eſt quem vocant Harisba.

קָרְחָא לְהַרְחִיב כַּנְּשָׁרִים שָׁרִים׃

חוּשׁוּ וְתַחַת שִׁיר אֲמָרִים מָרִים׃

Decaluare late ſicut aquila, cantores
Properate, & pro cantico verba amara.

Deinceps in reliquis domibus inducit iathed in partem metri priorē. Poſteriorem autem, quam Sogher diximus nominari, relinquit in prima inſtitutio[ne].

וּמְנַגְּנִים תַּנִּים מְקוֹם מִנִּים תְּנוּ׃

יַעֲנָה תְּסוֹבֵב כִּיְעָרִים עָרִים׃

Et canentes dracones loco pſalmodiæ date.
Struthio circumeat vt ſyluas, vrbes.

Duodecimum, ex duabus motionibus, iathed, motione iathed & motione: vt illud, quod fecit R. Salomon ben Gebirolis cum exiret ex vrbe Sarcaſta, hiſce verbis.

יִחַר בְּקָרְאִי גְרוֹנִי דָּבַק לְחִכִּי לְשׁוֹנִי׃

Exuſtum eſt cum clamarem ego guttur meum: hæſit palato meo lingua mea.

Decimumtertium conſtat duabus motionibus, iathed, duabus motionibus iathed, & duabus motionibus, vt cum in vno ex canticis ſuis decãtat R. Salomon ben Gebirolis.

נֶפֶשׁ אֲשֶׁר עָלוּ שְׁאוֹנֶיהָ׃

אָנָה תְּשַׁלַּח רַעְיוֹנֶיהָ׃

Anima cuius aſcenderunt perturbationes
Quo mittet cogitationes ſuas.

Decimumquartum conficitur ex gemina motione, & iathed, gemina motione, & iathed. ſic R. Salomon ben Gebirolis in quodam cantico.

מַה־לָּךְ יְחִידָה תֵּשְׁבִי׃

ווֹמֵם כְּמֶלֶךְ בְּשִׁבְיוֹ

Quid tibi sola sedes?
Silens vt rex in captiuitate.

Decimumquintum, è gemina motione iathed, & quatuor motionibus. Huiusmodi conscripsit R. Abraham Abben Ezræ piæ memoriæ in diem festum Phurim.

קוּמָה אֱלֹהִים עֶזְרָתָה׃
לִי וַעֲנֵה בְּצָרָתָה׃

Exurge Deus in auxilium
Mihi,& responde in afflictione.

Decimumsextum, è duabus motionibus, iathed, motione & iathed, nisi quod in fine rhythmi substituit in locum iathed posterioris motionem. Tale decantauit R. Iehuda leuita, cum ingrederetur Ierosolymam hac oratione.

צִיּוֹן הֲלֹא תִשְׁאֲלִי לִשְׁלוֹם אֲסִירָיִךְ
דּוֹרְשֵׁי שְׁלוֹמֵךְ וְהֵם יֶתֶר עֲדָרָיִךְ׃

O Sion, nonne posces pacem vinctorum tuorum,
Qui quærunt pacem tuam,& sunt gregum tuorum reliquiæ?

hac eadem dimensione legitur.

גֶּבֶר אֲשֶׁר דָּת וְחוֹק חָרוּת עֲלֵי לִבּוֹ׃
יִשְׂמַח וְיָשִׂישׂ כְּגִבּוֹר עֵת שְׁלוֹף חַרְבּוֹ׃

Vir in cuius corde lex & statutum inscriptum est
Gaudebit & lætabitur tanquam heros tempore quo stringit gladium.

Decimumseptimum, ex gemina motione, iathed, dupli-ci motione, iathed & tribus motionibus. Hac mensura R. Moses ben Maimonis carmen in diem Expiationū edidit.

עֵת שַׁעֲרֵי רָצוֹן לְהִפָּתֵחַ׃
יוֹם בּוֹ אֱהִי כַפַּי לְאֵל שׁוֹטֵחַ׃

Tempore quo portæ acceptabiles aperiuntur,
Eo ipso die ero palmas meas ad Deum tendens.

Decimum octauum est omnium maxime rude, constátque motione & iathed, motione & iathed, donec absolutum fuerit. Tale modulatus est R. Salomon ben Gebirolis.

אֶדְרְשָׁה חַסְדְּךָ כִּי אֲנִי עַבְדְּךָ׃
אֶעֱרוֹךְ נֶגְדְּךָ מְהֻלָּל נֶחְמָד׃

Inquiram miserationem tuam: sum enim seruus tuus.
Instruam coram te præconium optatum.

Pauci autem ſunt qui hanc ſequantur ſpeciem ob duritiam. Cæterum non eſt quod te lateat, hanc partitionem in ſpecies carminis, non illam eſſe quam proprie fecerunt, periti poeticæ. hi enim carmen diuiſerunt in genera, deinde ſub quoque genere ſpecies aliquot repoſuerunt: verum hanc quam attuli, diuiſionem longe faciliorem arbitratus ſum. Hic igitur abſolutum ſit quod vidi ſufficere ad compendij inſtitutum. Laus Deo ſuſtollendo.

ANNOTATIONES IN SVPERIOREM librum de Metris Hebraicis.

LIBRATIS.) Heb. מכולות ponderatis, hoc eſt, verbis quorum quantitas appenditur, an in his ſyllabæ conſtent vna decem motionum, quæ omnes productam faciunt dimẽſionem: an ſcheua ſimplici, aut compoſito, quæ correptam. Item numeratis. Numerantur enim verba, & eorum ſyllabæ, vt conſequentibus proportione & numero antecedentes verſus reſpondeant. Ita enim debet intelligi, quod mox in ſecunda definitione de proportione dicit. Hinc perſpici poteſt Hebræos poetas, partim imitari Græcos & Latinos, partim Gallos & vulgarium gentium verſifices. ab his enim mutuantur ſyllabarum enumerationem, & præterea rhythmum ſeu ὁμοιόπτωτον: ab illis quantitatis productionem & breuitatem. Nam hęc omnia Hebraico, vt nunc habet, carmini accidũt. Olim enim alia ratio erat, quam ſecuti ſunt Moſes, Dauid rex, Salomon & Prophetarum plurimi, à qua non dubito, quin ad Græcos & Latinos poetica maximè lyrica permanarit. Quod & annotant Ioſephus, Philo, Euſebius de Præparatione Euangelica, & Hieronymus compluribus locis. Horum autem metricam dimenſionem intercidiſſe arbitror ob crebros miſeræ gẽtis Iudaicæ motus & exilia: quæ quantum bonis artibus officiant, nimis notũ eſt. Pag. 149.

TAM PERFECTAS.) Voces perfectas hic appellari puto, quinque motiones longas, & quinque breues, quòd plenam & abſolutam vocem efficiant: imperfectas verò, ſcheua & tria hatephim, quod parum ſoni auribus exhibeant & vocem vix ſemiplenam ad auditum perferant. Hinc à nonnullis ſemipuncta, ab aliis puncta breuiſſima ſeu rapta vocari ſolent. deinde ea ſunt imperfectione vt quantumuis mobilia per Grammaticorum regulas, carminis cauſa apud Poetas ſæpe muteſcant. Ibid.

Pag. 149. RHYTHMVS.) Heb. חרוז vel חרוזה, generaliter significat orationem quæ similiter desinit, siue constet dimensione poetica, siue prosa, vt fit in ὁμοιοτελεύτοις rhetorum, túmque absolute ita appellatur. Nam cum adest certa pedum mensura, dicitur cum adiectione, חרוז המשקל. Quod autem prosa oratione ita sæpe vtantur, perspici potest ex Rabbinorum præfationibus multis, vt secūda Eliæ in suum Tisbi. Quales sunt plerique libri nostrorū, vt Augustini, Gregorij, Bernardi. Cum autem constat duntaxat rhytmo seu consonantia (sic enim vertitur ῥυθμὸς) appellatur מליצה prosa. Vide Eliam libro memorato.

Ead. pag. LIBRO de Demonstratione.) Hic existimo citari primum librum Aristotelis de Demonstratione, ex quo intelligitur definitiones antegressas minime exactas esse, & habendas potius descriptionum nomine. Constant enim genere & partim communium, partim propriarum affectionum frequentia, non autem genere & differentiis, quales nec exactæ sunt, nec demōstrationis principia siue media. Quia autē non nisi obiter hoc attingit libro illo priori Aristot. posteriore autē ex professo, fortasse ad aliū philosophum (qui multi sunt lingua Hebraica) respexit noster Rabbinus. Nec vero mireris citari Aristotelem ab Hebræis, cum præsertim illi, vt studiosissimi sunt cuiuscunque partis philosophiæ, ita & in suam linguam præcipuos philosophos, vt hunc, vt Platonem, vt Ptolomæum, vt Galenum conuerterunt. Et certe in bibliotheca Regia extant prædicti philosophi Methaphysica, & Sphæra Ioannis Sacroboscij Hebraicē.

CAP. II.

150. SEPTEM regum.) Veteres & primi punctorum inuentores motiones tātum septem posuerunt, nomine camets cōplexi etiam camets hatuph: nomine Hiric, vtrunque hiric: nomine Surec, Kibbuts. Eas vocarunt reges cōparatione scheuæ, qui minister regum seruúsque est. vide Eliam Cātico sexto, & R. Isaacum in xviij. cap. Geneseos.

Ibid. METAPHORICE) vt enim clauus vna parte tenuior, altera amplior est: ita & pes quem appellāt Iathed & quasi iambum Græcorum prima syllaba breuis est, altera longus atque amplioris pronunciationis.

151. DELETH) hoc aliquo pacto intelligi potest ex dimetris Comicorum & Tragicorum nostrorum, apud quos carmē dimetrum est illud quod constat duobus metris & quodlibet metrum pedibus duobus, vt apud Terentium.

Sed eccum ipsum. Video, occidi.

Primum

Primum metrum seu mensura, quæ iambo & spondæo incedit, appellaretur Hebraice deleth, introitus & ostium. Illa enim parte versum ingredimur. Altera quæ anapæsto & iambo, Sogher & veluti clausula. Claudit enim versum, vt rectè à Munstero deleth definiatur, primum rhythmi metrum, sogher verò posterius. Integer autem versus baith, idest domus habens ostium & interiora ad extremum vsque parietem.

LINEÆ) שטה exponitur ab Elia in Mas. oratione quinta posteriorum tabularum שורת הספר linea libri, & vernacule vertitur *ranche*. sic autem Noster R. vocat totam Baith quòd lineam, vbi fert pagina, compleat. Nam alioqui hũc in modum metra duo chartæ angustia distrahi necesse est.

שמע קולי אשר תשמע בקולות׃
והאל המקבל התפילות:

Ex quo Baith modo interpretati sumus versum, modo distichō, vt vtrunque percipi posset. Cęterum in hoc exemplo obserua notam, qua deleth distinguitur à sogher esse punctulum, & aliquãdo interuallum absque vlla alia notula: cōtrà sogher, qui finis est versus, & baith duobus crassiusculis punctis terminari.

PASVC) vt Latini & Græci paucos versus pro numero appellant distichon, tetrastichon, hexastichon, octastichon, decastichon: coaceruationē verò pluriũ, carmen, aut elegiã, odã, næniam, aliquóue alio nomine, ita Hebræi vocãt Pasuc, quasi פסוק & versum Epigramma, vbi battim sunt pauciores decem. Odam autem & carmen (hoc enim sonat שירה] cum numerus ille exceditur. Pag. 151.

בתפלתי.) Versus hic constat octo spondæis, hoc est, vt Hebræorum more loquamur, sedecim syllabis longis, aut sedecim motionibus. Præterea in eo deleth rhythmo non conuenit cum sogher, vt intelligas id non esse perpetuum, sed satis esse, vt versus versui consonet, בית scilicet לבית. Huiusmodi autem vocatur carmen Nexum, de quo paulo post. Ibid.

ILLORVM multiplices sunt formæ) significat carmen simplex vnius esse speciei: mixtum autem diuersarum, quod & docebit tertio pòst capite: & huius nonnulli xvij. species pro varia iamborum, spondeorũ & syllabarũ collocatione atque situ numerant. Pag. 152.

INCISA) hîc distinctiones & commata, in quæ clausula periodúsve inciditur, Ciceroniano verbo incisa interpretatus sum, atque inde incisum carmen, quod in multas subdistinctiones dissecatur. Ibid.

TOLERABILE) Heb. עובר trãsiens, vt cum nostri disputatores dicunt, Trãseat, de re parum apta, sic Galli *Cela peut paßer*.

hoc carminis genus Munsterus vocat transiens atque vulgare.

Pag. 153. EXERCITATISSIMI.] sic eos appellat qui optime vti norunt lingua Hebraica, tenéntque veram, exactam & paulo curiosiorem, literarum punctorúmque omnium vocalium pronunciationem, quales feruntur ben Aser & ben Nephtali, eorúmque discipuli, & quos in hoc argumento Elias in suis in grammaticam R. Mose Kimhi cōmentariis, homines Tyberiadis appellat. de hac re multa initio nostræ Isagoges Rabbinicæ. Elias in Tisbi בקיא [quæ vox hic reperitur] eum esse dicit in quo inest aliquid vsus in quadam disciplina aut arte, vocaríque Italice Practicum.

IN CAP. III.

Ibid. SIMPLEX] hoc carminis genus constat ex meris spondæis seu motionibus. Numerus autem syllabarum, quibus absoluitur, certo designari non potest: modo enim pluribus, modo paucioribus pro dicentis consilio conficitur. deinde quod etiam in sequētibus generibus vsu venire potest, interdum paribus syllabis constat, interdum imparibus. Quod puto tractum è nostrorum acatalectis & hypercatalectis, deinde monometris, dimetris, trimetris, & tetrametris, vt enim hi versus cum in eis nihil abundat, neque desideratur quicquam, nūcupātur acatalecti: cum aliquid redundat, hypercatalecti: cum syllaba deest, catalectici: cum duę, brachycatalecti; ita Hebræorū binarij, quaternarij, senarij, octonarij nūc pares sunt, nunc syllaba redundantes, interdū etiā non satis pleni.

Pag. 156. PIZMON] Elias in Tisbi, Pizmon dicit quædam appellari carmina, à clamore, nonnullorum quidem sententia, cum tamen proprie, inquit, nesciant quid rei sit, incōperto adhuc etymo. *Est* & aliud carminum genus quod sabbatis & diebus festis *canunt*, respondētque hymnis festorum, quibus Christiani *Dei* beneficia in nostris tēplis celebramus, nomine קרובץ vel קרובות. omnia autem hæc generaliter vocantur פיוטים, id est poeses. His generibus refertum est Breuiarium Hebræorum.

Pag. 158. PHVRIM] Iam à temporibus Esteræ Persarum reginæ, institutum fuit festum in recordationem liberati populi domini ex furentibus decretis Hamanis, qui erat à sigillis regis Assueri, appellatúmque Phurim, veluti sortium festum, quòd contra sortes quas iecerat Haman in perniciē Iudæorum, salus Dei numine eluxisset. vide nonum caput libri Esteræ.

NONNVLLORVM CANTICORVM,
quorum initium in hoc libello citabatur exempli causa, Latina conuersio, eodem interprete.

DEPRECATIO EX QVARTA SPECIE.
סמעקולי

AVDI vocem meā, qui audis voces,
Et Deus qui suscipis orationes.
Qui facis absq; peruestigatione ingētia
Mirabiliáque, metuendus operibus:
Sapiens, & permanes in perpetuum,
Fortis vltra omnes potestates:
Misericors, miserator & bonus,
Beneficus & multiplicans propitiationes,
Qui promisisti Abrahamo, & Isaaco,
Iacobo quoque, te impleturum cunctas petitiones:
Adfuisti in carcere Iosepho,
Ex fouea subducēs eum ad res magnas.
Exaudisti in Aegypto populum tuum,
Educēs illum ex oneribus in libertatē:
Traiiciens eum per mare
Demerso in voragines ipsorum hoste.
Allocutus es in monte Sinai Mosem,
Et misisti eum bonitate tua in redemptionem.
Respondens Aaroni in thymiamate,
Atque etiam ipsi Phinea in iuris executione.
Iosueo, Heli, ac Hanna
Cum ipsa verbis adoraret.
Samuelem in salute exaudiens,
Et puerperas super ipsarum sede.
Item Salomonem multa fruentē pace,
Et Dauidem, qui tibi cecinit [a] in gradibus.
Respondisti Eliae in Carmelo,
Et ignem qui alimenta consumeret misisti cœlitus.
Elisęo quoque in salute,
Et Ezechiae in aquaductibus.
Quinetiam Ionae in corde maris
Extrahens illum in lucem è tenebris.
Adfuisti Ananiae & Azariae
Et Misaeli in liberationibus, mira praestando.
Danieli similiter miserationibus tuis,
Per angelum eum liberans à leonibus.
Item Mardocheo & Estera,
Laboribus illorum cum exultatione commutatis.
Exaudisti in auxilio Ezram,
Machabaeos: tanquam exercitus
In medio globo [b] Homin
Quo tempore iurauit per nomen tuum [c] insigne operibus.
Exoratum te exhibuisti piis, iustisque omnibus
Qui quouis seculo fuerunt in ecclesiis.
Succurrens nauibus marinis saeuiente turbine,
Et afflictis inualescente aegritudine.
Praesto errantibus per solitudines,
Atque iis qui compedibus vincti sunt.
Respondens cunctis inclamantibus & innocentibus,
Atque orando ad te venientibus.
Exaudi pauperem humillimū omniū.
Tolle peccatum eius, suscipiens precem
Produc quaeso miseratione tua annos eius:
Manda, vt impleantur cuncta petitiones ipsius.

Precatio Iudaeorum ex ipsorum Breuiario.

b In exercitibus vel semita.

c Multū

a Allusio ad Cantica graduū vt nostri vertunt à Psal. cxx. ad cxxxiiij.

Aestimato precationes eius thuris loco,
Coram te (sint) sicut oblationes & holocausta.
Atque ô Deus, *qui suscipis preces,*
Exaudi vocem meam qui audis voces.

ODA EODEM, AC SVperior metro, in qua Hebraice seruatur ordo alphabeticus.

אלוה אל תדינני

Deus mi, ne me iudices iuxta preuaricationem meam:
Ne metiare in sinum meum operationem meam.
P*er indulgentiam tuam parce mihi & viuam,*
Ne quaeso Deus rependas mihi pro meritis.
Superbiam animi mei tibi summittam & lacerabo
In dolore meo cor meum, non tunicam.
Aeger corde sum, torpens & afflictus
Ob scelus meum & multitudinem impietatis stultitiaeque meae.
Percussus labore, non vino, pene
Gressus meus à semina tua motus est & pes meus.
Et quid respõdebo, quóve ad auxilium respiciam?
In die iudicij ad quem confugiam? & quis mihi (adiutor?)
Superbia mea obuersatur vultui oculisque meis,
Ignominia mea contra ex aduerso mei est.
Peccata mea ô si perceperint vicini mei,
Tũ fugiunt & abscedũt à termino meo.
Pollutus animo sum, redit & circuit
Cor meum in me [d] *super omni peccato* [e] *capitali.*

f vel ô petra mea.

g Tua lio expla- ri, requiem tuam.

d Propter

e admirabili.

Noui illa cũ ascendunt in animũ meũ,
Vidi ea tam ad dextrã quã laeuã meã.
Vt stipula discussa ego agitor & impellor,
Neque remittitur aut inhibetur labor meus.
Ad te oculi mei in deprecatione mea ô domine,
Dum suspiro, exaudi loquelam meam & vocem,
Pars haereditatis meae, & petra fortitudinis desiderijque mei,
Spes *mea, potentia atque robur meum.*
Duc me quaeso per viam aequam
Coram *te, & dirige semitam meam.*
Parce peccato meo, & adapta cor meũ,
Quod nõ secus errat, atque pastor stultus.
Exaudi clamorem meum cum pulso fores tuas:
Vide [f] *figuram meam, cura dolorem & tormina mea,*
Redime me ab iniquitate mea ô petra decoris mei.
O meum in exilio & infirmitate robur,
O balsamum doloris mei, gaudiũ cordis in ventre meo.
Laetitia mea in suspirio meo & luctu.
Pullato vultu tibi ambulabo incuruatus,
Absque robore, [g] *propitiationem tuam cum postulabo,*
Vide vt memoria tui, ô Deus, in medio cordis mei sit,
I*n cogitatiõe mea diurna & nocturna.*
Respice me quaeso, acceptum me habe, o Deus veritatis,
Placeatque tibi donũ laudationis meae.
P*erducito me ad dies statutos finis mei,*
Et pasce me diebus aetatis, seculiq; mei:
P*arce mihi & expia opus meum,*

Et attende ad carmen meum, sicut ad canticum h *Musi & Mahli.*
Et quando adduces creaturã tuam ad iudicium,
Deus mi, ne iudices me secundum praenaricationem meam.

ODA TERTIA EODEM metro.

Coram te domine omne desideriũ meũ,
Etiam si non illud sustulero ad labia mea.
Velis precor placide vt expirem.
Quis verò dabit vt succedat votũ meũ,
Atque deponam reliquum spiritus mei in manu tua,
Et dormiã, dulcescátque mihi somnus meus?
Cùm summoueor à te vita mea mors est:
Quod si adhaereã tibi, mors mea vita est
Verum haud scio in quo praeueniam,
Aut quod erit ministeriũ meũ & lex.
Vias tuas domine doce me,
Et restitue à vinculo stultitiae captiuitatem meam.
Doce me dum adhuc in me est facultas,
Vt me affligam, & ne despicias i *clamorem meum.*
k *Ante diem quo ero mihi onus.*
Et diem quo grauis erit pars mea parti meae:
Humiliabórque velinuitus, & absumet
Ossa mea tinea, & fatigabuntur sustinendo me.
Petam locũ quo peruenere patres mei,
Et in loco mãsionis eorum mansio mea.
Sicut peregrinus, hospes sum in superficie terrae,
Et certe quia in visceribus eius haereditas mea est.

Pueritia mea hucusque sua indulsit libidini.
Et quando verò prospiciam domui meae?
Mundus qui subsedit in corde meo,
Obfuit, quominus inquirerem extrema mea,
Et quomodo colam creatorem meũ, cũ adhuc
Vinctus sim fomitis mei? & seruus concupiscentiae meae?
Quo pacto gradum sublimem perquirã,
Cũ cras mihi vermis futurus sit sororis loco?
Quo pacto laetũ erit in die boni cor meũ,
Cum nesciam an laeta mihi futura sit dies crastina?
Dies & noctes dulces,
Ad consummandam carnem meam vsque ad interitum mei.
Et in flatum dispergẽt dimidium mei,
Et in puluerẽ redigent partem alterã.
Et quid dicam cum fomes meus persequatur me,
Sicut hostis à pueritia mea ad senectutem?
Quid verò mihi de tempore, nisi beneplacitum tuum?
Quod si portio mea tu non es, qua portio mea?
Ego operibus spoliatus & nudus,
Iustitia autem tua sola mihi est vestimentum.
Sed quid adhuc producam linguam & postulabo
Domine coram te desiderium meum?

h Horũ familia praeerat cantoribus, & canebat corã tabernaculo Domini 1. Par. 6.

i afflictionem meam

k ante tẽpus senectutis doce me

ODA QVARTA ex quinto carminum genere.

לך אלי תשוקתי

AD te Deus mi desiderium meum,

In te appetitio mea & amor meus.
Ad te cor meum & renes mei,
Spiritus ménsque mea.
Ad te manus meæ & pedes mei,
A te est *dispositio mea.
Ad te os meum & sanguis meus,
Cutis mea cum corpore.
Ad te oculi mei, cogitationes meæ,
Forma mea & sapientia.
Ad te spiritus meus, in te vis mea,
Spes, fiduciáque mea.
Tibi cor, sanguinem, adipem,
Tanquam ouis offero, holocaustũ simul meum.
Tibi vni non alteri,
*Tibi confitetur *vnica mea.*
Te regnum, magnificentia,
Laudatióque decet.
In te auxilium angustiæ tempore,
Esto præsidiũ meum in mea afflictione.
In te spero quo tempore torqueor,
Vt puerpera in gemitu suo.
In te fiducia mea, sana contritionem meam,
Dolorem meum, meámque plagam.
Tibi rugiam & non silebo,
Quoúsque illustraueris tenebras meas.
Tua est victoria, in te confido,
Túque es potentiã mea.
Ad te clamabo, tibi cohæresc am
Donec redactus fuero in meũ puluerẽ.
Tuus sum quandiu viuo,
Quanto magis post meum obitum?
Tibi patefaciam & confitebor
Peccatum & impietatem meam,
Tibi incuruabor & pangam palmas:
Audi obsecro deprecationem meam.
Tibi animo fracto lachrimabor
In copia loquelæ & molestia meæ.
Tibi benignitas, tibi indulgentia,
Miserare omnes labores meos.

Maius est quam vt feram peccatum meum,
Creuit manus rebellionis meæ,
Propter eáque aucti sunt dolores mei,
Et messui sationem meam.
Heu me, hei mihi, si
Iudices me pro impietate mea.
Fomes meus obsidet me perpetuò,
Vt aduersarius oppositus mihi.
Consuluit & seduxit me.
Consiliis mihi perniciosis.
Ob illum, non ob alterum,
Violentia mea & ob murmurationes.
Quando ascendunt in cor meum
Iniquitates meæ in lecto meo.
Valde paueo atque etiam tremo,
Admodum augetur fremitus meus.
Contremisco si quando recorder,
Coram te fremitus meus
Et ante consisto nudus.
Quæ vero erit responsio mea
Quo die testificabitur in me mẽdacium meum?
Et comedetè fructu legis meæ,
Veniéntque dies retributionis,
Propinquabitque tempus visitationis meæ?
Auditum tuum quando percepi,
Turbatus sum admodum & timui,
Ecquis stabit in conspectu tuo?
Ecquis erit pro me?
Quo pacto tibi cum eis habitabis?
Quomodo iustificabor defensione meæ?
Deliqui, insidiatus sum,
Perfidiosè egi & contemptim.
Rapui, furatus sum,
Malè feci & impie:
Quin etiam superbij atque violẽtus fui:
Peccaui & ad peccandum induxi alios,
Mentitus sum & blasphemaui,
Errraui ac alios seduxi.

^ Corporis constitutio.
* Anima.

Deridendos alios propinaui, & derisi,
Praeuaricatus sum, rebellaui.
Spreui, lacessiui,
Male & inique me gessi,
Impius fui & corruptis moribus,
Execratus sum, aberraui.
Recessi à viis tuis,
Et operuit me ignominia mea.
Auxi impietatem,
Roboratusque sum in malignitate mea
Simulaui, sceleratus fui,
Oppressi, contudi.
Peccaui in principio meo,
Impiè egi in nouissimo meo.
Deliqui in pueritia,
Perfidiosus fui in senectute.
Fastidiui legem tuam,
Meam vero delegi.
Deserui voluntatem tuam,
Concupiscentiam autem meam secta-tus sum.
Impleui libidinem fomitis mei,
Nec attendi ad nouissima mea:
De industria peccatum adieci
Ad impietatem & delicta mea:
Vt proinde operuerit vultum meum
Ignominia mea atque pudor.
Nec est mihi preter te refugium,
Et à te est propitiatio mea.
Qui misereatur nullus est prater te,
Ac à te venia mea.
Quod si ingressus fueris in indicium
Cum seruo tuo, quod erit robur meum?
Quid ego? quid vita mea?
Quae vis mea aut fortitudo?
Tãquam stipula agitata ego impellor,
Quo pacto igitur recordaris erroris mei?
Tacui, pudefactus sum,
Et texit me ignominia.
Fauorem tuum obsecro iugiter,
Vt impleat petitionem meam.
Multum ablue me ab iniquitate mea,
Et peccato meo.
Inspice multitudinem laborũ meorum,
Extenuatus sum in exilio meo.
Ne quaeso abscondas aurem tuam,
Meo pro refocillatione clamori.
Dulciter affice seruum tuum in bonum,
Dic quaeso angustiae meae, satis est.
Ostende mihi salutem tuam,
Ante diem mortis meae.
Quo die cecidero in laqueum[v] venantis me,
Sustine quaeso lapsum meum.
Absynthio satiata est anima mea
Adeo vt me taeduerit viuere.
Fac mecum signum in bonum,
Etiam consurge ad opem meam.
Tu certe es portio haereditatis meae,
Iubilatio mea & bonum meum,
Sors mea, laus mea,
Tota exultatio mea & gaudium,
Laetitia cordis mei & lumen oculorum meorum,
Ab initio desiderium meum,
Tranquillitas mea & oblectatio,
Quies mea & clamor meus,
Imbue me cultu tuo
Tibique sit cultus meus.
Conuerte me & conuertar
Et acceptam habe resipiscentiã meam
Doce me vias tuas,
Et dirige semitam meam.
Audi orationem meam,
Exaudi deprecationem meam.
Toto corde quaesiui te,
Exaudi me Deus inquisitionis meae.
Fundam lachrimas meas ad te,
Dele peccatum meum lachrimis meis.
Portio mea, inquit anima mea,
Dominus atque haereditas mea est.

[v] *Illaqueationis mea*

Collige precor iniquitates meas
Per misericordiã die interitus mei.
Et quo die pergam ad cõspectum tuum
Gratum habe iter meum.
Et cum ijs qui executi sunt voluntatem tuam,
Tribue mercedem operis mei.
Mittens angelos gratiæ
Vt procedant in occursum meum,
Et dicant, faustus esto aduentus tuus.
Voce vna in ingressu meo.
Adducant me in hortum deliciarum tuarum:
Ibique sit habitatio mea
Et fruar lumine tuo.
Atque pone in gloria requiem meam.
Lux verò quæ coram te reposita est
Sit latebra mea & tabernaculũ meũ.
Atque sub vmbra alarum tuarum
Tugurium meum statue. Amen.

HOLOCAVSTVM MATVTINVM

Salomonis ben Gebirolis è nona specie.

שחר אבקשך

Diluculo quæram te, ô petra et presidium meum:
Instruam coram te matutinam & vespertinam orationem.
Coram magnitudine tua stabo territus:
Oculus enim tuus cernit omnes cogitationes cordis mei.
Quid istud quod potest cor & lingua
Facere, & quæ vis mea? ' spiritus meus in medio mei.
En tibi placet cantio hominis, proptereáque
Laudabo te tantisper dum spiraculum Dei in me fuerit.

'Respondet interrogationi. est inquit flatus & tãquam halitus in me, sic, Psal. Spiritus vadens & non rediens.

Deo laus, honor & gloria.

LABORATORIO PER IL RESTAURO DEL LIBRO
FERNANDO FERRACCI
1962
ASSISI